

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİYASET KURUMUNA TOPLUMSAL CİNSİYETİN YANSIMALARI:
TBMM 24 VE 26. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fatma ARKUN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Çağatay SARP

2019

KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

SİYASET KURUMUNA TOPLUMSAL CİNSİYETİN YANSIMALARI:
TBMM 24 VE 26. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ ÖRNEĞİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Fatma ARKUN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Çağatay SARP

2019

KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Çağatay Sarp danışmanlığında Fatma Arkun tarafından hazırlanan “Siyaset Kurumuna Toplumsal Cinsiyetin Yansımaları: TBMM 24 ve 26. Dönem Kadın Milletvekilleri Örneği” adlı çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../20.

Prof. Dr. Dolunay Şenol

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Çakır

Dr. Öğr. Üyesi Çağatay Sarp

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20

Kişisel Kabul Sayfası

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Siyaset Kurumuna Toplumsal Cinsiyetin Yansımaları: TBMM 24 ve 26. Dönem Kadın Milletvekilleri Örneği adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

.../.../20.

FATMA ARKUN

ÖNSÖZ

Kadın sorunu geçmişte olduğu gibi günümüzde de süre gelen sorunların başında gelmektedir. Kadınların toplumsal yaşam içinde karşılaştıkları sorunlar, her geçen gün artma göstermektedir. Bu noktada parlamentoda yer alan kadın milletvekillerinin kadın çalışmalarına katkıları değerlendirilmek istenmiştir.

Yapmış olduğum çalışmada bana yardımını ve emeğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Çağatay Sarp'a, tez savunma jürimde bulunan hocalarım, Prof Dr. Dolunay Şenol ve Dr. Öğr. Üyesi Hülya Çakır'a ve her zaman benim destekçim olan canım anneme, babama, kardeşime ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

FATMA ARKUN

ÖZET

Arkun, Fatma, “Siyaset Kurumuna Toplumsal Cinsiyetin Yansımaları: TBMM 24 ve 26. Dönem Kadın Milletvekilleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Toplumsal yaşamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği her alanda kendini gösterdiği gibi kadınların siyasal yaşama katılmalarında da kendisini göstermektedir. Dünyanın yarısının kadınların oluşturduğu bir toplumda siyasal yaşam içinde kadınların temsil oranı görece düşüktür. Kadınların siyasal yaşama katılmalarının önündeki en önemli engellerin başında toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gelmektedir. Bu nedenle kadınlar parlamentoda yeterince kendilerine yer bulamamaktadır.

Bu çalışma ile Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kadın temsil oranının yüksek olduğu 24 ve 26. dönem kadın milletvekillerinin meclis faaliyet çalışmaları incelenerek, bu iki dönemdeki kadın milletvekillerinin kadın meselelerine yaklaşımları incelenip, kadın meselelerinin çözümüne katkıları sosyolojik açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Kadın, Milletvekili, Siyasal Katılım

ABSTRACT

Arkun, Fatma, “Reflections of Gender on the Institution of Politics: Grand National Assembly of Turkey 24th and 26th Period Example of Women MPs”, Master’s Thesis Kırıkkale, 2019.

Gender inequality in social life manifests itself in women's participation in political life, as it manifests itself in all areas. In a society where half the world is made up of women, the representation of women in political life is relatively low. Gender discrimination is one of the biggest barriers for women to participate in political life. That's why women can't find enough room for themselves in Parliament.

With this study, the ratio of women's representation in the Grand National Assembly of Turkey is high 24 and 26 Period the parliamentary activities of women MPs were examined and the contributions of women MPs to the solution of women's problems were evaluated from a sociological perspective.

Keywords: Gender, Women, Member of Parliament, Political Participation

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

AK PARTİ: Adalet ve Kalkınma Partisi

ANAP: Anavatan Partisi

BDP: Barış ve Demokrasi Partisi

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DYP: Doğru Yol Partisi

GAGİAD: Gaziantep Genç İş Adamları Derneği

HDP: Halkların Demokratik Partisi

İBFF: İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

İ.B: İmzası Bulunan

KA-DER: Kadın Adayları Eğitim ve Destekleme Derneği

KAYSİS: Elektronik Kamu Bilgi Yönetim Sistemi

K.V: Kendi Verdiği

MHP: Milliyetçi Hareket Partisi

MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği

SHP: Sosyal Demokrat Halkçı Parti

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKPA: Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 1935-2015 Tarihleri Arasında Kadınların Meclisteki Temsil Oranı.....	88
Tablo 2 24. Dönem Siyasal Partilerdeki Kadın Temsil Sayısı.....	94
Tablo 3 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildiği Partiler Ve Seçim Bölgesi.	945
Tablo 4 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumu	98
Tablo 5 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Üniversiteden Mezun Oldukları Bölümler.....	98
Tablo 6 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri.....	99
Tablo 7 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları.....	100
Tablo 8 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Konuşabildikleri Yabancı Diller	101
Tablo 9 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri.....	102
Tablo 10 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Aldıkları Diğer Görevler	127
Tablo 11 26. Dönem Siyasal Partilerdeki Kadın Temsil Sayısı.....	131
Tablo 12 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildiği Partiler Ve Seçim Bölgeleri	132
Tablo 13 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumu	134
Tablo 14 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Üniversiteden Mezun Oldukları Bölümler.....	135
Tablo 15 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri.....	136
Tablo 16 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları.....	137
Tablo 17 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Konuşabildikleri Yabancı Diller	137
Tablo 18 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri.....	138
Tablo 19 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Aldıkları Diğer Görevler	157

**SİYASET KURUMUNA TOPLUMSAL CİNSİYETİN YANSIMALARI:
TBMM 24 VE 26. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ ÖRNEĞİ**

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR DİZİNİ.....	IV
TABLolar LİSTESİ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	5
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ.....	9
1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler	12
1.2.1.1. Aile.....	12
1.2.1.2. Eğitim.....	14
1.2.1.3. Akran Grupları	15
1.2.1.4. Medya.....	16
1.3. ATAERKİLLİK / PATRİARKİ KAVRAMI	17
1.4. FEMİNİZM KAVRAMI.....	19
1.4.1. Feminizmin Arka Planı.....	21
1.5. SİYASET VE SİYASAL KATILIM	26
1.6. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI	29
1.6.1. Psikanalitik Kuram	29
1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	32
1.6.3. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	34
1.6.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	35

1.7. TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKTİDAR.....	37
1.7.1. Hegemonik Erkeklik.....	44
1.7.2. Eril Tahakküm /Eril İktidar.....	47
1.8. FEMİNİZM TÜRLERİ.....	49
1.8.1. Liberal Feminizm.....	49
1.8.2. Radikal Feminizm.....	51
1.8.3. Marxist ve Sosyalist Feminizm.....	53
1.8.4. Kültürel Feminizm.....	56
1.8.5. Postmodern Feminizm.....	58
1.8.6. Siyah Feminizm.....	60

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KADINININ SİYASAL YAŞAMI

2.1. Osmanlının Son Dönemlerindeki Kadın Hareketinin Tarihsel Arka Planı.....	64
2.2. Türkiye’de Modernleşme ve Kadın.....	68
2.2.1. Modernleşmenin Türk Kadınının Sosyal ve Ekonomik Hayatına Etkisi.....	68
2.2.2. Modernleşmenin Getirdiği Kadınları İlgilendiren Anayasal Gelişmeler..	71
2.2.3. Türk Modernleşme Projesinin Cinsiyetçi Karakteri Bağlamında Kadının Kamusal Alana Girmesi.....	74
2.3. Türk Kadını ve Siyasal Yaşam.....	79
2.3.1. Türk Kadınına Verilen Siyasal Haklar.....	79
2.3.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Siyasal Yaşamda Kadının Yeri.....	81
2.3.3. Çok Partili Hayata Geçiş İle Siyasal Yaşamda Kadının Yeri.....	83
2.3.4. Kadınların Siyasal Temsilini Artırmaya Yönelik Faaliyetler.....	86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TBMM 24-26. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ ÜZERİNDEN İNCELEME

3.1. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Genel Görünümü.....	94
3.1.1. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi.....	98
3.1.2. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mesleklerinin Değerlendirilmesi....	99
3.1.3. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dillerinin Değerlendirilmesi.....	100

3.2. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri.....	101
3.3. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Kadın Kimliklerinin (Cinsiyetlerinin) Meclis Çalışmalarına Yansıması.....	108
3.4. 24. Dönemde İktidar Mensubu Kadın Milletvekilleri ile Muhalefet Mensubu Kadın Milletvekillerinin Benzerlik ve Farklılıkları	125
3.5. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yer Aldıkları Diğer Görevleri .	127
3.6. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Genel Görünümü	131
3.6.1. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi.....	134
3.6.2. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mesleklerinin Değerlendirilmesi.	136
3.6.3. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dillerinin Değerlendirilmesi	137
3.7. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri.....	138
3.8. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Kadın Kimliklerinin (Cinsiyetlerinin) Meclis Çalışmalarına Yansıması.....	143
3.9. 26. Dönemde İktidar Mensubu Kadın Milletvekilleri ile Muhalefet Mensubu Kadın Milletvekillerinin Benzerlik ve Farklılıkları	155
3.10. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yer Aldıkları Diğer Görevleri	157
SONUÇ	161
KAYNAKÇA.....	168

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı kadınların toplumda ikincil bir statüde yer edinmeleri çok uzun yıllara dayanmaktadır. Kadınlar cinsiyetleri sebebiyle toplum içinde kamusal alandan soyutlanmış ev içine kapatılmıştır. Bunun temel nedeni ise ataerkil yapıdan kaynaklanmaktadır. Kadınlar kamusal alanda yer edinebilmek adına mücadeleler vererek bu mücadelelerin sonunda kadınlar kamusal alan içerisinde kendilerine yer edinebilmişlerdir. Ancak kadınlar erkek egemen güç tarafından kontrol edilmeye devam edilmişlerdir. Kadınlar kamusal alan içinde var olabilmek için siyasal hak mücadelesi içine de girmişlerdir. Kadınlar siyasal haklarını kazanmış olsalar bile siyasal yaşam içinde bireysel olarak siyasal yaşama katılabildikleri kadar aktif olarak siyasal yaşam içinde yeterince görünür olamamaktadır.

Kadınların siyasal yaşam içerisinde aktif rol oynayabilmeleri için her şeyden önce toplumun her uzvuna sirayet etmiş olan kadın erkek ayrımcılığının son bulması gerekmektedir. Kadın erkek ayrımcılığın son bulabilmesi için ilk olarak aile içerisinde bu ayrımcılığın önüne geçilmesi gerekir. Bebekler daha anne karnındayken ailelerin bebeklerinin cinsiyetine göre giysi renkleri seçmeye başlamaları, oyuncakları bebek cinsiyetine göre seçmeleri kadın erkek ayrımcılığının ailede başladığını göstermektedir. Bu sebeple kadın erkek ayrımcılığının son bulabilmesinde aile önemli bir güçtür.

Kadın erkek ayrımcılığının son bulabilmesinde eğitimde son derece önemlidir. Okul ortamları cinsiyet kalıp rollerinin şekillendiği bir ortamdır. Bu bağlamda okullarda cinsiyet ayrımcılığına karşı verilen mücadele de önemli bir yer tutmaktadır. Medya ve basında cinsiyet ayrımcılığı noktasında önemli bir yerdedir. Medya ve basın cinsiyet ayrımcılığını vurgulayan dil kullanmaktan kaçınmalıdır. Böylece cinsiyet ayrımcılığının önüne geçilebilir.

Siyasal yaşam içinde kadınların temsil oranlarının az olmasının nedenlerinden biri ataerkil yapı içinde siyasetin “erkek mesleği” olarak görülmesidir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları içerisinde kadınlara atfedilen yumuşak başlı, sakin mizaçlı gibi özellikler sebebiyle siyasal yaşamın kadınla örtüşmediği düşünülmektedir. Ayrıca toplumsal yaşam içinde kadınlar özel alana itildiği için özel alanın kadına yüklediği bir takım iş yükü vardır. Bu iş yükü sebebiyle eş ve çocukların bakımı kadının

sorumluluğu olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadının siyasal yaşam içinde görünür olması kadına atfedilen özel alan yükümlülüklerini aksatacağı endişesiyle kadının siyasal yaşamdaki görünürlüğü azdır.

Kadının siyasal yaşamda görünürlüğünün artırabilmesi için kadına pozitif ayrımcılık politikası uygulanması gerekmektedir. Pozitif ayrımcılık politikası kadın erkek eşitsizliğinin giderilmesi noktasında önemlidir. Ayrıca kadının siyasal yaşamda görünür olmasını artırabilmenin bir yolu da milletvekili aday listelerinde kadınların üst sıralarda yer almasının sağlanması ve kadınların seçilebilecekleri yerlerden aday gösterilmelerinin sağlamasıdır.

Türk Kadının siyasal yaşamına baktığımızda, Şirin Tekeli'nin (1982: 218) ifade ettiği biçimde "tepeden inme" şeklinde Türk kadınına siyasal haklar verilmiştir. Kadının siyasal yaşamda görünür olması "sembolik" olmuştur. Kadın Erken Dönem Cumhuriyet döneminde "muhasır medeniyetler seviyesine" ulaşmanın yolu olarak görülmüş, "eski düzenin" yıkılmasının aracı olarak görülmüştür.

Ayşe Güneş Ayata'nın (1993: 296) "Türk Kadının Siyasete Katılımı" isimli çalışmasında kadının bireysel olarak siyasette görünür olmaları aileleri tarafından desteklenir, teşvik edilirken kadının aktif olarak siyasette yer alması ise aynı şevkle karşılanmadığını belirtmektedir. Bu bağlamda sorun kadının bireysel olarak siyasette yer almasında değil aktif olarak siyasette yer almak istemesinden kaynaklanmaktadır.

Tez çalışmasında 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerini inceleme nedenim, Cumhuriyet tarihine baktığımızda kadın temsil oranı bakımından Türkiye Büyük Millet Meclisi içersinde kadın temsil oranının yüksek olduğu dönemler arasında 24 ve 26. Dönemlerinde var olmasıdır. TBMM 24. Dönemde 79 kadın milletvekili varken, TBMM 26. Dönemde başlangıçta 81 kadın milletvekili seçilmiş ancak daha sonra milletvekili sayısı 75'e düşmüştür. Bu bağlamda her iki dönemde de kadın milletvekili sayısı yüksek iken 24 ve 26. Dönemde yer alan kadın milletvekillerinin Türkiye Büyük Millet Meclisindeki faaliyetleri incelenerek, toplumsal cinsiyet rollerinin siyaset kurumuna yansımaları incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 26. Dönem Son Parlamenter Hükümet Sistemi olması bakımından bu dönemde yer alan kadın milletvekilleri üzerine inceleme yapılmak istenmiştir. Tez çalışması literatür taraması, teorik bilgi, bilgi toplama tekniği ve istatistik verilerden faydalanılarak yürütülmüştür.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tez konusuyla ilgili kavramlara ve kuramlara yer verilmiştir. Birinci bölümde literatür taraması yapılarak kadınların siyasal katılım içinde az görünür olmalarının ana nedeni olan cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti etkileyen faktörlerden bahsedilip, ataerkillik, feminizm ve siyasal katılım kavramlarına yer verilmiştir. Daha sonra çalışma toplumsal cinsiyet kuramı, iktidar kuramı ve feminizm türleri hakkında teorik bilgilerle devam etmiştir.

İkinci bölümde, literatür taraması yapılarak Türk kadının siyasal yaşamı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Türk kadının siyasal yaşamı dönemlere ayrılarak anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölüm iki kısımdan oluşarak ilk kısımda Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında meydana gelen yenilikçi hareketlerin (Tanzimat ile başlayan) kadınlar üzerine etkisinden bahsedilmiştir. Daha sonra Erken Cumhuriyet dönemiyle modernleşme hareketinin Türk kadını üzerine etkisinden bahsedilmeye çalışılarak, modernleşmenin Türk kadınının sosyal, ekonomik hayatına etkisinden bahsedilmiştir. Modernleşmenin getirdiği kadınları ilgilendiren anayasal gelişmeler üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda ise, Türk kadını ve siyasal yaşam adında bir başlık oluşturularak burada Türk kadınına verilen siyasal haklara değinilerek, Erken Cumhuriyet döneminde Türk kadınının siyasal yaşamı ve çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Türk kadınının siyasal yaşamı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra kadınların siyasal yaşamda görünür olmalarını artırabilmek adına neler yapılacağı hakkında bilgiler sunulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin genel görünümüleriyle ilgili meslekleri, yabancı dilleri, eğitim bilgilerinden bahsedilerek, kadın milletvekillerinin meclis faaliyet çalışmaları incelenmiştir. 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın kimliklerinin (cinsiyetlerinin) meclis çalışmalarına nasıl yansıdığı incelenerek kadın sorunlarına yaklaşımları incelenmeye çalışılmıştır. Daha sonra iktidar mensubu kadın milletvekilleri ile muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin meclis çalışmalarındaki benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durulmuştur. Son olarak 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin mecliste yer aldıkları diğer görevler incelenmiştir.

Toplumdaki nüfusun diğ er yarısını kadınların oluşturmasına rağmen kadınların siyasal temsil oranlarının az oldu ğ u görülmektedir. Türk kadını siyasal haklara batılı hemcinslerine göre daha erken elde etmiş olsa da siyasal yaşam içinde görünür olmaları görece istenilen düzeyde olmamıştır. Bu bakımdan Türkiye Büyük Millet Meclisi içersinde kadın temsil oranının yüksek oldu ğ u dönemler arasında bulunan 24 ve 26. Dönemde yer alan kadın milletvekillerinin meclis faaliyetlerinde kadın sorunları olan kadın istihdamı, kadına karşı şiddet, cinsel istismar, küçük yaştaki evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğıyle mücadele sorunlarıyla ilgili yapmış oldukları çalışmalar incelenmiştir. Bu bağlamda 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin var olan kadın sorunlarıyla ilgili yapmış oldukları çalışmalar kadın sorunları oranlarına etkisi açısından değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Her toplumda bireyler, bedensel farklılıklarından kaynaklı özellikleri sebebiyle kadın ve erkek olarak iki cinsiyete ayrılmaktadır. İki cinsiyet arasında bedensel farklılıklar ön plana çıkarılarak kadın ve erkeğe birbirinden farklı özellikler ve roller atfedilmektedir. Bu süreç bireyin doğumuyla başlayıp, ölümüyle son bulmaktadır. Kadın ve erkek keskin çizgilerle birbirinden ayrıştırılarak iki cinse farklı öznel nitelikler atfedilmektedir. Kadına duygulu, uysal gibi özellikler atfedilirken, erkeğe, girişken, saldırgan, akıllı gibi özellikler atfedilmektedir (Enlwlstle, 2012: 216).

Kadınlardan sert, saldırgan gibi erkek ile özdeşleştirilen özellikler sergilemesi beklenmediği gibi erkeklerden de kadınlarla özdeşleştirilen yumuşak başlılık, sakinlik gibi özellikler sergilemeleri beklenmez. Hatta cinsler kendi cinsleriyle özdeşleştirilen rolleri sergilemedikleri takdirde toplumca hoş karşılanmaz hatta toplumdaki dışlanmaya varabilecek yaptırımlarla karşılaşabilirler.

Toplum tarafından kadın ve erkek arasında farklı kalıpların oluşturulmasıdır. Bu da akıllara bu farklılığın kaynağı olarak sadece bedensel cinsiyet farklılığı mı gösterilebilir? Sorusunu getirmektedir. Bu soruyu yanıtlayabilmek için “cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının ayrımını yapmak gereklidir. Cinsiyet, insanı kadın ve erkek olarak birbirinden ayıran fizyolojik farklılıkları ortaya koymak için kullanılan bir kavramdır. Cinsiyet kavramı, insanı fizyolojik olarak, cinsel organların türü, hormonlar, doğum yapabilme ve emzirebilme gibi özellikler bakımından kadın ve erkek olarak iki cinse ayıran bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Çiçeklioğlu, 2012: 19). Cinsiyet kavramının bir başka ifade edilmiş biçimi, “cinsiyet, yasa ve yasakla özdeşleştirilen ve bir kurgu olarak anatomik öğeleri, biyolojik işlevleri, davranış, duygular ve hazları bir araya toplayan bir kavram” olarak ifade edilir (Mutluer, 2008: 14).

Toplumda cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortaya çıkmasıyla birlikte kadın ile erkek arasındaki farklılığın nedenleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Kadın ile erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığının ilk dayanak noktası olarak biyolojik farklılık ya da

doğal farklılık gösterilmiştir. Biyolojik farklılığa göre, biyoloji değiştirilebilen bir şey değildir. Doğa değişime karşı direnç gösterir bunun için biyoloji dönüşümü kısıtlamaktadır (Enlwestle, 2012: 217).

Biyolojik farklılık anlayışına göre kadın ve erkek cinsiyetlerini doğuştan getirdikleri için kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ayrımcılığını bir yazgı olarak görülmektedir. Bu bağlamda biyolojik farklılığa göre kadın ve erkek arasındaki ayrımcılık bu noktada değiştirilemez olarak kabul edilip, kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığın giderilmeye çalışılmasının bir netice vermeyeceği düşünülür.

Biyolojik farklılık, cinsler arası davranış farklılıklarının sebebini hormonlar, kromozomlar, beyin, kalıtım gibi faktörlerde aramaktadır. Biyolojik farklılık, her toplumsal kültür içinde kadın ile erkek arasındaki farklılığın kendisini gösterebileceğini bu sebeple toplumlarda ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliğinin doğal etkenler sonucu ortaya çıktığını savunmaktadır (Giddens, 2012: 505).

Biyolojik farklılığı araştıran kişiler, fizyolojik araştırmalar sonucunda hormonların kadınlar ile erkekler arasında farklılık gösterdiğini bu sebeple erkeklerin kadınlara göre daha “saldırgan” bir tutum içinde yer aldığını ortaya çıkarmıştır. Bu durum biyolojik farklılığa göre, hormonal farklılıklar erkeklerin toplum içinde daha rekabetçi bir yapıya sahip olmalarını sağlamaktadır. Kadınların hormonlarından kaynaklı zayıf konumda yer aldıkları düşünülmektedir. Bu sebeple kadınların rekabet çekişmesinden uzak durmaları onlar için akıllı bir davranış olacaktır. Hormonal farklılıklar, toplumsal düzen içinde, kadını eve, erkeği ise iş hayatına yönlendirmiştir. Bu durum toplumdaki cinsiyete dayalı işbölümünün nedenini açıklamaktadır (Connell, 1998: 105). Bu anlayışa göre, hormonlar bireyi yönettiği için kadınlar ne kadar çabalasa da iş yaşamında hırslı olamayacaklardır. Çünkü kadınların hormonları bu duygunun açığa çıkmasını güçleştirmektedir.

Uzun zamandır toplumlarda hâkim olan inanış, kadın ve erkeğin toplum içindeki rollerini belirleyen ölçütün biyolojik cinsiyet farklılığından kaynaklı olduğu ve toplum içinde biyolojik cinsiyet farklılıklarının doğal ve değiştirilemezliği üzerine hâkim bir inanış söz konusuydu. Tarih içerisinde bu durum kadını ve kadın bedenini toplum içinde ikincil bir konuma itilmesinin nedeni olarak görülmesine yol açmıştır (Bhasin, 2003: 1). Bu neden cinsiyet farklılıklarının dönüşümü konusunu tartışılır hale getirmeye başlamıştır. Cinsiyet rollerinin belirlenmesinde erkek ve kadın olmayı

belirleyen cinsiyet kavramının karşısına, toplumsal cinsiyet kavramı konulmuştur. Toplumsal cinsiyet kavramıyla, cinsiyet rollerinin belirlenmesinde kadınsılığın ve erkeksiliğin etkili olduğu ileri sürülmeye başlanmıştır. Böylece toplumsal cinsiyet, toplum içinde kadını ikincil bir konuma itilmesine neden olan cinsiyetçi yaklaşımın elinden biyoloji faktörünü almıştır (Savran, 2013: 233-234). Toplumsal cinsiyet kavramıyla birlikte kadın ve erkek arasındaki ayrımın cinsiyet temelli değil, toplumun cinsiyete göre atfetmiş olduğu rol kalıplarından kaynaklı olduğu ileri sürülmüştür.

Toplumsal davranışların biyolojik farklılıkla açıklanmasını eleştiren isimlerin başında gelen Barrett (1995: 18-19), cinsiyet farklılığını doğuştan getirilen fizyolojik özelliklerle açıklamayı gerici bir düşünce olarak görmektedir. Çünkü Barrett'e göre, toplumsal davranışlar "doğal farklılık" olarak kabul edilirse toplumsal davranışların değiştirilmesi konusunda çok az şey yapılabilir. Biyolojik farklılığı eleştiren isimlerden birisi de Mill'dir. Mill (2017: 15), kadın ile erkek arasında doğal farklılığın değil toplumsal farklılığın var olduğunu düşünür. Hayatın her noktasına sirayet etmiş olan baskıların kadınların bazı özelliklerini güçlendirirken bazı özelliklerini ise güçsüzleştirdiğini ifade eder. Kadına atfedilen eş ve annelik vasıflarının kadının doğasından gelmediğini bunun toplum tarafından kadına benimsetildiğini ifade eder.

Cinsiyetçi yaklaşıma getirilen eleştirilerden biriside, cinsiyetin bireyleri basitçe biyolojik açıdan kadın ve erkek şeklinde iki cinsiyete bölmeden ibaret olmadığı bununla birlikte cinsiyetçi yaklaşımın, erkeklerin kendi iktidarlarını meşru kılabilmek için bu meşruluğu kadınlar üzerinden gerçekleştirmelerine zemin hazırladığı gerekçesiyle cinsiyetçi ideoloji eleştirilmektedir (Mathieu, 2009: 86).

Toplumsal cinsiyet kavramı, iki cins olan kadın ve erkeğin toplumsal ilişkilerini açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet, iki cins arasındaki farklılığın sebebi olarak biyolojik farklılığın gösterilmesine ve bu biyolojik farklılık sebebiyle kadınların tahakküm altında girdiğine ilişkin açıklamaların hepsini karşı çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet, iki cinsin bireysel davranış rollerinin belirlenmesi sürecinde üretilen fikirlerin toplum tarafından oluşturulan 'kültürel inşalar' tarafından yaratılmış olduğunu ifade etmektedir.

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyete, toplum tarafından zorla benimsetilen davranış rollerinin bütünüdür (Scott, 2013: 67-68). Yani toplumsal cinsiyet toplum tarafından oluşturulan kalıp yargılardır.

Berktaş (2010: 29), toplumsal cinsiyet kavramını “belirli bir zamanda belirli bir toplumda cinsler için uygun olduğu varsayılan davranışların kültürel tanımı” şeklinde tanımlamıştır. İki cins arasında toplumsal cinsiyet ayırımına gidilmesinin nedeni, tarih boyunca kadın ile erkek arasındaki iktidar ilişkisinin yeniden yorumlanmasına olanak sağlamak içindir.

Cinsiyet ile toplumsal cinsiyet ayırımına gidilmesinin ilk nedeni cinsiyetçi ideolojinin “Biyoloji kaderdir” ifadesine itiraz edilmesiyle başlamıştır. Bu hususta cinsiyet biyolojik olarak inşa edilirken, toplumsal cinsiyet ise kültürel olarak inşa edilmiştir (Butler, 2014: 50). Biyolojinin kader olmadığını ispatlayabilmek için cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramlarının ayırımına gidilme ihtiyacı duyularak, toplumsal cinsiyetin cinsiyete göre daha değişken bir özelliğe sahip olduğu ortaya konulmuştur (İrzık, 2011: 47).

Normal şartlar altında bireylerin cinsiyetleri iki üreme organına göre ayrılır ve bireylerin cinsiyeti ya kadın ya da erkektir. Toplumsal cinsiyet ise değişkenlik göstermektedir kendi içerisinde bir çeşitlilik barındırmaktadır. Kadın ve erkek toplum içinde sosyalleştirilirken, kadınlardan “feminen”, erkeklerden ise “maskülen” davranışlar sergilemeleri beklenir. Ancak toplumun beklediği davranışlara uyum gösterme süreçleri bireyler arasında farklılık gösterebilmektedir (Dökmen, 2015: 21-22).

Toplumsal davranışlara uyum süreci ne kadar farklılık gösterirse gösterebilir bireyler sonuç olarak kendi cinsiyetine uygun kalıp yargıları sergileyeceklerdir. Bireyler bu kalıp yargılarını gerek rızayla gerekse yaptırımla bir şekilde benimseyeceklerdir.

Toplumsal cinsiyet kavramı ile cinsiyet kavramını birbirinden ayıran farklılıklar bulunmaktadır. Cinsiyet, hormon, gen ve jenital organlar gibi fiziksel özelliklerden oluşan biyolojik bir yapı olarak kurulmuştur. Toplumsal cinsiyet ise, “dişilik” ve “erkeklik” gibi psikolojik özelliklerden oluşan kültürel bir yapı olarak kurulmuştur (Segal, 1992: 98). Cinsiyeti biyolojik bir yapı içinde tek yönlü olarak

üreten biyolojik cinsiyetin karşısına, çeşitlilik gösteren toplumsal cinsiyet inşa edilerek; cinsiyet, toplumsal cinsiyetin bir ürünü haline gelmiştir (Savran, 2013: 259). Cinsiyet, fizyolojik farklılığı, toplumsal cinsiyet ise kültürel farklılığı ifade ettiği için, toplum içinde cinsiyetin anlamlı kılınması toplumsal cinsiyet sayesinde gerçekleşmektedir (Kaypakoğlu, 2003: 7). Agacinski'nin (1998: 15) , “kız ya da oğlan doğulur, kadın ya da erkek olunur” sözünden anlayabileceğimiz gibi, bireyin kız ya da erkek olarak iki cinse ayrılmasını cinsiyet belirlerken, bireyin toplum içinde kadın ya da erkek olarak farklı davranış rollerine göre ayrılmasını belirleyen toplumsal cinsiyettir.

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Her toplum kadın ve erkek cinsiyet ayrımına giderek, her toplum kadın ve erkekten farklı kişilik özellikleri ve farklı roller geliştirmelerini bekler. Toplamlar tarafından erkeksi ve kadınsı özellikler belirlenerek toplumsal yaşam cinsiyet ayrımı üzerine temellendirilir (Taylor vd, 2010: 344).

Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetle belirlenen normların canlandırılması şeklinde ifade edilir. “Kadın rolü” ve “erkek rolü” olmak üzere iki tür cinsiyet rolleri bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkek davranışlarının farklılığına vurgu yaparak toplumsal beklentileri karşılamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, “toplumsallaşma” ve “içselleştirme” yoluyla benimsetilmektedir. (Connell, 1998: 78-79). Toplumsal cinsiyet rolleri, toplum içinde kadın ve erkeğin davranışlarını belirleyen kültürel beklentileri ifade ettiği için, toplumun kadın ve erkekten beklentisi, toplum tarafından belirlenen cinsiyet rollerine uygun hareket etmeleridir. Bu beklentilerin bireyler üzerinde baskı yaratma gücü bulunmaktadır (Kaypakoğlu, 2003: 20). Bireyler cinsiyet rollerine uygun davranış kalıpları içinde yer almazlarsa toplum bu bireylere kınayarak, yererek, ayıplayarak vb. baskılar kullanarak bireyin cinsiyet rolüne uygun hareket etmesi için bireyi zorlayacaklardır.

Toplum bireyi, bireyin toplum içindeki konumuna uygun belirlenen toplumsal cinsiyet rollerini uymaya zorlar. Bireylerin cinsel rollerini içselleştirme süreci, kendi cinsiyetinden olan cinslerle kendilerini özdeşleştirmeleri şeklinde gerçekleşir. Kadınlar, ilgili ve şevketli olmayı kendi cinsinden olan ebeveyninden öğrenirken, erkeklerde, hırslı ve rekabetçi olmayı yine kendi cinsinden olan

ebeveyninden öğrenir (Segal, 1992: 97). Bireyler gelişim süreci içinde ilk olarak anne ve babalarını gördükleri için toplumsal cinsiyet rollerini anne ve babalarını gözlemleyerek öğrenirler. Çocuklar anne ve babalarının hareketlerini taklit ederek zaman içerisinde kendi cinsiyetlerine uygun rolleri benimseyerek farkında olmadan rollerine uygun hareket etmeye başlarlar.

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplum içindeki sosyo-kültürel değerler tarafından şekillenerek, kadın ve erkeğin toplum içindeki davranışlarını ve sorumluluklarını kendilerine öğretir. Bir bireyin toplumsal cinsiyet rolleri daha anne karnındayken belirlenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, bebeklik ve çocukluk dönemleriyle pekişir, meslek hayatıyla da değişmez kalıp yargılar halini alır. Toplumsal cinsiyet rolleri kültürler arası benzerliklerde göstermektedir. Kültürlerin kadınlardan beledikleri cinsiyet rolleri arasında, kadının sessiz, sakın, sabırlı, şefkatli, anaç ve sevgi dolu olması vardır. Erkeklerden beklenen cinsiyet rolleri arasında ise, erkeklerin özel alan ile kamusal alan arasındaki bağı sağlama, cesur ve güçlü olma, ailenin geçimini sağlayabilmesi vardır (Saraç, 2013: 27-28).

Çocuklar, cinsiyetlerine göre, kız ya da erkek olarak ayrılmalarının ardından cinsiyetlerine uygun davranış rollerini öğrenmeye başlarlar. Sosyalizasyon sürecinde, kız ve erkek çocukları kendilerine uygun ya da uygun olmayan toplumsal cinsiyet rollerini ayırt etmeyi öğrenirler (Dökmen, 2015: 29). Çocuklar, sosyalizasyon süreci içerisinde kendi cinsiyet rollerini öğrenebilmeleri için olumlu ve olumsuz yaptırımlarla karşı karşıya kalabilirler. Çocukların davranışları ödüllendirilerek ya da cezalandırılarak çocukların beklenen cinsiyet rollerini öğrenebilmeleri sağlanır (Giddens, 2012: 506). Bu bağlamda çocuklar kendi cinsiyetlerine uygun cinsiyet rollerini benimsemeleri için zorlanırken, çocuklara cinsiyet rolleri toplum tarafından dayatılmaktadır.

Toplumlarda çocuklara öğretilen ilk şey kadın ile erkek arasındaki cinsiyet farklılığıdır. Çocukların, oynadıkları oyuncakların belirlenmesinden tutun, çocukların ileride seçecekleri mesleklere kadar her alanda cinsiyet farklılığı ön plandadır. Sosyalizasyon süreci içinde, kız çocukları ev içi hizmet ve bakım alanına yönlendirilirken, erkek çocukları ise teknik beceri ve liderlik gerektiren alanlara yönlendirilir. Kadınlar meslek olarak geleneksel rol tanımına uygun öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklere yönlendirilirken, kadınlara liderlik gerektiren yöneticilik

gibi meslekler uygun bulunmamaktadır. Bunun temel sebebi, kadınların geleneksel rollerinde aksaklık yaşanmasının önüne geçilmek istenmesidir (Ersöz, 1999: 32-33).

Toplumsal cinsiyet rolleri içinde erkekten beklenen roller, aile hayatının maddi kaynağını sağlaması ve para kazanmasıdır. Kadından beklenen roller ise, ailenin duygusal yükünden sorumlu olması, çocuk ve eşiyile ilgilenmesi, aile üyelerini mutlu etmesi, yemek ve temizlik yapması gibi rollerdir (Fine, 2011: 98).

Toplum tarafından cinslerin görevlerini aksatmaları hoş karşılanmaz. Kadınlara yüklenen roller kadınlar tarafından yerine getirmedikleri takdirde kadınlar toplum tarafından kınanır. Hatta kadınların kamusal alanda yeterince yer alamamalarının temel nedenini de kadınlara atfedilen rollerin kadın tarafından yeterince yerine getiremeyeceği endişesinden kaynaklanmaktadır.

Bir toplum içinde toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen çeşitli yapılar mevcuttur. Bir toplumun kültürü, dini yapısı, gelenek ve göreneği, demokratik yapısı gibi unsurlar toplumun, cinsiyet rollerini belirleyen yapıları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılar toplumsal cinsiyet rollerinin inşası sırasında cinsiyetlere farklı özellikler yüklemektedir. Bu durum cinsiyetler arası eşitsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Cinsiyetler arası eşitsizlik kadınların profesyonel işlerde uzmanlaşma gerektiren konularda güçlük yaşamalarına neden olmuştur. Toplumsal cinsiyet rolleriyle kadınlara atfedilen geleneksel roller, sevgi kavramıyla doğallaştırılmaya çalışılmıştır (Kaylı, 2017: 74-75). Bu bağlamda kadınların çocuklarını ve eşlerini sevdikleri için onlara hizmet etmekten mutluluk duymaları gerektiği düşüncesi küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarına empoze edilerek kız çocuklarının bu bilinçle büyümeleri sağlanır. Böylece kız çocukları ileride eşi ve çocukları için ev içi hizmette bulunmayı sevgi gösterisi olarak görürler.

Toplumsal cinsiyet rolleriyle birlikte toplum içinde yer alan “politika, servet, bilim, teknoloji ve sanat” alanlarındaki erkek tahakkümü meşruluk kazandırılmıştır. (Fine, 2011: 109). Toplumun her alanına sirayet eden erkek tahakkümü sonucunda kadın toplumsal yaşam içinde ikincil bir konuma itilmiştir. Kadının erkek karşısındaki bu dezavantajlı durumun altında yatan sebep toplum tarafından tanımlanan toplumsal cinsiyet rolleri yatmaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesi ve içselleştirilmesi sürecinde cinsiyet rollerinin öğrenilmesini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; aile, eğitim, akran grupları ve medyadır. Saymış olduğumuz bu faktörler, sosyalizasyon süreci içinde çocukların, toplum tarafından kendilerinden beklenen cinsiyet rollerini keşfedip, tanıyarak içinde yaşadıkları topluma adapte olabilmelerini sağlamaktadır.

1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişimini Etkileyen Faktörler

1.2.1.1. Aile

Toplumun en temel yapı taşı ailedir. Aile, bir ayna görevi görerek, birey ile toplum arasındaki bağı kuran bir yapıdır. Aile, birey ile toplum arasında bir aracı görevi görerek, çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesini sağlayarak, çocukların cinsiyet rollerine uymaya yönlendirerek, toplumsal düzenin devamlılığını sağlamaktadır (Millett, 2011: 60).

Çocuklar dünyaya gözlerini açtıklarında ilk ebeveynleriyle tanışır. Daha sonra okul çağına gelene kadar etraflarında en fazla gördükleri kişiler ebeveynleri olduğu için çocuklar anne ve babalarının davranışlarını izleyerek onlar gibi yürümeye, yemek yemeye, hareket etmeye başlarlar. Bunun için toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenmeye ve içselleştirilmeye başlandığı ilk yer aile ortamıdır.

Çocukların, toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye başladıkları ve cinsiyet rollerine göre uygun yetiştirilmeye çalışıldığı ilk ortam ailedir. Bebek daha anne karnındayken ebeveynler, bebeklerinin cinsiyetine göre hazırlık yapmaya başlarlar. Bebeklerinin cinsiyetine göre bebeklerinin kıyafet renklerini ve oyuncak türlerini seçerler. Kız bebeğe, pembe ve kırmızı renkte kıyafetler seçilirken, erkek bebeğe mavi renkte kıyafetler seçilmektedir. Oyuncak seçiminde, kız bebeği için oyuncak bebek, erkek bebeği için silah, araba gibi oyuncaklar seçilmektedir. Seçilen bu kıyafet renkleri ve oyuncak türleriyle, bebeklerin kendisinden beklenen cinsiyet rollerini özümseyebilmeleri için bebekler teşvik edilmeye çalışılır (Saraç, 2013: 29). Yani bireyler kadın ve erkek cinsiyet rollerine göre daha doğmadan önce ayrılarak, cinsiyet rolleri arasındaki fark küçük yaştan itibaren çocuklara benimsetilmeye çalışılır.

Toplumsal cinsiyet rollerini öğrenme sürecinde çocuklar, aile yardımıyla, kıyafetlerin şekillerinden, saç modellerinden ve aksesuar seçimlerinden insanları cinsiyetlerine göre kadın ve erkek olarak ayırmayı öğrenirler. Ebeveynler özellikle çocuklarına okuyacakları hikâye kitaplarını seçerken cinsiyet farklılığı vurgusu yapan hikâye kitapları tercih ettikleri gözlemlenir (Fine, 2011: 223-224). Böylece aileler, okudukları hikâyeler kanalıyla çocukların zihnine cinsiyetler arası farklılıklar işlenerek, çocukların kendi cinsiyet rollerine göre uyumlu hareket etmeleri sağlanmaya çalışır.

Ailelerin çocuklarına hitap şekilleri, çocukların toplumsal cinsiyet rollerini benimsemesinde son derece etkilidir. Küçük yaşlardan itibaren, kız çocuğuna “Ne kadar güzel görünüyorsun” erkek çocuğuna da “Büyük ve güçlü görünüyorsun” şeklinde hitaplar kullanılarak, çocukların kendileriyle aynı cinsiyette olan erkekler ve kadınlarla kendini özdeşleştirmesi öğretilmeye çalışılır. Çocukluk çağından itibaren, aileler tarafından kız ve erkek çocuklarına dayatılan algı, kız çocukları ev ortamında annelerine yardımcı olmalı, erkek çocukları da dışarıda babalarına yardımcı olmalı şeklindedir. Böylece kadınlar ve erkekler birbirlerinden mekân olarak ayrıştırılarak çocukların farklı cinsiyet rollerinin etkisi altına girmeleri sağlanır. Çocuklar sahip oldukları rolleri içselleştirdiklerinin çoğunlukla farkında bile olmadan kadın ve erkek rollerini benimsedikleri görülür (Bhasin, 2003: 11).

Aileler çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerini öğretirken, ödül ve ceza yöntemi de kullanabilir. Cinsiyetine uygun hareket eden çocuk ödüllendirilirken, cinsiyetine uygun hareket etmeyen çocuk cezalandırılır. Örneğin, erkek çocuğu ağladığında aileler, “erkek adam ağlamaz” şeklinde tepki vererek toplumun erkekten beklediği cinsiyet rolleri çocuğa aşılarmaya çalışır. Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesindeki aşamalardan birisi de ebeveyn davranışının örnek alınması ve taklit edilmesidir. Makyaj yapan annesini gören kız çocuğu, annesini taklit ederek makyaj yapmaya çalışır. Böylece çocuk kendi cinsiyetinden olan ebeveynini taklit ederek kendi cinsiyetinin farkına vararak nasıl davranış göstermesi gerektiğini gözlemlemiş olur (Kaypakoğlu, 2003: 24-25).

Aile toplumsal düzenin inşası için merkez görevi gören bir kurumdur. Her şeyin başlangıcı ailedir. Toplumsal yaşam içinde toplumun cinslerden bekledikleri rollerin ilk farkına varılmaya başlandığı, cinsiyet rollerinin ilk tanınmaya başlandığı

yer aile kurumudur. Bu bağlamda cinsiyet rollerine göre davranış sergilenmeye başlanılan ilk yer aile kurumu olurken, aile kurumu çocuklara cinsel rolleri tanıtarak sosyalizasyon sürecine çocukları hazırlamaktadır. Aile toplumun kadın ve erkekten beklediği davranış kalıplarını çocuklara kodlayarak çocukların toplum tarafından kabul görmeleri sağlanır.

1.2.1.2. Eğitim

Çocukların toplumsal cinsiyet rollerini öğrendikleri ortamlardan biri de okul ortamıdır. Okul ortamı, çocuklara akademik bilgi öğretmenin yanında, çocukları toplum içinde sosyalleştiren bir kurumdur. Okul ortamında öğretmenler tarafından çocukların davranışları sürekli gözlemlenerek çocukların davranışlarına yön verilmektedir. Çocuklar, öğretmenleri tarafından, saç şekilleri, kılık- kıyafetleri, konuşma biçimleri, oturuş kalkışlarıyla sürekli bir denetim altındadırlar. Öğretmenlerin denetimi sayesinde çocukların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmeleri sağlanmış olur (Çiçeklioğlu, 2012: 22). Zaidman'a (2009: 128) göre, karma eğitim, toplumsal cinsiyet rollerinin çıraklığını yapan, sosyalizasyon sürecinde toplumun çocuklardan beklediği toplumsal cinsiyet ilişkilerinin gerçekleştiği yerdir.

Ders kitaplarının içeriğinde yer alan okuma parçaları ve görsel resimlerde çocukların toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmelerini sağlamaktadır. Kadın ve erkek rolleri okuma parçalarında net bir şekilde belirtilerek çocukların cinsiyetlerine göre rolleri öğrenmeleri sağlanır. Okuma parçalarında genellikle baba işten gelir, annede evde yemeği hazırlayan kişi olarak tasvir edilir. Görsel resimlerle de bu durum desteklenir. Böylece çocuklara toplumun kadın ve erkekten beklediği geleneksel roller gösterilerek, çocukların bu rolleri içselleştirmesi sağlanmaya çalışılır. Okul ortamı, teknik ve beceri alanında, mesleki alanda, kültürel alanda çocukları eğiten, geliştiren ve çocukların kendi kişiliklerini bulmasına yardım eden bir kurumdur. Öte yandan toplumun beklentileri doğrultusunda çocukların davranışları eğitilerek toplumun cinslerden beklediği davranış kalıp yargılar eşğine çocuklar yaklaştırılmaya çalışılır. Böylece çocukların toplum tarafından onaylanması sağlanmaya çalışılır.

1.2.1.3. Akran Grupları

Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde etkili diğer bir kaynak; akran gruplarıdır. Yapılan gözlemler sonucunda çocukların, çocukluk döneminin ilk yıllarından başlayarak ergenlik yıllarına kadar olan dönem içinde karşı cinsten olan çocuklardan kaçınma eğilimi gösterdiği, kendi cinsinden olan çocuklarla ise grup kurmaya meyilli oldukları gözlemlenmiştir. Çocukların kendi cinsinden olan çocuklarla grup kurma isteğinin nedeni olarak, cinsiyete göre oyun ve oyuncakların damgalanmış olması gösterilir. Kız çocukları oyuncak bebekle ve makyaj takımıyla oynamayı severken, erkek çocukları ise arabayla oynamayı sevmektedir. Böylece aynı cinsten olmayan çocukların oyun stilleri birbirine uymamaktadır. Buda çocukların cinsiyetlerine göre gruplaşarak farklı oyun şekilleri oluşturmasına neden olur. Bu durum aynı cinsler arası ortak toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturulmasına yol açmıştır (Taylor vd, 2010: 361).

Çocuklar kendi akran grupları içinde toplumsal cinsiyet rollerine göre davranmayan arkadaşlarına karşı uyarıcı görevi görmektedir. Bu duruma örnek olarak, bir kız çocuğu arabayla oynadığında erkek çocuğunun “Bunu kızlar oynamaz” şeklinde tepki vermesi gösterilebilir. Çocuklar cinsiyetlerinden beklenen davranış kalıplarına uygun davranmadıkları takdirde akran grupları tarafından bunun bilinmesinden endişe duyarlar. Örneğin, bir erkek çocuğu evinde oyuncak bir bebekle rahatlıkla oynarken, akran gruplarının yer aldığı bir ortama girdiği andan itibaren ya bebekle oynamaz ya da gizli bir şekilde bebekle oynar. Bu durum akran gruplarının çocukların davranış rolleri üzerindeki etkisinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir (Fine, 2011: 229-230). Akran grupları bu özelliğiyle toplumsal cinsiyet rollerinin denetleyicisi konumundadır.

Çocukların kendi cinsiyet kalıplarına uygun cinsiyet rollerinin pekiştirilmesi noktasında akranlarla girilen etkileşim çok önem arz etmektedir. Akranlar birbirlerini kolaylıkla etkileyebilme gücüne sahip olması bakımından cinsiyet rollerinin benimsenmesinde, içselleştirilmesinde akranlarla girilen iletişim itici bir güç teşkil etmektedir. Çocuklar cinsiyet rollerine uygun hareket etmedikleri noktada akranlar birbirlerine uyarıcı görevi görerek cinsiyete uygun davranış kalıplarının sergilenmesini sağlarlar. Bu bağlamda akranlar bu uyarıcı görevini aslında bilinçsizce geçleştirmektedirler.

1.2.1.4. Medya

Toplumsal cinsiyet rollerinin üretildiği ve dayatıldığı kanallardan birisi de medyadır. Medya kanalıyla özellikle de televizyon reklamları aracılığıyla kadın ve erkek davranışları yönlendirilmeye çalışılır. Kadınların yer aldığı reklamların içeriğini, ince ve güzel kalma yollarının nasıl olması gerektiği, kendisi ve ailesi için en mükemmel yemekleri seçebildiği, makyaj ürünleri, temizlik ürünleri, bebek bakım ürünleri ve beyaz eşya ürünleri oluşturmaktadır. Erkeklerin yer aldığı reklamların içerikliğini ise, kaslı vücutların ön plana çıkarıldığı parfüm ve son model araba reklamları oluşturmaktadır (Meral, 2011: 299).

Kadınlar ev işleri rollerinin ön plana çıkarıldığı reklamlarda yer alırken, erkekler ise liderlik vasıflarının ön plana çıkarıldığı atılgan ve etkin özelliklerin vurgulandığı reklamlarda yer alırlar. Çocukların severek izledikleri çizgi film karakteri aracılığıyla da cinsiyet tiplerini çocuklara benimsetilmeye çalışır. Erkek karakterler kadın karaktere göre süper güçleri olan, çarpıcı ve baskın karakterler olarak tasvir edilir (Taylor vd, 2010: 345-346). Böylece çizgi film karakterleriyle çocuklara erkeklerin güçlü, kuvvetli oldukları; kadınların ise erkeklere göre daha zayıf oldukları mesajı verilerek cinsiyet kalıp yargıları ortaya konulur. Çocukların severek izledikleri çizgi filmler kadın ve erkek cinsiyet kalıp yargılarını olay örgüsü içersine ustaca yerleştirerek çocukların farkında olmadan cinsiyet kalıp yargılarını öğrenmelerini sağlamaktadır.

Medya ideal kadın ve ideal erkeğin nasıl davranması ve görünmesi gerektiği konusunda insanlara mesaj vermektedir. Toplumların kadın ve erkekten beklentileri dergi, gazete, çeşitli programlar ve reklamlar yoluyla insanlara aktarılır. İdeal erkeğe atfedilen roller, sportif bir vücuda sahip olma, kariyer sahibi, bilgili, rekabetçi, mesleki alanda uzmanlaşan erkeklerdir. İdeal kadın olabilmenin yolu ise iyi bir eş, iyi bir anne, iyi bir ev kadını olma yolundan geçmektedir (Kaypakoğlu, 2003: 100-104).

Tüketim çağı içersinde medya ideal erkeği ve ideal kadını oluşturarak toplumda yer alan diğer kadın ve erkekleri bu idealleştirilen kadın ve erkeğe yaklaştırmak için çeşitli çalışmalar içinde bulunurlar. Dönemler ne kadar değişirse değişsin idealleştirilen kadının özellikleri arasında geleneksel rollere uygun bir atıf mutlaka bulunmaktadır. Örneğin, reklamlarda eşlerin ve çocukların üzerlerini

kirletmiş bir şekilde eve gelerek kadınların ailesi için en iyi deterjanı seçebilmesi, ya da halının üzerini kirleten çocukların arkasında elektrik süpürgesiyle gezen kadınların reklamlarda yer aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda dönemler değişse de kadınların rolleri aynı kalmaktadır.

1.3. ATAERKİLLİK / PATRIARKİ KAVRAMI

Max Weber (2017: 69) ataerkillik kavramını, ekonomik ilişkilerin ve akrabalık bağının ön planda olduğu, ev halkı içinde en yaşlı erkeğin hane halkını yönetmesi şeklinde ele almıştır. Ancak 1970'li yıllara gelindiğinde ataerkillik kavramının anlamında bir değişim yaşanmıştır. Bu değişim ile ataerkillik kavramı, zaman içinde erkeklerin iktidarını, erkek egemenliğini ve kadınların ezilmişliğini açıklamak için kullanılan bir kavram haline almıştır (Delphy, 2009: 278). Ataerkillik kavramı kadınların toplumun her alanında geri kalmasının temel nedeni olarak görülmeye başlanarak feministlerce ataerkil düzene baş kaldırır sesleri duyulmaya başlanmıştır.

Tarih boyunca kadın ve erkek arasındaki ilişki, bir cinsin diğer cins karşısında ezilmesi şeklinde ilerlemiştir. Tarih boyunca toplumsal düzen içinde ortaya çıkan algı, erkeklerin kadınlar üzerinde uyguladıkları egemenliğin doğuştan gelen bir hak olduğudur. Bu algı "iç sömürü" düzenini ortaya çıkararak zaman içerisinde erkek cinsel egemenliğin ideolojileşmesine yol açmıştır. Toplumun her kurumu içinde erkek egemenliği kendini göstermektedir. Ataerkillik, toplumun yarısını oluşturan kadının diğer yarısını oluşturan erkekler tarafından yönlendirilmesi şeklinde ifade edilir. (Millett, 2011: 46-47). Erkeğin kadını yönlendirmesi toplumsal yaşam alanı içerisinde her yerde kendini hissettirmiş hissettirmeye de devam etmektedir.

Ataerkil sistem, toplum içinde en yakın kadın ve erkek ilişkilerinden başlayarak, en genel ekonomik ve ideolojik ilişkilere kadar her alanda varlığını göstermektedir. Ataerkillik, sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarını ifade etmez, aynı zamanda iktidarın karakteristik özelliklerini ve erkek iktidarının doğal bir meşruluk olduğunu da ifade eder. Ataerkillik kavramı, kadınlar arasında ortak bir bilinç uyandırarak, kadınların ezilmişliği noktasında, kadınları ortak bir noktada buluşturmuştur. Kadınların ezilmişliğinin nedeni olarak erkeklerin kadınlar üzerindeki iktidarı gösterilmiştir. Zaman içerisinde erkek egemenliğinin sadece

kamusal alanla sınırlı olmadığı, aile içinde ve cinsler arası ilişkilerde de erkek egemenliğinin var olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır (Ramazanoğlu, 1998: 57-58).

Erkek egemen yapı ailede başlayan bir düzendir. Aile içersinde erkek “evin reisi” konumundadır. Geleneksel aile yapısı içinde erkek en son sözü söyleyen kişi olup onun otoritesinin üstünde bir güç olamaz. Ailede başlayan bu erkek egemen üstün yapı toplumun her kademesine yayılarak kadının kamusal alan içersinde yer almasını sınırlandırarak kısıtlamıştır.

Patriarki yani ataerkil kavramı, hem erkeklerin hem de erkeklerin kontrolünde bulunan her türlü kurum tarafından kadınların maruz kaldıkları baskılar sonucunda yaşadıkları ayrımcılığı anlamamızı sağlamıştır. Ataerkil kavramı, erkek egemenliğini eksiksiz bir şekilde ele aldığı için kadınların hem maruz kaldıkları ayrımcılığı görmelerini sağlamış hem de bu ayrımcılıkla mücadele edebilme bilincini geliştirmiştir (Sancar, 2009: 23-24). Bu bağlamda kadınlar ataerkil düzene baş kaldırma adına çeşitli gösterilerde, yürüyüşlerde bulunarak ataerkil yapının hüküm sürdüğü kamusal alan içinde yer alabilmek için çaba göstermişlerdir.

Ataerkilliğin meşrulaşmasında etkili olan kurumların başında babalık kurumu gelmektedir. Ataerkillik, toplum tarafından oluşturulmuş, babalık kurumu aracılığıyla erkeklere sınırsız bir güç vermektedir. Babalık kurumuyla ataerkillik baba- kız ilişkilerinde de kendini gösterir. Kız çocukları babalarına maddi ve manevi yönden bağımlı kılınarak ataerkillik meşrulaştırılmaya çalışılmıştır (Barrett, 1995: 20-21). Böylece ataerkillik, ilk olarak toplumun en alt yapısını oluşturan aile kurumu içinde kendini yer edinerek daha sonra toplumun her alanında kendine yer bulmuştur.

Ataerkil yapı, erkek ırkının üstün olduğu düşüncesine sahip bir inanç sistemi üzerine kurulmuştur. Toplumsal düzen içinde kurulmuş olan din, eğitim, medya gibi kurumlar ataerkil yapıyı hem yaratmakta hem de ataerkil yapının devamlılığını sağlamaktadır. Toplumsal düzen içinde var olan kurumlar üzerinden ataerkil yapı kendisini doğalmış gibi gösterir. Dini hikâyeler içinde “Erkek Tanrı’nın suretinden yaratılmıştır” şeklinde ifadelerin yer alması ya da medya aracılığıyla erkeklerin güçlü ve üretici, kadınların tüketici ve doyumsuz gibi gösterilmesi sonucunda erkek egemenliğinin üstünlüğü benimsetilmeye çalışılır (Bhasin, 2003: 17).

Ataerkil yapının benimsetilmeye çalışılması noktasında ayrıca mitolojilerden, destanlardan, masallardan da yararlanır. Türk destanları incelendiğinde erkek hükümdarların güçlerini vurgulamak adına hayvanlarla giriştikleri mücadelelerden galibiyetle ayrıldığından bahsedilirken, masallarda erkekler kurtarıcı kahraman, kadınlar ise kurtarılmayı bekleyen güçsüz canlılar olarak tasvirleşmiştir. Böylece ataerkil yapı toplum içinde gücünü sağlamlaştırmış olur.

1.4. FEMİNİZM KAVRAMI

Feminizm, içinde pek çok kavram bulunduran bir kavramdır. Feminizm farklı birçok akım için üst kavram niteliği taşımaktadır. Feminizm kavramının latince kadın anlamına gelen “femina” sözcüğünden meydana geldiği savunularak, feminizm; toplum içinde kadın ayrımcılığına karşı mücadele veren, kadınların yaşamlarını düzeltere bilme adına politik ve pratik çözüm yolları bulmaya çalışan, kadınların olumsuz yaşam şartlarını düzelterebilmek için eylemler yapan toplumsal bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır (Notz, 2018: 9-10).

Feminizm kavramı, ilk kez 1837 yılında Fransızcaya girerek, “kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin” (Michel, 1993: 9) şeklinde tanımlanmıştır. Tekeli (2017:131), feminizmin, “kadınların dünyaya, erkeklerin gözlerinden, onların çıkarları açısından değil, kendi gözleriyle bakmasını savunan, kendi seslerini bulmalarını isteyen bir düşünce akımı” olduğunu ifade eder.

Feminizm, erkekler karşısında kadınların sistematik bir döngü içinde ezilmişliğe uğradığını, sömürüldüğünü, toplumda ikincil bir konumda yer aldığını ancak bu durumun değiştirilebileceğini öne süren bir harekettir. Feminizm, erkeğin üstün görülüp, kadının buna bağlı olarak ikincil konuma itilmesine karşı mücadele eden politik bir harekettir (Özgün, 2012: 347). Ataerkil düzenin hüküm sürdüğü toplumlarda erkeğin statüsü kadınlardan yüksek görülmesi sebebiyle feminizm bu cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele edebilmeyi amaçlamaktadır.

Feminizmin ilgi odağını, cinsler arasındaki toplumsal farklılıklar oluşturmaktadır. Feminizm bu farklılıkların nasıl ve neden ortaya çıktığını ve bu farklılıkların sonuçları üzerinde durmaktadır. Feminizm, toplum içindeki kadın ve erkek arasındaki ilişkinin belirlenmesinde biyolojik ideolojinin etkili olduğu

düşüncesine karşı çıkararak, kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi toplumsal farklılıkların belirlediğini ifade etmektedir. Feminizme göre, kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi belirleyen toplumsal farklılıklar durağan değildir, değiştirilebilir ve dönüştürülebilir (Mitchell & Oakley, 1998: 21).

Feminizm cinsiyetçi sömürden kurtulma olarak görülmektedir. Feministleri rahatsız eden konulardan birisi feminizm için önemli meselelerden biri olan cinsiyet kavramının bazı insanlar tarafından yanlış algılanmasıdır. Hatta cinsiyetçilik yanlış algılansa bile insanlar tarafından umursanmadığı düşünülmektedir. Feministlerin eleştirisi bu nokta da, toplum içinde bazı insanların feminizmi sadece kadın ve erkek eşitliğini isteyen bir düşünceden ibaretmiş gibi algılamasıdır. Hatta biraz daha ileri gidilerek feminizmin erkek karşıtı olarak görülmesi de feministlerce eleştirilmektedir (Hooks, 2012: 12). Feminizm kadının ezilmişliğinin nedeni olarak ataerkil yapıyı görerek kadınların ezilmişliğinin son bulabilmesi için kadın ve erkeğin eşitliğine vurgu yapmaktadır. Ancak, ataerkil düzenin değişmesini istemeyenler tarafından feminizm kavramı olumsuz bir kavrammış gibi empoze edilmeye çalışılmıştır.

Habermas (2018: 22) göre feminizm, özgürleşme talebi temeline oturmaktadır. Nasıl ki, kurumsallaşmış sınıf mücadelesi içinde ücrete tabi çalışanlar özgürleşmek istiyorsa, kadınlarda eşit siyasal haklara sahip olarak özgürleşmek istemektedir. Sınıflı yapı sadece ekonomik düzen içinde kendini gösterirken, cinsiyet ayrımcılığı ise hem ekonomik hem siyasal hem de özel alan içinde kendini göstermektedir. Kadının kamusal alan içinde kendine yer bulamamasının nedeni kamusal alanın cinsiyetçi bir şekilde şekillenmiş olmasındandır.

Feminizm, toplum içinde kadının ezilmişliğine gerekçe olarak gösterilen cinsler arasındaki farklılığın doğadan kaynaklandığı görüşünü kabul etmeyerek, bu durumun siyasal taleple dönüştürülebileceğini ifade etmektedir. Kadın ile erkek arasındaki ilişkinin eşitsiz bir şekilde paylaşıldığı düşüncesiyle feminizm kadın ve erkek eşitliği üzerinde durarak, evrensel eşitlik ilkesini benimsemektedir. Feminizm ilk olarak 19. yüzyılda kadınların eşit hak talebi doğrultusunda oy hakkı mücadelesiyle ortaya çıkmıştır. 1960'dan sonra feminizm kabuk değiştirerek, eşitlik talebi yerini ataerkil sistemle mücadeleye bırakmıştır (Schwebel, 2009: 172-173). Bu bağlamda kadınlar "eşitlikçi" söylemlerden uzaklaşarak kadının farklılığına vurgu

yapan söylemler geliştirerek, kadınların kadın olmasından kaynaklı sorunlar üzerine yoğunlaşmıştır.

Feminizmin birinci dalgası, ulusal devlet bağlamında akılcı düşüncenin etkili olduğu “eşitlikçi evrenselci” bir temele dayanmaktadır. Feminizmin ikinci dalgası ise evrenselliğin terk edildiği “kadın kimliğinin özgüllüğü” temelinde şekillenmiştir (Savran, 2013: 3).Feminizm kavramını daha iyi anlayabilmek için kadınların geçmişten günümüze uzanan tarihine değinmemiz gerekmektedir. Böylece kadınların tarihsel süreç içinde yaşadıkları ortaya konularak kadınların ayrımcılığa karşı verdikleri çabalar anlaşılır kılınmaya çalışılacaktır.

1.4.1. Feminizmin Arka Planı

Kadınlar ilk çağ uygarlıklarından itibaren toplumsal hayat içinde erkeklerle aynı koşullar altında yaşayamamışlardır. Kadınlar erkeklerle eşit şartlara kavuşabilmek için mücadeleler vermişlerdir. Kadınlar, her dönem toplumda, bir çocuğun annesi ya da bir erkeğin eşi olarak kendilerine yer bulabilmişlerdir. Kadınlar biyolojik farklılıklar sebebiyle erkeklerden güçsüz olarak algılanmış ve korunması gereken varlıklar olarak görülmüşlerdir. Bu durum kadının özgürleşmesinin önündeki en önemli etken olarak görülmektedir (Kaylı, 2012: 33).

İlk çağ uygarlıklarından olan Antik Yunan’da kadınların durumu incelendiğinde, kadının boşanma hakkının olmadığı, kadının kamusal alanda yeterince yer almadığı, kadının miras hakkının olmadığı ya da kadına miras kalsa bile bu mirasın kadının erkek çocuğuna verildiği tespit edilmiştir (Sevim, 2005: 15).

İlk çağ filozoflarından olan Platon *Devlet* adlı eserinde kadınlarla ilgili kısımlara yer vermektedir. Platon her ne kadar eşitlikçi bir söylem içinde yer alsada eserinde devletin bekçilik görevini üstlenmesi gerekenlerle ilgili görüşlerini belirtirken kadının da erkeğin de bekçilik görevini yapabileceğini ancak erkeklerin kadınlara göre daha güçlü olduğunu ifade etmiş olması onun kadın ile erkek arasında cinsiyet ayrımcılığına gittiğini göstermektedir (Platon, 2010: 158). Tarihsel süreç içerisinde kadınlar, Roma İmparatorluğu’nun yıkılmasıyla birlikte, özellikle orta sınıfta yer alan kadınlar eve kapatılmıştır. Kadınlar için kurallar sertleşerek bu dönemde kadınlar, kilise hiyerarşisinden kilise tahakkümünü elinde bulunduranlar

tarafından uzaklaştırılmak istenmiştir (Michel, 1993: 31). Bunun nedeni erkek egemen yapının toplum içerisinde tek yetkin güç olmak istemesi yatmaktadır. Kadın özel alana yerleştirilerek hem bu güce ortak olması engellenmek istenmiş hem de eş ve çocukların bakımının aksamasının önüne geçilmek istenmiştir.

Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte kadınlar bu kez de kapitalist düzenin yarattığı değişimle mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Kapitalist sistem yeni bir işbölümü anlayışını da ortaya çıkararak ev ile iş yerini birbirinden ayırmış ve kadını eve bağımlı kılmıştır. Kadının eve bağımlı kalmasının nedeni, kapitalist sistem içinde kadın, ev dışında çalışsa bile kadının ev içi işlerini de yerine getirmek zorunda olmasıdır. Bu durum kadını zorlayan bir durum olmuştur. Erkeklerin çalışma yaşamında güçlenmelerini sağlayan işçi örgütlerinin kadınların çalışmasını önlemeleri de kadının ev içinde kalmasının ayrıca bir nedenini oluşturmuştur (Rowbotham, 2011: 18-19).

Toplum içerisinde kadına atfedilen “analık” özelliği sebebiyle toplum, kadınlardan “feminen” davranışlar göstermesini beklemiş bu durum kadınların, ev yaşamlarını, çocuklarının bakımını bir meslek olarak görmeye başlamalarında etkin bir rol oynamıştır. Toplumlarda ortaya çıkan ideolojilerin, efsanelerin hepsi, bazen kadınları öven türden olurken bazen de kadınları ikinci sınıf bir insan gibi görmelerine neden olmuştur. Bu ideolojiler kadın ve erkek ilişkilerine yön vererek kadınları , “kadın psikolojisi” gereği kamusal alanda ön plana çıkma hususunda etkilemiştir (Tekeli, 1982: 22-23).

Küçük yaşlardan itibaren cinsiyet kalıp yargılarına göre yetiştirilen çocuklardan erkek olan çocuklar daha atılgan olmaları noktasında eğitildikleri için kamusal alanda daha cesur olmaktadır. Ancak, kız çocuklarına atfedilen kalıp yargıları içinde atılgan olma özelliği olmadığı için kız çocukları kamusal alan içerisinde çekinik davranışlar gösterebilmektedir.

18. yüzyılda Fransız ve Amerikan Devrimlerinin gerçekleşmesiyle birlikte ilk kez “insan hakları” kavramından söz edilmiştir. Kadınlar tarihsel süreç içinde ezilmişliklerine ses çıkarabilmek için bu devrimlerde ön planda yer almışlardır. Kadınlar, kendilerini baskıdan kurtaracak kurtuluş yolu olarak seçme hakkını görmüşler ve bu hakkın toplum tarafından korunması gerektiğini vurgulamışlardır (Arat, 1991: 16). Kadınlar insan haklarından yararlanabilmek için birçok eylemde

bulunarak haklarını savunmaya çalışmışlardır. İlk feministlerden olan Olympe des Gouges “Kadın ve Kadın Yurttaşın Haklar Bildirgesi” ni yayımlayarak kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması gerektiği vurgusunda bulunmuştur. Ancak yayınlamış olduğu bildiri sonucunda savunduğu fikirler sebebiyle çıkarıldığı mahkemece giyotin cezası alarak idam edilmiştir (Notz, 2018: 39).

İlk feministler içinde yer alan Mary Wollstonecraft *Kadın Hakların Gereçlendirilmesi* adlı eserinde Wollstonecraft (2012: 3-4), kadın ve erkeğin eşit eğitim hakkına sahip olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Wollstonecraft, kadınların elinden siyasal hakların alınarak kadınların aile hayatına hapsedildiklerini vurgulamış bu durumu tiranlık ile eşdeğer olarak görmüştür. Yarısını kadınların oluşturduğu bir toplumda kadınların yönetimde olmamalarını eleştirmiştir. Wollstonecraft, erkeklerin kendi hakları ve özgürlükleri için kendi kararlarını kendilerinin alabildikleri gibi kadınlarında kendi hakları için kendi kararlarını kendilerinin alabilmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır.

John Stuart Mill, yazmış olduğu *Kadınların Köleleştirilmesi* adlı kitabında da kadın ile erkeğin eşitliğine vurgu yaparak şu ifadeler yer vermektedir:

(...) iki cinsiyet arasındaki sosyal ilişkileri düzenleyen ilke - bir cinsiyetin diğerine olan yasal bağımlılığı – kendi içinde yanlıştır; hâlihazırda, insani gelişimin önünde duran başlıca engellerden bir tanesi olarak karşımızda bulunmaktadır ve ne bir tarafta iktidar ya da ayrıcalığa ne de diğer tarafta güçsüzlüğe izin veren kusursuz bir eşitlik ilkesiyle yer değiştirmelidir. (Mill, 2017: 23)

İlk feministler siyasal bir hareketin başlangıcı olarak bir araya toplanıp, üç mesele üzerinde durmuşlardır. İlk feministler ilk olarak, kadın ve erkeğin birbirinden farklı olduğunu öne süren doğal farklılığı kabul etmeyerek kadın ve erkek eşitliğini savunmuşlardır. İlk feministler ayrıca erkeklerin toplumsal iktidarlığına karşı çıkarak, toplumsal iktidarı kadınların ezilmişliğinin nedeni olarak kabul etmişlerdir. Kadınların ezilmişliğini “erkeklerin zorbalığı” olarak görmüşlerdir (Mitchell, 1998: 33). 19. yüzyıl feminist hareketi, her türlü sınıf yapısından sıyrılarak “kız kardeşlik” bağı ile kadınları birbirlerine bağlamıştır. Ayrıca feministler, oy hakkı mücadelesinin etrafında toplanarak “kadının özgün inşasını” şekillendirmeye çalışmışlardır (Davidoff, 2009: 259).

Tarihsel süreç içerisinde cinsel devrim politikasının birinci aşamasını oy hakkı mücadelesi oluşturmaktadır. İngiltere ve Amerika’daki kadınların oy hakkı

mücadeleleri birbirine benzerlik göstererek, benzer yöntemler kullanan kadınlar; oy hakkı mücadelesi için toplu gösteriler, yürüyüşler, kampanyalar düzenlemişler, hatta devletçe ertelenen haklar için kadınlar, şiddete bile başvurmak mecburiyetinde kalmışlardır (Millett, 2011: 136). Kadınlar, eşit ve özgür olabilmenin yolu olarak gördükleri oy hakkı mücadelesi için büyük uğraşlar vermelerine rağmen kadınların kazanmış oldukları oy hakkı, kadınların bekledikleri “kadın ve erkek eşitliği”ni tam olarak sağlayamamıştır. Bu durumun nedeni ise, kadınların eşit işe eşit ücret alamaması ve toplumda yerleşmiş olan cinsler arası ayrımcılığın varlığıdır (Arat, 1991: 33).

19. yüzyılda kadınların vermiş oldukları eşitlik mücadelesi birinci dalga feminizm olarak isimlendirilirken, 1970’li yıllara gelindiğinde ise eşitlikçi söylem yerini “farklılıkçı” yaklaşıma bırakmıştır. İkinci dalga feminizm olarak isimlendirilen bu “farklılıkçı” yaklaşım, kadın ve erkek eşitliği üzerinde duran birinci dalga feminizmin aksine kadın ile erkek arasındaki farklılıklara vurgu yapmaktadır. “Kadınlar farklıdır” sloganının ön planda olduğu bu yaklaşım, sadece kadın erkek farklılığı üzerinde durmamış, kadınlar arası farklılıklar üzerinde de durmuştur. Farklılıklar üzerinde duran ikinci dalga kadın hareketi, siyah feminizm, lezbiyenlik gibi konuları tartışılır hale getirmiştir (Bora, 2011: 68-69).

İkinci dalga feministler, “kadınlık” kavramını yeniden inşa etmeye çalışarak, kadınların bilicini yükseltmeye çalışmışlardır. Böylece kadınların kendilerini yeniden keşfetmeleri amaçlanmıştır. İkinci dalga feminizm çok kültürlülüğe ve farklı yaşam tarzlarına önem vererek bu konularla ilgili politikalar üretilmiştir (Çaha, 2010: 61).

Kadın çalışmalarıyla ikinci dalga feminizm içinde önemli bir isim olan Simone de Beauvoir (1993, 14), “kadın olun, kadın kalın, kadınlığınıza dönün” şeklinde verilen öğütleri, kadınlığın doğumla gerçekleşmediği, kadınlığın toplum tarafından sonradan yaratılması olarak görür.

İkinci dalga feministlerinden olan Kristeva’nın (1994, 12), çizgisel zaman olarak adlandırmış olduğu ilk dönem kadın hareketi, başlangıçta siyasal bir talep olarak oy hakkı mücadelesiyle tarih sahnesine çıkarak toplumları hem toplumsal hem de siyasal olarak etkilemiştir. Kadınların ilk dönemdeki siyasal mücadelesinin ana hatlarını “eşit işe eşit ücret” talebi ve toplumsal alanda erkeklerle eşit güce sahip olabilme istediği oluşturmuştur. Ancak tarihsel süreç içerisinde özellikle 1968 yılından

sonra kadın hareketine genç kadınların dâhil olmasıyla birlikte kadınlar, toplumun kadına atfettiği annelik algısına karşı çıkmışlardır. Kadın hareketinin ikinci evresini oluşturan bu kadınlar, annelik algısına tepkilerini gösterebilmek için kürtaj, doğum kontrol yöntemleri temelinde hem kadın hareketini şekillendirmişler hem de çizgisel zamansallığa karşı çıkmışlardır.

Doğum kontrol haplarının üretilmesi kadınının istediği zaman anne olabilmesine olanak verdiği için kadının kendi bedeni üzerinde özgürce karar verebilmesini sağlamıştır. Ancak, erkek egemenliği etrafında kadın bedeni üzerinde karar vermeye çalışanlar doğum kontrolüne ve kürtaja karşı tepki göstererek, kürtaj dini kurumlarca yasaklanmıştır. Ancak kadınlar yasaklara karşı sessiz kalmayarak, erkeklerin bedenleri üzerinde karar vermelerine karşı çıkmışlardır. Böylece kadınlar, doğum kontrol yöntemleri ile cinsel özgürlüklerini savunmaya çalışmışlardır (Tekeli, 2017: 133). Kürtaja karşı çıkanlara karşı, Simone de Beauvoir (1981: 113) “embriyonun yaşamına bunca değer veren insanların, yetişkinleri kurşuna dizmekte birbirleriyle yarıştıkları da unutmamak gerekir” diyerek kürtajı yasaklayanlara karşı tepkisini ortaya koymuştur. Ayrıca Beauvoir (1981:122), “doğum denetlemesi ve yasa içi sayılacak çocuk aldırma kadının özgürlük içinde ana olmasını sağlayabilir” diyerek kadınların kendi bedenleri üzerinde özgürce karar verebilmelerini amaçlamıştır.

İkinci dalga feminizm, erkek otoritesine karşı çıkararak, her türlü eril özellikleri benimseyen eril yaklaşımları eleştirerek, erillik sorgulanarak, cinsiyetçi her türlü kavram ret edilmiştir. Kadın ve erkek farklılığı üzerinde durulmuştur. Feministler, erilliğin “dilin yapısı” içinde evrensel bir nitelik kazanmış olduğuna dikkat çekerek, bu durumu kadınları baskılayan neden olarak görmüşlerdir. Feministlerce, eril kişiliğin özne olarak kabul edilip, eril kişiliğin dayatılması eleştirilmiştir (Savran, 2013: 170-171).

Feminizmin arka planı incelendiğinde görülmektedir ki, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin temeli tarih öncelerine dayanmaktadır. Her çağ da her dönemde kadınlar, erkek gücün boyundurukluğu altında ezilmiştir. Kadınlar, bu eril güç boyundurukluğundan kurtulmak adına bilinç geliştirerek kadın hareketleri gerçekleştirmişlerdir. Geçmişten günümüze baktığımızda kadınlar birçok hak elde etmeyi başarmışlardır ancak günümüzde de kadın erkek cinsiyet eşitsizliği, cinsler

arası ayrımcılık devam etmektedir. Günümüzde de toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda ilgili mücadele edilmek için çalışmalar ve girişimlerde bulunmaktadır.

1.5. SİYASET VE SİYASAL KATILIM

Siyaset kelimesi çok uzun yıllardan itibaren kullanılan bir kavram olması bakımından siyasetin tek bir tanımından söz edilememektedir. Aristoteles'ten itibaren siyasetle ilgilenen her düşünce insanı siyaseti farklı şekillerde tanımlamıştır. Siyaset kavramı, batı ülkelerinde politika kelimesi şeklinde isimlendirilirken doğu ülkelerinde ise seyis anlamına gelen siyaset kelimesinin kullanımı daha yaygın bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır (Fedayi, 2011: 3). Antik Yunan'da "*politics*" yani siyaset sözcüğü, şehir anlamına gelen polis kelimesinden gelerek, siyaset kavramı, kelime anlamı olarak terbiye etme ve cezalandırma anlamlarına da gelmektedir (Yayla, 2015: 25).

Siyaset kavramının tanımlanması hususunda tek bir görüşten söz edilmez. Bunun nedeni her görüşün kendine göre siyaset kavramını tanımlamaya çalışmasıdır. Siyaset bazı siyaset bilimciler göre, "devletle" ilişkilendirilirken, bazılarının göre ise, "meşru kuvvet" ya da "çatışma ve uzlaştırma" ile ilişkilendirilmiştir. Ortak bir görüşün oluşmaması iki nedene dayandırılmıştır. Bu nedenin ilki siyaset, toplumla ilgilenen bir bilim olduğu için, toplumlar değiştikçe ve dönüştükçe siyasetinde değişmesidir. İkinci neden olarak, siyaset, toplum içinde yer alan her çıkar grubunun içinde yer almaktadır. Çıkar grupları kendi çıkarlarını gözetecek şekilde siyaseti tanımlamaya çalıştıkları için bu durum ortak bir siyaset görüşüne varılmasını güçleştirmektedir (Eroğlu, 2012: 18). Siyaset kavramı geniş bir alan olması bakımından içinde pek çok anlamı barındırmaktadır. Bu sebeple genel ortak bir siyaset tanımı üzerinde durulması konusunda güçlükler yaşansa da genel bir siyaset tanımına ulaşılmaya çalışılmıştır.

En kısa anlamda siyasetin tanımı: "ülke, devlet, insan yönetimi" (Daver, 1969: 5) şeklinde tanımlanmaktadır. En geniş anlamda siyaset, "insanların altında yaşadıkları genel kuralları yapma, koruma ve değiştirmeye yönelik yürüttükleri eylemler" (Heywood, 2014: 28) şeklinde ifade edilmektedir.

Bazı siyaset araştırmacıları siyaseti devlet kavramı ile tanımlamaya çalışmışlardır. Geleneksel yaklaşım olarak adlandırılan bu yaklaşımın en önemli temsilcisi Aristo'dur. Aristo "siyasal hayvan" (zoon politikon) adı verdiği tasnifi ile insanın doğasını ortaya koymaya çalışmıştır (Vergin, 2014: 29). Aristo'nun üzerinde durmuş olduğu yaklaşımda önce devlet gelir. Daha sonra bireyler gelir. Devletin bireyler üzerindeki ödevi bireylerin toplum içerisinde rahat yaşamasını sağlamaktır. Devlet; emretme, hükmetme yetkisini elinde bulunduran bir merci olup istediğinde bunu bireyler üzerinde kullanabilir (Türk, 2011: 8). Böylece Aristo'nun siyaset kelimesini açıklamaya çalışırken devlet kavramı üzerinden bir bağlam kurduğunu görmekteyiz.

Siyaset sosyolojisi alanında önemli isimlerden biri olan Max Weber'in siyaset yaklaşımına baktığımızda, Max Weber, siyaset ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Egemenlik için örgütlenmiş bir kuruluş, sınırları belli bir coğrafi alan içinde idari yürütme memurlarınca fiziksel bir zorlama ya da tehdit altında sürekli olarak güvenceye alınmışsa 'siyasi' olarak adlandırılır. Kurallarının uygulanmasında, idari yürütme memurlarının meşru olarak fiziksel güç kullanma tekeline sahip olduğu kurumsallaşmış nitelikteki sürekli siyasal birlik 'devlet' olarak adlandırılacaktır. (Weber, 2017: 38)

Max Weber' de toplumdaki siyasal hâkimiyetin sağlanması için devlete ihtiyaç vardır. Devlet bu hâkimiyetini siyasal iktidar üzerinden kazanabilir. Weber'in devlet anlayışında devletin devamlı bir yaptırım gücüne sahip olmasının yanında devletin kullanabileceği meşru bir şiddet hakkı da bulunmaktadır. Ancak her türlü kişilerin birbirlerine uygulayabilecekleri şiddet yasaklanmıştır. Oluşturulan hukuk kuralları ile kişilerin hakları korunmaya çalışılmıştır (Vergin, 2014: 32-33). Burada Weber'in siyaset kavramını tanımlama noktasında devlet olgusunu kullandığını görmekteyiz.

Toplum içinde bireyler, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için toplumda yer alan sınırlı kaynaklardan yararlanmaktadır. Ancak bu sınırlı kaynakların paylamışımı konusunda sorunlar ortaya çıkarak, bireyler kendi çıkarlarına yakın olan kişilerle grup oluşturarak sınırlı kaynaklar paylaşılmaya çalışılır. Kimin ne kadar sınırlı kaynaklardan yararlanacağı hususunda karar verici olarak siyaset kavramı ortaya çıkmaktadır (Çam, 1987: 24). Bu hususta siyaset kavramıyla ilgili olarak iki farklı anlayış karşımıza çıkmaktadır. Birinci anlayışa göre siyasetin çatışma üzerine kurulu olduğu anlayıştır. Çatışmanın ortaya çıkma sebebi olarak iktidarın ele geçirilmesi

gösterilir. İkinci anlayışa göre ise siyaset toplumsal bütünlüğü sağlayan ortak bir amaçtır (Kapani, 2007: 17-18). Yani siyaset kelimesi bir yaklaşıma göre çatışmadan meydana gelirken bir gruba göre ise bütünleştirme anlamına gelmektedir.

İnsanların içinde yaşadıkları siyasal toplum içinde siyasal rolleri bulunmaktadır. Toplum içinde siyasal yaşamın sürdürülebilirliği için siyasal toplum insanlardan siyasal tutum ve davranışları öğrenmelerini isteyerek, siyasal birikim yapmalarını ister. Siyasal toplum belli bir siyasal birikime sahip kişilerin siyasal bir eylem olan siyasal katılımı gerçekleştirmelerini bekler. Siyasal katılım, vatandaşların siyasal bir yaşam içinde kendi çıkarlarına uygun davranacaklarını düşündükleri yöneticileri seçme eylemidir. Siyasal katılım, hem yöneticilerin seçilmesinde hem de yöneticilerin kararlarını etkileyen bir eylemdir (Dursun, 2012: 233-234). Kadınlar açısından bu durum değerlendirildiğinde kadınlar, kendilerini yönetmek için seçimlerde seçmen olarak siyasal katılım içinde yer alırken, seçilme noktasında kadınların siyasal katılıma katılmaları istenilen seviyelerde değildir.

Siyasal katılım, bir toplumda yaşayan vatandaşların iktidarı belirlemede, iktidarın alacağı kararları, uygulamaları etkileyebilme davranışıdır. Siyasal katılım çağdaş demokratik rejimlerin ortaya çıkmasıyla başlayarak, toplumların ne kadar demokratik bir rejime sahip olduğunu siyasal katılıma tanınan imkândan anlaşılmaktadır. Siyasal katılım toplum içindeki farklı sınıflar arasındaki denge ve uzlaşımın sağlanmasını sağlamaktadır (Kışlalı, 2010: 219-220).

Toplum içersinde bireylerin siyasal katılımları yasal bağlamda olabileceği gibi, yasal olmayan bağlamda da olabilir. Yasal bağlamda siyasal katılım, oy kullanma şeklinde olup, siyasal yaşamın istikrarlı bir şekilde yürütülmesinde önemli bir yer tutar. Yasal olmayan bağlamda siyasal katılım, mevcut siyasal yaşam içinde kendilerine yer bulamayan kişilerin, isyan, devrim vb. şekillerle siyasal düzene karşı gelme durumudur (Marshall, 2009: 663). Yasal olmayan siyasal katılım daha çok anti demokratik rejimlerde ortaya çıkmaktadır.

Siyasal yaşam içinde her birey aynı oranda siyasal katılım içinde yer almamaktadır. Bazı bireyler siyasal katılım içinde aktif rol oynayarak mevcut sistem içinde yer almak isterken, bazı bireyler ise siyasal katılım içinde *parokial* olarak yani hareketsiz olarak yer alırlar. Siyasal katılım içinde siyasal tutumlarını bazı bireyler kamuoyuna açık bir şekilde belli ederken, bazı bireyler siyasal tutumlarını gizlemeye

çalışarak aile içinde kalmasını isteyebilir. Siyasal tutum ve davranışların belirlenmesinde aile ve arkadaş çevresinin tutum ve davranışları bireyler üzerinde son derece etkili olmaktadır (Daver, 1969: 206).

Siyasal katılım cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, kadınlar siyasal katılım içinde geri planda yer almaktadır. Kadınların siyasette geri planda olmalarını etkileyen bir takım faktörler bulunmaktadır. Kadınların eğitim durumları ve medeni durumları kadınların siyasal katılımını etkileyen faktörler arasındadır. Eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte siyasal katılım doğru orantılı olarak artarken, evli olan kadınların siyasal yaşama katılımı özellikle geleneksel toplumlarda eşlerin otoritesine bağlı kalmaktadır. Bu durum göstermektedir ki, kadınların erkeklere göre siyasal yaşama katılmaları daha azdır (Öztekin, 2013: 256).

Bütün toplumlar da bireyler siyasal katılım hakkına aynı şartlar altında kavuşmamıştır. Özellikle kadınların tarihsel süreç içinde siyasal katılım için verdikleri çaba çok büyüktür. Günümüzde de kadınların siyasal katılım içinde kadın temsil sayısının nasıl artırılacağı konusunda tartışmalar yapılmaktadır. Kadınların siyasal katılım sürecinin nasıl gerçekleştiğini, hangi aşamalardan geçildiğini tezin ilerleyen bölümlerinde yer verilecektir.

1.6. TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI

Toplumsal cinsiyet rollerinin gelişmesini inceleyen birçok kuram vardır. Her bir kuram toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilmesini, gelişimini farklı temeller üzerinden şekillendirerek açıklamaya çalışmıştır. Bu başlık altında ele alınacak toplumsal cinsiyet kuramları, Psikanalitik kuram, Sosyal öğrenme kuramı, Bilişsel gelişim kuramı ve Toplumsal cinsiyet şeması kuramı olacaktır.

1.6.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, Sigmund Freud tarafından toplumsal cinsiyet rollerinin açıklanması için geliştirilmiş bir kuramdır. Freud'un toplumsal cinsiyet rollerini

açıklayabilmek için üzerinde durduğu terim *libidodur*. Freud *libido* için şu ifadeleri kullanmaktadır:

İnsanın ve hayvanın cinsel gereksinimlerini açıklamak için biyolojide bir ‘cinsel dürtümün varlığı kabul edilir; aynı şekilde açlığı anlatmak için bir beslenme dürtüsü varsayılır. Bununla birlikte halk dilinde, cinsel gereksinim için açlığın karşılığı bir kelime yoktur. Bilim dili ise *libido*’ terimini kullanılır. (Freud, 2018: 18)

Freud, psikanalitik kuramı içinde çocukların gelişim evrelerini beş dönem üzerinden incelemektedir. Bu dönemler, oral, anal, fallik, latent ve genital dönemlerdir. Oral dönem, çocukların ağız kısmı üzerinde yoğunlaştıkları bir dönem olarak ifade edilir. Emme davranışı bu dönemde görülen bir davranıştır. Anal dönem de çocuklarda dışkılama önemli bir yer oluştururken, fallik dönemde çocukların yoğunlaştığı bölge cinsel organları olmaktadır. Latent dönem de Freud’a göre, cinsel dürtü yok olurken, genital dönem ise cinsel dürtülerin tekrar açığa çıktığı dönem olarak ifade edilmektedir (Dökmen, 2015: 42).

Freud, hem kız hem de erkek çocuklarının çocukluk dönemlerinin ilk aşamalarında benzer hazlar ve duygular yaşadığını ifade etmektedir. Hem kız hem de erkek çocukları bu dönem de “sevgi nesnesi” olarak kabul ettikleri anneye karşı aşırı bir düşkünlük ve arzu duyma eğilimindedir. Freud’a göre öpidal döneme kadar anneye duyulan arzu hem erkek hem de kız çocuklarında eşittir. Erkek çocukları anneye duyduğu arzudan dolayı babayla rekabet halindedir. Ancak Freud, öpidal döneme gelindiğinde bu dönemin erkek çocukları tarafından karşı cinste yer alan kız çocuklarının “penisten yoksul” olduklarının kavrandığı dönem olduğunu belirtir. Bu bağlamda erkek çocuklarının babaları tarafından “iğdiş edilme” korkusu yaşadıklarını belirten Freud “iğdiş edilme” korkusunun erkek çocuklarının anneye duydukları arzudan vazgeçtiğini belirtir (Segal, 1992: 103).

Freud, psikanalitik kuramını “çocukluk deneyleri” bağlamına dayandırarak “penis özentsisi” kavramı üzerinden kadın ruhbilimini şekillendirmektedir. Freud’a göre kadınlar, kadın olarak doğdukları için kendilerini “hadım edilmiş olarak” görmektedir (Millett, 2011: 290-91). Freud (2018: 62), kız çocuklarının, erkek çocuklarının penisini bir kere gördükten sonra kendilerinde eksiklik görmeye başladıklarını belirterek, bu noktadan sonra kız çocuklarının “penis isteğine” kapıldıklarını belirtir.

Freud, oedipal dönemle birlikte kız çocuklarının kendilerini “penis yoksulu” olarak doğurdıkları gerekçesiyle annelerine karşı suçlayıcı bir tutum geliştirdiklerini ifade eder. Çünkü Freud’un düşüncesine göre, kız çocukları “penis yoksulu” olarak dünyaya gelmeyi kusurluluk ve değersizlikle eş değer olarak görmektedir. Bu bağlamda kız çocukları kendilerini kusurlu doğuran annelerinden ilgilerini çekerek, ilgilerini babaya kaydırmaktadır (Millett, 2011: 297). Freud, kız çocuklarının penise sahip olmaya hep bir özlem duyduklarını belirtir. Kız çocuklarının penise karşı duydukları özlemi çocuk sahibi olarak bastırmaya çalıştıklarını belirtir. Böylece çocuk sahibi olarak penise duyulan özlem bitmese de penise sahip olma istediği şekil değiştirerek, bu özlem çocuğa evirilmektedir (Millett, 2011: 299).

Freud, erkek çocuklarının “erkekliğe” doğru evirildiği süreçte erkek çocuklarının kendilerini babalarıyla özdeşleştirmeye başladıklarını ifade ederek, bu yolla erkeklerin heteroseksüel ve eril kimlik edinme yoluna girdiklerini belirtir. Bu bağlamda erkeklerin ilk sevgi besledikleri anneye karşı besledikleri sevgiyi diğer kadınlara kaydardıklarını savunur (Segal, 1992: 105).

Freud (2018: 82), ergenlik dönemiyle birlikte erkek ve dişi karakterlerin birbirlerinden ayrıldığını belirtir. Dişil ve erkek karakterler arasında karşıtlıklar ortaya çıkmaktadır. Freud, utanma, iğrenme gibi “cinsel yasaklamaların” kız çocuklarında erkek çocuklarına göre daha önce tamamlandığını belirtir. Freud *libidonun* hem kız çocuklarında hem de erkek çocuklarında olduğunu belirtmektedir. Ancak libidonun “kararlı ve düzenli bir şekilde eril esaslı olduğunu” belirtir.

Freud psikanalitik kuramında, erkekliğe etkin sıfatı verirken; kadınlığa ise pasiflik sıfatı vermektedir. Freud, “libido” kavramını erkeklik ile özdeşleştirirken, “libido”nun bebeklik gelişim evrelerinde erkek ve kız çocuklarında var olduğunu belirtmektedir. Ancak, Freud gelişim evreleri içinde kız çocuklarının “libido”yu bastırıldığını ifade ederek, kız çocuğu bedenindeki “erotik merkezi klitoristen vajinaya” aktardığını belirtir. Böylece, kız çocukları olgunlaşan bir kadına evirilmiş olur. Freud’un psikanalitik kuramı, kadınlığın tanımlanması noktasında biyolojik temelden yardım almaktadır. Psikanalitik kuram, kadın ve erkek niteliklerinden kaynaklı oluşan ikilikleri hem psikolojik hem de biyolojik temelde meşruluk kazandırmaktadır (Parla, 2011: 26-27).

Freud, anatomiye yazgı olarak görerek, kadınların bu yazgıyı kabul etmeleri gerektiğini aksi takdirde kadınların “bir hiçin peşine düşmüş” olacaklarını düşünmektedir. Freud tarafından kadınların toplum içindeki konumlarının belirlenmesinde doğal yapının etkili olduğu ve bu bağlamda erkek egemenliğinin doğa tarafından verildiği hususunda insanları inandırmaya çalışıldığı düşünülmüştür (Millett, 2011: 306). Bu bağlamda Freud’un psikanalitik kuramı, “anatomi yazgıdır” düşüncesi sebebiyle ve kadın sorununu biyolojik farklılık temeli üzerine indirgemesi noktalarında çok eleştirilen bir kuram olmuştur.

1.6.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramını deneysel olarak ilk açıklamaya çalışan kişi Thorndike olsa da, sosyal öğrenme kuramını sistematik bir bütünlük kazandıran kişi Bandura olmuştur. Bandura, bilişsel, davranışsal ve çevresel etkilerin üçü birleşerek insan davranışlarını etkilediğini belirtmektedir. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramı “birey, çevre ve davranış” faktörlerinin birbirlerine karşılıklı etkileri üzerinde durmaktadır (Yıldırım, 2015: 212). İnsanlar sosyal canlılardır. Sürekli bireyler başkalarıyla etkileşim içinde olup hem kendileri başkalarından yeni şeyler öğrenir, hem de başkalarını etkilerler.

Bandura (1971, 1-2), yüzyıllar boyunca insan davranışlarının nedenlerini açıklayabilmek için birçok teorinin geliştirildiğini belirterek yakın zamana kadar yaygın görüş olarak insan davranışlarını etkileyen etkiler bilinçaltından kaynaklı iç güçlerde yani ihtiyaçlar ve dürtülerden kaynaklı olduğu düşünüldüğünü belirtir. Bandura, insan davranışlarını etkileyen etkileri içgüdülere atfedilmesini eleştirerek, davranışı etkileyen etkileri iç etkilerden dış etkilere kaydırmıştır. Bandura, insan davranışlarını uyandıran uyarıcı etkenleri ile davranışı değiştiren pekiştiricilerin analizini yapmıştır. Bandura sosyal öğrenme kuramının, dış etki kaynakları değiştirilerek insan davranışlarının bilinçaltında yatan güçlerin uyarılabileceği, ortadan kaldırılabilmesi ve yeniden eski haline getirilebileceğini gösterdiğini ifade eder. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramı davranışsal nedenlerin kaynağını “organizmada” değil çevresel güçlerde aramaktadır.

Sosyal öğrenme kuramı iki öğrenme modeli üzerinde durmaktadır. Bu öğrenme modelleri edimsel koşullanma ve model alma- taklit yoluyla öğrenme modelidir. Edimsel koşullanma modelinde, öğretilmek istenilen davranış pekiştirme yapılarak öğrenmenin kalıcı hale gelmesi sağlanır. Edimsel koşullanma modelinde, kız ve erkek çocuklarının cinsiyetlerine uygun davranış kalıplarını öğrenebilmeleri için, cinsiyete uygun davranış sergileyen çocukların davranışları ödüllendirilerek davranışın kalıcı hale gelmesi sağlanır. Ancak cinsiyetine göre davranış sergilemeyen çocuklar ise cezalandırılır. Model alma- taklit yoluyla öğrenme modeli ise, çocuklar cinsiyetlerine uygun davranışları öğrenmede anne, baba, öğretmen gibi modeller gözlemlenerek uygun bir anda onların davranışları taklit edilerek cinsiyet rollerinin öğrenildiği modeldir. Genellikle, kız çocukları anneyi taklit ederken, erkek çocukları babayı taklit etmektedir (Dökmen, 2015: 60).

Cinsiyet kalıp yargılarının şekillenmeye başladığı ilk ortam ailedir. İnsanlar sosyal canlılar oldukları için etrafındaki her şeye karşı bir merak duygusuyla yaklaşmaktadır. Bu bağlamda çocuklar çevresinde hareket eden her şeyi gözlemleyerek onlar gibi hareket etme eğiliminde bulunmaları doğaldır. Böylece çevresindeki her şeyi tanımaya başlayan çocuklar cinsiyetlerine göre hareket etmeyi öğrenmektedir.

Bandura (1971: 3), sosyal öğrenme kuramının davranışı, ‘doğrudan deneyim sonucu ortaya çıkan ürün’ olarak betimlediğini ifade eder. Sosyal öğrenme kuramına göre öğrenme, doğrudan deneyimlerden kaynaklıdır. Yani öğrenme, diğer insanların davranışlarının gözlemlenmesi yoluyla gerçekleşir. Gözleme yoluyla, olaylar karşısında duygusal tepkiler veren, acı verici olaylar yaşayan ve zevkli deneyimler yaşayan başkalarının duygusal tepkileri gözlemlenerek ya o davranıştan kaçılır ya da o davranış örnek alınır.

Bandura (1971: 10), sosyal öğrenme türü olarak sembolik öğrenme türünden de bahsetmektedir. Özellikle, televizyon, dergi, görsel resimler yoluyla çocukların ve yetişkinlerin yeni davranış modelleri kazanabileceğini ifade etmektedir. Bandura, insanların özellikle televizyon karşısında uzun süre vakit geçirdiklerini belirterek bu bağlamda kitle iletişim araçlarının yeni roller öğrenilmesinde etkili olduğunu vurgulamaktadır

Sosyal öğrenme kuramıyla öğrenmenin gerçekleşebilmesi için model alan kişinin bazı özelliklere sahip olması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bireyin sahip olması gereken özellikler, güdülenme düzeyi, deneyimler sonucu elde edilen izlemimler ve bilişsel şemalar, duygusal durum ve öz yeterlilik gibi özelliklere sahip olması gereklidir (Yıldırım: 2015: 214).

1.6.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim, “bireyin dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan aktif zihinsel faaliyetlerdeki (düşünme, akıl yürütme vs.) gelişimi” şeklinde tanımlanmaktadır. Bilişsel gelişim kuramına göre, her çocuk dünyaya geldiği çevreyi algılamak ister. Bu bağlamda, çocuklar çevrelerini anlamak için ve çevrelerine uyum sağlayabilmek için basitten karmaşıklığa doğru bilişsel sistem geliştirmektedir (Yıldırım, 2015: 53).

Toplumsal cinsiyetin gelişimini inceleyen bir diğer kuram bilişsel gelişim kuramıdır. Kohlberg toplumsal cinsiyet gelişimini bilişsel gelişim içinde analiz eden ilk isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kohlberg kuramını, Piaget’in bilişsel gelişim kuramı temeli üzerinden şekillendirmiştir. Bilişsel gelişim kuramı, sosyal öğrenmeyi davranışların öğrenilmesi konusunda çevreyi davranışların belirleyeni olarak aktif, çocukları ise pasif bir konuma koyduğu eleştirmektedir. Bilişsel gelişim kuramı çocukların cinsiyet davranışlarını öğrenmelerini “kendini sosyalleştirme” kavramı ile açıklamaktadır. Bilişsel gelişim kuramına göre, çocuklar cinsiyet davranışlarını bilişsel bir süreçten geçerek öğrenirler ve bu süreçte çocuklar kendi sosyalleşmelerinde aktif rol oynamaktadır (Dökmen: 2015: 64).

Piaget, bilişsel gelişim kuramını şema kavramı üzerinden şekillenmiştir. Şema kavramı, çocukların çevrelerini anlayabilmeleri için geliştirilen bilinçsel yapı olarak ifade edilir. Çocukların oluşturduğu şemalar çeşitlidir ve çocuklar geliştikçe oluşturulan şemalarda farklılık göstermektedir. Piaget, çocuklar deneyim sahibi oldukça fiziksel şemaların yerini zihinsel şemaların aldığını ifade ederek, zihinsel şemalara ‘operasyon’ adı vermiştir. Piaget’in bilişsel gelişim kuramı içinde önemli gördüğü iki aşama vardır. Bunlar, düzenleme ve dengeleme aşamalarıdır. Düzenleme aşaması, çocukların basit yapıları karmaşık yapılara dönüştürecek şekilde

birleştirmeleri aşamasyken, dengeleme aşaması ise çocuğun cinsiyetine uygun davranması yani cinsiyetini 'özümseme' aşamasıdır (Kandır, 2005: 16-17).

Piaget, bilişsel gelişim sürecinde çocukların, nicelik ve nitelik algısal etkinliklerinin yaşla birlikte farklılık gösterdiğini belirtmektedir. Örneğin, 9-10 yaşındaki bir çocuk ile 5-6 yaşlarındaki bir çocuğun algısal koordinatlarının aynı olmayacağını belirtir. 9-10 yaşlarındaki çocuğun referanslarının daha gelişmiş olacağını belirtmektedir (Piaget & Inhelder 2017: 36). Bu noktada Kohlberg, çocukların nicelik farklılıklarını bilişsel gelişim sürecinde öğrendikleri gibi cinsiyetlerine göre rolleri öğrenebileceklerini belirterek çocukların kadın ve erkek olarak kendilerini sınıflandırıp cinsiyetlerine göre rolleri benimseyeceklerini ifade eder. Kohlberg'in cinsiyet gelişim kuramının üç aşaması bulunmaktadır. Bu aşamaların ilki, çocukların iki cinsiyet olduğunun farkına vararak kendi cinsiyetini bulduğu aşama olan "cinsiyeti etiketleme" aşamasıdır. İkinci aşama, çocuğun cinsiyetinin sürekli bir şey olduğunu anladığı aşama olan "cinsiyetin kararlılığı" aşamasıdır. Son aşama ise "cinsiyetin değişmezliği" aşaması olup çocukların kendi cinsel kimliklerine uygun kararlar aldığı aşamadır (Dökmen, 2015: 66-67).

1.6.4. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Geleneksel yaklaşım içinde cinsiyet davranışları kadın ve erkek olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Bu bağlamda kişilerin sadece bir cinsiyet rollerini sergileyebildikleri üzerinde durularak kadınlık ve erkeklik içeren iki davranış rolünün bir arada bulunamayacağı düşünülmüştür. Ancak Bem, geliştirmiş olduğu kuramında bir kişinin hem kadınlık hem de erkeklik rollerini bir arada gösterebildiklerini ifade etmiştir. Bem, cinsiyet rollerini, "maskülen", "feminen" ve "androjen" olmak üzere üç şemaya ayırmıştır (Dökmen, 1991: 81).

İlk dönemlerde geleneksel erkeksilik ve kadınsılığı ölçmek için kullanılan yöntemler, "zorunlu seçmeli" maddelerden oluşan ölçek testleri şeklindedir. Bu ölçeklerin özellikleri, tek bir puan türünün olduğu, yüksek puanların erkeksilik özelliklerine verildiği, düşük puanların ise kadınsılık özelliklerine verildiği ölçeklerdir. Bu cinsiyet ölçek testlerinde örneğin, müteahhitlik mesleği erkeksi

meslek olarak görüldüğü için yüksek puan verilirken, kütüphanecilik mesleği kadınsı meslek olarak görüldüğü için düşük puan verilmektedir (Taylor vd, 2010: 356).

Hem erkeklerde hem de kadınlar da benzer duygular bulunmaktadır. Ancak sosyalizasyon sürecince cinsiyet temelli kadın ve erkeklerden bazı duygularını bastırmaları bazı duyguları ise öne çıkartılmaları beklenir. Örneğin, toplumsal cinsiyet kalıp yargıları öğretilirken erkeklerin ağlayarak bir şeyleri istenmesi hoş karşılanmazken kız çocuklarının ağlayarak bir şeyleri talep etmesi göz ardı edilmektedir. Yine kız çocuklarının şiddet eğiliminde olması bastırılmaya çalışılırken, erkek çocuklarının şiddet eğilimi göstermeleri çoğunlukla sesiz kalınmaktadır.

Toplumsal cinsiyet şemasında, kişisel tanımlama testleri, kadınsılık ve erkeksilik özelliklerini iki zıt kutuplara yerleştirerek, bireylerin bu iki kutup arasında nerede yer aldığını değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu testler genellikle çok katı, çok yumuşak gibi iki seçeneğe oluşturularak anketi yanıtlayan kişiyi iki şıktan birini seçmeye zorlamaktadır. Ancak Sandra Bem, kutuplaştıran zıtlık testlerini kullanmayarak onun yerine bir şıktaki bir kişilik özelliğine yer verilen ve testi yapan kişiden bu özelliğe ne kadar sahip ise ona göre değer vermesi istenen testler yapmıştır. Örneğin, bu testlerle hem kadına hem de erkeğe ne kadar hırslı olduklarına dair kendilerini derecelendirilmesi istenmektedir (Connell, 1998: 231). Böylece erkek ve kadınlarda bulunan benzer duyguların var olduğu kabul edilerek bu duyguların ne kadarının erkekte ne kadarının kadında olduğu derecelendirilmiş olur.

1970'li yıllarda tek boyutlu cinsiyet ölçeklere eleştiri getirilmiştir. Eleştirenlerden biri olan Bem, bir bireyin hem işyerinde erkeksilik özelliği olarak kabul edilen girişken bir özelliği sergileyebileceğini hem de evinde kadınsılık özelliği olarak kabul edilen şefkatli özelliği sergileyebileceğini belirtir. Bem, bu özelliği gösteren kişilere, Yunanca erkek anlamına gelen *andro*, Yunanca kadın anlamına gelen *gyne* sözcüklerini birleştirerek *androjen* demiştir. Androjenler, hem kadınsı hem de erkeksi özellik gösteren kişilerdir. Bem bu bireylerin, ılımlı kategori sınıfında olmadıklarını belirterek androjen bir bireyin aynı anda hem sert erkeksi hem de sert kadınsı özellik sergileyebileceğini belirtir (Taylor vd, 2010, 357).

Bem, kişilerin cinsiyet kalıp yargılarını belirleyebilmek için “Bem Cinsiyet Rolü Envanteri” adında ölçek geliştirmiştir. Bem tarafından geliştirilen bu ölçek,

cinsiyetten arındırılmış bir ölçektir. Bu envanter kadınsı, erkeksi ve androjen olmak üzere üç ölçekten oluşarak, bireyler kendilerindeki kadınsı ve erkeksi özelliklerin farklılığına göre, kendilerini kadınsı, erkeksi ve androjen olarak betimlemeleri sağlar. Cinsiyet rolü envanteri 20 maskülen özellik, 20 feminen özellik, 20'de sosyal kabul edilebilirlik özellik olmak üzere toplumda 60 soruluk özellikten oluşan bir test olarak hazırlanmıştır (Dökmen, 1991: 81). Bu toplumsal cinsiyet kuramı toplumun tek tipleştirdiği kadın ve erkek cinsiyet rolleri arasında geçişkenliklerin olabileceğini göstermesi bakımından diğer toplumsal cinsiyet kuramlarından ayrılarak kadın ve erkek cinsiyet rollerini kesin çizgilerle birbirinden ayırmamaktadır.

1.7. TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKTİDAR

İnsanın en güçlü güdülerinden birisini iktidar aşkı oluşturmaktır. Ancak toplum içinde iktidar eşitsiz bir şekilde dağıtılmıştır. Eşitsiz bir şekilde dağıtılan iktidar, toplumsal yaşam içinde daha çekingen olan insanların daha atılğan olan insanlar karşısında uyma eğilimi göstermelerine neden olmuştur. Bu durum da atılğan özellik gösteren insanların etki alanlarının genişlemesine yol açarak, toplumsal yaşam içinde olayların akışını değiştirerek toplumsal dönüşümleri meydana getirir (Russell, 1976: 17).

Duverger (1998: 129) iktidar kavramını açıklarken, iktidar ile güç kavramlarını birbirinden ayırmıştır. Gücü, zor kullanarak kendi iradesini başkalarına baskıyla uygulatma olarak görmektedir. İktidarı ise bir kişinin, toplumsal yaşam içinde kendi isteği doğrultusunda diğer kişilerin davranmasını talep etme olarak görmektedir. Bu talebi ortaya çıkaran durum toplumsal norm ve değerlerdir. İktidarın kendi isteğini yaptırabilmesi için iktidara güç yetkisi verilmiştir. İktidarın sahip olduğu bu güç yetkisi, baskıya dayanabileceği gibi saygınlığa da dayanabilir.

Otorite kavramı çoğu zaman iktidar kavramı yerine kullanılmaktadır. Otorite, “meşruluk” la ilişkilendirilirken, iktidar ise, belirli bir grubun toplumdaki diğer insanların davranışlarını etkileme gücüyle ilişkilendirilmektedir. İktidar gücünün olduğu yerde otorite gücünden de bahsedilmektedir (Barry, 2012: 159).

Max Weber'de (2017: 44) otorite, bir grup tarafından oluşturulan emirlerin çoğunluk tarafından yerine getirmesidir. Alt üst ilişkisi içinde gerçekleşen ilişkilerde, üst otoritenin emirlerini alt kademedeki kişiler yerine getirme zorunluluğu vardır. Bu sebeple belirli bir grup üyeleri üstlerinin emirlerine itaat etmesi gereklidir. Weber,' e göre otorite, belli bir meşruluk temeline oturması gerekir. Otorite gücünü elinde bulunduranlar, meşruluklarını diğer insanlara kabul ettirebilirlerse ancak otorite meşruluk kazanabilir. Tek bir meşruluk türünden bahsedilemez, otoritenin meşruluk kazanması farklılık göstermektedir. Bu durumda farklı otorite türlerini ortaya çıkarmıştır.

Max Weber (2017: 48-49), otorite türlerini geleneksel otorite, yasal otorite ve karizmatik otorite olmak üzere üç türe ayırmaktadır. Geleneksel otorite gücünü uzun yıllar sonucunda toplumda kalıplaşmış geleneklerden almaktadır. Geleneksel otoritede toplum içindeki geleneklere kutsallık atfedilerek, otorite gücüne sahip olan kişilerin meşruluğu geleneklere dayanmaktadır. Böylece geleneksel otoritede itaat sağlama kişisel bağlılıkla gerçekleşmektedir. Yasal otorite meşruluğunu, yasal düzenlemelere göre belirlenen kurallardan almaktadır. Yasal otorite dayanağını yasalardan aldığı için yasal otoritede kişisel niteliklere göre hareket edilemez. Kişiler hangi birim içinde yer alıyorsa yasal otorite o birim içindeki kişileri kapsamaktadır. Karizmatik otorite ise, bir kişiye atfedilen kahramanlık özelliğine ya da bir kişinin davranışlarının örnek görülmesine dayanmaktadır. Karizmatik lider olarak adlandırılan bu kişiler, kişisel özellikleri sebebiyle diğer insanlarını etkileyerek meşruluklarını karizmaya olan inançla sağlamaktadır.

Marksizm'in iktidarı ele alış biçimini inceleyecek olursak, Marks & Engels (2014: 52-53) göre, tüm toplumlar iki sınıfın mücadelesinden meydana gelmektedir. Bu sınıflardan ilkinin ezen sınıf oluştururken ikincisini ise ezilen bir sınıf oluşturmaktadır. Sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte toplumun alt kesimini oluşturan proletarya, proletarya hareketini başlatarak burjuvazinin iktidarına son vermiştir. Böylece toplumun hâkim gücünü elinde bulunduran burjuva sınıfı egemenliğini yitirmiştir. Burjuvanın gücü, bazı kişilerin tekelinde biriken, servet, sermaye ve ücretli emek gücüne dayanmaktadır. Sanayileşmenin gelişmesiyle birlikte emek gücünü elinde bulunduran işçiler birleşerek burjuvazimin elinden üretim gücünü alarak burjuva sınıfına son vermişlerdir. Her toplumda proletarya

sınıfı, burjuva sınıfına son vererek, proletarya sınıfı yükselişe geçecektir. Bu durum toplumlar için kaçınılmaz bir sonudur.

Marks & Engels'e (2014: 63-64) göre, burjuvanın tekelinde bulunan sermaye, proletaryanın siyasi iktidarı tarafından ele geçirilerek, 'üretim araçları' devletin yani proletarya sınıfının tekelinde merkezileşecektir. Devletin merkezileşmesiyle birlikte, toprakların kamusallaştırılması, eğitimin ücretsiz olması, miras hakkına son verilmesi, eşit çalışma koşulların sağlanması, devlet destekli fabrikaların açılması gibi düzenlemeler, sınıf farklılıklarını ortadan kaldırarak kamu iktidarının siyasi gücüne son verilmek amaçlanır. Eğer ki proletarya burjuva sınıfını yıkmaya çalışırken hâkim sınıf konumuna gelirse proletarya sınıfı da ortadan kalkacaktır. Çünkü siyasi iktidar bulunduğu yerde ezen ve ezilen sınıf ilişkisini oluşturmaktadır. Siyasi iktidar bir sınıfı ezen diğer sınıfı ezilen duruma getiren örgütlenme olarak görülmektedir.

İktidar konusunu ele alış biçimine göre Marksist yaklaşım tek bir kişinin iktidarı üzerinde durmayarak iktidarın toplumsal yapı içinde vurgulamaktadır. Marksist yaklaşım kapitalist düzen içinde sınıflı yapının ortaya çıktığını savunmaktadır. Sınıflı yapı ile iktidar ilişkisi arasında sıkı bir bağ olduğunu vurgulayan Marksistler iktidar ilişkisini devlet ile ilişkilendirmişlerdir. Kapitalist düzen içinde devlet, üretimin ana noktasında yer alırken, modern toplumlar da ise iktidar ilişkilerinin odak noktasında kendine yer bulmaktadır. Bu noktada devlet, sınıflı yapısı sebebiyle "kapitalist devlet" olarak kabul edilir (Şengül, 2012: 44).

Foucault (2005: 55-56) iktidarı, kişiler arasındaki ilişki olarak görmektedir. İktidarı, bir grubun diğer grubun davranışlarını belirlemesi olarak görmektedir. İktidarın belirlenmesinde birçok şeyin etkili olduğunu ifade ederek bunlardan en önemlisinin rasyonelleşme olduğunu ifade eder. Rasyonelleşmenin iktidar üzerinde çok etkili olduğunu vurgulayarak, bireylerin birbirlerini yönetebilmeleri için rasyonalitenin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre, siyasal rasyonalite tarihsel süreç içinde kendini zorla kabul ettirerek ilk kez "pastoral iktidar" olarak karşımıza çıkmaktadır. Foucault, pastoral iktidarın daha sonra yerini devlete bıraktığını ifade ederek, devletin bireyselleştirici bir özelliği olduğu düşüncesine sahip olduğu için devleti eleştirmektedir.

Foucault'nun (2012: 161-162), iktidar ilişkisi söylemiyle kastettiği düşünce, insanlar üzerine devlet organları tarafından uygulanan ilişkidir. Ancak bu ilişki türü aile içinde babanın uyguladığı iktidarla veya bir işverenin sahip olduğu iktidarla aynıdır. Foucault'a göre, bir iktidar yoktur, karmaşık iktidar ilişkileri vardır. Bu iktidar ilişkileriyle bir tebaanın diğer bireyler üzerindeki iktidarlığı sağlanmaktadır. İktidar ilişkileri ne kadar karışık olursa olsun ya da ne kadar çeşitlilik gösterirse gösterebilir iktidar ilişkileri bir bütünlük oluşturur.

Foucault'a (2005: 63) göre iktidar, insanları sınıflandırarak, kendi kimliğini insanlara benimseterek, insanların onu tanınması için yasalar oluşturarak, insanların yaşam alanına sızmaktadır. Böylece iktidarın, insanları “özne” pozisyonuna getirdiğini düşünmektedir. Foucault'nun, iktidar ilişkileri ile ilgili düşünceleri şu şekildedir;

...İktidara özgü ilişki kipi ne şiddet ya da mücadele alanında ne de sözleşme ya da gönüllü bağ alanında (bunlar en iyi şartla iktidarın araçları olabilirler) aranmalıdır. Bu ilişki ne savaş ne de hukuk modeline giren özel bir eylem kipinde yani yönetimde aranmalıdır. İktidarın uygulanması başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunmak olarak tanımlandığında, bu eylemler insanların başka insanlar tarafından ‘yönetilmesiyle’ karakterize edildiğinde, bu uygulamaya önemli bir unsur dâhil edilmiş olur: özgürlük. İktidar yalnızca ‘özgür özneler’ üzerinde ve yalnızca onlar ‘özgür’ oldukları sürece uygulanır. Bununla kastettiğimiz, çeşitli davranış biçimlerinin, çeşitli tepkilerin ve değişik tavırların benimsenebileceği bir imkânlar alanıyla yüz yüze bulunan bireysel ya da kolektif öznelerdir. (Foucault, 2005: 75)

Foucault'a (2012: 39) göre, iktidar beden üzerinde hâkimiyet kurarak güç kazanmaktadır. İktidar bireyler üzerinde güzellik algısı yaratarak, spor aktiviteleriyle gelişen kaslı vücutlar, güzel bedenleri ön plana çıkartılıp, bireyleri kendi bedenlerine karşı arzulatmayı amaçlamaktadır. Ancak bu durum bireylerin iktidar karşısında kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olma talebini de beraberinde getirmektedir.

İktidar toplum içine mimarı yapılar aracılığıyla da sızmaktadır. Mimari yapılardan olan okul binası, hastane binası ve hapisane binasıyla birlikte okulda eğitimci, hastanede doktor, hapisanede müdürler aracılığıyla bu mimarı yapılar içinde yaşayan bireyler gözlemlenmektedir. İktidarın rahatça bu kurumlar içinde işleyişini sağlayabilmesi için “iktidar teknolojileri” geliştirilmiştir. Böylece çeşitli gözlem yöntemleriyle, yapılar içinde yer alan bireyler daha kolay gözlemlenerek zaman içinde gelişen ve çeşitlenen “iktidar prosedürleri” bireyler üzerinde uygulanır (Foucault, 2012: 87).

Foucault, iktidar ile özne arasında kuvvetli bir bağ olduğunu savunarak, iktidar ilişkilerini açıklayabilmek için “söylem” üzerinde durmaktadır. Foucault, öznel deneyimlerin analizini yapabilmek için deneyimi sağlayan söylem ile iktidar arasındaki ilişkinin incelenmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Foucault, iktidar ilişkilerinin “delilikten suça cinsellikten etiğe” kadar her alanda etkili olduğunu göstermiştir. Bu sebeple Foucault’nun görüşleri düşünsel tarihin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır (Keskin, 2012: 9).

Jürgen Habermas kamusal yapı içinde toplumsal ve siyasal yapılarda meydana gelen dönüşümden bahsettiği *Kamusal Yapısal Dönüşümü* adlı eserinde Habermas (2018: 251), burjuva kamusunun ortaya çıkmasıyla özel alan ve kamusal alan arasında bir bölünme yaşandığını ifade etmektedir. Böyle bir ayrılığın yaşanma nedeni, daha önceden egemen bir güç tarafından bir arada tutulan ‘yeniden üretim’ ile “siyasal gücün” birbirinden ayrılmasıdır. Ticaretin gelişmesiyle birlikte ticaret ilişkilerinin ve pazar alanlarının genişlemesi ve buna bağlı olarak egemen gücün sınırlandırıcı yapısının parçalanması “toplumsal alanı” yani özel alanı doğurmuştur.

Habermas (2018: 298-300), burjuva kamusu olarak ifade ettiği modelin, özel alan ile kamusal alanı birbirinden ayırdığını belirterek, siyasal erki elinde bulunduran ‘özel şahıslar’ ile toplum arasındaki ilişkiyi dengeleyen yapının önceden kamuoyu aracılığıyla gerçekleştiğini ancak zaman içinde kamuoyunun özel alan içinde yer edinmesi sonucunda, siyasal erk ile toplum arasındaki kaynaştırma görevi her iki alan içinde de yer almayan dernekler ve siyasal partiler aracılığıyla gerçekleşmeye başladığını belirtir. Aracılık görevini üstlenen bu kurumlar özerkleştirilen kitle iletişim araçları aracılığıyla kamu içinde yaşayan toplumun hoşgörüsüne sahip olabilmek için uğraşı vererek, toplum içinde meşruluk kazanabilmek için çaba gösterirler. Habermas (2018: 329), siyasal partilerden ve derneklerden istenilenin, aracılık görevleri sebebiyle özel şahısların kamu içinde uyguladıkları siyasal güçleri dengeleyerek bu gücün meşru olabilirliğini sağlamalarıdır.

Habermas (2018: 312), parti basını varlığı üzerinde durarak, basın ile siyasi partiler arasındaki ilişkiyi analiz ederken, basının hem bir siyasal partiyi desteklediğini hem de basının siyasal gruplar tarafından kontrol edildiğini ifade

etmektedir. Parti basını anlayışın ilk örneklerine İngiltere ve Fransa’da rastlandığını ifade eder. Habermas’a (2018: 315) göre, yayıncı kuruluşlar kamusal alan içinde güçlendikçe siyasal gücü elinde bulunduran “özel şahıslar” tarafından yayıncı kuruluşlar baskı altına alınarak, siyasal erkin çıkarları doğrultusunda yönlendirilmişlerdir. Ancak kamunun yapısal dönüşümüyle birlikte bu durum tam tersine dönerek yayıncı kuruluşlar yani kitle iletişim araçları kamusal alan içinde özel şahısları yönlendirmeye başlamıştır.

Habermas’a (2018: 352-353) göre, kamusal alan içinde kitle iletişim araçlarının hâkimiyetinin başlamasıyla birlikte reklamda önemli bir noktaya gelmiştir. Siyasal partiler seçmen davranışlarını reklamlar aracılığıyla belirlemeye ve etkilemeye çalışarak siyasal partiler seçmenleri satın almaya çalışmaktadır. Siyaset “siyasal pazarlama” alanına dönüşerek, siyaseti pazarlayabilecek alanında uzman reklamcılar ortaya çıkarmıştır. Siyasetin bu şekilde dönüşmesiyle birlikte siyasal işlev alanında parti kışkırtıcılarının yetersiz kalması sonucunda parti kışkırtıcılığı terk edilerek, onun yerine uzman reklamcılar almıştır.

Bourdieu (2015a: 200), toplumsal düzen içindeki güç ilişkilerini açıklarken, sayısal olarak az sayıda olan yönetenlerin sayısal olarak fazla sayıda olan yönetilenler karşısında üstünlük kurabilmelerini “sembolik güç” açısından açıklamaktadır. Bourdieu’nun güç ilişkilerinden kastı fiziksel bir güç değil, sembolik bir güçtür. Onun iktidardan kast ettiği şey, sembolik bir iktidardır. Bu iktidar, toplum içindeki işleyişini kendini belli ettirmeden kendi varlığını gizleyerek gerçekleştiren görünmez bir iktidardır. Bu gücünün uygulandığı yönetilenler ise, bu gücün varlığının farkında değildirler. Bourdieu’ya göre,

Güç ilişkileri ayrılmaz biçimde anlam ve iletişim ilişkileri olduklarından tahakküm altındaki kişi aynı zamanda bilen ve tanıyan kişidir... Ezilen, bilir ve kabul eder: İtaat edimi, aynı zamanda tanımlı edimi olan bir bilme edimini varsayar. Tanımanın bilmeyi kapsadığı açıktır. Bu demek oluyor ki, boyun eğen, bir düzenin ya da bir disiplinin önünde eğilen kimse bilişsel bir edim gerçekleştirmektedir... İtaat edimlerini anlayabilmek için, toplumsal faileri fiziksel bir uzamdaki parçacıklar olarak değil- öyle de olabilirler- , bilişsel zihni yapılarla üstleri ya da astları üzerine düşünen parçacıklar olarak ele almak gerek. (Bourdieu, 2015a: 201-202)

Yani buradaki iktidar güç ilişkileri fiziksel bir baskı ya da zorlama eylemi içinde aranmamaktadır. İktidar ilişkileri bilişsel eylem içinde aranmaktadır. Bireylerin güç karşısında boyun eğme davranışı göstermeleri bilişsel eylem içinde

açıklanarak, böyle bir davranış gösterilmesinin altında yatan nedenler bilişsel yapılara dayandırılmaktadır.

Bourdieu'nun ele aldığı önemli konulardan birisini de sermaye konusu oluşturmaktadır. Sermaye konusunu analiz ederken sermayeyi türlere ayıran Bourdieu'ya (2015a: 233) göre, bir kimsenin meşru bir otoritesinden söz edebilmek için o kişide askeri gücün yanında iyi bir retorik beceri, iyi bir zekâ ve kültürel sermaye bulunmalıdır. Bourdieu, kültürel sermayenin sembolik sermayeyi içinde barındırdığını ifade etmektedir. Bu durumda kültürel sermaye sembolik sermayeyi içinde barındırdığına göre iktidar sahibi doğal olarak sembolik sermayenin sahibi de olmaktadır.

Bourdieu'nun iktidar ilişkilerini açıklamak için üzerinde durduğu önemli kavramlardan birisi de tahakküm kavramıdır. Bourdieu (2015a: 269) göre, toplumsal yaşam içinde modernleşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte yerellik ve tikelliğin önemini yitirmesi sonucunda evrenselliğin ön plana çıkmasıyla birlikte tekelleşme hareketinin varlık göstermesi iktidar ilişkilerini de etkilemiştir. Evrensellik ve evrenselliğin getirdiği tekelleşme modern devlet için de sızarak bu durum merkezi bir tahakküm ilişkisini de beraberinde getirmiştir. Merkezi tahakküm aracılığıyla toplumsal yaşam içinde hem toplumsal düzen hem de sembolik düzen korunmaya çalışılmaktadır.

Bourdieu'nun “kültür piyasasının birleşmesi, kültürel tahakkümün şartıdır: Mesela taşra lehçelerini, bozuk şiveyi, tahakküm altındaki dilleri yaratan, dil piyasasının birleşmesidir” (2015a: 270) şeklindeki açıklaması onun tahakküm ile ilgili görüşlerini yansıtmaktadır. Buradan çıkarmamız gereken sonuç, modern ulusun ortaya çıkıp gelişmesiyle birlikte çeşitlilik göz ardı edilerek kolektif bir düşünce yaratılmak amaçlanır. Bu durum ister ekonomik alanda olsun, ister kültürel alanda olsun isterse de sembolik alanda olsun tahakküm ilişkisiyle gerçekleştirilerek, tahakküm ilişkisi toplumun her alanında kendini hissettirmektedir. Böylece toplum içindeki bireylerin ortak bir bilinç etrafında toplanması sağlanmış olur.

İktidar, bir toplum içinde yaşayan insanların söylemlerini, yaşam ve tüketim biçimlerini belirlemenin yanında, iktidar elinde “adlandırma” gücünde bulundurmaktadır. İktidar, toplum içinde yaşayan insanları, nesnelere adlandırarak

bunların toplum içindeki yerlerini belirlemektedir. Toplum içinde kadın olmak, erkek olmak bu adlandırma biçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Bora, 2011a: 37).

İktidar, toplum içindeki her siyasal konum içinde bulunmaktadır. Yani toplum içinde iktidarın var olmadığı hiçbir konum yoktur. İktidar dinamiklerinin toplum içinde kendini hissettirdiği bir konuda kimlik konusudur. Toplum içinde var olan kimlikler siyasallaştırılarak bu kimlikler iktidar tarafından araç olarak kullanılabilir (Butler, 2014: 32).

1.7.1. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkekliği anlayabilmek için ilk olarak hegemonya kelimesini açıklamak gerekir. Gramsci tarafından geliştirilen hegemonya (1986: 73) “egemen sınıfın karşıt gruplar üzerinde kaçınılmaz olarak uygulayacağı zorlama” olarak tanımlanmaktadır. Hegemonya, bir toplumda üstünlüğü elinde bulunduran grubun diğer gruplar üzerinde egemenliğini sağlayarak toplum içinde egemen olan grubun ideolojisinin “ortak bilinç” olarak benimsenmesini ifade etmektedir (Yetiş, 2012: 89).

Hegemonik erkeklik, cinsiyet kalıplarının belirlediği kadın ve erkek ilişkilerine eleştiri getirmek hem de “tek bir erkeklik biçimi” yaratmak anlamında kullanılan bir kavramdır. Hegemonik erkekliği diğer erkeklik çalışmalarından ayıran özellik erkeklik biçimleri açıklanırken Gramsci’sin hegemonya kavramından yararlanmasıdır (Akça & Tönel, 2011: 27).

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlık ve erkeklik ilişkilerinde erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğü algısının temeline oturmuştur. Bu noktada hegemonik erkeklik, kadınlar üzerinde egemenlik kuran erkeklerin, erkekler arası ilişkilerini açıklamak üzere kullanılan bir kavramdır. Hegemonik erkekliğin temelini hem kadınlar hem de erkeklik biçimleri oluşturulurken ikincil plana atılmış erkekler oluşturmaktadır (Connell, 1998: 245).

Kadın ve erkek ilişkilerini belirleyen cinsiyet sistemi Connell’e göre üç yapıdan oluşmaktadır. Cinsiyet sistemini oluşturan yapılardan ilki iş bölümüdür. İşbölümüne bağlı olarak, erkeklerin uzmanlık ve teknik beceri gerektiren işlerde çalışmaları, kadınların ise ev işi ve çocuk bakımı gibi roller üstlenmeleri sonucunda

kadınlar ikincil konuma itilmiştir. Buna bağlı olarak “egemen erkek kalıplarının” oluşmasının temel sebeplerinden birini işbölümü oluşturmaktadır. Cinsiyet sistemini oluşturan ikinci yapı iktidar iken, üçüncü yapı ise arzudur. Bu yapılar, erkeklik biçimleri ve erkeklerin kadınlar üzerinde üstün egemenlik kurmalarının temelini oluşturmaları bakımından birbirleriyle bağlantılı şekilde işlemektedir. Bu yapıların işleyişi aile, kamusal alan, devlet gibi kurumlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir (Segal, 1992: 131).

Hegemonik erkeklik, bir küçük grup erkek tarafından belirlenen ortak bir bilinç etrafında gelişen ilişkileri ifade etmek için kullanılır. Hegemonik erkeklik, erkeklerin yaşam biçimleri birbirinden ne kadar farklı olursa olsun ya da erkekler birbirleriyle ne kadar çatışma halinde olursa olsun bütün kadınların boyun eğdirilmesi konusunda ortak bilinç geliştirilerek “eril ittifak”ın oluşturulduğunu ifade etmektedir. Hegemonik erkeklik, erkeklerin iktidar gücünü elinde bulundurduğu, bu gücü her türlü kadınlık biçimleri ve farklı erkeklik biçimleri üzerine kullandığı ilişkiler düzlemini anlatmak için kullanılır (Sancar, 2009: 17).

Hegemonik erkeklik, hegemonya kavramını tehdit ya da baskıyla sağlanan bir üstünlüğü ifade etmek için kullanılmamaktadır. Buradaki hegemonyadan kasıt kültürel anlamda sağlanan üstünlüktür. Kültürel anlamda üstünlükten kasıt, medya içeriliği, ücret yapıları, dinsel öğretiler vb. alanlarda sağlanan üstünlüktür (Connell, 1998: 246). Hegemonik erkeklik, kültürel anlamda bir erkek grubunun diğer erkekler üzerinde baskınlık sağlamasıdır. Hegemonik erkeklik kamusal uzlaşma temeline dayanmaktadır. Buna göre hegemonik erkeklik, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlediği erkeklik biçimlerinin dışında kalan, erkekler üzerinde de egemenlik kurulması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda hegemonik erkeklik heteroseksüel bir özellik göstermektedir (Meral, 2011: 305). Hegemonik erkeklik, heteroseksüel bir aile devlet kanalı, ticari şirketler ve yasal düzenlemeler aracılığıyla hem üretilmekte hem de meşrulaştırılmaktadır (Sancar, 2009: 32).

Hegemonik erkeğin üretilmesinde önemli araçlardan biri olan heteroseksüellik aile kurumuyla güçlü bir bağ kurarak güçlenmektedir. Bu güçlü bağ sebebiyle erkeklik biçimleri içinde hegemonik erkeklik eşcinsel erkekleri tabi kılmaya zorlamaktadır. Bu tabi kılınma sokak şiddeti, ekonomik ayrımcılık gibi etkiler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Böylece eşcinsellik bir vebalı hastalık gibi

görünerek eşcinselliğe düşmanca bir yaklaşım geliştirilmiştir (Connell, 2011: 249). Hegemonik erkeklik ve heteroseksüelliğin belirlenmesinde devlet gücünün etkisi de çok büyüktür. Eşcinsellik devletler tarafından denetim altında tutularak, eşcinsel bireyler hem polis zorlamasına hem de yasal ve yasal olmayan uygulamalara maruz kalmışlardır. Heteroseksüelliğin hüküm sürdüğü toplumlarda eşcinseller damgalanarak, damgalama yoluyla heteroseksüel erkeklik oluşturulmasının temeli atılmaktadır (Segal, 1992: 133-134).

Erkekliğin temeli olarak heteroseksüelliğin görülmesi, eşcinselliğin toplum içinde düzen bozan bir etki olarak görülmesine neden olmuştur. Bu da toplum içinde eşcinselliğe “anti- hegemonik” olarak yaklaşılmasına neden olmuştur. Ancak eşcinsel hareketin varlık göstermeye başlamasıyla birlikte hegemonik erkeklik anlayışı sarsıntıya uğramaya başlamıştır. Eşcinsellik hareketiyle birlikte, erkeklik kavramı yeniden ele alınarak sorgulanmaya başlanmıştır. Böylece erkekliğin modernleşmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak, yeni üretilen erkeklik erkeğin hegemonik gücünü etkileyememiştir. Çünkü erkeğin hegemonik gücü sosyalizasyon süreci içinde yeniden üretilerek hegemonik güç korunmaktadır (Erdoğan, 2011: 48).

Erkeklik çalışmaları içinde merak edilen soruların başında erkeklerin hegemonik erkeklik karşısında hangi sebeplerden dolayı rıza gösterdiği gelmektedir. Bu sorunun en genel cevabı erkeklerin kadınlar üzerinde uygulanan iktidar gücünden pay alma amacı gütmeleridir. Böyle bir amacı olmayan erkeklerin ise, hegemonik erkekliği rıza göstermesi noktasında ise “hegemonya pratiklerinin” işleyişinin araştırılması gerektiği üzerinde durulur (Akça & Tönel: 2011: 30).

Selek’e (2008: 220) göre, ülkemizde erkekliğin inşa edilmesi noktasında etkili olan dört kademe bulunmaktadır. Bunlar, sünnet, askerlik, iş bulma ve evliliğdir. Erkeklik kimliğinin inşa edilme sürecinde bu dört aşama için çeşitli kutlamalar yapılarak erkekliğin inşası noktasında toplumsal kabul sağlanmaya çalışılmaktadır. Erkekliğin inşası din, aile, siyasal yapılar içinde gerçekleşmektedir.

Türkiye’de hegemonik erkekliğin üretilmesi noktasında ders kitapları incelendiğinde orta sınıf erkeklerin hegemonik erkeklik statüsünde yer aldığı görülmektedir. İdeal erkekliğin üretilmesi noktasında bu erkekler, ailenin otoriter sembolü içinde babalık rolü olan, entelektüel bir birikime sahip, sağlıklı bir bedene sahip ve ekonomik kazanç görevi olan özellikler içinde tasvir edilmektedir.

Hegemonik erkekliğin üretilmesi noktasında bu erkeklerin en önemli görevi bir meslek sahibi olarak bu erkeklerden ekonomik yükümlülüğü yerine getirmeleri beklenir. Üretilen yeni ideal erkeklerin bedenleri güçlü, kuvvetli bedenler olarak tasvir edilmesinin nedeni ise, milli görev içinde askerlik hizmetine verilen önemden kaynaklanmaktadır (Kancı, 2008: 93-94). Okutulan ders kitaplarının içeriğinde, asker öykülerine, asker şiirlerine yer verilerek çocuklar küçük yaştan itibaren “asker ruhu” içinde yetiştirilmektedir. Böylece erkekler küçük yaştan itibaren askerlik hizmetine alıştırmaya çalışılmıştır (Kancı, 2008: 96).

Son yıllarda yaratılan hegemonik erkeklik algısı kişisel bakımına önem veren, sağlıklı beslenmeye özen gösteren, kendisine iyi bakan, her hangi bir spor dalıyla ilgilenen, entelektüel bilgi birikimine sahip, kişisel gelişimine önem veren özelliklere sahip hegemonik erkeklik inşa edilmeye çalışılmaktadır. Bu oluşturulmaya çalışılan erkek profili özellikle görsel basın kanalıyla servis edilerek toplumdaki erkeklerin bu hegemonik erkek profili eşliğine yaklaşmaları beklenir.

1.7.2. Eril Tahakküm /Eril İktidar

Bourdieu' ya (2015b: 19-20) göre, evren biyolojik farklılık temelinde birbirinden ayrılan cinsiyet farklılıklarının karşılığı üzerine kurulu bir düzendir. Evren içinde yer alan her eşya cinsiyet farklılıkları nedeniyle eril ve dişil olarak ayrılan eril ve dişil düşünce şemalarına ayrılmıştır. Oluşturulan bu düşünce şemaları zamanla evrensel bir boyut kazanarak, toplumsal düzende bu cinsiyet bölünmeleri “doğalmış” gibi algılanmaya başlanıp, cinsiyet bölünmeleri mitsel sistemler aracılığıyla kutsanır.

Toplumsal düzenin cinsiyetçi bölünmesi sebebiyle eril tahakküm toplumsal düzenin temelini oluşturmaktadır. Toplumsal düzen içinde işgücü, mekân ve zaman cinsiyete göre bölünerek, her türlü faaliyetler iki cins arasında kesin bir şekilde paylaştırılmıştır. Mekân olarak erkeklere ev dışı mekân ayrılırken, kadınlara ise ev içi mekân ayrılmıştır. Böylece toplumsal düzen “bedenin cinsiyetlendirilmesi” üzerine inşa olmuştur. Toplumsal düzenin inşası cinsel organların farklılığından kaynaklı anatomik farklılıklar nedeniyle cinslerin eril ve dişil bedenlere ayırması sonucunda ortaya çıkan cinsel farklılıklar üzerinden gerçekleşmektedir. Böylece eril

tahakküm anatomik farklılık temeline dayanan cinsiyet farklılığı tarafından inşa edilmektedir. (Bourdieu, 2015b: 22-23).

Bourdieu'ya (2015b: 45) göre, toplumdaki her şey eril ve dişil zıtlığına indirildiği için, erkekler, kamu, kuru, sert, yüksek alanda yer alırken, kadınlar ise, iç alanda (ev), nemli, eğik, alçak alanda yer almaktadır. Tahakküm ilişkisinde iki farklı cinsiyete ayrılmış cinsler arasında gerçekleşmektedir. Bourdieu'ya (2015b: 49) göre, eril tahakkümün hayata geçme nedeni, biyolojik farklılıklar temelinde ayrılan işbölümünün erkekler evrensel bir üstünlük atfetmesinden kaynaklanmaktadır. Anatomik farklılıklar bağlamında toplumsal yaşamın yeniden üretilmesi 'erkek merkezli' gücün toplumda baskın olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kadınların güç ilişkisi içinde eril tahakkümün vücut bulabilmesinin nedeni oluşturulan düşünme şemalarından kaynaklıdır. Eril tahakkümün nasıl gerçekleşebildiğini açıklamak için 'sembolik şiddet' kavramı kullanılmaktadır.

Cinsiyet farklılığına bağlanarak oluşturulan karşıtlıklar ve ikililikler cinsleri ikiye ayırdığı gibi toplumsal yaşam içindeki farklılıkları da ikili ayrıştırarak toplumsal farklılıklar cinsiyetleştirilir. Böylece beden toplumsal düzen içinde sembolik cinsel anlamlarla inşa edilir. Örneğin, beden üzerinde kamusal alanın temsil edildiği kısımlar, yüz, gözler, ağız oluştururken, toplumsal düzen içinde kadınlarla özdeşleştirilen namus, utanma gibi kavramlar beden üzerinde özel kısımlara yüklenmiştir. Eril tahakkümün meşruluk kazanabilmesinin yolu tahakkümün biyolojik doğaya indirgenmesi ile gerçekleşebilir. Bedenin cinsiyetlendirilmesi aynı zamanda toplumsal yaşamın ve toplumsal ilişkilerin cinsiyetlendirilmesi anlamına gelmektedir. Bu durumu sağlayan ise sembolik cinsel anlamların işleyişidir. Sembolik cinsel anlamlar, bedenin temsili ile toplumun temsilini birbirine bağlayarak cinsiyetlendirilmiş anlamları ortaya çıkartmaktadır (Sancar, 2009: 191).

Bourdieu'ya (2015b: 54-56) göre, erkeklerin kadınlar üzerinde uyguladıkları tahakküm herhangi bir fiziksel güç kullanmadan gerçekleşen sembolik bir güçtür. Hatta çoğu zaman kendine uygulanan bu tahakküm ilişkisi farkına bile varılmadan gerçekleşmektedir. Bu durumu sağlayan güç daha önceden bedenlere eril ve dişil olarak nakşedilen şemalardan gelmektedir. Tahakkümün çeşidi ne olursa olsun, tahakküm ilişkisi bedenlere âdete kazanmıştır. Hatta tahakküm ilişkisini ortaya

çıkartan durumlar ortadan kaldırılrsa dahi, tahakküm bedenler üzerinde varlık göstermeye devam edebilir. Bunun nedeni ise, tahakkümün gücünü fedakârlıktan, duygulardan, tutkudan ve gönüllükten almış olmasıdır. Örneğin, hayranlık, aşk, sevgi gibi sembolik duygular aracılığıyla tahakküm gösterilebilir

1.8. FEMİNİZM TÜRLERİ

1.8.1. Liberal Feminizm

Liberal feministler, 18. Yüzyıla damga vuran “Aydınlanma ve Akıllıcılık Çağı” olarak adlandırılan dönem içinde ortaya çıkan kuramlardan etkilenmiştir. Aydınlanma düşüncesi içinde gelişen “doğal haklar doktrin” kuramının öne sürdüğü insanların vazgeçilmez doğal hakları olduğu fikri “Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi” ve “Fransa İnsan Hakları Bildirgesinde” yer alması liberal feministleri de heyecanlandırarak, liberal feministler arasında doğal haklara kadınlarında sahip olabileceği inancını doğurmuştur (Donovan, 2014: 22).

Liberal feministlerin savundukları görüşlerin temelini akla duyulan inanç oluşturmaktadır. Öyle ki liberal feministler, “akıl ve tanrı neredeyse eş anlamlıdır” diyerek, akla verdikleri önemi vurgulamış olurlar. Liberal feministler, her şeyin kaynağını akla dayandırdıklarından, onlara göre gerçekliklerin kaynağı geleneklerde aranmamalıdır. Kadın ve erkeklerin aynı akla sahip olduklarını savunan liberal feministler, kadın ve erkeği ontolojik olarak eşit görmektedir. Liberal feministler, toplumsal değişimlere ayak uydurabilmenin yolu olarak eğitimi görerek, eğitimin önemli olduğu vurgusunu yapmaktadırlar. Liberal feministler, doğal haklar etrafında birleşerek, siyasal haklar talebi üzerinde yoğunluk kazansa da sadece oy hakkı talebiyle kendilerini sınırlandırmamışlardır (Donovan, 2014: 33-34).

Liberal feministlerin temel aldığı doğal yasa, başkalarının müdahalesi olmaksızın tüm insanların özgürlüğü üzerinde durarak, insanların kendi yaşamları ve mülkiyetleri hakkında kendilerinin karar verebilmesi üzerinde durmaktadır. Ama bunun gerçekleşebilmesi için insanların eşit haklara sahip olması gerektiği üzerinde durulur. (Arat, 1991: 40).

Liberal feminizm, adalet ve eşitlik kavramları üzerinden şekillenerek, liberal feministler kadınların cinsiyetlerinden kaynaklı haksızlığa maruz kaldıkları vurgusu

yapmaktadırlar. Liberal feministler, ücret, eğitim, sağlık ve yasal haklar gibi konularda eşitlik söylemi geliştirerek, bu konularla ilgili kampanyalar düzenleyerek, eşitlik talebi doğrultusunda örgütlenmişlerdir. Liberal feministlerin eleştirildiği husus cinsiyetler arası eşitsizliğin kökenini yeterince sorgulamaması üzerinedir. Bu bağlamda liberal feministlerin eleştirildiği nokta, liberal feministlerin cinsiyet temelli kadınların ayırım yaşadıklarını ifade ettiklerini ancak kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi “güç ilişkisi” olarak değerlendirmedikleri noktasında liberal feminizm eleştiri almaktadır (Ramazanoğlu, 1998: 29).

Liberal feminizme göre, kadının ikincil konuma itilmesinin nedeni, kadının özel alan içinde kalmış olmasıdır. Liberal feminizme göre, kadının özgürlüğe kavuşabilmesi için özel alan dışına çıkması gerekir bu da kadının özel alan dışında çalışmasıyla mümkün olabilecek bir durumdur. Bu özgürlüğe sahip olabilmenin yolu liberal feministlere göre “eşit hak” ile mümkün olabilir. Ancak liberal feministlerce kadınlar, erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olabilirse kadınlar tam olarak özgürlüklerine kavuşabilirler (Sevim, 2005: 58-59).

Liberal feminizme göre, kadınların siyasal ve toplumsal yaşam içinde uğradıkları eşitsizliklerden kurtulabilmeleri ancak kadınların erkeklerle “eşit eğitim” hakkına sahip olabilmeleri durumunda gerçekleşebilir. Liberal feministlerin talep ettikleri hak eşitliğinin sağlanabilmesinin yolu kamusal yaşam içinde kadınların oy, çalışma, eğitim gibi haklara sahip olabilmekten geçmektedir. Liberal feministlerce talep edilen bu haklar doğrultusunda kadınlar oy hakkı, boşanma hakkı, eğitim haklarına sahip olurlarken, liberal feminizmin sloganı olan “eşit işe eşit ücret” reformu da gerçekleşmiştir. Ancak liberal feminizme getirilen eleştiri özel alan ile kamusal alan arasında tam bir ayırma gidememiş olmasıdır. Liberal feminizm, özel alan içindeki cinsiyet temeline dayalı eşitsiz işbölümünü göz ardı etmesi noktasında eleştiriye maruz kalmaktadır (Özgün, 2012: 356-357).

Liberal feminizmin amacı, cinsiyete dayalı işbölümünden kaynaklı aile ve toplumsal yaşam içindeki ayrımcılığa son vermektir. Liberal feministler, toplumsal her alan içinde, siyasal ve sosyal ilişkiler içinde kadınların ‘eşit imkân ve fırsatlara’ ulaşmasını hedeflemektedir (Çaha, 2010: 62). Liberal feminizmin eşitlikçi söylemiyle amaçlanan, kadınların kamusal alan içinde yer alan siyasal, ekonomik ve kültürel alanlar içinde kendine yer edinebilmesini sağlamaktır. Liberal feminizmin

özgürlükçü söylemiyle amaçlan ise, kadının cinsiyetinden kaynaklı toplum içindeki ikinciliğinden kurtulması amaçlanır (Çaha, 2010: 66). Bu bağlamda liberal feminizmin önemini kadının ilk kez kamusal alan ile birlikte anılmasını sağlayarak kadının özel alan dışında da yer alabileceğini göstermiş olmasından geldiğini söyleyebiliriz.

1.8.2. Radikal Feminizm

Radikal feminizm “kadınların ezilmesi” meselesi üzerinden şekillenmiştir. Radikal feminizm tüm kadınların ezilme nedenleri üzerine bir yaklaşım geliştirerek, kadınların ezilmişliğinin ilk nedeni olarak erkek iktidarını görmektedir. Radikal feministler, kadınlar üzerinde hâkim olan erkek iktidarının kadın kimliğini bastırdığını ve engelliğini ifade ederek, “kişisel olanın kamusal alana” dönüşmesini isterler. Radikal feminizmin en önemli sloganlarından olan “Biz farklıyız”, “Kişisel olan siyasaldır” şeklindeki sloganlarla amaçlanan evrensel erkek anlayışına son verilmek istenir (Arat, 1991: 64).

Radikal feminizm, geleneksel inanca bağlanan kadının erkeğe hizmetinin doğal olduğu görüşüne karşı çıkarak bu durumun patriyarkiden kaynaklı olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Bu bağlamda radikal feministler, kadınların çıkarlarının erkek egemenliğine bağımlılığı yürütüldüğünü ifade ederek bunun için toplumdaki tüm erkek egemenliğine karşı çıkmışlardır. Radikal feministlerce, özel alan içinde yer alan “cinsellik” ve “yeniden üretim” konuları politik alana taşınarak, kadın bilinci yükseltilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda kadınlar kendi yaşamları içinde maruz kaldıkları baskı ve ezilme deneyimlerini anlatacak fırsatı bularak, cinsel taciz, tecavüz gibi konular ilk kez politik bir hale dönüşmüştür. Radikal feminizm, kadınların maruz kaldıkları erkek egemen baskıyı en kişisel deneyimden en gelene kadar ele almıştır. Böylece radikal feminizm evrensel bir kız kardeşlik etrafında birleşmiştir (Ramazanoğlu, 1998: 30-32).

Radikal feminizm, kadınların baskı altında olmasının kökeni araştırarak bu durumun kapitalizmden kaynaklı yani ekonomik temelli olmadığını ifade eder. Kadınların baskı altında olmasının kökeninde yatanın “ataerkillik” yani “erkek egemenliğinden” kaynaklı olduğunu düşünen radikal feminizm, bu durumun sonucu

olarak kadınların bastırılmış bir sınıf içinde yer aldığını düşünür. Radikal feminizm, “farklılık” vurgusu üzerinden şekillenerek, kadın ve erkeğin farklılığı üzerinde durmuştur (Donovan, 2014: 266). Ancak radikal feminizm sadece kadın ve erkek farklılığı üzerinde yoğunlaşmamış, kadınlar arası farklılık üzerinde de yoğunlaşmıştır. Radikal feminizm, kadın ve erkek arasındaki ilişkinin ataerkil düzen içinde gerçekleşmesinden dolayı bu ilişki türünün ezme ve ezilme ilişkisi üzerine kurulu olduğunu öne sürmektedir. Radikal feminizm, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin bir nedeni olarak aile kurumunu görmektedir (Arat, 1991: 65).

Radikal feministler aile kurumunu, kadını bağımlı hale getiren, kadını savunmasızlaştıran, kadınların ezilmesine sebep olan, erkek iktidarını ve heteroseksüelliği üreten bir yer olarak görmüşlerdir. Bu nedenle radikal feministler, aile ve evlilik kurumunun kaldırılması gerektiği üzerinde durmuşlardır. Radikal feminizm, evlilik kurumu içinde gerçekleşen üreme yerine, “üreme için rahim dışı yollara” başvurulması gerektiği üzerinde durmaktadır (Donovan, 2014: 270).

Radikal feministlere göre, kadınların özgürlüklerine kavuşabilmeleri için kadınların her türlü erkek egemen toplum yapısıyla ve erkeklerle olan bağlarını kesmeleri gerekmektedir. Kadınlar erkek baskısından kurtulup tam olarak özgürlük sahibi olabilmek için erkeklerden ayrı yaşam sürmeleri gereklidir. Bu noktada bazı radikal feministlerce alternatif ilişki modeli olarak lezbiyenlik görülmüştür. Ayrıca, radikal feministler, erkeklerle ayrı yaşamı öne sürdükleri için tüp bebek ve sperm merkezlerinin kurulması için teşvik edici olmuşlardır (Kaypakoglu, 2003: 55).

Radikal feminist içinde yer alan Kate Millett, yazmış olduğu *Cinsel Politika* adlı kitabında Millett (2011: 60), toplumu, aile ve devlet kurumlarını ataerkil düzenin devamlılığını sağlayan ve ataerkil düzeni besleyen yapılar olarak görmektedir. Ayrıca Millett (2011: 64), toplumsal kültürün yaşamın her alanında erkek otoritesini besleyerek kadınların hakkını yok saydığını düşünmektedir.

Radikal feminizm, tıp ve kimya alanında gerçekleşen ilerlemeler sonucu “doğum kontrolü” uygulamalarını destekleyerek, doğum kontrolü uygulamalarıyla kadının cinselliği ve kadının doğurganlığı birbirinden ayrılmış oldu. Doğum kontrolü uygulamalarından her kadının faydalanabilmesi için ve doğum kontrol hareketinin tüm dünyaya yayılabilmesi için feministler büyük uğraşlar vermek zorunda kalmışlardır. Büyük mücadeleler sonucunda ilk kez Hollanda ‘da doğum kontrol

kliniği açılmış oldu (Michel, 1992: 104). Doğum kontrol uygulamaları ülkelerde yasal olarak kabul edilmeye başlaması yeni bir tartışmayı beraberinde getirdi. Kadının cinselliği ile doğurganlığının birbirinden tam olarak ayrılabilmesi için feministlerce kürtaj hakkı talebi ortaya atılmış oldu. Radikal feministler ile “Bırakın yaşasınlar” diyen grup arasında yaşanan kürtaj tartışmaları sonucunda kadınlara ülkelerce kürtaj hakkı tanınmış oldu (Michel, 1993: 105).

Radikal feminizmin ön plana çıkardığı kız kardeşlik kavramı üzerinden radikal feminizme eleştiri gelmektedir. Radikal feminizm içinde yer alan feministlerin beyaz ve iyi eğitim almış kadınlardan oluşmuş olması sebebiyle bu feministler, farklı sosyo-ekonomik yapı içinde bulunan siyah ve işçi sınıfı kadınların ihtiyaçlarını giderecek politika üretmemesinden kaynaklı eleştirilmiştirlerdir (Kaylı, 2011: 48). Radikal feministlerin üretmiş oldukları politikalar, toplumun alt kesiminde yer alan kadınların ya da siyah kadınların ezilmişliğine çare olamamıştır. Bu noktada radikal feminizmin kız kardeşlik kavramı tartışılmaya başlanmıştır. Her kadının ezilmişliği birbirinden farklılık gösterirken ortak bir bilinç geliştirilebilir mi noktasında radikal feministler eleştirileri almıştır.

1.8.3. Marxist ve Sosyalist Feminizm

Sosyalist feminizm, kadının ezilmişliğini ataerkil düzen ile kapitalizm arasındaki ilişki üzerinden açıklamaya çalışarak, aynı zaman da “cinsellik, sınıf çelişkileri ve ırk sorunları” gibi konuları da ele almayı amaçlayan feminizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Arat, 1991: 60).

Sosyalist feminizm, kadın ile erkek arasındaki ilişkiyi toplumsal ve ekonomik temellerde aramaktadır. Sosyalist feministler, kadınların toplumsal ve siyasal yaşam içinde maruz kaldıkları ayrımcılık karşısında liberal feministlerin ön gördükleri gibi eşit haklar yoluyla kurtuluşun sağlanamayacağını ifade ederler. Sosyalist feministler, kadınların özgürlüklerine ancak toplumsal bir devrim yoluyla ulaşabilecekleri inancına sahiptir (Özgün, 2012: 358). Sosyalist feministlerden olan Zetkin’e (1992: 83) göre, proletarya devrimi sonunda kurulacak proletarya diktatörlüğüyle birlikte, toplumsal yaşam içinde kadınlar, hem siyasi haklara hem de mesleki çalışma eşitliğine kavuşabileceklerdir.

Sosyalist feminizm, Marxist feminist kuram ile radikal feministin cinsiyet farklılığını temelle aldığı kuramını birleştirerek kadın sorununu açıklamaya çalışmıştır. Sosyalist feminizme göre, Marxist teorinin üzerinde durduğu üretim tarzı kadınları ekonomik yönden ezmektedir. Ancak sosyalist feminizme göre, kadınların ezilmişliğini sadece ekonomik yapı içinde aramak yetersizdir. Bu bağlamda sosyalist feminizm, erkek egemenliği kavramı üzerinden şekillenen radikal feminizm ile sosyalist feminizmi birleştirmiştir. Böylece, kadının ezilmişliği nedeninin açıklanması noktasında toplumun her yapısına sızmış olan erkek egemenliği ile aile içini ve aile dışını etkileyen kapitalist ekonomik sömürü üzerinden kadının ezilmişliği açıklanmaya çalışır (Değirmenci, 2017: 29).

Sosyalist feministlerin, “kadın sorununu” kapitalizm ile kadın statüsünü ilişkilendirerek açıklamaya çalışmaları, sosyalist feministleri, kapitalist toplum yapısındaki “evin rolünü” analiz yapmaya itmiştir. Sosyalist feministler, kadın sorununu açıklamaya çalışırken, ev içi emek, kadınların ücretli emekçi olarak üretim tarzları ile olan ilişkisi, kadın ve sınıf arasındaki ilişki bağlamında kadın sorununu tartışmaya çalışmışlardır (Donovan, 2014: 151).

Kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte, kapitalizm üretim ilişkilerinde değişim yaşanmasına neden olmuştur. Kapitalizm, hem ev ile iş yerini birbirinden ayırmış hem de iş verimliliğini arttırabilmek için iş sürecinin bölümlere ayrıldığı bir işbölümünü ortaya çıkarmıştır. Kapitalizmin ev ile işyerini birbirinden ayırmasına bağlı olarak kadınlar ücretli iş gücünden uzak tutularak, kadınlar eve kapatılmıştır. Bu noktada kadınların ezilmişliği kapitalist üretim ilişkileriyle ilişkilendirilir. Ev ile işyerinin birbirinden ayrılması sonucunda çocukların kim tarafından bakılacağı sorusunu beraberinde getirmiştir. Bu görev erkekler lehine çözümlenerek, ücretli iş gücünden uzaklaştırılıp eve kapatılan kadına yüklenmiştir (Barrett, 1995: 158-159).

Ev ile işyerinin birbirinden ayrılması ayrıca, ücretli iş gücüne katılmayacak olan yaşlı, sakat gibi aile bireylerinin bakımını da kadına yüklemiştir. Böylece kadınların ücretli iş gücüne girmeleri hem engellenmiş hem de erkeğe, yani eşe bağımlı hale gelmesinin önü açılmıştır. Kapitalizm “evi” özel alan haline getirerek, dişiliğin ve anneliğin özel alanı olarak kadını eve bağımlı kılmıştır. Ancak kadının bu bağımlılık duygusu ‘ahlaki’ ideolojiye bağlanmıştır (Barrett, 1995: 171).

Sosyalist feministlerin üzerinde durdukları bir diğerkonu da patriarkal iktidardır. Sosyalist feministlere göre, patriarkal iktidarlık yapısı içinde erkekler kadınların emek güçlerini denetim altına almaktadır. Kadınların denetim altına alınan emek güçleri, üretim ve cinsellik alanlarıdır. Erkeklerin kadınlar üzerinde denetim kurma şekli kadınların ücretli iş gücünden uzaklaştırılarak gerçekleşir. Bu denetim heteroseksüel evlilik içinde gerçekleşmektedir. Kapitalist toplum yapısı içinde kadının karşılıksız emeği kapitalizme yarar sağladığı kadar erkeklere de yarar sağlamaktadır. Kadınların karşılıksız emeği sonucunda erkekler kadınların karşılıksız hizmet gücünden yararlanarak, hem ihtiyaçlarını karşılamış olur hem de çocuk bakımı sorumluluğundan kurtularak işgücü içinde ayrıcalık kazanmış olurlar. Kadının karşılıksız emeğinin kapitalizme yararı ise kadın hem ucuz işgücü açığını doldurur hem de kadınlar üretim ilişkileri içinde emek gücünün yeniden üretimini sağlarlar (Savran, 2013: 43-44). Emek piyasası içinde üretimin devamlılığı önemlidir. Kadınların özel alan içinde yetiştirdikleri her birer çocuk ilerisi için potansiyel işgücünü oluşturmaktadır. Ayrıca kadınların ev işi yükümlülükleri arasında eşlerin hizmetini de görme olduğu için erkekler karşılanan ihtiyaçlarının rahatlığıyla işgücü içinde verimlilik gösterebilmektedir. Böylece kadınlar yeniden üretimin devamlılığını sağlama noktasında ezilme yaşamaktadır.

Bazı sosyalist feministlere göre, kadınlar ücretli emek gücüne dâhil edilseler bile ezilmeye devam etmektedir. Çünkü kadınların kamusal emek gücü içinde çalışmaları onların özel alan içindeki ücretsiz emek işlerine son vermemektedir. Bu durumda kadınlar iki iş yükümlülüğü altına girmiş olmaktadır. Bu durumda sosyalist feministlere göre, kadınların kamusal alan içinde çalışmaları onları özgürleştirmemiş tam tersine kadınların ezilmişliği devam etmiştir (Donovan, 2014: 161).

Kadınların ücretli iş piyasası içinde yer aldıkları pozisyonlar genellikle, part-time işler olmakla beraber, cins ideolojisi içersinde kadınlara uygun görünen hizmet ve bakım işlerinden oluşmaktadır. Kadınlar ücretli iş gücü içinde “yedek işçi ordusu” görevi görmektedir. Özellikle kadınların savaşlar esnasında boşalan işgücünü doldurma görevleri vardır (Barrett, 1995: 152-153). Böylece sosyalist feministlere göre, kadınların ezilmişliğinin önündeki bir neden de kadınların yedek işçi konumunda görünmesinden kaynaklı olduğudur.

Liberal feministler, kadınların kurtuluşunu kadın ve erkek eşitliğini sağlayabilecek reformlarda görürken, liberal feministler, kadınlara ayrıcalık tanıyan politikalar ile kadınların ezilmişliğine son verilebilir görüşüne hâkimdir. Ancak sosyalist feministlere göre ise, kadınların kurtuluşunun tek yolu toplu bir dönüşümle mümkün olabileceği yönündedir (Schwebel, 2009: 176).

1.8.4. Kültürel Feminizm

Liberal feminizmin siyasal dönüşüm vurgusu kültürel feminizmde yerini kültürel dönüşüm vurgusuna bırakmaktadır. Liberal feminizm daha çok siyasal yaşamdaki kadın hakları üzerinden şekillenirken, kültürel feminizm ise liberal feministlerin üzerinde durmadıkları aile, din gibi konular üzerinden şekillenmiştir. Kültürel feminizmin üzerinde durduğu meseleler, eleştirel düşünme, yaşamın sezgisel boyutları, yaşamın bütüncül yanı ve yaşamın irrasyonel yanı üzerinedir. Kültürel feminizm, benzerlikleri vurgulamak yerine farklılıkları vurgulayarak kadınlık sıfatlarını toplumun “kamusal yenilenme” araçları olarak görmektedir. Kültürel feminizme göre, kamusal yaşamın barış dolu ve uyumlu bir şekilde inşası ancak dişil değerler tarafından yönlendirilen anaerkil ideolojiyle gerçekleşebilir (Donovan, 2014: 73-74).

Kültürel feminizm, ataerkil erkek egemenlikle mücadele noktasında ataerkil toplum yapısı karşısına anaerkil toplum inşasını koyarak, kadınların egemenliği altında oluşturulacak toplum düzeninin kurumsuz olacağı düşüncesine sahiptir. Kültürel feminizmin ütopyasına göre, kadınların otoriter olduğu toplumda güzel, kusursuz olan her şey var olacak, çirkin olan hiçbir şey bu ütopya içinde barınamayacaktır.

Kültürel feministler “farklı ses” teorisyenleri olarak da isimlendirilmektedir. Kültürel feministler, kadın sorunlarının ancak kültürel dönüşümle çözülebilir olduğu düşüncesine sahiptir. Kültürel feministler, kadın ve erkek arasındaki farklılık üzerinden şekillenerek bu cinsiyet farklılığından rahatsızlık duymazlar. Kültürel feministler, kadın ve erkeklerin farklı hayat tecrübeleri olduğunu belirterek bu durumun kadın ve erkeğin farklı bir dil geliştirerek konuşmasına neden olduğunu ifade ederler. Kültürel feministlere göre, erkeklerin dili saldırgan bir tutum içerirken, kadınların dili ise empati içeren tutum sergileyicidir (Değirmenci, 2017: 26-27).

Kültürel feministler, kadınların kendinde var olan potansiyel gücün farkına vararak, kendinde var olan yaratıcılığı keşfederek, kolektif bir bilinçle, barışla, sevgiyle ve adaletle şekillenen, yeni bir düzen yaratacaklarına inanmaktadır. Kültürel feminizm, liberal düşüncenin ötelediği sezgisel güce derin anlamlar yükleyerek kadınların sezgisel güçlerini kullanarak yeni bir düzen yaratabileceklerine inanmaktadır. Kültürel feminizm, tarihsel süreç içinde kadınların ussal aklın dışına itilerek, erkeklerin kadın bedeni üzerinde denetim kurarak kadınların özgürleşmesini engellediğini ifade eder. Bu bağlamda erkek denetimi kadını kendi bedenine karşı yabancılaşmasına neden olmuştur. Böylece kültürel feministlerce kadınlar, kuralların erkekler tarafından belirlendiği bir dünyaya tutsak edilmişlerdir (Kaylı, 2012: 42-43).

Kültürel feminizm, kadınların kendi kaderlerini kendilerinin belirleyebilecekleri, kadınların toplumsal yaşamdaki her kurumsal yapının kurucu gücü olabileceği, kadınların üst hâkim güç olduğu bir toplumsal düzen modeli planlamışlardır. Kültürel feminizmin öne sürdüğü bu düşünce “anaerkillik” düşüncesidir. Kültürel feminizm, kadınların toplumun kurucu gücü oldukları takdirde toplumun, tiranlık gibi, savaş gibi, yoksulluk gibi, cahillik gibi kötü durumlardan temizleneceğini düşünmektedir. Kültürel feministler, kadınların başa geçmesiyle birlikte toplumda “altın çağın” başlayacağını böylece toplumun bolluk ve berekete kavuşacağını düşünmektedirler. Bu yüzden kültürel feministler ataerkilliğe karşı çıkmaktadırlar (Donovan, 2014: 86-87).

Kültürel feminizm, içinde eril hâkimiyetin yer almadığı kadınların başta olduğu bir toplumsal yaşam tasarısı sunarken, feminist eleştiriye farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Liberal feminizm eşitlik talebi üzerinden ilerleyerek kadınların toplumun her alanına entegre edilmesi üzerinden ilerlerken, kültürel feminizm ise kadınların dişiliği üzerinden, kadınların kadın olmalarından kaynaklı kadınlara özgü özelliklerin yüceltilmesi noktasından ilerlemektedir. Kültürel feminizme göre, kadınların hâkimiyeti noktasında kadınların dişil özellikleri kadınlara yardımcı olacak itici bir güçtür.

1.8.5. Postmodern Feminizm

20. yüzyılın ikinci yarısına baktığımızda, kadın ütopyalarında söylem değişikliği yaşandığı görülmektedir. Ütopyalardaki değişikliğin temelini farklılıklardan korkulmaması gerektiği düşüncesi oluşturur. Farklılıklar, zenginlik ve çeşitlilik olarak görülmeye başlanmıştır (Berkday, 1998: 10). Postmodern yapının çeşitliliğe izin veren yapısı toplum içinde birçok alanı etkisi altına almıştır. Postmodern yapının çeşitliliği, feminizmi de etkisi altına alarak postmodern yapının kadın bakış açısına da farklı bir soluk getirdiğini söyleyebiliriz.

Postmodern feminizm, modernizmin eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Postmodern feminizme göre, modernizm kadının ezilmişliğine çare olamamıştır. Postmodern feminizm, sadece kadınlara odaklanarak, toplum içindeki her türlü yapıya eleştiri getirmiştir. Postmodern feminizme göre, kadınlarla ilgili genellemeler yapılmamalıdır. Çünkü kadınları, etnik köken, ırk, sınıf gibi unsurlar etkilemektedir. Bunun için postmodern feminizme göre kadınların, farklılıkları dikkate alınarak kadınların incelenmesi gerekir (Kozlu, 2009: 8).

Postmodern feminizm, kadın ile erkek arasında yok edilemez biyolojik, kültürel ve maddesel nitelik farklılıklarının bulunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca postmodern feminizm sabit bir kadın kimliğine karşı çıkmaktadır (Heywood, 2014: 491). Postmodern feminizm kadınlar arasında ortak “genel ezilme” anlayışının dışına çıkarak tek bir ‘kadın’ anlayışını sorgulamaktadır. Böylece postmodern feminizm farklılık ekseninde farklı kültürlerin karşılaştırılmasına olanak sağlayarak, “kız kardeşlik” bağına olan inancın azalmasına neden olmuştur (Berkday, 2010: 65).

Postmodern feminizm içinde yer alan Judith Butler, *Cinsiyet Belası* adlı eserinde tek bir kadın kimliği anlayışı için şu ifadeleri kullanır:

Özne mefhumunu destekleyen temelci kurguların yanı sıra, *kadınlar* teriminin ortak bir kimliği ifade ettiği varsayımı da feminizm için siyasi bir sorun teşkil ediyor. Betimler ve temsil eder gibi görüldüğü kişilerin onayım alan, istikrarlı bir imleyen olmak bir yana, *kadınlar* çoğul haliyle bile belalı bir terim, bir mücadele alanı, bir kaygı sebebi haline geldi... Kişi kadın ‘olsa’ bile, elbette bundan fazlasıdır da; terim yeterince kapsayıcı değildir. Yetersiz kalmasının sebebi toplumsal cinsiyeti verili bir ‘kişinin’ toplumsal cinsiyetiyle gelen teferruatı aşması değil, toplumsal cinsiyetin farklı tarihsel bağlamlarda ille de her zaman kesin ve tutarlı bir şekilde kurulmuş olmaması ve söylemsel olarak kurulmuş ırksal, sınıfsal, etnik, cinsel ve bölgesel kimlik halleriyle kesişmesidir. (Butler, 2014: 65)

Postmodern feminizm farklılık üzerinden şekillendiği için farklılık “dilbilimsel” yaklaşım temeline dayanmaktadır. Dilbilimsel yaklaşıma göre her bir anlam karşıtlığı üzerinden üretilmektedir. Bu bağlamda, cinsiyetçi farklılık temelinde “erkeğin tanımı kadının ikincil konuma itilmesine dayanıyorsa, kadının statüsündeki bir değişim bizim erkekten ne anladığımızın da değişmesini” etkileyecektir (Scott, 2013: 129). Bu bağlamda postmodern feminizm, dildeki cinsiyetçi yapı üzerinde durmaktadır. Postmodern feminizm, konuşulan dilin eril ideoloji tarafından belirlendiğini ifade ederek, erkek egemen yapının kadınları “özne” konumuna getirdiğini ifade etmektedir (Irzık, 2011: 39).

Postmodern feminizm modernite düşünce yapısı içinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının iktidar ilişkileri tarafından şekillendiğini belirtmektedir. Postmodern feminizm, modernizmin konuşulan dili ikili karşıt anlamlar üzerine kurmuş olduğunu belirtir. Güneş/ay, zayıf/güçlü, sert/yumuşak gibi. Dildeki bu ikililik, karşıt anlamlar arasında hiyerarşik bir ilişki oluşmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda bir anlam diğerinden daima üstünlük barındırmaktadır. Postmodern feminizm dildeki bu ikiliğin bedenler üzerinde yani kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ikilemine dayandığına savunmaktadır. Bu durumda, ay, zayıf, yumuşak gibi kavramlar kadına atfedilirken, güneş, sert, güçlü gibi kavramlar erkeklere atfedilmiştir. Bu durumda kadın ve erkek arasındaki ilişki ‘ötekilik’ ilişkisi yaratmaktadır. Postmodern feminizmde bu “ötekilik” ilişkisi üzerinde durmaktadır. Postmodern feminizm, hem kadın ve erkek arasındaki “ötekilik” ilişkisi üzerinde durur hem de “heteroseksüel, beyaz kadın” ile bu niteliklere sahip olmayan kadınlar arasındaki “ötekilik” ilişkisi üzerinde durmaktadır (Değirmenci, 2017: 30-31).

Postmodern feministler kadının ikincil konumda kalmasının kökenini ne Sosyalist feministler gibi ekonomik yapı içinde aramışlar, ne de liberal feministler gibi siyasal yapı içinde aramışlardır. Postmodern feministler kadının ikinci konumda kalmasının nedeni olarak, ataerkil yapı içindeki “dili” görmüşlerdir. Postmodern feministlerin farklılık söylemiyle hedefledikleri “ataerkil kültürün” yıkılması düşüncesidir. Postmodern feministler, kadın ile erkek arasında kapanması zor farklılıkların bulunduğunu ifade ederek her kadının bu farklılıklara sahip çıkması gerektiğini savunurlar. Bu bağlamda postmodern feministler, eşitlikçi söylemler geliştiren feministlere tepki gösterirler. Postmodern feministlere göre, kadın ile erkek arasında farklılık yaratmak için, “kadınsı” bir dil geliştirmek gereklidir.

Kadınısı bir dil geliştirebilmenin yolu postmodern feministlere göre bilinç uyandırmayla gerçekleştirilebilir (Çaha, 2010: 76-77).

Dilimizdeki kalıplaşmış kelimelere baktığımız da ya da atasözleri ve deyimleri incelediğimizde erkekleri üstün gösteren, güçlü gösteren kalıp yargılara rastlarken, kadınlar için oluşturulan kalıp yargıların ise kadınların anneliğinin kutsandığı, ya da kadınların zayıf gösterildiği kalıplara rastlamaktayız. Örneğin, “Aslan yattığı yerden belli olur” ya da “Yiğit meydana belli olur” gibi erkekler üzerine söylenmiş atasözleri eril olmayı yücelten kalıp yargılardır. Ancak, “Saçı uzun akli kısa”, “Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz”, “Ana kızına taht kurar, kız bahtı kocada arar” gibi kadınlar üzerine söylenmiş atasözleri ise dişiliği ezen kalıp yargılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine kız ve erkek çocuklarına konulan isimler incelenliğinde erkekleri kuvvetli, korkusuz gösteren isimler konulduğu görülmektedir. Örneğin, Yiğit, Demir, Aslan, Efe, Kaya vb. Kız çocuklarına konulan isimler ise genellikle çiçek adları ya da kızları narin gösteren isimlerden seçilmektedir. Örneğin, Gül, Açelya, Papatya vb. Böylece erkek egemenliği konuşulan dili bile etkilediği görülmektedir.

Postmodern feminizmin üzerinde durduğu bir diğer mesele “bilgi-güç” ilişkisidir. Postmodern feminizme göre, bilgi ile güç arasında bir denge bulunur. Yani, bilgiye sahip olan güce de aynı oranda sahip olmaktadır. Postmodern feminizme göre, kadının erkek karşısında ezilmesinin nedeni olarak bu bilgi güç ilişkisi görülür. Kadınlar patriarkal yapı içinde bilgiden uzak tutuldukları için kadın ile erkek arasında farklılık oluşmuştur (Çetinel & Yılmaz 2016: 136). Postmodern feminizm, bu farklılığın son bulabilmesi için kadınların kendilerine özgü farklılık içeren söylemler geliştirmeleri gerektiğinin zaruri olduğunu düşünmektedir.

1.8.6. Siyah Feminizm

1980’li yıllara gelindiğinde feminist hareketin odağını “kimlik politikası” oluşturmuştur. Kimlik politikası, “kadınlar” kavramının da değişiklik yaratarak, kolektif kadın algısını yıkıp, onun yerine çoğulcu kadın algısını yaratmıştır. Renkli kadınlar, siyah kadınlar, lezbiyen kadınlar, yoksul kadınlar gibi yeni sınıflar öne sürülmüştür. Kimlik politikası “kadınlar” kavramını ırk, etnisite, sınıf bağlamında

bölerek, her kadının farklı deneyimi olduğu üzerinde yoğunlaşarak, tek bir kadın kimliği anlayışını yıkmıştır. Bu bağlamda kadın kavramının “beyaz, orta sınıf, heteroseksüel egemenliğine meydan okuyarak” bütüncül kadın politikasını tartışılır hale getirmiştir (Scott, 2013: 127).

Feminist hareketlerce, kadınların özgür olabilmeleri için kadınları denetim altına alan sermayenin “emek gücü hiyerarşisinden” kadınların bağımsız olmaları gerekiyordu. Feminist hareketlerce, kadın ve erkek ilişkisi söz konusu olduğunda emek gücü hiyerarşisinin denetiminden kurtulması gereken kadınlarken; siyahlar ve beyazlar arasındaki ilişki de emek gücü hiyerarşi denetiminden bağımsız olması gerekenler siyahlardı. Bu noktada siyah feministler, siyah kadınların her iki hiyerarşik ilişkiyle mücadele etmek zorunda kaldıklarını savunmaktadır (James, 2010: 99).

Siyah feminizm, 1980’li yıllarda güçlenmeye başlayan bir feminizm türü olarak karşımıza çıkar. İlk kez 1979 yılında toplanan bu feministler, eğitimden, sağlık alanına kadar birçok alanda yapılan ırkçılık faaliyetlerine tepki göstermek amacıyla toplanmışlardır. 1970’li yıllarda kadınların ırk, etnik köken gibi farklılıklarından bahsedilse de, ortak bir söylem olarak kadınların ortak ezilmişliği üzerinde durulmuştur. 1980’li yıllara gelindiğinde ise siyah feminist kadınlar, süre gelen feminizmin ırkçı olduğunu düşünerek tepki göstermişlerdir. Siyah feminist kadınlar, “*Outwrite*” isimli gazete çıkartıp ırkçı yaklaşımlara karşı seslerini duyurmaya çalışmışlardır (Kayhan, 1999: 46).

Siyah feminizmin önemli temsilcilerinden biri olan Bell Hooks, *Feminizm Herkes İçindir* adlı yazmış olduğu eserinde şu ifadelere yer vermektedir:

Bu ülkenin bütün beyaz kadınları, kendi statülerinin siyah kadınların ve genel olarak renkli kadınların statülerinden farklı olduğunu bilir. Bunu, küçük birer kızken televizyonda yalnız kendi görüntülerini seyrettikleri ve dergilere bakıp yine yalnız kendi görüntülerini gördükleri zamanlardan itibaren bilirler. Beyaz olmayanların orada bulunmamasının /görünmez olmasının tek nedeninin beyaz olmamaları olduğunu bilirler. Bu ülkenin bütün beyaz kadınları, beyaz olmanın imtiyazlı bir kategori olduğunu bilirler. Beyaz kadınlar bu bilgiyi bastırmayı veya inkâr etmeyi seçebiliyor olmaları bilgisiz oldukları anlamına gelmez, inkâr içinde oldukları anlamına gelir. (Hooks, 2012: 72)

Siyah feminizm, siyah kadınların “çifte bir tehlike” diye adlandırdıkları bir durum yaşadıklarını belirterek, siyah kadınların hem cinsiyetlerinden kaynaklı hem de ırklarından kaynaklı bir ezilme içinde olduklarını savunmaktadır. Siyah

feministler, siyah kadınların farklı bir kültüre sahip olduklarını ve bu nedenle siyah kadınların farklı deneyim yaşadıklarını belirterek, özellikle orta sınıf beyaz kadınların bu farklılıkları görmezden gelmemelerini savunurlar (Donovan, 2014: 292-93).

Hooks (2012, 55) göre, ABD’de toplumunda, ırk, cinsiyet ve sınıfın belirgin rol oynadığı toplumsal sistem içinde siyah kadınlar, beyaz kadınlara göre ekonomik hiyerarşik yapının altında yer almaktaydı. Toplum içinde beyaz kadınlar imtiyazlı sınıf içinde yer alırken, siyah kadınlar daha az imtiyazlı bir sınıf içinde kendilerine yer bulabilmiştir. İmtiyazlı kadınlar, daha az imtiyazlı kadınların baş kaldırışıyla karşılaşarak onlara karşı savunma becerileri geliştirmiştir.

Siyah feministler, siyah kadınlar ile beyaz kadınlar arasındaki ‘deneyim farklılığı’ üzerinde durmaktadır. Ayrıca siyah feministler, siyah kadınlar ile beyaz kadınlar arasında ekonomik ve toplumsal farklılık vurgusu üzerinden şekillenmektedir. Siyah feministler, siyah kadınların beyaz kadınlara göre toplum içinde eğitim seviyesinin daha düşük olduğunu, çocuk sayısının daha fazla olduğunu ifade ederler. Ayrıca siyah feministler, iş gücü piyasası içinde siyah kadınların daha fazla yer edindiğini belirterek bunun nedeni olarak da siyah kadınların yoksul ailelerinin geçimine yardım etmek zorunda olmaları gösterilir (Donovan, 2014: 294-95).

Siyah feministler, siyah kadınların maruz kaldıkları cinsel baskı ile ırkçılık baskısını karşıladıklarında, ırkçılık baskısını daha mühim gördüklerini belirtir. Siyah feministler, ırkçılık baskısında beyaz kadınların erkeklerin yanında yer aldıklarını belirterek, siyah kadınlara beyaz kadınların siyah erkeklere göre daha fazla baskı uyguladıklarını belirtmektedir. Siyah feministler bu durumun siyah kadınların zor koşullarını daha da kötüleştirdiğini belirtir (Ramazanoğlu, 1998: 173).

Hooks, siyah kadınların feminist hareket içersine ırk farklılığını dâhil etmelerini, ırkçılık gerçeğini görmezden gelen beyaz kadınları rahatsız ettiğini düşünür. Beyaz kadınlar siyah kadınlara toplumsal cinsiyet farklılığından saptıkları gerekçesiyle eleştiri getirmişlerdir. Hooks, beyaz kadınların, kendilerinin sahip oldukları beyaz üstünlüğü kaybetmek istemedikleri için ırk konusunu inkâr ettiklerini düşünür. Daha sonraki süreçlerde ırk konusu benimsense de akademik çevre içinde kalmış, gündelik yaşam içine dâhil olamamıştır (Hooks, 2012: 75-76). Beyaz

kadınlar sadece cinsiyetçi eşitsizlikle uğraşmaya çalışırken, siyah kadınlar ise hem ırkçılık hem de cinsiyetçi eşitsizlikle birlikte mücadele etmenin yollarını aramak zorunda kaldıklarını söyleyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK KADINININ SİYASAL YAŞAMI

2.1. Osmanlı'nın Son Dönemlerindeki Kadın Hareketinin Tarihsel Arka Planı

Göçebe bir yaşam süren Türk topluluklarında kadınlar, İslamiyet'in kabulünden önceki dönemlerde toplumsal yaşamda erkek ile eşit haklara sahiptir. Göçebe Türk topluluklarında tek eşlilik hüküm sürerken, kadının ata binme, savaşa katılma ve siyasal kararlarda söz sahibi olma hakları bulunmaktadır. İslamiyet'in kabul edilmesinden sonraki süreç içerisinde özellikle Osmanlı'nın ilk dönemlerinde kadınların toplumsal yaşam dışına itilmediği görülmektedir. Ancak, İstanbul'un fethi ile birlikte Bizans İmparatorluğunun harem kültüründen etkilenilmesi sonucunda kadınlar, toplumsal yaşamdan uzaklaştırılmıştır (Tekeli, 1982: 193). Ayrıca, zaman içerisinde İslam toplumlarındaki kültürel geleneklerden etkilenen Osmanlıda, toplum içinde kamusal alan ve özel alan ayrımı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kamusal alan erkeğe, özel alan kadına atfedilerek, kadın kamusal alanın dışına itilmiştir (Çaha, 2010: 97). Ancak bu durum Anadolu'da yaşayan kadınlar bazında değerlendirilmemelidir. Anadolu'da yaşayan kadınlar eşleriyle birlikte sabahları erkenden kalkıp işgücüne eşine katkı sağlamış, bu durum merkezde yaşayan kadınlar için söz konusu olan bir durum olmuştur.

On dokuzuncu yüzyılda Tanzimat fermanının kabul edilmesi, Osmanlı Devletinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Tanzimat'ın kabul edilmesiyle birlikte iktidarın babadan oğla geçme anlayışından uzaklaşmaya başlanmıştır. Tanzimat fermanıyla, devletin ekonomiden kopuşunu telafi edecek yeni bir sosyal devlet inşa edilmek amaçlanmıştır. Yani Tanzimat bir toplumsal mühendislik olarak görülmüştür. (Ahmad, 2009: 38). Tanzimat fermanı Osmanlıda o güne kadar yapılan reformlar içerisinde daha önceden dokunulmayan siyasi ve kültürel alanlara dokunuşlarda bulunmuştur. Tanzimat devrinde yeni modern okullar açılarak eski medreseler yavaş yavaş ihmal edilmiştir. Tanzimat ile birlikte Osmanlı da yeni bir siyasi görüş şekillenmeye başlanmıştır. İmparatorluk üzerinde yaşayan herkes tek yurttaşlık sıfatı altında toplanmıştır (Karpat, 2010: 97).

Tanzimat ile birlikte Osmanlı da gerçekleşen fikirsal alan, eğitim, hukuk, sosyal, siyasi ve ekonomik alanlardaki dönüşümler, kadınları da etkisi altına alarak bu durum ilk kez kadın sorunlarını tartışılır hale getirmiştir. Özellikle II. Meşruiyet

ile birlikte Osmanlıdaki modernleşme süreci sadece siyasal yaşam içinde sınırlı kalmayarak toplumun geneline siya ret etmiş, kadını da modernleşmeyle birlikte eş zamanlı olarak dönüştürmüştür. Bu bağlamda toplumda yaşanan dönüşümler sonucunda özel alan içine itilen kadın, kamusal alan içinde hak kazanabilmek için bilinç yükseltmeye başlamıştır. Kadınlar arası bilinç yükseltmede basın ve dernekler, önemli bir güç oluşturarak basın kanalıyla kadın sorunları, kadının beklentileri ifade edilmiştir. Kadın dergileri, kadınlara kendilerini ilk kez ifade edebilecekleri ortamı oluşturarak, kadınların kendi imzalarıyla kendilerini ifade etme olanağı sağlamıştır (Çakır, 2016: 59). Osmanlının son zamanlarında ortaya çıkan kadın hareketinin yayılması noktasında kadın hareketinin bilinç yükseltmesinde etkili olan iki önemli faktörler kadın dernekleri ve kadın mecmualarının varlığıdır.

Tanzimat ile birlikte kadın ve erkek eşitliği bakımından önemli bir hukuksal düzenleme olarak “Arazi Kanunnamesi” çıkarılmıştır. Bu kanunnameyle birlikte miras konusunda kadın, erkek ile eşit bir statüye sahip olmuştur (Berktaş, 2010: 98). Tanzimat ile birlikte, kadınlara yönelik bir başka gelişme ise çıkarılan fermanlarla kölelik ve cariyeleşimin kaldırılmasıdır. Bu dönemde ilk kız rüştiyeleri (1858), ilk sanayi okulları (1869) ve ilk kız öğretmen okulu (1870) olan “Darülmuallimat” açılmıştır. Tanzimat döneminin önemli düşünce insanları bu dönemde yazılarında çok eşliliğe karşı eleştirilerde bulunmuşlardır (Tekeli, 1982: 196).

Osmanlıda kadın sorunlarına yönelen ilk gazete 1868 yılında çıkarılan *Terakki* adlı gazetedir. Bu dönemde kadın sorunlarına yönelen yayınların ortak demecileri iki noktada birleşmektedir. Bunlar, çok eşliliğin son bulması ve kamusal alan içinde erkekle eşit haklara sahip olunmak istenmesidir. Dönemin önemli düşünce insanlarından olan Fatma Aliye, Şair Nigar ve Makbule Leman’ın 1895 yılında çıkarmış oldukları *Kadınlara Mahsus Gazete* dönemin kadın yazarlardan oluşan ilk gazetesi olması bakımından önemlidir. Gazetenin esas amacı, kadınların yazı yazmaları konusunda itici bir güç olmaktır. Kadınlar, aileden, moda, sağlık alanlarına kadar bilinçlendirilmeye çalışılmıştır (Çaha, 2010: 111). Burada da kadın mecmualarının hem kadınların kendilerini anlatabildiği hem de hemcinslerini etkileme noktasında etkili araçlar olduğu açıktır.

II. Meşruiyetin ilan edilmesiyle birlikte kadınlara yönelik çıkarılan dergilerin sayısında bir artış meydana gelmiştir. Bu dergilerin en önemlisinden biri 1913

yılında çıkarılan *Kadınlar Dünyası* adlı dergidir. Bu dergiyi diğer dergilerden ayıran ise, “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti” derneğinin yayın organı olarak faaliyet göstermiş olmasıdır. Derginin en temel özelliği, toplumun her kesiminden kadının kendini ifade etmesine olanak sağlamış olmasıdır (Çakır, 2016: 81).

Osmanlıda modernleşme faaliyetleri Tanzimat ile başlaması sebebiyle kadının toplumdaki yeri bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda kadının toplumdaki konumu batı ve doğu kutuplaşması şeklinde tartışılmıştır. Batı kültüründen etkilenen düşünürler, edebiyat eserlerinde çok eşliliğe, görücü usulü izdivaca karşı çıkarak, kadınların eşit eğitim hakkına sahip olmalarını savunmuşlardır. Doğu geleneği savunanlar ise, Batılı tarzdaki yeniliklerin hâkim “kültür kimliğini” zedeleyeceği düşüncesini benimseyerek, toplumda hâkim olan düzenin devam etmesini istemişlerdir. Bu bağlamda, Doğu geleneğinin savunucularından biri olan Mahmut Esat, Batı tarzda reformları destekleyen aydınların çok eşliliğe karşı çıkmalarına eleştiri getirerek, bu durumun insan doğasının eğilimi olarak görmektedir (Göle, 2004: 50-51).

İkinci Meşruiyet beraberinde birçok düşünce akımını da beraberinde getirmiştir. Bunun nedeni bu dönemde yurtdışında eğitim gören bireylerin oradaki kültürden ve yaşayıştan etkilenecek burada gördüklerini kendi ülkelerine taşıma isteği içine girme durumundan kaynaklı olduğu söylenebilir. Bu durum eski düzeni savunlar ile yeni düzeni savununlar arasında görüş farklılıklarını ortaya çıkartarak çeşitli bakış açıların doğmasını beraberinde getirmiştir.

Doğu ve batı kutuplaşması içinde reformcu aydınlar içinde yer alan Fatma Aliye’ye, çok eşliliğe eleştiri getirerek “İslam’ın yanlış yorumlandığını” ifade etmiştir. Ayrıca, kadınların eğitim alması gerektiğini savunarak, kadının kamusal alan içinde görünür olmasını vurgulayarak, İslam’ın buna engel olmadığını belirtmektedir (Kadıoğlu, 1998: 91). Bu dönem içinde en tartışmalı ve üzerinde en fazla görüş belirtilen ve tartışılan konular arasında çok eşlilik konusu gelerek, dönemin hem kadın düşünürleri hem de erkek düşünürleri bu konu hakkındaki düşüncelerini belirtmişlerdir.

İdari alan ve hukuki alan içinde Tanzimat’ın getirmiş olduğu özgürlükçü bakış açısı, Jön Türkleri milliyetçi ve liberal fikir akımlarına yaklaştırmıştır. Tanzimat dönemi reformist bir bakış açısını benimserken, Jön Türkler ise hem ulusçu

hem de batı tarzı yenilikleri benimseyen bir bakış açısı geliştirerek Osmanlı içersinde öncü bir grup olmuşlardır. Jön Türklere göre, batının, eğitimi, sanayisi ve teknolojik ilerlemesi takip edilerek bu ilerlemeler Türk ulusuna uyumlu bir hale getirilebilir görüşü mevcuttur (Parmaksız, 2017: 9).

II. Meşruiyet ile birlikte tartışmalar daha da çeşitlilik kazanmıştır. Batıcılar, mevcut düzenden memnun olmayarak, Batı'nın örnek alınması gerektiğini ifade ederken, İslamcılar, İslami gelenekleri savunurken, Türkçüler ise, hem geleneklerden vazgeçmeyip hem de Batılı tarzdaki yenilikleri kabul ederek, Batı ile İslami geleneklerin sentezini yapmaya çalışmışlardır (Kurnaz, 1996: 22). Türkçülük akımının önemli isimlerinden biri olan Ziya Gökalp, “kadınların görevini çocukları iyi yetiştirmekle sınırlı görmeyerek, bir adım daha ileri giderek bütün toplumun eğitiminin kadından geçtiğini” (Çaha, 2010: 116) düşünmektedir.

II. Meşruiyet ile birlikte kadının kamusal alandaki görünürlüğü daha fazla artmaya başlamıştır. Bu dönemde eğitim ve çalışma hayatında kadınlar kendilerine daha fazla yer bularak, dernekler kurmuşlar, modayı yakından takip etmeye başlamışlardır. Bu dönemde eğitim alanında kız ve erkek eşitsizliği ortadan kalkarak, kadınlar üniversiteye gitmişler ve Müslüman kadınlar bu dönemde ilk kez tiyatro faaliyetinde bulunmuşlardır. Yine bu dönemde kadınlar çalışma yaşamlarını desteklemeleri için dernekler kurmuşlardır. Bu derneklerden biri “Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet’i İslamiyesi” adlı dernektir (Göle, 2004: 70-71). Bu dönemde kadınlar bir çok farklı dernek çatısı altında toplanarak kadın hareketi bu dernekler yoluyla bilinç yükseltmeye çalışmıştır.

Bu dönemde kadınların dönüşümü noktasında kadın dernekleri de önemli bir yer teşkil etmektedir. Kadın derneklerinin, kadın sorunlarının çözümünün hayata geçirilmesi noktasında önemli bir işleve sahiptir. Kadın dernekleri amaçlarına göre şu şekilde gruplanmıştır:

Kadın dernekleri yardım; eğitim yoluyla meslek kazandırmayı amaçlayan; kültür amaçlı; ülke sorunlarına çözüm arayan; ülke savunmasına yönelik; farklı etnik gruplardan kadınların sorunlarına odaklanan; siyasal amaçlı; feminist ve siyasal partilerin kadın dernekleri olarak gruplandırılabilir.(Çakır, 2016: 87)

Kurulan kadın derneklerinden yardım amaçlı kurulan dernekler, “Hilal-i Ahmer” ve “Bikes Ailelere Yardımcı Hanımlar Derneği” örnek olarak verilebilir. Meslek kazandırmak için kurulan derneklere örnek ise, “Muallimeler” ve “Teali

Nisvan” dernekleri verilebilir (Tekeli, 1982: 199). Feminist tek dernek olan “Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-i Nisvan Cemiyeti”nin en önemli başarılarından biri Müslüman bir kadının kamu kuruluşunda çalışabilmesini sağlayabilmiş olmasıdır. Bedra Hanım “Telefon Anonim Şirketi”nde çalışan aynı zamanda kamuda çalışan ilk kadınlardan biri olmuştur. Ayrıca bu dernek, “üyelerinden birinin bir pilot eşliğinde uçmasını düşünmüştü” (Çakır, 2016: 109-110) ve bu bağlamda dernek düşüncesini hayata geçirebilmiştir. Osmanlının son dönemlerinde meydana gelen bu reformların ve yeniklerin hepsi kadınların kamusal alan içinde dönüşümü noktasında inşa görevi gördüğü söylenebilir.

2.2. Türkiye’de Modernleşme ve Kadın

2.2.1. Modernleşmenin Türk Kadının Sosyal ve Ekonomik Hayatına Etkisi

Türk Modernleşme hareketi Tanzimat’tan itibaren başlamaktadır. Bu durum Türk kadınının düşünsel, siyasal ve toplumsal alanlarında değişimleri beraberinde getirmiştir. Dünyayı etkisi altına alan yeni düşünsel fikirler II. Meşruiyet dönemini de etkisi altına alarak bu dönemde bu durum kadın konularına önemli bir eğilim gerçekleşmesine neden olmuştur. Ancak toplumsal dönüşüm bağlamında en önemli gelişmeler Cumhuriyet ile birlikte gerçekleşmiştir. Cumhuriyet ile birlikte toplumun her alanında modernleşmenin etkileri kendisini göstermiş bu bağlamda sanayileşme ve kentleşme alanlarında yaşanan hızlı ilerlemeler Türk kadınının statusünü de değiştirmiştir. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte “ulusçu” bir ideolojinin benimsenmesi modernleşmenin toplumun siyasal, kültürel ve toplumsal alanlarında yani toplumun her alanında hayata geçmesine zemin hazırlamıştır (Kırkpınar, 1998: 14).

Cumhuriyet ile birlikte, ulusçu ideolojinin benimsenmiş olması sebebiyle toplumun her alanında ulusçu ideolojinin yayılabilmesinin aracı olarak “kadın haklarının tanınması” görülmüştür. Yeni kurulan Türkiye Devlet’i eşit yurttaş kimliği benimseyerek, şeriat kurallarının hâkim olduğu Osmanlı’da kamusal alanının dışına itilen kadınlar, kamusal alan içine dâhil edilerek Türkiye Devleti’nin şeriat kurallarından ayrıldığını göstermek için kadın “simge” görevi görmüştür. Bu bağlamda kadınlar yeni eğitim ve meslek alanlarında yer alarak kadınların hem güçlenmesi hem de bireyselleşmesi bakımından ilk adımlar atılmıştır (Berktaş, 1998: 4). Bu dönemde kadınların kamusal alanda bulunmaları kadınların kendi

mücadeleleri sonucunda değil yeni kurulan Cumhuriyet'in kadına kendiliğinden bu hakkı vermesi sonucu elde edilmiştir.

Modernleşmeyi sağlayabilmek için laik bir düzen yaratılmak gereklidir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte gerçekleşen Atatürk Devrimi, bilimi ve akli benimseyerek laik bir düzen yaratmaya çalışarak, geri kalmışlığı kader olarak görmemiştir. Laik anlayış içerisinde kadının özgürleşmesi benimsenerek bu bağlamda kadın hakları meselesi şekillenmiştir (Kili, 1994: 14-16). Bu bağlamda kadına bir çok haklar tanınarak kadının kamuda görünür olması sağlanmıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle birlikte aydınlar, “kadın sorununu” Türk modernleşmesinin aracı olarak görmesi bakımından toplum içindeki kalkınmanın ve ilerlemenin ancak kadının statüsünde bir dönüşüm yaşanmasına bağlayarak, toplumun geri kalma nedeni olarak kadının cehaleti görülmüştür (Durakbaşı, 1998: 37). Bu bağlamda kadının eğitime önem verilerek, toplum içindeki sorunun çözümü olarak eğitim görülmüştür. Atatürk bu nokta, kadınların eğitimi üzerinde durarak, eşit bir eğitimin sağlanmasını amaçlamıştır. Atatürk, erkek çocuklarına verilen eğitimin aynı şekilde kız çocuklarına da verilmesi üzerinde durarak, eğitim alanında kız çocuklarının erkek çocuklarını geçmesini eşitliğin kanıtı olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, Osmanlı toplum yapısı içinden gelen tutucu hilafet yanlıları kadının statüsündeki değişimin önündeki en büyük engellerden birisini oluşturmaktaydı. Bu bağlamda, yeni kurulan Türk Devleti, tutucu dini otoriteden kurtulmak için kadın araç olarak kullanılarak, dini otorite sarsılmaya çalışılmıştır (Kırkpınar, 1998: 17).

Atatürk, kadınları toplumsal kalkınmanın simgesi olarak görerek, toplumun kalkınabilmesi için kadınların harekete geçirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Böylece kadınlar için hayata geçirilen yeniliklerin temelini, kadınların modernleşmenin “sembolik anahtarı” olarak görülmesi ve kadınların toplumsal kalkınma için hizmet edici olmaları oluşturmaktadır (Çaha, 2010: 138-139).

Eğitimde laikleşmeyi, kız ve erkek çocukları arasında eşit eğitim imkânı sağlanmasını, bölgeler ve kurumlar arasındaki farklılıklarının giderilebilmesini sağlamak için 1924'te “Tevhidi Tedrisat Kanunu” çıkarılmıştır. Bu bağlamda, bu kanun ile birlikte; karma eğitime geçilerek, kız ve erkek çocukları aynı müfredat

çerçevesinde okuma fırsatı elde etmiş, kız ve erkek çocukları dersliklerde aynı anda eğitim görmeye başlamışlardır (Arat, 1998: 65-67).

Kadınlar, “muasır medeniyetler seviyesine” ulaşmanın anahtarı olarak görülmüştür. Bunun temel nedeni ise, Türk toplumunun ilerleyebilmesi için çocukların iyi bir şekilde yetiştirilmesi gerektiği bu bağlamda çocukların yetiştirilmesinde annelik sıfatıyla kadınların ön planda olmasıdır. Türk devletinin geleceğini oluşturan çocukların, iyi bir şekilde yetiştirilebilmesi için ilk eğitimi verecek olanların kadınlar olması bakımından kadınların ilerlemeleri ve yükselmeleri bu bağlamda çok önem arz etmektedir. Yani kadınlar, toplumsal ilerlemeyi gerçekleştirecek kuşakların yetiştiricisi olarak görüldüğü için, kadınlar iyi bir anne rolü üstlenerek, iyi bir eğitim almaları gerekir (Toska, 1998: 71). Yine burada kadının özne olarak algılandığını görmekteyiz. Bu bağlamda eğitim seviyesi yüksek bir annenin daha bilinçli bir evlat yetiştirerek ulusun gelişip yükselmesi adına bir vazifesi varmış gibi görülmektedir.

Cumhuriyet ideolojisinin amacı, batı medeniyeti seviyesine ulaşmak olduğu için, sosyal yaşam içinde bu ideoloji yaşam ve giyim tarzlarını da etkilemiştir. 1925 tarihinde “şapka kanununun” çıkarılmasıyla birlikte, bu durum kadınların peçe ve çarşaflarını çıkarmasına da zemin hazırlamıştır. Böylece, şeriatın kadına sınırlandırmış olduğu mahrem alan aşılmıştır. Kadınlar, medeniyet sembolleri arasında gösterilen, balolarda dans edip, tiyatrolara katılmışlardır (Göle, 2004: 86-87). Kadının kamusal alan içinde görünürlüğüünün arttırılması noktasında bu tür organizasyonlar önemli bir yer tutmuştur.

Cumhuriyet ile birlikte, kadınların toplumsal statüsünün arttırmaya yönelik çalışmalar önem kazandığı için bu dönemde kadınlar, Batılı feminizmden uzaklaşmışlardır. Çünkü Cumhuriyet ideolojisi, kadın ve erkek eşitliği ideolojisi üzerinden şekillendiği için kadınlar, bu dönemde “kadın talepleri” konusunda politika üretme ihtiyacı duymamışlardır. Türk seçkin kadınlar bu dönemde, uluslar arası kongrelere katılarak, Türkiye Devletini en iyi şekilde temsil etmeye çalışmışlardır (Durakbaşı, 1998: 38).

Modernleşmeyi ortaya çıkartan sanayileşmedir. Sanayileşme toplumların değişim ve gelişimini etkileyerek, kadınların aile içi rollerinde de dönüşümlere neden olmaktadır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türkiye sanayileşme çabası içine girerek

bu durum kadının statüsünde de bir sıçrama yaşanmasına neden olmuştur. Sanayileşme ile birlikte kadının çalışma koşulları yeniden ele alınarak bu bağlamda atılan ilk adım 1936 tarihinde çıkarılan “İş Kanunu” olmuştur. Çıkarılan bu kanun ile kadınların çalışma koşullarında bir düzenlemeye gidilmiştir. Yapılan düzenleme sonucunda kadınların, maden ocakları, kanalizasyon ve tünel çalışmaları gibi her türlü yer altında çalışmalarına izin verilmemiştir. Yine bu düzenleme çerçevesinde doğum yapacak olan kadının doğuma üç hafta kala doğum iznine ayrılmasına imkân verilmiştir. Yine bu düzenleme bağlamında doğum yapan kadın üç hafta izinli sayılmaktadır (Kırkpınar, 1998: 24-25).

Cumhuriyet’in kurulmasıyla beraber yeni düzen içinde kadının daha görünür kılınmasının sağlanması amacıyla kadına yönelik sosyal ve ekonomik anlamda pek çok düzenleme yapılmıştır. Toplum içersinde dönüşümün ancak eğitim yoluyla gerçekleşebileceği düşüncesiyle öncelikle kadınların eğitimi üzerine çeşitli planlamalar yapılarak kadının eğitim alma imkânı erkekle eşit bir konuma getirilmiştir. Daha sonra kadınların çalışma hayatındaki koşullarını iyileştirmeye yönelik düzenlemeler belirlenerek kadının kamudaki istihdamının artırılması için çalışılmıştır.

2.2.2. Modernleşmenin Getirdiği Kadınları İlgilendiren Anayasal Gelişmeler

Cumhuriyet’in ilan edilmesi ile birlikte Türk kadınına modern bir kimlik kazandırabilmek için Türkiye Büyük Millet Meclisi, kadınları ilgilendirilen hukuksal düzenlemeler yapmıştır. Bu hukuksal düzenlemelerin başında 1926 yılında kabul edilen “Türk Medeni Kanunu” gelmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilen “Türk Medeni Kanunu” aile içinde kadın ile erkeği eşit bir statüye getirmiştir. Ayrıca bu kanun kadını kamusal alan içinde erkek ile eşit bir kimliğe ulaştırmıştır. Bu bağlamda, Türk kadınına devlet seçkinleri, yeni statü kazandırılarak Türk kadınının modern bir kimliğe kavuşmasını sağlamıştır (Mumcu, 1998: 94).

Yüz yıllardır toplumsal yaşam içinde din, kadınları eşlerine bağımlı kılarak, kadını kamusal alan dışına itmiştir. Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle birlikte aile yasasındaki bu din hegemonyasının yıkılması için ilk olarak 1924 yılında Hilafet kaldırılmış daha sonra şeriat yasasından uzak olan Medeni Kanun kabul edilmiştir. Avrupa toplumları içinde en gelişmiş kanun İsviçre Medeni Kanunu olduğu için Türk

Medeni Kanunu, İsviçre Medeni Kanunundan çevrilmiştir (Tekeli, 1982: 208). Bu bağlamda kadın erkek ile eşit bir statüye getirilerek toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Medeni Kanunun kabul edilmesi ile birlikte kadınlar, eşlerini seçme ve eşlerinden boşanma hakkına kavuşmuşlardır. Medeni Kanun, kadınlara erkekler ile eşit konuma getirecek, miras, mülkiyet ve tanıklık hakları kazandırmıştır. Yine Medeni Kanun çok eşliliği yasaklayarak, aile kurumunu devlet kontrolüne bırakmıştır. Bu bağlamda, İslam geleneklerine göre kısılan nikâhın yerini medeni nikâh almıştır. Medeni nikâh ile birlikte evlilik sözleşmesi yasal temsilci tarafından kontrol altına alınmıştır. Medeni Kanun, evlilik yaşlarını yeniden belirleyerek çocuk yaştaki evliliklerin önüne geçilmesini sağlamıştır (Arat, 1998: 56).

Yeni kurulan Türk Devleti'nin, Medeni Kanunu kabul etmesindeki amacı, "çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma" amacını gerçekleştirmek içindir. Bu bağlamda, Medeni kanun bir araç olarak görülerek, kadın ile erkek kanun önünde eşit olarak kabul edilmiştir. Medeni kanun vekâlet ile evliliğe son vererek kadın ile erkeğe eşit haklar vermiştir (Kadıoğlu, 1998: 93). Bu bağlamda kadının sözlü beyanı olmadan yapılan evliliklerin bir hükmü kalmayarak, evlilik kurumu devlet tarafından düzenlenerek, evlilikler devlet kontrolü denetimince yapılmaya başlanmıştır.

Medeni Kanun, "medeniyetin vektörü" olarak algılanarak, toplumsal yaşamın değişim dinamiği olarak kabul edilerek, yeni kurulan Türk Devleti'nin yönünü belirleyen bir güç olarak kabul edilmiştir. Medeni Kanunun kabul edilmesiyle birlikte eski aile yapısı terk edilip, yeni modern aile yapısı benimsenmiştir (Göle, 2004: 105). Ancak Medeni Kanun aile içinde erkeğin geleneksel aile reisliğini sarsmış olsa da bu durum ailenin merkezi statüsünü ortadan kaldırmamıştır (Parmaksız, 2017: 53). Medeni kanun kadını erkek ile eşit bir seviyeye getirse de geleneksel aile yaşamından kopuş bir anda gerçekleşmemiştir. Alışkanlıklardan vazgeçme yeni düzene alışma bir anda değil zamanla gerçekleşerek modern aile yapısı başlangıçta merkezde yaşayan aileleri etkilemiş daha sonra kartopu etkisiyle kırsal yaşamda yaşayan aileleri etkilediği söylenebilir.

Medeni Kanun Türk kadınına bazı alanlarda erkek ile eşit statüye kavuşturmasına rağmen, medeni kanunun tam bir eşitlik sağlayamadığı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştirilerin odak noktası Medeni Kanunun, aile

birliğini temsil etme görevini erkeğe vermesi, kadınların çalışmak için eşlerinden izin alma zorunluluğu olması, kadının çalışmasının aileye katkı sağlamak olarak görülmesi, boşanma durumunda çocukların velayet hakkının babada olması, aile bakımından kadının sorumlu tutulması gibi maddeleri çok tartışılmıştır. Medeni Kanunun bu maddeleri kadını kamusal alan dışına itip, özel alana kadını kapattığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. 2001 yılında çıkarılan yasal düzenleme ile kadın açısından bu maddeler olumlu bir şekilde değiştirilene kadar bu maddeler tartışılabilirliğini korumuştur (Çaha, 2010: 141). Bu noktada medeni kanundaki bazı maddeler toplumda değişen koşullar, toplumsal ihtiyaç ve gereksinimler sebebiyle zaman içerisinde reforma uğrayan maddeleri olmuştur.

Modernleşmenin getirdiği kadınları ilgilendiren diğer anayasal gelişmeler 1924 yılında kabul edilen “Tevhidi Tedrisat Kanununun”dır. Bu kanun ile birlikte, eğitim alanında tekli eğitim sistemi benimsenerek, kız çocukları ile erkek çocukları eşit eğitim hakkına kavuşmuşlardır. 1926 yılında “Medeni Kanun” kabul edilip, kadınlar, 1930 yılında belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına, 1935 yılında genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır. Ayrıca 1925 yılında “Kıyafet Kanunu” kabul edilmiştir (Beliner, 2011: 68). Bu yapılan düzenlemeler kadının kamusal yaşamda var olabilmeleri adına olumlu

Kıyafet Kanunu erkeklerden ziyade kadınları daha çok etkilemiştir. Kıyafet Kanunu ile birlikte kadınlar peçelerini çıkartarak hem modern bir kimliğe kavuşmuş hem de din hegemonyasının sarsılmasına neden olmuştur. Atatürk’ün “...kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok sıkı ve dikkatle kapatmakta olduklarını gördüm... Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler ve gözleriyle cihanı dikkatle görebilirler” (Tekeli, 1982: 209) şeklindeki konuşması kıyafet kanuna vermiş olduğu önemi göstermektedir.

Kadınlara verilmiş olan bu haklar, Osmanlı döneminde olduğu gibi kadınların kurdukları kadın dernekleri vasıtasıyla mücadele etmeleri neticesinde kazanmış oldukları haklar olmaktan çok, kurulan genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ve bilhassa Atatürk’ün istek ve görüşleri doğrultusunda gerçekleştirilen haklardır. Bu bağlamda bu haklar, büyük sosyal değişim çerçevesinde yani Türk İnkılâbı’nın temel ilkeleri doğrultusunda kadınlara verilen haklardır. Türk kadınına bu hakların verilme nedeni; kadın nasıl savaşta, cephede, erkeğin yanında yerini almış ve vatani için canını

vermiş ise savaştan sonra da İnkılâp ve sosyal değişim sürecine kadınların da dâhil edilmek istenmesi sebebiyle bu haklar kadınlara verilmiştir (Öztürk, 2011: 169-170). Erken Cumhuriyet döneminde nüfusun diğer yarısını oluşturan kadınlar yeni kurulan düzenin kalkınması noktasında geri plana atılmayarak, kadınlar işin işine dâhil edilmeye çalışılmıştır.

Bu başlık altında Türk kadının sahip olduğu anayasal gelişmeler hakkında bilgiler verilmiştir. Kadınlara belediye seçimlerinde ve genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesi konusu tezimin “Türk Kadını ve Siyasal Hayat” başlığında ele alınacaktır.

2.2.3. Türk Modernleşme Projesinin Cinsiyetçi Karakteri Bağlamında Kadının Kamusal Alana Girmesi

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilan edilmesi ile birlikte modern ulus devlet inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda modernleşme amacı doğrultusunda “kamusal alan” yeniden inşa edilmeye çalışılarak, “kamusal alan” devlet eliyle kurulmaya başlamıştır (Durakbaşı, 2011: 461). Kemalist modernleşme hedefini, “muasır medeniyetler düzeyine ulaşma” olarak belirleyerek bu hedefe ulaşmanın aracı olarak kadınların ilerlemesi zaruri bir araç olarak görülmüştür. Bu bağlamda kadınlara Medeni Kanun, seçme ve seçilme hakkı gibi birçok hak verilerek kadınların ilerleme anlayışı somutlaştırılmıştır. Kemalist modernleşme, kadınları “ulusun modern anneleri” olarak inşa etmeye çalışmıştır (Parmaksız, 2017: 20).

Türk modernleşmesinin seçkinleri, modern toplumsal projenin aracı olarak “ideal kadın” oluşturmaya çalışmıştır. Bu bağlamda kadınlar, “ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan” bir görüntü çizmelidir. Türk modernleşmesi hem kadının kamusal alanda içersinde görünür olmasını isterken hem de kadını kamusal alanda cinsiyetsizleştirerek, kadına toplumun “anası” olma rolü yüklemektedir (Berktaş, 1998: 2-3).

Kemalist modernleşmenin amacı ekonomik kalkınma ve Batı tipi modernleşmeye ulaşmak olduğu için bu amaç doğrultusunda Kemalist modernleşme İslami ataerkillik yerine Batı ataerkilliği benimseyerek bu çizgide reformlar yapmıştır. Türk modernleşme süreci içinde kadınlara bazı haklar verilerek kadınların

eğitim seviyesinin artırılması amaçlanmıştır. Bu amacın nedeni, Türk kadınını iyi bir eş ve iyi bir anne statüsüne getirmek içindir. Bu bağlamda, Kemalist modernleşmenin kadınların eğitimine önem vermesinin temel amacı, kadın bilincini yükseltmek için değil, savaş sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasının yöntemi olarak kadınların eğitimini görmüş olmasıdır (Arat, 1998: 52-53).

Erken Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen haklar “tepeden” verilen haklar olarak ifade edilmektedir. Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte, kadınlara yönelik yapılan reformlar ile kadınlara “ulusu eğitme” görevi verilerek, kadınlar “yurtsever yurttaşlar” olarak sınıflandırılmıştır. Modernleşme sürecinde kadınlar öğretmenlik mesleğine yönlendirilerek, “çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma” yolunda kadınların kamusal alan içinde görünürlüğü sağlanmıştır. Bunun yanında, kadınlardan aile kurumu içinde anne ve eş rollerini korumaları da istenmiştir. Yani kadınlardan hem modernleşmenin sembolü, hem de gelenekçi yapının “bekçisi” olmaları istenmiştir (Kadioğlu, 1998: 94). Yani Erken Cumhuriyet dönemi kadınlar adına birçok alanda düzenlemeyi de beraberinde getirip kadın erkekle eş sayılmaya çalışılsa da kadınlar için değişmeyen tek bir olgu vardır o da kadınlardan aile içi rollerini sürdürmeleridir.

Kemalist modernleşmenin medeniyet projesi içinde kadınlar, annelik rollerinin uzantısı olan öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklerle kamusal alana dâhil edilmeye çalışılmıştır. Böylece bir taraftan kadınların kamusal alan içinde görünür kılınması sağlanırken bir taraftan da kadınlardan kendi adlarına değil milleti adına faydalı olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda Kemalist modernleşmenin başarılı olup olmadığının ölçütü kadının statüsünün hem medeniyete hem de halka olan yakınlık derecesiyle ilişkilendirilerek, “yeni kadın imgesi” modernleşme projesi ile ulusçu ideoloji arasındaki sentezi sağlayan araç konumundadır (Göle, 2004: 97).

Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile birlikte özel alan ve kamusal alan yeniden şekillenerek, özel alanı oluşturan ev ortamı bu dönemde modern aile hayatı, modern ev kadınlığı şeklinde düzenlenirken, kamusal alan ise devleti kuran seçkinler tarafından şekillenmiştir. Bu dönemde, kamusal alanın inşa sürecinde eğitim kurumlarının önemi çok fazla olmuştur. Ayrıca bu dönemde düzenlenen balolar, defileler, tiyatro gösterileri, 19 Mayıs törenleri de kamusal alanın inşa süreci içinde önemli olan bir diğer unsurlardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme sürecinde

kadının ev içi rollerinde de bir değişim yaşanarak, modern ev kadınlığı rolü içinde kadınlar, evi içi düzenlemelerinde ve çocuklarını yetiştirme sürecinde bilimsel yöntemleri kullanmaya başlamışlardır. Kemalist modernleşme, eğitimli kadınların kamusal alan içinde görünür olmalarını sağlayarak, kadınların profesyonel mesleklerde çalışmalarını sağlamıştır. Ancak kadınların kamusal alan içinde görünürlüğü erkek egemen bakış açısının belirlemiş olduğu imgeler çerçevesinde olabilmektedir. Bu bağlamda, erkekler kadınların kamusal alanda görünür olmalarından rahatsız olmamış çünkü kadınların ev içi mekândaki rolleri devam etmiştir (Durakbaşı, 2011: 463-464). Artık yeni oluşturulan kadın imgesinde kadın, eğitim seviyesi yüksek, kendisini geliştirmiş bir eş ve anne profili çizmektedir.

Bu dönemin en önemli reformlarından birisi olan kamusal alanın kadına açılması ile geleneksel olarak erkeklere ayrılmış bir alan olan devlet memurluğu görevinin de kadınlara açılması durumudur. Cumhuriyet'in erken döneminde işgücünün azlığı kadınların işgücüne katılmalarını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, gelenekçi bir toplumda, kadınları kamusal alana kazandırabilmek için *Cumhuriyet Gazetesi*, 1929'da bir güzellik yarışması düzenlemiştir. Bu olay toplumsal bir olay olarak yenilikleri başlatmanın ve yeni Türk kadınına güven aşılamanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır (Ahmad, 2014: 8).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kadınların kamusal alanda görünür olmaları dişilik özellikleriyle olmamıştır. Kadının kamusal alanda görünürlüğü maksuren tarzda olup, bu dönemdeki kadın imajı, makyajsız, kısa saçlı, pantolon giyinen kadın imajıdır (Çaha, 2010: 165). Kemalist modernleşmede bir yandan eğitimli kadın saygınlığıyla kadının kamusal alanda görünürlüğü yüceltilirken bir yandan kadın kamusal alan içinde cinsiyetsizleştirilip hatta erkeksileştirilmiştir (Göle, 2004: 109). Bu durum karşısında çıkartabileceğimiz sonuç, kamusal alan içinde ataerkil ideolojinin devam ettiği ve kadının kamusal alan içinde yer bulmasına olanak tanınsa da erkek ideoloji tarafından kadının gözetildiği anlamını çıkartabiliriz.

Cumhuriyet'in yeni kadın kimliğinde hem kadının modern hem de kadının mütevazı olması, sorumluluk sahibi ve şefkatli olması beklenmektedir. Yeni kadın kimliği, eğitimli, özverili, sadık bir eş, eşinin yoldaşı, iyi bir anne, iffetli bir kadın imajı çizmektedir. Ayrıca kadın kamusal alanda cinsiyetsiz bir kimliğe sahip olmalıdır (Kadıoğlu, 1998: 96).

Cumhuriyet döneminde kamusal alan içinde yer alan ilk meslek sahibi öncü kadınlar arasında, ilk mimar kadınlardan olan Mualla Eyüboğlu, ilk kadın Yargıtay üyesi Melahat Ruacan, ilk kadın heykeltıraş dersleri veren Saime Rezan Ramiz Öker gibi isimler Cumhuriyet döneminin öncü kadınları arasında yer almaktadır (Toska, 1998: 87). Cumhuriyet döneminde kadın kimliğinin kamusal alanda görünürlüğünü artırabilmek için kadınların etkinlikler içinde görünür olmaları sağlanmıştır. Bu bağlamda, 1929 yılında düzenlenen dünya güzellik yarışmasında Türk kadının temsil edilmesi, 1935 yılında gerçekleştirilen “Uluslararası Kadınlar Birliği”ne Türk kadınlarının ev sahipliği yapmış olması kadın kimliğinin kamusal alanda artırılmasına yönelik örneklerdir (Kırkpınar, 1998: 21).

Cumhuriyet’in modernleşme yolunda benimsedikleri eşitlikçi ideolojinin temsilcileri babalar ve kız çocukları olmuştur. Cumhuriyet’in modernleşme hedefine uygun olarak yetiştirilmek istenen kız çocuklarının en büyük destekçisi “Kemalist babalar” olmuştur. Kız çocukları ve babaları arasındaki sessiz antlaşma kadınların kamusal alanda görünür olmasını sağlamıştır. Kız çocuklarının kamusal alanda görünürlüğü babaları tarafından desteklenerek, kadın kamusal alan içinde eğitim alarak, meslek sahibi olarak, çalışarak ve sosyal alanda rahatça gezerek katılabilmesi sağlanmıştır (Göle, 2004: 106-108). Cumhuriyet döneminde kadınların modernleşme sürecine dâhil edilmesinde baba merkezi rol oynarken anne etkisizleştirilmiştir (Parmaksız, 2017: 23). Bu dönemde babalar, kız evlatlarının eğitim almaları, kamusal yaşam içinde yer bulmalarının en büyük savunucusu olduklarına dair imaj çizerek, kızlarının en büyük destekçisi olmuşlardır.

Cumhuriyet’in modernleşme projesi içinde simgeleşen “yeni kadın” kimliği, milli törenlerde bayrak taşıyarak, şortlu gösterilerde bulanarak, meslek sahibi olarak kamusal alanda kendisine yer bulmuştur. Toplumsal yaşam içindeki bu değişimler başlangıçta şehir yaşamı içinde etkili olurken, eğitim ve sağlık koşullarında iyileşme kırsal kesimlerde şehir yaşamı kadar hızlı olamamıştır. Hatta özellikle kadınların yaşamını düzenleyen evlilik geleneksel usulde yapılmaya devam edildiği görülmüştür (Kandiyoti, 1993: 376). Bu bağlamda, Cumhuriyet döneminde modernleşme sürecinde toplumsal değişimin yaşanması için ülke genelinde eğitim uygulamalarına gidilerek kadınlar kamusal yaşamda hızla etkin konuma gelseler de bu durum hızlı nüfus artışı, sosyo ekonomik nedenler sebebiyle ülke geneli tüm kadınlarda yaygınlaşmamıştır (İlal, 1992: 102). Bu noktada dikkat çeken nüans ise,

Erken Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen birçok düzenlemenin toplumun her kesiminde ve alanında aynı anda sirayet edememiş olması durumudur.

Modernleşmenin Türk kadınına getirmiş olduğu birçok reformun yanında modernleşmenin sebep olduğu bazı sorunlarda olmuştur. Bu sorunlardan birisi, kırdan kente yaşanan göçler sonucunda, gecekondulaşma kültürünün ortaya çıkıp bu durumun yeni bir kadın kimliğini ortaya çıkarmasıdır. Kırdan kente göç edip çalışmak zorunda kalan kadınlar, işverenlerin sömürüsü altında kalarak sosyal güvenceden yoksun işlerde çalışmaya mecbur bırakılmıştır. Yine bu kadınlar, kırsal kesimde geleneksel kültür içinde yaşarlarken kentte modern kültürle karşılaşmaları sonucunda kimlik çatışmasına maruz kalarak öz benlik sorunu yaşamaktadırlar (Çaha, 2010: 167). Böyle bir durumun yaşanmasının nedeni, merkezden uzaklaştıkça kırsal alanlarda geleneksel aile yaşantısının hüküm sürmeye devam etmekte olmasından kaynaklıdır. Bu noktada kırsal bölgeden merkeze gelen aileler kültür şoku yaşayarak aile fertleri yeni düzene alışmaya kadar ruhsal deformasyon yaşabilmektedir..

Kadının kamusal alanda görünürlülüğü Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Atatürk'ün önderliğinde “politik bir toplum yaratma” hayali kapsamında gerçekleşerek kadınlar eğitim ve meslek yoluyla kamusal alana dâhil edilerek, kadınlarda Cumhuriyet'in modernleşme hedefini benimsemişlerdir (Durakbaşı, 2011: 466). Ancak, 1980 sonrası Türkiye'de etkili olan ve ikinci dalga feminizm olarak adlandırılan dönemin kamusal alana etkisi özel alan ve kamusal alan içindeki her türlü ataerkilliğe karşı çıkarak erkek egemen politik anlayışı eleştiri getirmişlerdir (Durakbaşı, 2011: 469). Bu bağlamda Cumhuriyet'in ilk kuruluş döneminde modernleşme hedefini gerçekleştirmek adına kadının kamusal alanda yer alması için erkek egemen ideoloji tarafından gerçekleştirilen yenilik kadınlar tarafından benimsenirken, 1980 sonrasında ise feminist hareket içinde her türlü ataerkil egemen yapı eleştiriye maruz kalmıştır.

2.3. Türk Kadını ve Siyasal Yaşam

2.3.1. Türk Kadınına Verilen Siyasal Haklar

Türk kadını 1930 yılında yerel seçimlere katılabilme hakkına, 1934 yılında ise seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır. Bu bağlamda, 1930'lu yıllardan itibaren Türk kadını erkeklerle eşit siyasal yaşama katılabilme hakkını elde edebilmiştir. Türk kadınının seçme ve seçilme hakkına sahip olması kendi dönemi içinde ilerici bir adım olarak algılanmaktadır (Tokgöz, 1994: 55). Böyle algılanmasının nedeni ise, Türk kadınının Batılı hemcinslerine göre seçme ve seçilme hakkına önceden elde edebilmiş olmasıdır. Fransa'da kadınlar, 1944, İtalya'da kadınlar 1945, Yunanistan'da kadınlar 1952, İsviçre'de kadınlar 1971 yıllarında seçme ve seçilme hakkına kavuşabilmişlerdir. Bu bağlamda, Atatürk döneminin Türk kadınına tanıdığı olduğu seçme ve seçilme hakkının önemi kendini belli etmektedir (Pişkinsüt, 1998: 189). Nilüfer Göle (2004: 101) "Kemalizm belki de dünyada devlet iradesiyle medeniyet dönüşümü hedefleyen ilk harekettir" ifadesinde belirttiği gibi Atatürk döneminin tasarısı olan medeniyet hedefine ulaşılabilme adına Türk kadınına diğer ülkelerdeki hemcinslerinden önce seçme ve seçilme hakkı tanınarak, medeniyet hedefi doğrultusunda bir adım atılmıştır.

Kadınların seçme ve seçilme hakkı istediği ilk kez Türkiye Büyük Millet Meclisine 1923 yılında gelmiştir. İstanbul çevresindeki kadınlar tarafından bu durum destek görse de Türk kadını seçme ve seçilme hakkına 1934 yılında kavuşabilmiştir (Toska, 1998: 81). Türk kadını siyasal hak istemiyle 15 Haziran 1923 tarihinde "Kadın Hakları Fırkası" adı verdikleri bir parti kurmuşlardır. Kadınlar parti kurma gerekçelerini, "kadın ülkenin her yerinde yaşanan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunların içinde olmasına ve bu sorunlardan etkilenmesine karşın, bu alanlarda gözle görülür biçimde çalışmamaktadır. Amaç, yer yer ortaya çıkan kadın varlığının ve kişiliğinin kitlevi bir şekilde dönüştürülmesidir" (Beliner, 2012: 69) şeklinde belirtmişlerdir.

Kurulan "Kadın Hakları Fırkası", valilikten izin alamamıştır. Partinin izin alamamasının gerekçesi ise, kadınların siyasal hak sahibi olmadıkları için siyasal parti kurma yetkisinin olmaması olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda parti, 7 Şubat 1924 tarihinde dernek olarak dönüştürülerek, "Türk Kadınlar Birliği" ismini almıştır. Dernek amacını, hem sosyal hem de siyasal haklar çerçevesinde Türk kadınının her

türlü sorumluluk alabileceği seviyeye ulaştırma olarak belirtmiştir. Bu bağlamda, dernek, yoksul kadınlara yardım edip, yardıma muhtaç çocukların eğitilmesine yardım ederek, kadınların çalışma alanına katılmaları için çaba göstermiştir. Dernek daha sonra “Türk Kadın Yolu” adını alarak “Kadın Yolu” isimli dergi çıkarmıştır. Dergi çıkarılarak, derneğin amacı ve derneğin faaliyetleri tüm yurda duyurulmak amaçlanmıştır (Çakır, 1998: 139).

Başkanlığını Nezihe Muhittin’in yapmış olduğu “Türk Kadınlar Birliği” derneği, 1927 yılında yapmış olduğu kongre sonucunda dernek tüzüğüne “kadınlara siyasal haklar sağlamayı” hedefleyen bir madde ekleyerek, Türk kadınının siyasal yaşam içinde yer alabilecek donanımına eriştiği üzerinde durularak, derneğin amacının bu hedefi gerçekleştirmek olacağı üzerinde durulmuştur (Toska, 1998: 84). Bu bağlamda, dernek 1927 seçimlerinde kadın aday koymayı amaçlar fakat ortamın kadın adayların seçime katılabilecek olgunlukta olmaması ve anayasal değişiklik yapılmadan kadın adayların seçime katılmalarının mümkün olamayacağı gerekçeleriyle bu düşünceden vazgeçilmiştir (Tekeli, 1982: 211).

Atatürk tarafından 1930 yılında kadınlara belediye seçimlerine katılma hakkı verilerek, 1933 yılında yapılan belediye seçimlerinde kadınlar ilk kez hem oy vererek hem de belediye meclislerine ve muhtarlıklara seçilmişlerdir. Daha sonra Türk kadınına 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı verilerek, 22 yaşını dolduran her kadının vekil seçebileceği, 30 yaşını dolduran her kadının vekil seçilebileceği belirtilmiştir. Atatürk’ün Türk kadınına seçme ve seçilme hakkını vermesinin amacı olarak, Atatürk’ün batı dünyasınca diktatör eleştirilerini bertaraf edebilmek adına “demokratik” toplumlar tarafında yer aldığını gösterebilmek için kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındığıdır. Ayrıca bu dönemde Hitler’in tek parti olarak Almanya’da Nazizm politikası uygulaması sebebiyle tek parti olan Türkiye Cumhuriyeti demokrasiden yana olduğunu göstermek için kadına siyasal haklar vermiştir. Bu bağlamda kadına verilen siyasal haklar simgesel bir özellik taşımaktadır (Tekeli, 1982:214-16). Bu bağlamda bakılacak olursa Erken Cumhuriyet döneminde kadının elde etmiş olduğu siyasal yaşam hakkı kadının kişisel yararı doğrultusunda değil, yeni kurulan düzenin yararı doğrultusunda geliştiği söylenebilir.

5 Aralık 1934 tarihinde genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını elde kadınlar, büyük bir mutluluk yaşayarak ilk olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine

telgraf çekmişler daha sonra, Afet İnan liderliğinde bir grup kadı “Ulus Kurultayı”na katılmıştır. 8 Aralık 1934 tarihinde “Türk Kadınlar Birliği”nin öncülüğünde Beyazıt Meydanında kadınlar toplanarak, elde etmiş oldukları siyasal haklarını kutlamışlardır. Beyazıt Meydanındaki toplantıya, başta Türk Kadınlar Birliği üyeleri olmak üzere, üniversite öğrencileri, İzmir Kız Lisesinde okuyan kız öğrenciler, Anneler Birliği gibi kurum ve kuruluşlar katılmıştır (Parmaksız, 2017: 61).

Türk kadınının siyasal yaşama katılım hakkını kazanmış olması sebebiyle sadece İstanbul’da değil büyük kentlerin hepsinde toplantılar düzenlenmiştir. Kadının siyasal katılım hakkını elde etmesi tüm gazeteler ve dergilerde yer bularak, gazeteler bu büyük olayı kamuoyuna manşetten duyurmuştur. Ayrıca karikatür çalışmalarını da kadınlara verilen siyasal haklar süslemiştir. Kadının siyasal alana girme hakkını elde etmesi eğitim alanında da sevinçle karşılanarak, Ankara Kız Lisesi öğretmenleri tarafından bildiri hazırlanarak, tüm kadınlar kutlama yapılmak için “Ankara Halkevi”ne çağırılmıştır. Türk kadını seçme ve seçilme hakkını elde etmesiyle birlikte bu hakkı ilk kez Türk kadını 1935 yılındaki genel seçimlerde kullanmışlardır (Kırkpınar, 1998: 22-23). Bu bağlamda kadınlar siyasal yaşamda ilk kez görünür olmuşlardır. Türk kadınının siyasal yaşam içindeki yeri ve görünürlüğü bakımından Türk kadınının siyasal yaşamı dönemlere ayrılarak verilecektir.

2.3.2. Erken Cumhuriyet Döneminde Siyasal Yaşamda Kadının Yeri

Cumhuriyet ideolojisinin en önemli reformlarından birisi kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmiş olmasıdır. Bu bağlamda kadına seçme ve seçilme hakkının verilmiş olması kadını toplumsal yapı içinde hem erkek ile eşit duruma getirmiş hem de kadına ülke siyasetinde etkin rol oynama imkânı yaratmıştır. Ayrıca bu durum Türkiye’nin çağdaşlaşma hareketi içinde en önemli adımlardan biri olmuştur (Duroğlu, 2007: 57). Zaten hedef çağdaşlaşma olduğu için kadın bu noktada kilit bir rol görevi görmektedir. Bu bağlamda kadının kamu içersinde her alanda var olması istendiğinden siyasal yaşam içinde de kadın kendine yer bulabilmiştir.

Kadınlara, 4 Aralık 1934 tarihinde milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesi sonucunda, 1935 yılında gerçekleşen seçimlerde ilk defa kadın milletvekili seçilerek, meclise toplam 18 kadın milletvekili girmeyi başarmıştır. Bu

milletvekillerinin isimleri Şu Şekildedir; Sabiha G6rkey, Esmayman, Meliha UlaŐ, Mihri PektaŐ, Ferruh G6pg6p, Benal Nevzat Arıman, Fakihe 6ymen, Fatma Őakir Memik, Huriye 6niz, Őekibe İnel, Sabiha G6k6ul, T6rkan BaŐtuĒ, Satı 6ırpan Karamehmet, Seniha Hızal, Mebrure G6nen6, Nakiye Elg6n, Hatice 6zgener, Bahire Morova'dır (Toska, 1998: 85).

Tek parti d6neminde meclise se6ilen 18 kadın milletvekili, T6rkiye Cumhuriyeti'nin hem batıda faŐizm ideolojisini benimseyen tek parti rejimlerinden ayrılıĒını simgelemiŐ hem de Cumhuriyet rejiminin demokratikleşme ideolojisini benimsemesinin simgesi g6revini g6rm6Őlerdir. Atat6rk d6neminde meclise giren bu kadınlar Atat6rk d6nemi reformlarının simgesi olmuşlardır. Bu d6nemde meclise se6ilen kadınların g6r6n6Ő6 6eŐitlilik g6stermektedir. Bu d6nemde meclise giren kadın simgesi hem Anadolu kadınını 6n plana 6ıkaran kadın temsilcilerden hem de modern, se6kin, meslek sahibi ve 6alıŐan kadını 6n plana 6ıkaran kadın temsilcilerden se6ilmiŐtir (Tekeli, 1998: 118).

1935 yılında ger6ekleŐen se6im sonucunda meclise girmeyi hak kazanan ilk kadın milletvekilleri farklı sosyo ekonomik yapıdan, meslek ve eĒitim alanlarından se6ilmiŐtir. Bu 6eŐitliliĒin g6stergesi olarak, mecliste 6niversite eĒitimi g6rm6Ő kadın temsilciler yanında okuma yazma bilmeyen temsilcilerde bulunmasıdır. Bu d6nemde kadın adayların belirlenme s6reci parti merkezince atama yapılma Şeklinde ger6ekleŐmesi, kadın milletvekillerinin meclis i6inde aktif rol almalarını teşvik edici olması i6indedir. Bu d6nemde, meclise se6ilen kadın milletvekilleri parlamentonun y6zde 4,4'ini oluşturmuştur (Ayata, 1998: 237). Bu d6nemde mecliste kendilerine yer bulabilen kadınlar farklı kesimden gelen temsilcilerden oluŐtuĒu i6in kadın milletvekillerinin genel g6r6n6m6 geniş bir skala g6stermektedir. Kadınların geniş skala i6inden se6ilmesi kurtuluş savaŐının kazanılmasında b6y6k payı olan 6lke genelindeki t6m kadınların mecliste temsil edilmesi istenilmesidir.

Tek parti d6nemi kadın milletvekillerinin meclis k6rs6s6ndeki konuşmalarının en temel 6zelliĒini "kadınları temsil eden" 6slupta konuŐmalarını ger6ekleŐtirmiŐ olmaları oluşturur. Bu baĒlamda, ilk kadın milletvekilleri kadın diliyle, kadınların g6r6Őlerini aktarmak i6in kadın sorunlarını meclise taŐıyıp konuŐmuŐlardır. İlk kadın milletvekillerinin meclise taŐıdıkları sorunların niteliĒini kadın- erkek eŐitliĒiyle ilgili sorunlar deĒil, i6inde buldukları d6nem koŐullarından

kaynaklı kadınlara özgü sorunlar oluşturmuştur. Bu sorunların genel olarak çocuk, eğitim, sağlık alanlarıyla ilgili olduğu görülür. Kadın milletvekillerinin meclisteki konuşmalarının dikkat çekici yönü “kadınların görüşlerini yansıtmak için” konuştuklarını belirtmiş olmalarıdır. İlk kadın milletvekillerinin diğer bir özelliği kendilerini ulusun temsilcileri olarak görmeleridir. Erken Cumhuriyet dönemi kadın milletvekillerinin bir diğer özelliği ise seslerinin kuvvetli çıkmamasıdır. Bunun temel nedeni olarak, kadınlara önderlik yapabilecek yeterli düzeyde tecrübe sahibi olmamaları ve meclisteki konumlarından emin olamamaları gösterilir (Arat, 1998: 254-56).

İlk kadın milletvekillerinin kadın sorunlarını dile getirme hususunda eksikleri olsa da demokratikleşme adına büyük bir adım attıkları bir gerçektir. Türk siyasi tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde ilk kez yer alan ve Türk kadınlarının öncüsü sayılan bu kadınların mecliste söz alma sayıları azdır. Ancak, ilk kadın milletvekilleri seçildikleri andan itibaren gerek konuşmaları, gerekse tutum ve davranışları ile Türk toplumuna örnek olmaya çalışmışlardır. Meclise düzenli bir şekilde devam etmişler, çalışmalarına katılmışlar ve fazla aktif olmasalar da gerekli gördükleri zaman kadın hakları, eğitim, dış politika, sağlık, kültür, ekonomi ile ilgili konularda görüşlerini dile getiren konuşmalar yapmışlardır (Duroğlu, 2007: 114). Tek parti döneminden sonra çok partili hayata geçilme çabaları yaşanmıştır. Çok partili yaşamın hayata geçirilmesiyle birlikte bu durum kadın milletvekilli profilini etkileyerek, kadın milletvekillerinin üsluplarında dönüşüm yaşanmasını meydana getirmiştir.

2.3.3. Çok Partili Hayata Geçiş İle Siyasal Yaşamda Kadının Yeri

Türkiye, çok partili hayata 1945 yılından sonra geçmesiyle birlikte çok partili hayata geçiş kadın milletvekillerinin söylemlerini de etkilemiştir. Bu bağlamda çok partili hayata geçilmesiyle birlikte kadın milletvekilleri parlamentoda Cumhuriyet reformlarının görüşlerini temsil etmenin yanında mensubu olduğu partilerin ideolojilerini de temsil etmeye başlamışlardır. Hatta bu dönemde kadınlar “partizanlığa” varan üslupta partilerini savundukları gözlemlenmiştir. Bu dönemdeki kadın milletvekillerini tek parti dönemindeki kadın milletvekillerinden ayıran bir takım farklar bulunmaktadır. Bu farklardan ilki çok partili hayattaki kadın

milletvekillerinin kendilerini sadece “kadınların temsilcisi” olarak görmeyerek ulusun temsilcileri olarak kendilerini atfetmeleridir. Bu bağlamda bu dönemdeki kadın milletvekillerinin meclis kürsüsündeki konuşmalarında kadınları temsil ettiklerini vurgulayan konuşmalar yapmamışlardır. Bu dönemki kadın milletvekillerinin üslupları sadeleşerek milliyetçi duyguların ağır bastığı konuşmalar bu dönemde azalmıştır. Çok partili dönemdeki kadın milletvekillerinin tek parti döneminde olduğu gibi hem “simgesellik” görevi devam etmiş hem de bu dönemdeki kadın milletvekillerinin eğitim düzeyi de yüksekliğini korumuştur (Arat, 1998: 257).

1950 sonrasındaki döneme bakıldığında kadın milletvekillerinin parlamentoda temsil oranı düştüğü ancak kadın milletvekillerinin parlamentoda tek partili döneme göre daha aktif oldukları tespit edilmiştir. Kadın milletvekilleri bu dönemde kadın sorunları olan eğitim, sağlık gibi alanlarda sınırlı konuşmalar yapmışlardır. 1960 sonrası dönemde kadınların milletvekillerinin görüntüsü, hem kendi hemcinslerinden hem de erkek milletvekillerinden eğitim düzeyi olarak yüksek bireyler olup, mesleki yaşamlarında üst düzey pozisyonlarda çalışıp kendilerini mesleki alanlarında kanıtlamış kadınlardan seçilmiş olmalarıdır. Bu bağlamda bu kadınlar kamusal alan içinde önce görünürlüklerini kabul ettirmiş sonradan siyasete katılmış kadınlardır (Ayata, 1998: 238). Yani bu dönemdeki kadın milletvekilleri parlamentoya seçilmeden önce mesleki anlamda kendilerini ispat etmiş, kendi mesleklerinde en üst noktaya ulaşmış ve alanının en iyisi kadınlar arasında seçilen kadınlar olması dikkat çekici bir ayrıntıdır.

1960 sonrasında siyasal yaşama katılan kadınlar, toplumun değişen sosyo ekonomik yapısından etkilenecek ve sosyo ekonomik yapı içinde çeşitli meslek gruplarında yer alarak belli bir tecrübe edinmiş kadınlardır. Bu dönemdeki kadın milletvekilleri “erkekleşen” tarzda siyaset anlayışı benimseyerek, kadınların tutumları erkek milletvekillerinden farklılık göstermemiş ve bu dönemde kadın milletvekilleri kendilerini “kadınların temsilcisi” olarak konumlandırmamıştır. Bu bağlamda kadın konularına yeterince ilgi gösterilmemiş ancak hepten de ilgisiz kalınmamıştır. Bu dönemdeki kadın milletvekillerinin özgüveni yüksek olması onların parlamentoda kendi düşüncelerinin yanında kendi partilerinin sözcülüğünü yapmalarını da sağlamıştır. Bu dönemde kadın milletvekilleri siyasal yaşam içinde kadın rollerinden uzaklaşarak parlamentoda birçok farklı ve çeşitli konularla ilgili görüşlerini belirtmişlerdir (Arat, 1998: 264-265).

1980 sonrası dönemde siyasal yaşam alanında kadınların siyasal yaşama katılmalarını etkileyen bir takım değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerden ilki 1980 Askeri Darbe sonrası kurulan “Danışma Meclisine” kadın milletvekili temsil oranında artış yaşanmış olmasıdır. 1983 seçimlerinde parlamentoda kadın milletvekili temsil oranında artış yaşanmasının temel nedeni 1980 Askeri Darbe sonrasında rejimin “normalleşme” süreci içinde kadın temsilinin simgesel bir nitelik atfedilmesinden kaynaklanmış olmasıdır. Bu bağlamda Türk kadınının siyasal yaşamdaki yeri ve siyasal yaşamda aktif rol alması her dönemde simgesel bir statüye yerleştirilmiştir (Tekeli, 1998: 119).

1980 sonrası Türk kadınının siyasal yaşamını etkileyen bir diğer gelişme ise Türkiye’de “kadın hareketinin” ortaya çıkmış olmasıdır. Bu bağlamda kadın hareketi toplumun sosyal, kültürel alanlarını etkileyerek kadınca konuları tartışılır hale getirmiştir. Kadın hareketinin başlatmış olduğu kampanyalar, eylemler sonucunda kadın meseleleri dikkat çekmeye başlayarak bu durum kadın imajında değişim yaşanmasına neden olmuştur. Kadınlara atfedilen “iyi anne, iyi eş” imajı bu dönemde sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde öne çıkan kadın imajı, kadınların mesleki yaşamlarında rekabet halinde olurken “kadın kimliklerini reddetmemeleri” üzerinde durulur. 1990 sonrası döneme gelindiğinde ise Türk Siyasi Tarihi içinde dönüm noktalarından biri olan bir olay yaşanmıştır. Bu olay ilk kez bir kadınının başbakan seçilmesidir. Tansu Çiller’in başbakan seçilmesi birçok kadın için rol model olurken kadınların siyasete ilgisini artırmıştır. Kadınların siyasete ilgisinin artması siyasal partilerin kadınların oy gücünü kendi partilerine çekme için politikalar üretmelerine neden olmuştur (Ayata, 1998: 240-241). Bu bağlamda partiler kadınları oy gücü olarak görerek kadınların oy gücünden yararlanabilmek için kadınlara yönelik söylemler geliştirerek politikalar üretmişlerdir.

Ayşe Güneş Ayata (1998: 239), Türkiye’de “ailelerindeki erkekler adına politika yapan kadınlar” ile “siyasette bağımsız kadınlar” olmak üzere iki tip kadın siyasetçi olduğunu belirtmektedir. İlk tip politika yapan kadınların özellikleri bu kadınlar, hemcinsleri arasında aktif bir şekilde siyaset yaparak, kendi adaylıkları için değil, ailelerindeki erkekleri destekleme adına siyaset yapan kadınlardır. Bu kadınlar siyasete genellikle ailelerindeki erkekler tarafından sokularak, bu kadınların her türlü faaliyetleri ailelerindeki erkekler tarafından denetlenerek bu kadınlar siyaseti eşlerinin ve çocuklarının yükselmesi için bir adım olarak gören kadınlardır. Ayata’ya (1993:

308-309) göre, ikincil tip politika yapan kadınlar ise, kadın kimliğinden uzak, koyu renk giysiler giyen, makyaj yapmayan kadınlardır. Bu kadınlar, azimli, çalışkan, kendilerini ispat etmeye çalışan ve mücadele etmeyi seven rekabetçi kadınlardır. İkincil tip politika yapan kadınlar ayrıca, siyasal yaşam içinde cinsiyet kimlikleriyle yer almamaktadırlar.

Siyasal yaşama katılmayı başarabilen kadınların erkekler kadar siyasette başarılı işler yaptığı açıktır. Ancak siyasal yaşama katılmayı başarabilen kadınların siyasal yaşama katılmaları “kadın seçmenlerin özel oyları” şeklinde değil, siyasal partiye verilen genel oyların tümü içinden seçilmişlerdir. Bu bağlamda kadınlar, kadınca sorunlarının çözümü için kendi oylarının farkına varıp, kadınca sorunlarını çözebilecek kadın temsilci sayısını arttırmaları gereklidir. Ancak toplumun yarısını oluşturan kadınların karar alma sürecinde sayıları artarsa o zaman kadın sorunlarının çözümü artacaktır (Saylan, 1998: 182). Kadınların karar alma sürecinde sayılarının yükselebilmesi için kadınların siyasal yaşam içindeki görünür olmalarının önündeki engellerin kalkması gerekir. Bu konuda neler yapılabileceğiyle ilgili görüşler bir sonraki başlık altında tartışılmıştır.

2.3.4. Kadınların Siyasal Temsilini Artırmaya Yönelik Faaliyetler

Kadın hareketinin yoğun yaşandığı 20. Yüzyılda kadınlar, toplumsal eşitlik ve siyasal hak meseleleri üzerinden büyük uğraşı vermişlerdir. Bu uğraşı sonucunda kadınlar siyasal haklara kavuşsa bile toplumsal yapı içine işlemiş olan “kadın erkek eşitsizliği” varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede kadınlar, karar alma mekanizmalarında ve toplumdaki güç paylaşım dengelerinde erkek ile eşit bir konumda değildir. Bu bağlamda toplumun diğer yarısını oluşturan kadınlar, siyasal yaşam içinde karar alma mekanizmalarında yeterince yer alamamaktadır (Pişkinsüt, 1998: 187). Bunun temel nedeni ise topluma hâkim olan ataerkil tahakkümden kaynaklanmaktadır. Ataerkil tahakküm, tüm toplumsal yaşamı şekillendirdiği, biçimlendirdiği için toplumun her kesiminde kendisini dönüştürme gücü bulunduğu için siyasal yaşamda da etkilidir. Bu bağlamda, kadının siyasal yaşam içinde istenilen boyutta yer almasını engelleyen olgu ataerkil tahakkümün kendisidir.

Kadının toplum içinde birey olarak var olabilmesi için kadının siyasal bir kimliğinin olması gereklidir. Hem toplumsal, sosyo ekonomik yapı içinde hem de siyasal yaşam içinde kadının “ikinci cins” statüsünü sürdürmesinin temel nedeni topluma egemen olan ayrımcı anlayışın terk edilmemesinden kaynaklıdır. Bu bağlamda, kadınlar hukuksal alanda haklara sahip olsa da bu haklar sosyolojik bir temel bulamadıkça yani hukuk, sosyal ve siyasal yaşamla bütünleşmedikçe, toplumda erkek egemen yapı üstünlüğünü devam ettirmektedir. Otorite hiyerarşisinin de ailede başlayarak toplumun her kademesinde kendini hissettirmesi kadının statüsünü etkilemektedir. Bu durum kadının siyasal yaşamda görünürlük düzeyini düşürerek, kadını siyasette sadece demokrasinin simgesi konumu olarak koşullandırmıştır (Özüerman, 1998: 318-20).

Kadınlar eğitim alanında olsun meslek seçimi konusunda olsun erkekler ile eşit fırsat eşitliğine sahip olsa bile iş üst düzey yöneticilik olduğu zaman ya da siyasal yaşama katılmaya geldiği zaman eşit fırsat eşitliği ortadan kalkmaktadır. Kadının siyasal yaşam içinde karar verme mekanizması içinde temsil edilememe durumu çok eski zamanlara dayanmaktadır. Kadının siyasal yaşam içinde karar verme mekanizmasının dışında tutulmasının ana nedeni ataerkil toplum yapısı gelmektedir. Ataerkil aile yapısı kadını özel alan içine yerleştirip kadına “ev yönetimi” ve “ücretsiz aile işçisi” statüsü atfettiği için kadının kamusal alanda yer almasına gerek görülmemiştir. Bu bağlamda kamusal alan içinde yer alan siyasal yaşamdan kadınlar izole olmuştur (Koray, 1991: 81). Kadının kamusal alanda görünürlüğünün az olmasının temel nedeni o halde cinsiyetler arası ayrımdan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda kadının siyasal yaşamda görünürlüğünü artırabilmek için öncelikle cinsiyetler arası ayrımcık üzerinde durulması gerekmektedir.

Türk kadını siyasal yaşama katılabilme hakkını 1930 yılında belediye seçimlerine katılabilme hakkını elde etmiş, daha sonra 1934 yılında genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olmasına karşın kadınların parlamentoda temsil oranı düşüktür. Bu bağlamda Tablo 1’de yer alan 1935-2015 yılları arasında gerçekleşen genel seçim sonuçlarında kadınların meclisteki temsil oranlarını incelememiz gerekir.

Tablo -1: 1935-2015 Tarihleri Arasında Kadınların Meclisteki Temsil Oranı

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili	Kadın Milletvekili	Temsil Oranı (%)
1935	399	18	4,5
1939	429	16	3,7
1943	455	16	3,5
1946	465	9	1,9
1950	487	3	0,6
1954	541	4	0,7
1957	610	8	1,3
1961	450	3	0,7
1965	450	8	1,8
1969	450	5	1,1
1973	450	6	1,3
1977	450	4	0,9
1983	450	12	3,0
1987	450	6	1,3
1991	450	8	1,8
1995	550	13	2,4
1999	550	23	4,2
2002	550	24	4,4
2007	550	50	9,1
2011	550	79	14,4
2015 (07/06)	550	98	17,8
2015 (01/11)	550	81	14,7

Kaynak: TÜİK 1

Tablo 1'e baktığımızda parlamentoya ilk kez 1935 yılında katılan kadınların parlamentoda temsil oranları 4,5 iken, 1946 yılında çok partili hayata geçilmesiyle birlikte parlamentoda kadın temsil oranının tek partili dönemine göre azaldığı görülmektedir. 1983 yılına kadar parlamentoda kadın temsil oranı 0,6 ile 1,3 arasında iken 1980 sonrası kadın temsil oranında bir artış yaşanarak kadın temsil oranının 3,0' a kadar çıktığı görülmektedir. 1990'lı yıllara bakıldığında parlamentodaki kadın temsil oranının 1,8 ile 4,4 arasında olduğu görülmektedir. Tablo- 1 incelendiğinde Cumhuriyet tarihinde parlamentoda kadın temsil oranının en yüksek olduğu yılların 2011, 2015 (07/06), 2015(01/11) yılları olduğu görülmektedir. 7 Haziran 2015 tarihinde gerçekleşen genel seçimin ardından erken seçime gidilerek 1 Kasım 2015 tarihinde tekrar genel seçim yapılmıştır. Bu bağlamda 7 Haziran 2015 tarihinde yapılan genel seçimler sonucunda parlamentodaki kadın temsil oranı 17,8 iken, beş

ay sonra gerçekleşen genel seçimler sonucunda parlamentodaki kadın temsil oranının 14,7'ye düştüğü görülmektedir. Tablo- 1 genel olarak değerlendirildiğinde, son yıllarda parlamentoda kadın temsil oranında bir artış yaşandığı görülmektedir. Ancak nüfusun yarısını oluşturan kadınların parlamentoda temsil oranı erkek milletvekilleri ile karşılaştırıldığında halen daha düşüklüğünü korumaktadır.

Kadınların siyasal yaşama katılmasıyla ilgili araştırma yapan Ayşe Güneş Ayata'ya (1993, 293-94) göre, kadınların siyasete katılımı “bireysel siyasal katılım” ve “toplumsal siyasal katılım” olmak üzere iki türlü gerçekleşmektedir. Bireysel siyasal katılım yalnız yapılan, herhangi bir ikili diyalog gerektirmeyen oy verme işlemi olarak gerçekleşen bir siyasal katılım türüdür. Toplumsal siyasal katılım ise, en az ikili diyalog gerektiren, siyasal partiye üye olmayı ya da bir konuma aday olmayı gerektirmektedir. Kadınların bu iki tür siyasal katılıma katılma düzeyleri birbirinden farklılık göstermektedir. Kadınların bireysel siyasal katılım türüne katılmaları desteklenip, teşvik edilirken toplumsal katılım türüne katılmaları ise aynı yoğunlukta destek görememektedir.

Kadının toplumsal siyasal katılımının yeterince desteklenmemesinin bir nedeni, siyasal yaşamın uzun ve sürekli çalışma saatlerinin bulunması sonucu gece saatlerine kadar çalışma sürelerinin uzayabilmesi ve siyasetin rekabetçi bir tutumunun olması gibi özelliklerinin var olmasıyla ilgilidir. Bu bağlamda kadınların aktif olarak siyasette yer almaları durumunda kadınların yerine getirmesi beklenen özel alan işlerini aksatmalarının önüne geçilmek için kadınlar toplumsal siyasal katılımında yeterince desteklenmemektedir (Ayata, 1993: 297).

Siyasal yaşama aktif katılma bakımından kadın sayısının yeterince olmamasının bir diğer nedeni ise, kadınların siyasal yaşam içinde erkek egemen yapının gölgesinde siyasette var olmasıdır. Erkek egemen yapı kadının hem siyasete katılma türünü belirlerken hem de siyasal yaşam içinde kadını kontrol eden bir mekanizma görevini görmektedir. Siyasal yaşamın erkek egemen güç elinde bulunması siyasal yaşamın erkek egemen güç tarafından düzenlenmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda erkek egemen yapı kadınları siyasal yaşam dışına itmektedir (Tekeli, 1998: 121).

Siyasal yaşamın erkek egemen güç tekelinde şekillenmesi dar siyasetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu dar siyaset içine girmeye başaran kadınlarda vardır. Ancak bu kadınların siyasal yaşama katılmaları erkek egemen güce karşı çıkararak değil, erkek egemen güç kontrolünde gerçekleşmektedir. Bu bağlamda kadın siyasetçilerin kadın sorunlarını tartışabilir bir alana çıkarmaları güçleşmektedir. Kadın siyasetçiler kadın kimlikleriyle değil, erkek egemen güç kimliğinin yönlendirilmesiyle parlamentoda bulunmaları kadınların siyasette simgesel olarak yer almasına neden olmaktadır. Kadının siyasette simgeselliğinin son bulabilmesi için “kadın düşüncesini” üretmek gerekir. Bu bağlamda kadın düşüncesi eşitlik temeli içinde tüm toplum kademesine sirayet etmesi sağlanarak, ancak kadının simgeselliği son bulabilir (Özüerman, 1998: 324-25).

Kadının siyasal yaşam içinde siyasal katılımını artırmak için bazı öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin başında toplumsal ilişkilere ve kurumlara yönelik önlemler gelmektedir. Bu önlemlerin başında toplumsal ilişkiler içinde yer alan cinsler arası ayrımcılığın ortadan kaldırılması hedeflenmelidir. Bu ayrımcılığın ortadan kaldırılması için ilk adım eğitim alanında atılmalıdır. Cinsler arası ayrımcılığın son bulabilmesi için aile, okul, basın yayın organlarında yer alan cinsiyetçi rollerin değişmesi gerekmektedir. Kadının siyasal yaşam alanına katılmasının önündeki bir diğer engel olan kadının çocuk ve ev bakım sorumluluğu anlayışı düzenlenerek, ev ve çocuk bakımı sorumluluğunda kadın ve erkek eşitliği anlayışı sağlanarak bu bağlamda politikalar geliştirmek gereklidir (Koray, 1991: 94).

Kadınların siyasal yaşamda etkili olabilmeleri için zihniyetlerin dönüşmesi zaruridir. Halen günümüzde geleneksel rollerin hüküm sürmesi, aile yaşantısı içinde kadınların tek görevi çocuklarının bakımınıymış gibi oluşturulan kadın algısından kurtulmak gereklidir. Çocukların bakımında erkeklerde en az kadınlarla aynı sorumlulukta görülmelidir. Böylece kadınlar hem çalışma yaşamlarından uzak kalmaz hem de siyasal yaşam için aktif olarak bulunmaları sağlanmış olur.

Kadınların siyasette katılımını artırabilmek için tüm partilerin “Cinsiyetlerin Eşitliği” politikasına önem vermelidir. Ayrıca basın yayın kuruluşlarınca cinsler arası ayrımlığı ön plana çıkaran mesajlar vermemesi gerekir. Kadınların karar verme mekanizması içinde yer alabilmesi kolaylaştırılmalı ve bu bağlamda kadın kuruluşları yoğun faaliyet göstermelidir (Pişkinsüt, 1998: 192-93).

Cinsler arası ayrımcılıkla mücadele edilebilmesi için uluslar arası politikalarda geliştirilmiştir. Cinsler arası ayrımcılıkla mücadele noktasında uluslar arası politikada ilk adım olarak Birleşmiş Milletlerin 1952 yılında “Kadınların Siyasal Hakları Sözleşmesi”ni kabul etmesi gösterilir. Cinsiyet eşitsizliğine karşı atılan bir diğer adım Birleşmiş Milletlerin 1979 yılında “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi” sözleşmesini onaylamasıdır. 1975 yılından itibaren de Avrupa Konseyi toplantılarında siyasal yaşamda cinsler arası eşitliğin sağlanabilmesi adına çalışmalarda bulunmuştur (Koray, 1991: 91-92).

Kadınların siyasal yaşama katılımlarını artırabilmek için öncelikle kadınların seçme ve seçilme hakkı önündeki engeller kaldırılmalıdır. Kadınların siyasal temsilini artırabilmek için siyasal partiler kota politikası uygulayarak, siyasete katılmak isteyen kadınlara ekonomik destekte bulunulması gerekmektedir. Ayrıca siyasal katılıma girmek isteyen kadınlara eğitim desteği konusunda da yardımcı olunmalıdır (Üşür Sancar, 1997: 23). Bu noktada kadın derneklerine ve sivil toplum kuruluşlarına iş düşmektedir. Kadınların siyasal yaşam hakkında bilinçlendirip, siyasal yaşam konusunda kadınların eğitimlerini üstlenmeleri gereklidir.

Kadının siyasal yaşam içindeki katılımını artırabilmek için geliştirilen önerilerden bir diğeri de “olumlu ayrımcılık” anlamına gelen kota politikasıdır. Kota politikası, siyasal yaşam içinde ayrımcılığa maruz kalmış grupların siyasal yaşamda temsil edilmelerini kolaylaştırma politikasıdır. Kota politikası, siyasal yaşamda kadınların siyasete katılmalarında önlerine çıkan engelleri geçici süreliğine son vererek, kadınların siyasal yaşamda kendi sorunlarını dile getirmelerine fırsat vermeyi amaçlamaktadır. Kota politikası, toplumsal yaşam içinde kadın erkek arasındaki ayrımcılıktan kaynaklı kadınların siyasal yaşamda uğradıkları ayrımcılık karşısında kadınlar lehine ayrımcılık yapılması durumudur. Böylece kota politikası kadınlara, hem kadın sorunlarını hem de kadın sorunlarına karşı üretmiş oldukları çözüm yollarını siyasal yaşama taşıyabilme imkânı vermektedir (Üşür Sancar, 1997: 69-70). Bu bağlamda kota politikası cinsiyetler arası eşitsizlik giderilene kadar ayrımcılığa maruz kalan gruplar için önemli bir politika teşkil ettiği söylenebilir.

Batı ülkelerinde ilk kez uygulanan kota politikası Türkiye’de de tartışılmaya 90’lı yıllarda başlamıştır. Ülkemizde kadının parlamentoda temsil oranının düşük olması ve kadının temsil edilmeme durumu üzerine Türkiye’de ilk kez “Sosyal

Demokrat Halkçı Parti-SHP” tarafından 27-28 Ocak 1990 tarihlerinde gerçekleşen parti kurultayında kadınların parti organı içinde yer alabilmesi için %25’lik kota ayrılma kararı alınmıştır. Kurultayda yapılan seçim sonucunda Parti Meclisi’ne 9 kadın üye seçilmiştir (Koray, 1991: 109).

Kadınların siyasal yaşama katılmalarını artırabilmek için SHP’nin kota politikasını kabul etmesinin yanında siyasal partiler, kadınların siyasal yaşama katılmaları için gönüllü örgütler kurmuşlardır. ANAP’ın “Türk Kadınına Destekleme ve Tanıtma Vakfı” ile DYP’nin “Doğru Yol Gönüllüleri” bu konuya örnek verilebilir (Tokgöz, 1994: 57).

Kadınların siyasal yaşamda görünür olmaları için siyasal partiler kadın ve erkek eşitliği ilkesini benimsemeleri şarttır. Ayrıca siyasal partiler özellikle seçim bölgesi listelerini oluştururken kadınlar ya listenin alt sıralarında yer almakta ya da siyasal partiler seçilemeyecekleri yerlerde kadın adayları aday göstermektedir. Bu algının değişerek, kadınların seçilebilecekleri yerlerden aday gösterilmelerine dikkat edilmesi gerekir. Ancak bu yollarla siyasette kadın temsili artabilir.

Kadınların siyasal yaşamda görünür olmalarının yollarından birisi de kadın kolları olmuştur. Kadın kolları ilk kez 1960 sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulmuştur. Kadın kollarında yer alan kadın politikacılar kadınlar ile yüz yüze ilişki kurarak kadınca konular üzerinden kadınların evlerine girebilmektedir. Böylece kadın kollarında yer alan kadın politikacılar siyasi partilerin kadın seçmene ulaşabilme noktasında kilit rol oynayarak, partileri için oy getirme aracı görevindedirler. Ayrıca bu kadınlar çeşitli parti toplantıları düzenleyerek partileri için gelir sağlamaktadırlar. Burada kadınların siyasal yaşamda görünür olmaları, “erkekler seçilir, kadınlar da onların seçilmesine yardımcı olur” (Ayata, 1993: 301-302) şeklindedir.

Kadınların siyasal yaşama katılmalarını desteklemek için 1997 yılında “Kadın Adayları Eğitime ve Destekleme Derneği- KA-DER” kurulmuştur. Dernek amacını, “siyasette kadın erkek eşitliğini sağlamak, kadınların sesini ve düşüncelerini seçilmiş meclislere taşımak, bu yolla kadınların ve ülkenin kaderini değiştirmek” (Bora, 2011b: 115) şeklinde ifade etmiştir. Derneğin hedefleri arasında, kadınları siyasal yaşama aktif olarak davet etmek vardır. Ayrıca, siyasal yaşama katılmak isteyen kadınlara siyasal anlamda eğitmeyi amaçlayan dernek cinsler arası ayrımcılığa karşı

çeşitli kadın dernekleriyle ortak kampanyalar yapmayı hedeflemiştir. Derneğin amacı siyasal yaşam içinde kadın sayısının artmasıdır bu bağlamda dernek destekleyecek kadınlarda bazı özellikler aramaktadır. Aranılan özellikler arasında, kadın her şeyden önce “kadınlık durumunun bilincinde” olması gerekmektedir. Kadınlara uygulanan her türlü ayrımcılıkla mücadele etmeye kararlı olarak, ırkçılığa, savaşa bağnazlığa karşı olmalıdır. Ayrıca, kadınlardan hem cesur, dürüst olması hem de sert üsluptan kaçınıp yumuşak üslubu benimsemeleri beklenir (Bora, 2011b: 116).

Şirin Tekeli’ye (1998, 125) göre, kadınların siyasal yaşama katılım süreci içinde karşılaştıkları engellerden ancak kadınların kendileri kurtulabilir. Kadınlar siyasal yaşam içindeki engellerden kurtulabilmek için, siyasal yaşam içinde kadın sayısının artması gerektiğini düşünen her türlü kadın hareketi desteklenerek, siyasal partiler başta olmak üzere her türlü ulusal ve uluslararası baskı gruplarıyla görüşülmelidir. Yani kadınlar siyasal yaşam alanında sayılarını artırabilmek için mücadele etmek zorundadır.

Son olarak, kadınların siyasal yaşamda varlık göstermelerinin önündeki engellerin kalkabilmesi adına toplumsal bir bilinç yükseltme çalışması yapılması gereklidir. Kadının bir birey olduğu, kadının da insan hakları bağlamında erkeklerle aynı haklara sahip olduğu, erkeklerin temsil edildiği kadar kadınlarda temsil edilme hakkının olduğu unutulmamalıdır. Kadınların siyasal yaşamda görünürlüğünün sayıca yükselmesi için farkındalık yaratılmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TBMM 24- 26. DÖNEM KADIN MİLLETVEKİLLERİ ÜZERİNDEN İNCELEME

3.1. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Genel Görünümü

12 Haziran 2011 tarihinde gerçekleşen genel seçimler sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi 24. Döneme 79 kadın milletvekili seçilmiştir. 24. Dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisine girmeyi hak kazanan siyasi partiler incelendiğinde siyasi partilerdeki kadın temsil sayısı birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo- 1: 24. Dönem Siyasal Partilerdeki Kadın Temsil Sayısı

SİYASİ PARTİNİN ADI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	280	46	326
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	116	19	135
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	49	3	52
Barış ve Demokrasi Partisi (BDP)	20	9	29
Katılımcı Demokrasi Partisi (KDP)	1	–	1
Bağımsız Milletvekilleri	4	2	6
Toplam	470	79	549

Kaynak: TBMM -1

Tablo- 2 incelendiğinde siyasi partiler içerisinde en fazla kadın milletvekili sayısının 46 kadın milletvekili sayısı ile Ak Parti’de yer aldığı görülmektedir. Diğer partilerdeki kadın milletvekili sayıları sırasıyla, CHP’de 19, BDP’ de 9, MHP’de 3 şeklindedir. En az kadın milletvekili sayısı bağımsız olarak seçilen Bağımsız Kadın Milletvekilleridir. 24. Dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisine toplamda 549 milletvekili seçilmiş, bu milletvekillerinin 470’i erkek milletvekilinden oluşurken kadınlar, 79 kadın milletvekili sayısı ile parlamentoda kendilerine yer bulabilmiştir.

Parlamentoya girmeyi başaran 24. Dönem kadın milletvekillerinin isimleri, hangi seçim bölgesinden seçildikleri ve bu kadın milletvekillerinin hangi siyasi partiden parlamentoya seçilmiş oldukları aşağıdaki Tablo-3’te yer almaktadır

Tablo- 2: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildiği Partiler ve Seçim Bölgeleri

AD SOYAD	SEÇİLDİĞİ PARTİ	SEÇİM BÖLGESİ	SEÇİLDİĞİ DÖNEM
FATOŞ GÜRKAN	AK PARTİ	ADANA	24
FATMA SALMAN	AK PARTİ	AĞRI	24
İLKNUR İNCEÖZ	AK PARTİ	AKSARAY	24
AYŞE GÜLSÜN BİLGEHAN	CHP	ANKARA	24
ÜLKER GÜZEL	AK PARTİ	ANKARA	24
AYLİN NAZLIAKA	CHP	ANKARA	24
TÜLAY SELAMOĞLU	AK PARTİ	ANKARA	24
NURDAN ŞANLI	AK PARTİ	ANKARA	24
EMİNE ÜLKER TARHAN	CHP	ANKARA	24
ZÜHAL TOPÇU	MHP	ANKARA	24
GÖKCEN ZDOĞAN ENÇ	AK PARTİ	ANTALYA	24
SEMİHA ÖYÜŞ	AK PARTİ	AYDIN	24
AYŞE NEDRET AKOVA	CHP	BALIKESİR	24
TÜLAY BABUŞÇU	AK PARTİ	BALIKESİR	24
AYLA AKAT ATA	BDP	BATMAN	24
CANAN CANDEMİR ÇELİK	AK PARTİ	BURSA	24
SENA KALELİ	CHP	BURSA	24
TÜLİN ERKAL KARA	AK PARTİ	BURSA	24
NURCAN DALBUDAK	AK PARTİ	DENİZLİ	24
NURSEL AYDOĞAN	BDP	DİYARBAKIR	24
EMİNE AYNA	BDP	DİYARBAKIR	24
MİNE LÖK BEYAZ	AK PARTİ	DİYARBAKIR	24
OYA ERONAT	AK PARTİ	DİYARBAKIR	24
LEYLA ZANA	BDP	DİYARBAKIR	24
SERMİN BALIK	AK PARTİ	ELAZIĞ	24
FAZİLET DAĞCI ÇIĞLIK	AK PARTİ	ERZURUM	24
ÜLKER CAN	AK PARTİ	ESKİŞEHİR	24
RUHSAR DEMİREL	MHP	ESKİŞEHİR	24
DERYA BAKBAK	AK PARTİ	GAZİANTEP	24
FATMA ŞAHİN	AK PARTİ	GAZİANTEP	24
PERVİN BULDAN	BDP	İĞDIR	24
SABAHAH AKKIRAY	CHP	İSTANBUL	24

MERAL AKŞENER	MHP	İSTANBUL	24
AYŞENUR BAHÇEKAPILI	AK PARTİ	İSTANBUL	24
NİMET BAŞ	AK PARTİ	İSTANBUL	24
TÜRKAN DAĞOĞLU	AK PARTİ	İSTANBUL	24
GÜLAY DALYAN	AK PARTİ	İSTANBUL	24
AYŞE ESER DANIŞOĞLU	CHP	İSTANBUL	24
ALEV DDEĞİL	AK PARTİ	İSTANBUL	24
HALİDE İNCEKARA	AK PARTİ	İSTANBUL	24
TÜLAY KAYNARCA	AK PARTİ	İSTANBUL	24
SEDEF KÜÇÜK	CHP	İSTANBUL	24
MELDA ONUR	CHP	İSTANBUL	24
ŞAFAK PAVEY	CHP	İSTANBUL	24
MİHRİMAH BELMA SATIR	AK PARTİ	İSTANBUL	24
SEVİM SAVAŞER	AK PARTİ	İSTANBUL	24
FATMA NUR SERTEL	CHP	İSTANBUL	24
BİHLUN TAMAYLIGİL	CHP	İSTANBUL	24
BİNNAZ TOPRAK	CHP	İSTANBUL	24
SEBAHAT TUNCEL	BDP	İSTANBUL	24
İLKNUR DENİZLİ	AK PARTİ	İZMİR	24
BİRGÜL AYMAN GÜLER	BAĞIMSIZ	İZMİR	24
HÜLYA GÜVEN	CHP	İZMİR	24
ŞÜKRAN GÜLDAL MUMCU	CHP	İZMİR	24
NESRİN ULAMA	AK PARTİ	İZMİR	24
SEVDE BAYAZIT KAÇAR	AK PARTİ	KAHRAMANMARAŞ	24
MÜLKİYE BİRTANE	BDP	KARS	24
PELİN GÜNDEŞ BAKIR	AK PARTİ	KAYSERİ	24
AZİZE SİBEL GÖNÜL	AK PARTİ	KOCAELİ	24
GÜLAY SAMANCI	AK PARTİ	KONYA	24
AYŞE TÜRKMEÑOĞLU	AK PARTİ	KONYA	24
ÖZNUR ÇALIK	AK PARTİ	MALATYA	24
SAKİNE ÖZ	CHP	MANİSA	24
GÖNÜL BEKİN ŞAHKULUBEY	AK PARTİ	MARDİN	24
GÜLSER YILDIRIM	BDP	MARDİN	24
ÇİĞDEM MÜNEVVER	AK PARTİ	MERSİN	24

ÖKÇEN			
AYŞENUR İSLAM	AK PARTİ	SAKARYA	24
TÜLAY BAKIR	AK PARTİ	SAMSUN	24
GÜLTAN KİŞANAK	BDP	SIİRT	24
M. NURSUNA MEMECAN	AK PARTİ	SIVAS	24
ZEYNEP ARMAĞAN USLU	AK PARTİ	ŞANLIURFA	24
SELMA IRMAK	BDP	ŞIRNAK	24
ÖZLEM BABADAĞ	AK PARTİ	TEKİRDAĞ	24
CANAN YÜCEER	CHP	TEKİRDAĞ	24
DİLEK YÜKSEL	AK PARTİ	TOKAT	24
SAFİYE SEYMENOĞLU	AK PARTİ	TRABZON	24
DİLEK AKAGÜN YILMAZ	CHP	UŞAK	24
GÜLŞEN ORHAN	AK PARTİ	VAN	24
AYSEL TUĞLUK	BDP	VAN	24

Kaynak: TBMM - 2

Tablo-3 incelendiğinde kadınların sadece 38 ilde temsil edildikleri görülmektedir. Geriye kalan 43 ilde ise kadın temsilci çıkmamıştır. En fazla kadın temsilinin olduğu il 19 kadın milletvekili seçilen İstanbul ilidir. İstanbul'u takip eden diğer iller 7 kadın milletvekiliyle Ankara, 5 kadın milletvekiliyle İzmir ve Diyarbakır, 3 kadın milletvekiliyle Bursa, 2 kadın milletvekiliyle Balıkesir, Batman, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Konya, Mardin, Tekirdağ ve Van illeridir. Tek kadın milletvekili seçilen iller ise, Adana, Ağrı, Aksaray, Antalya, Aydın, Denizli, Elazığ, Erzurum, Iğdır, Kayseri, Kocaeli, Kars, Malatya, Manisa, Mersin, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Trabzon, Sakarya, Samsun, Siirt, Sivas, Uşak illeridir. 24. Dönemde bu iller dışında kadın milletvekili seçilememiştir.

24. Dönem Kadın Milletvekillerinin genel görünümelerini analiz etmek için kadın milletvekillerinin eğitim durumlarını, bitirdikleri bölümleri, mesleklerini ve yabancı dil bilme durumlarını incelememiz gerekir. Bu bağlamda aşağıda 24. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim durumları, bitirdikleri bölümler, meslekleri ve yabancı dilleri değerlendirilecektir.

3.1.1. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi

24. Dönem kadın milletvekillerinin profilini ortaya koyabilmek için ilk olarak kadın milletvekillerinin eğitim durumlarını incelememiz gerekir.

Tablo -3: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumu

KADIN MİLLETVELİ SAYISI	İLKOKUL	ORTAOKUL	LİSE	LİSANS	LİSANÜSTÜ	BİR DEN FAZLA BÖLÜM BİTİREN
79	1	-	5	47	26	2

Kaynak: TBMM-2

24. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim durumlarına bakılığında milletvekillerinin 47'sinin üniversite mezunu, 26'sinin lisansüstü eğitim almış olduklarını görmekteyiz (Tablo-4). 24. Dönemde seçilen 79 kadın milletvekilinden sadece 5'inin lise, 1'inin ilkokul mezunu olduğunu görmekteyiz. Kadın milletvekillerinden ikisinin ise lisans eğitimlerinde birden fazla bölüm bitirmiştir. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekillerinin genel eğitim durumuna bakıldığında kadın milletvekillerinin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin 47'sinin üniversite, 26'sının lisansüstü eğitim almış olmaları yukarıda belirtilmişti. 24. Dönemde lisans mezunu kadın milletvekillerinin fazla olması hangi lisans bölümlerinden mezun olduklarını incelememizi gerektirir. Bu noktada aşağıda yer alan Tablo- 5 incelenmelidir.

Tablo- 4: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Üniversiteden Mezun Oldukları Bölümler

BÖLÜM	SAYI	BÖLÜM	SAYI	BÖLÜM	SAYI
HUKUK	14	TIP	5	İNŞAAT	1
MÜHENDİSLİK	8	SİYASET	3	HEMŞİRE	1
MİMARLIK	6	İNGİLİZCE	2	FELSEFE-SOSYOLOJİ	1
İŞLETME	6	KAMU YÖNETİMİ	2	FİLOLOJİ	1
İKTİSAT	6	ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER	2	TARİH	1
HALKLA İLİŞKİLER	5	EDEBİYAT	1	TEKSTİL	1

ECZACILIK	5	HARİTA KA.	1	ARKELOJİ	1
-----------	---	------------	---	----------	---

Kaynak: TBMM-2

Tablo-5’i incelediğimizde 24. Dönemde parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin en fazla üniversitelerin hukuk bölümünden mezun oldukları görülmektedir. Hukuk bölümünden sonra en fazla bitirilen bölümler, Mühendislik, Mimarlık, İşletme, Eczacılık, Halkla İlişkiler, Tıp gibi bölümler olduğu görülmektedir. Ayrıca, bitirilen bölümler arasında Harita Kadastro, Edebiyat, Tarih, Tekstil, İnşaat, Sosyoloji, İngilizce gibi bölümler olması parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin yelpazesinin genişliğini göstermektedir.

3.1.2. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mesleklerinin Değerlendirilmesi

24. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin genel görünümünü anlayabilmemiz için ikinci olarak kadın milletvekillerinin mesleklerini incelememiz gerekir. 24. Dönemde yer alan kadın milletvekilleri benzer ya da farklı branşlarda eğitim görerek, farklı meslek grupları içinde yer almışlardır.

Tablo- 5: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri

MESLEK	SAYI	MESLEK	SAYI
AVUKAT	13	FİLOLOG	2
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ	13	ÖĞRETMEN	2
MÜHENDİS	6	YARGIÇ	1
ECZACI	5	DİPLOMAT	1
MİMAR	5	HAKLA İLİŞKİLER UZMANI	1
İŞLETMECİ	4	ARKEOLOG	1
YÖNETİCİ	4	HARİKA TEKNİKERİ	1
TIP DOKTORU	3	SERBEST MESLEK	1
GAZETECİ	3	SERBEST MÜŞAVİR	1
İKTİSATÇI	2	TEKSTİL TEKNİKERİ	1
İŞ KADINI	2	MÜZİSYEN	1

Kaynak: TBMM-2

24. Dönemde parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin mesleklerine bakıldığında kadın milletvekillerinin parlamentoya seçilmeden önce kamusal alan içinde üst düzey görevlerde yer aldıkları sonucunu çıkartabiliriz. 24. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin en fazla Avukat ve Öğretim görevlisi (13) mesleklerine sahip olduğu görülmektedir (Tablo-6). Ayrıca 24. Dönem kadın milletvekillerinin farklı meslek alanları (Yargıç, Diplomat, Müzisyen, Filolog v.b.) içerisinde yer almaları parlamentoda kadın temsilde çeşitlilik yaratmış olduğu sonucunu çıkartabiliriz.

3.1.3. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dillerinin Değerlendirilmesi

Parlamentoya seçilen 24. Dönem kadın milletvekillerinin genel görünümünü anlayabilmemiz için üçüncü olarak yabancı dil durumlarını değerlendirmemiz gerekir. Bu bağlamda Tablo-7 incelenmelidir.

Tablo -6: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları

KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	BİR YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	İKİ YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	ÜÇ YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	3'TEN FAZLA DİL BİLEN K.M SAYISI
79	69	56	8	2	3

Kaynak: TBMM-2

Tablo- 7'i incelediğimizde 24. Dönemde parlamentoya seçilen 79 kadın milletvekilinin 69'u yabancı dil bilirken, 10 kadın milletvekilinin yabancı dil bilme bilgisine ulaşamamıştır. 24. Dönemde seçilen 79 kadın milletvekilinin 56'sı sadece bir yabancı dil bilirken, 8 kadın milletvekili iki yabancı dil, 2 kadın milletvekili üç yabancı dil, 3 kadın milletvekili ise üçten fazla yabancı dil bilmektedir. 24. Dönem kadın milletvekillerinin konuşabildikleri yabancı dillerin listesi ise aşağıdaki Tablo-8 tablosunda yer almaktadır.

Tablo- 7 :24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Konuşabildikleri Yabancı Diller

KONUŞULABİLEN DİLLER	KONUŞABİLEN KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI
İNGİLİZCE	62
ALMANCA	8
FRANSIZCA	7
KÜRTÇE	6
ARAPÇA	2
FARŞA	2
İSPANYOLCA	2
İTALYANCA	2

Kaynak: TBMM-2

24. Dönemde parlamentoya seçilmiş 79 kadın milletvekili arasında bilinen yabancı dillerin ilk sırasında İngilizce (62 kadın milletvekili) gelmektedir. 79 kadın milletvekilinin bildiği diğer diller Almanca, Fransızca, Kürtçe, Arapça, Farsça, İspanyolca, İtalyanca dilleridir. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekillerinin bildikleri yabancı dillerini değerlendirirsek, kadın milletvekillerinin parlamentoya seçilmeden önce kamusal alanda üst düzey rollerde buldukları sonucunu çıkartabiliriz.

3.2. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

24. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin yasama faaliyetleri; kanun teklifi, soru önerileri, genel konuşma önerileri, meclis soruşturma önerileri, meclis araştırma önerileri, gensoru ve parlamentoda söz alma faaliyetlerine göre değerlendirilecektir. Yasama faaliyeti içinde yer alan kanun teklifi de, ilk imza sahibi olduğu kanun teklifi ve imzası bulunan kanun teklifi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yine soru önerileri, yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Genel konuşma önerileri, ilk imza sahibi olduğu genel konuşma önerileri ve imzası bulunan genel konuşma önerileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Meclis soruşturma, meclis araştırma ve gensoruda ilk imza sahibi olma ve imzası bulunma şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekillerinin yasama faaliyet çalışmaları Tablo- 9'da yer almaktadır.

Tablo- 8: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

ADI SOYADI	SEÇİLDİĞİ PARTİ	KANUN TEKLİFİ		SORU ÖNERGERLERİ		GENEL GÖRÜŞME ÖNERİLERİ		MECLİS SORUŞTURMA		MECLİS ARAŞTIRMA		GENSORU		SÖZ ALMA
		K.V	İ.B	YAZILI	SÖZLÜ	K.V	İ.B	K.V	İ.B	K.V	İ.B	K.V	İ.B	
Fatoş Gürkan	AK PARTİ	1	12	-	-	-	-	-	-	1	10	-	-	25
Fatma Salman	AK PARTİ	1	9	-	-	-	-	-	2	-	8	-	-	-
İlknur İnceöz	AK PARTİ	1	16	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	8
Ayşe Gülsün Bilgehan	CHP	1	18	75	1	-	-	-	8	-	56	-	1	8
Ülker Güzel	AK PARTİ	-	12	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	5
Aylin Nazlı Aka	CHP	27	54	1222	174	-	1	-	4	15	278	-	1	52
Tülay Selamoğlu	AK PARTİ	-	15	-	-	-	-	-	1	1	22	-	-	16
Nurdan Şanlı	AK PARTİ	-	20	-	5	-	1	-	2	-	9	-	-	25
Emine Ülker Tarhan	CHP	22	23	50	-	3	5	-	1	3	22	3	3	69
Zühal Topçu	MHP	10	17	500	17	-	-	-	-	10	231	2	3	59
Gökçen Özdoğan Enç	AK PARTİ	-	24	-	-	-	-	-	-	1	14	-	-	13
Semiha Öyüş	AK PARTİ	-	7	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	2
Ayşe Nedret Akova	CHP	33	84	370	3	-	31	-	4	44	677	-	5	41
Tülay Babuşçu	AK PARTİ	-	14	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	4
Ayla Akat Ata	BDP	18	19	210	4	-	-	-	-	41	590	-	3	43
Canan Candemir Çelik	AK PARTİ	-	12	-	-	-	-	-	-	-	10	-	-	3
Sena Kaleli	CHP	26	59	205	1	-	14	-	9	12	305	-	4	65
Tülin Erkal Kara	AK PARTİ	-	6	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	4
Nurcan Dalbudak	AK PARTİ	-	15	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	4
Nursel Aydoğan	BDP	14	15	251	1	-	-	-	-	48	591	-	3	22
Emine Ayna	BDP	8	9	160	2	-	-	-	-	10	540	-	3	4
Mine Lök Beyaz	AK PARTİ	-	12	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	7
Oya Eronat	AK PARTİ	-	16	-	-	-	-	-	1	-	16	-	-	15
Leyla Zana	BDP	-	1	1	-	-	-	-	-	-	188	-	3	1

Sermin Balık	AK PARTİ	-	10	-	-	-	-	-	2	-	5	-	-	9
Fazilet Dağcı Çıglık	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	7
Ülker Can	AK PARTİ	-	12	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	6
Ruhsar Demirel	MHP	36	46	762	-	1	1	-	-	21	145	-	-	81
Derya Bakkak	AK PARTİ	-	7	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	9
Fatma Şahin	AK PARTİ	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pervin Buldan	BDP	22	22	384	5	3	3	-	-	53	645	9	12	125
Sabahat Akkıray	CHP	2	11	50	-	-	-	-	4	-	48	-	1	2
Meral Akşener	MHP	2	3	-	-	-	-	-	-	-	68	-	-	23
Ayşenur Bahçekapılı	AK PARTİ	7	9	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	117
Nimet Baş	AK PARTİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Türkan Dağoğlu	AK PARTİ	1	23	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	40
Gülây Dalyan	AK PARTİ	-	12	-	-	-	-	-	1	-	8	-	-	6
Ayşe Eser Danişoğlu	CHP	5	24	44	-	-	3	-	9	3	106	-	4	16
Alev Dedegil	AK PARTİ	-	9	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	2
Halide İncekara	AK PARTİ	-	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	16
Tülay Kaynarca	AK PARTİ	-	25	-	-	-	-	-	2	-	16	-	-	58
Sedef Küçük	CHP	10	42	52	-	-	4	-	9	10	472	-	7	58
Melda Onur	CHP	12	42	166	-	-	2	-	4	17	133	-	5	39
Şafak Pavey	CHP	4	17	53	-	-	1	-	8	1	59	-	1	9
Mihrimah Belma Satır	AK PARTİ	5	11	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	72
Sevim Savaşer	AK PARTİ	-	23	-	-	-	1	-	2	-	11	-	-	11
Fatma Nur Sertel	CHP	6	21	85	3	-	1	-	2	6	123	2	5	52
Bihlun Tamaylıgil	CHP	1	13	10	-	-	2	-	7	1	33	-	4	5
Binnaz Toprak	CHP	2	30	33	4	-	2	-	9	8	135	-	6	32
Sebahat Tuncel	BDP	30	31	118	4	-	-	-	-	51	547	-	-	97
İlknur Denizli	AK PARTİ	-	10	-	-	-	-	-	-	-	13	-	-	12

Birgöl Ayman Güler	BAĞIMSIZ	5	15	77	-	-	1	-	3	6	115	-	4	30
Hülya Güven	CHP	30	64	197	15	-	22	-	9	38	723	-	3	46
Şükran Güldal Mumcu	CHP	2	3	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	18
Nesrin Ulema	AK PARTİ	-	19	-	-	-	-	-	2	-	13	-	-	5
Sevde Bayazıt Kaçar	AK PARTİ	-	17	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	1
Mülkiye Birtane	BDP	20	21	403	1	-	-	-	-	83	590	-	3	38
Pelin Gündeş Bakır	AK PARTİ	-	9	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	5
Azize Sibel Gönül	AK PARTİ	1	10	-	-	-	-	-	-	1	7	-	-	4
Gülşay Samancı	AK PARTİ	-	16	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	6
Ayşe Türkmenoğlu	AK PARTİ	-	15	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	24
Öznur Çalık	AK PARTİ	3	11	-	-	-	-	-	-	2	8	-	-	35
Sakine Öz	CHP	10	42	293	-	-	5	-	7	23	481	-	4	114
Gönül Bekin Şahkulube	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	6
Gülser Yıldırım	BDP	1	1	16	-	-	-	-	-	4	125	-	3	5
Çiğdem Münevver Ökçen	AK PARTİ	2	6	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	11
Ayşenur İslam	AK PARTİ	-	10	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	31
Tülay Bakır	AK PARTİ	-	15	-	-	-	-	-	-	-	14	-	-	12
Gülten Kışanak	BDP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
M. Nursuna Memecan	AK PARTİ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	3
Zeynep Armağan Uslu	AK PARTİ	2	17	-	-	-	-	-	1	-	5	-	-	15
Selma İrmak	BDP	2	2	14	-	-	-	-	-	7	129	-	3	7
Özlem Babadağ	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	4
Canan Yüceer	CHP	9	44	218	1	-	38	-	1	24	775	-	6	55
Dilek Yüksel	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	1	-	5	-	-	6

Safiye Seymen oğlu	AK PARTİ	-	11	-	-	-	-	-	2	-	7	-	-	5
Dilek Akagün Yılmaz	CHP	2	19	113	-	-	1	-	2	6	140	-	3	254
Gülşen Orhan	AK PARTİ	-	7	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	5
Aysel Tuğluk	BDP	3	4	91	-	-	-	-	-	1	129	-	3	1

Kaynak: TBMM-2

Tablo-9'u incelediğimizde Ak Parti'li 10 kadın milletvekili ilk imza sahibi olduğu kanun teklifi vermiştir. Geriye kalan 36 Ak Parti'li kadın milletvekili ise ilk imza sahibi kanun teklifi vermemiştir. Ak Parti'li kadın milletvekillerinden en fazla ilk imza sahibi kanun teklifi veren milletvekili, İstanbul Milletvekili Ayşenur Bahçekapılı (7) olurken, ikinci sırada İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır (5) yer almaktadır. CHP'li 19 kadın milletvekilinin hepsi ilk imza sahibi kanun teklifi vermiştir. CHP'li kadın milletvekillerinden en fazla ilk imza sahibi kanun teklifini veren milletvekili, Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova (33) olmuştur. MHP'li 3 kadın milletvekilinin hepsi ilk imza sahibi kanun teklifi vermiştir. MHP'li kadın milletvekillerinden en fazla ilk imza sahibi kanun teklifi veren milletvekili, Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel (36) olmuştur. BDP'li 9 kadın milletvekilinden 2 milletvekili ilk imza sahibi kanun teklifi vermemiştir. BDP'li kadın milletvekillerinden en fazla kanun teklifi veren milletvekili, İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel (30) olmuştur.

24. Dönem Kadın Milletvekillerini imzası bulunan kanun teklifine göre değerlendirirsek, Ak Parti'li 46 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. En fazla imzası bulunan kanun teklifi içinde bulunan Ak Parti'li kadın milletvekili, İstanbul Milletvekili Tülay Kaynarca (25) olmuştur. CHP'li 19 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. En fazla imzası bulunan kanun teklifi veren milletvekili, İstanbul Milletvekili Ayşe Nedret Akova (84) olmuştur. MHP'li 3 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. En fazla imzası bulunan kanun teklifi veren milletvekili, Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel (46) olmuştur. BDP'li 9 kadın milletvekilinden 1 kadın milletvekili imzası bulunan kanun teklifinde bulunmamıştır. En fazla imzası bulunan kanun teklifi veren milletvekili, İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel (32) olmuştur.

24. Dönem Kadın Milletvekillerini soru önergeleri bakımından karşılaştırdığımızda, Ak Parti'li 49 kadın milletvekilinin hiç birisi yazılı soru önergesinde bulunmazken, sözlü soru önergede bir tane Ak Parti'li kadın milletvekili bulunmuştur. CHP'li 19 kadın milletvekilinin 15 milletvekili yazılı soru önergesinde bulunurken, 6 milletvekili sözlü soru önergede bulunmuştur. MHP'li 3 kadın milletvekilinden 2 milletvekili yazılı soru önergesinde bulunurken, 1 milletvekili sözlü soru önergesinde bulunmuştur. BDP'li 9 kadın milletvekilinden 8 milletvekili yazılı soru önergesinde bulunurken, sözlü soru önergesinde 6 milletvekili bulunmuştur. 24. Dönem kadın milletvekilleri arasında en fazla yazılı soru önerge verem kadın milletvekili Ankara Milletvekili Aylin Nazlı Aka (1222) olmuştur.

24. Dönem Kadın Milletvekillerini genel görüşme önergesi açısından değerlendirecek, Ak Parti'li kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi genel görüşme önergesi ne de imzası bulunan genel görüşme önerisi vermiştir. CHP'li kadın milletvekillerinden 17 kadın milletvekili imza sahibi genel görüşme önerisi verirken, ayrıca 15 CHP'li kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır. MHP'li kadın milletvekillerinden 1 kadın milletvekili imza sahibi genel görüşme önerisi verirken, 1 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır. BDP'li kadın milletvekillerinden 2 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisinde bulunurken, 1 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır.

Meclis soruşturma önergesi verme açısından kadın milletvekilleri incelendiğinde, Ak Parti'li kadın milletvekillerinden hiç birisi imza sahibi meclis soruşturma önerisi vermemiş, ancak 16 kadın milletvekili imzası bulunan meclis soruşturma önergesi içinde yer almıştır. CHP'li kadın milletvekillerinden de hiç birisi imza sahibi meclis soruşturma önerisi vermemiş, ancak 17 kadın milletvekili imzası bulunan meclis soruşturma önergesi içerisinde yer almıştır. MHP'li kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi meclis soruşturma önergesi vermişler ne de imzası bulunan meclis soruşturma önergesi içinde yer almışlardır. BDP'li kadın milletvekillerinde hiç birisi ne imza sahibi ne de imzası bulunan meclis soruşturma önergesi içerisinde bulunmamışlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerini meclis araştırma önergesi açısından değerlendirecek, Ak Parti'li kadın milletvekillerinden 5 milletvekili imza sahibi

meclis araştırma önergesi vermiştir. Ak Parti’li 46 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuşlardır. CHP’li kadın milletvekillerinden 16 milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesi verirken, CHP’li 19 kadın milletvekilinin hepsi de imza sahibi meclis araştırma önergesinde bulunmuşlardır. MHP’li 2 kadın milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesi verirken, MHP’li 3 kadın milletvekili de imzası bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuşlardır. BDP’li kadın milletvekillerinden 7 milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesinde bulunurken, 8 kadın milletvekili imzası bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuştur.

Gensoru yasama faaliyeti açısından kadın milletvekilleri değerlendirildiğinde, Ak Parti’li kadın milletvekillerinden 1 milletvekili imza sahibi gensoru önerisi verirken, 1 milletvekili de imzası bulunan gensoru önerisi vermiştir. CHP’li kadın milletvekillerinden 2 milletvekili imza sahibi gensoru önerisi verirken, 18 milletvekili imza sahibi gensoru önerisinde bulunmuştur. MHP’li kadın milletvekillerinin 1’i imza sahibi gensoru önerisinde bulunurken, 1 MHP’li kadın milletvekili de imzası bulunan gensoru önerisinde yer almıştır. BDP’li kadın milletvekillerinin hepsi de imzası bulunan gensoru önerisinde yer alırken, 1 milletvekili imza sahibi gensoru önerisinde bulunmuştur.

24. Dönem kadın milletvekillerinin parlamentoda söz alma durumlarını incelersek, Ak Parti’li kadın milletvekilleri arasında parlamentoda en fazla söz alan milletvekili, İstanbul Milletvekili Ayşenur Bahçekapılı (117) olmuştur. CHP’li kadın milletvekilleri arasından en fazla parlamentoda söz alan milletvekili, Uşak Milletvekili Dilek Akagün Yılmaz (254) olmuştur. MHP’li kadın milletvekilleri arasından en fazla söz alan milletvekili, Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel (81) olmuştur. BDP’li kadın milletvekilleri arasında en fazla söz alan milletvekili, Iğdır Milletvekili Pervin Buldan (125) olmuştur. 24. Dönemde parlamento içinde söz alma kaydı bulunmayan milletvekillerinin isimleri, Ağrı Milletvekili Fatma Salman, İstanbul Milletvekili Nimet Baş, Gaziantep Milletvekili Fatma Şahin (Büyükşehir belediye başkan adayı olunca milletvekillikten istifa etmiştir) yer almaktadır.

3.3. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Kadın Kimliklerinin (Cinsiyetlerinin) Meclis Çalışmalarına Yansımaları

24. Dönem kadın milletvekillerinin meclis çalışmaları incelendiğinde kadın kimliklerinin (cinsiyetlerinin) meclis çalışmalarına yansıdığı görülmektedir. Kadın kimliklerinden kaynaklı kadın milletvekilleri kadın sorunlarına tepkisiz kalmayarak kadın sorunlarının çözümü için kanun teklifi ve meclis araştırma önermeleri vermişlerdir. Kadın sorunları başlığı altında kadın milletvekillerinin üzerinde durmuş oldukları meseleler, kadın cinayetleri, kadına karşı şiddet, kadın sorunları, kadına ve çocuğa karşı işlenen suçlar (cinsel istismar), cinsel taciz, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, doğum izni/süt izni, doğum borçlanması gibi konulardır. Ayrıca, kadın istihdamı, kadın için sosyal destek, kadın sığınma evleri, küçük yaşta evlilik, gibi konularda ele alınan diğer konular arasındadır. Kadın milletvekillerinin ele almış oldukları bu meseleler vermiş oldukları kanun teklifleri ve meclis araştırma önermeleri üzerinden değerlendirilecektir.

24. Dönem kadın milletvekillerinin ele almış oldukları kadın meseleleri içerisinde inceleyeceğimiz ilk mesele kadın cinayeti konusudur. TBMM 24. Dönemde 79 kadın milletvekili bulunup bu kadın milletvekillerinden kadın cinayetleri konusyla ilgili ilk imza sahibi kanun teklifi ve meclis araştırma önermesi veren kadın milletvekillerinin isimleri, Ankara Milletvekilleri, Aylin Nazlıaka, Emine Ülker Tarhan'dır. Iğdır Milletvekili, Pervin Buldan, İstanbul Milletvekilleri, Binnaz Toprak, Sebahat Tuncel, Sedef Küçük'tür. İzmir Milletvekili, Hülya Güven ve Kars Milletvekili Mülkiye Birtane'dir. Kadın milletvekillerinin kadın cinayeti konusyla ilgili vermiş oldukları kanun tekliflerinin içeriği aşağıda yer almaktadır.

Kadın cinayetleri konusyla ilgili kanun teklifi veren milletvekillerinden ilki Ankara Milletvekili Aylin Nazlı Aka'dır. Aka; "Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nde bulunarak kadın ve çocuklara karşı işlenen "kasten adam öldürme" suçunu işleyen kişilerin iyi hal indirimi ve "haksız tahrik indirimi almaması" yönünde kanun teklifi vermiştir (TBMM, 3). Verilen bu kanun teklifinin durumu, bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Kadın cinayetleri konusyla ilgili kanun teklifi veren bir diğer milletvekili, Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan'dır. Tarhan, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi" vermiştir. Bu kanun teklifine göre kadına karşı

işlenen suçlarla ilgili ceza indiriminin olmaması, zaman aşımı uygulamasının olmaması ve kadın cinayetlerinde infazın sadece kapalı cezaevlerinde tamamlanması ve bu cezanın “yirmi yılının hücre cezası” şeklinde gerçekleşmesi yönündedir (TBMM, 4). Bu kanun teklifinin son durumu kanunlaşmamış komisyonda yer almaktadır.

Kadın cinayetleri konusuyla ilgili kanun teklifi veren bir diğer isim İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel'dir. Tuncel, “Türk Ceza Kanununda ve Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak kanun teklifinin içeriği, aile fertleri ile aynı zamanda eş, sevgili tarafından gerçekleşen kadın cinayetlerinde ceza artırımını ve suçlunun ceza indirimi ve aftan yararlanmaması yönündedir. Bu kanun teklifinin son durumu kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Ayrıca Sebahat Tuncel kadın cinayetleriyle ilgili olarak “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” vererek, kadın cinayetlerini durdurabilmek için şiddete maruz kalan kadın ve çocukların korunmasını kapsayan bir kanun teklifi vermiştir. Bu kanun teklifi kanunlaşmıştır (TBMM, 5).

İstanbul Milletvekili Sedef Küçük, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, kanun teklifinin içeriğini namus ve töre adı altında işlenen kadın cinayetlerinde cezaların artırılması içermektedir (TBMM, 6). Bu kanun teklifinin son durumu kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

Kadın cinayetleriyle ilgili verilen meclis araştırma önermeleri şu şekildedir: Iğdır Milletvekili Pervin Buldan, kadın cinayetlerinin önlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM, 7). İstanbul Milletvekili Binnaz Toprak ve 23 Milletvekilinin, kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik şiddetin önlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 8). Yine, İzmir Milletvekili Hülya Güven ve 21 Milletvekilinin töre ve namus cinayetlerinin tüm boyutlarıyla araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunulmuştur (TBMM, 9). Son olarak Kars Milletvekili Mülkiye Birtane ve 29 Milletvekilinin, kadın

cinayetleri konusunda alınması gereken önlemlerin belirlenmesi, kadınların ve çocukların cinsel suçlardan korunması konusunun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede (TBMM, 10) bulunulmuştur.

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları kanun tekliflerinden sadece bir tanesi kanunlaşırken, kadın cinayetlerini önleme adına verilen diğer kanun teklifleri komisyonda görüşülmeye devam etmektedir. 24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergelerin hepsi kabul edilirken, sadece töre ve namus adı altında işlenen cinayetlerin araştırılması istemi hükümsüz kalmıştır.

TBMM 24. Dönem 2011 ve 2015 yılları arasını kapsamaktadır. 2011 ve 2015 yılları arasında meydana gelen kadın cinayetlerinin sayısı, 2011 yılında 121, 2012 yılında 210, 2013 yılında 237, 2014 yılında 294, 2015 yılında ise 303 kadın erkekler tarafından cinayete uğramıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). 24. Dönemde yer alan kadın milletvekilleri de artan bu kadın cinayetlerini azaltabilmek için kanun teklifi vererek, kadın cinayetlerinin nedenlerinin araştırılması için meclise meclis araştırma önergeleri sunmuşlardır. Ancak yukarıda yer alan rakamlar göstermektedir ki kadın cinayetleri her yıl artmaya devam etmiştir.

24. Dönem kadın milletvekillerinin üzerinde kanun teklifi ve meclis araştırma önergesi vermiş oldukları bir diğer mesele kadın ve çocuk cinsel istismar konusudur. Kadın ve çocuk istismarı konusuyla ilgili ilk imza kanun teklifi ve meclis araştırma önergesi veren kadın milletvekilleri, Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan, Zühal Topçu'dur. Bursa Milletvekili Sena Kaleli, İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel, Manisa Milletvekili Sakine Öz, Batman Milletvekili, Ayla Akat Ata, Diyarbakır Milletvekili, Nursel Aydoğan, Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel'dir. İstanbul Milletvekili Hülya Güven'dir.

Cinsel istismar suçuyla ilgili olarak kanun teklifinde bulunan kadın milletvekillerinden biri Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan'dır. Tarhan, "Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nde bulunarak kanun teklifinin içeriğini çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçlarının zaman aşımına uğramamasını içeren kanun teklifidir (TBMM, 4). Bu kanun teklifi

kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Ankara Milletvekili Zühal Topçu'nun "Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nin içeriği çocukların maruz kaldığı cinsel istismar suçlarının cezasının artırılarak verilen cezaların en az 20 yıldan başlamasını öngören kanun teklifi sunmuştur (TBMM, 11). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

Cinsel istismar suçuyla ilgili kanun teklifinde bulunan bir diğer isim Bursa Milletvekili Sena Kaleli'dir. Kale'nin "Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nin içeriğini cinsel istismar suçlarının ve 18 yaşından küçüklerle cinsel ilişki suçları cezalarının artırılması ile ilgili tasarı oluşturmaktadır. Bu kanun teklifi TBMM'nce kanunlaşmıştır (TBMM, 12).

İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel'i de cinsel istismar suçuyla ilgili kanun teklifi vermiştir. Tuncel'i "4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nde bulunarak çocuk istismarının önüne geçilmesi ile ilgili bir kanun teklifi vermiştir (TBMM, 5). Ayrıca Sebahat Tuncel, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi" vererek, kanun teklifinin içeriği, çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçundan hükümlü olan kişilerin "koşullu salıvermeden yararlanmamaları" yönündedir. Ayrıca bu kanun teklifi 18 yaşından küçük çocukla cinsel ilişki ve "fuhuşta çocukların kullanımı" suçları cezalarının artırılmasını içermektedir. Bu kanun teklifi TBMM'nce kanunlaşmıştır (TBMM, 5).

Manisa Milletvekili Sakine Öz cinsel istismar suçuyla ilgili olarak "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi"nde bulunarak kanun teklifinin içeriğini "reşit olmayanla cinsel ilişkinin" çocuk istismarı kapsamında ele alınması oluşturur (TBMM, 13). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

Kadın ve çocuğa karşı işlenen suçlar (cinsel istismar) konusunda 24. Dönem kadın milletvekillerinden meclis araştırma önerisi veren milletvekilleri bulunmaktadır. Batman Milletvekili Ayla Akat Ata ve 21 Milletvekilinin, cinsel saldırı suçuna maruz kalan kadınların dava sürecinde yaşadıkları sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir. Ayrıca Ayla Akat Ata ve 21 Milletvekili, Türkiye'ye sığınan Suriyeli kadın ve kız çocuklarına yönelik

gerçekleştiği iddia edilen istismarın araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 14).

Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan ve 28 Milletvekilinin, ilkokul başta olmak üzere tüm eğitim kurumlarında çocuklara yönelik gerçekleştiği iddia edilen cinsel istismar olaylarının araştırılması için meclis önergesi vermiştir (TBMM,15). Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel ve 19 Milletvekili de, çocuklara yönelik istismar olaylarının araştırılarak ve çocuk suçluluğunun azaltılması suça karışan çocuklara yönelik rehabilitasyon hizmetlerinin etkinliğinin artırılması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 16). Son olarak İzmir Milletvekili Hülya Güven ve 22 Milletvekilinin, engelli çocukların maruz kaldıkları ihmal ve cinsel istismarın önlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis önergesinde bulunan bir diğer kadın milletvekilidir (TBMM,9).

24. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismar suçunun önlenmesi adına meclise sundukları kanun tekliflerinden kanunlaşan kanun teklifleri olduğu kadar, kanunlaşmayan kanun teklifleri olmuştur. 24. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismarın önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergeleri meclis tarafından kabul edilmiştir.

Toplum içerisinde en yaygın kadın sorunlarından biri olan kadına karşı şiddet hem aile içinde hem de toplumda sık rastlanan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddet dendiğinde ilk akla fiziksel şiddet gelse de kadınların maruz kaldığı şiddet türleri arasında hem fiziksel şiddet, hem de psikolojik şiddet yer almaktadır. Ayrıca kadınlar cinsiyetlerinden kaynaklı çalıştıkları iş yerlerinde de mobing ile karşı karşıya kalabilmektedir. Kadına karşı şiddet her geçen gün artıkça bu durum siyasal alana da taşınmıştır. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekilleri de kadına karşı şiddet konusu üzerinde durmuştur.

Bu konuyla ilgili kanun teklifi veren milletvekillerinden ilki Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova'dır. Akova'nın "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklif"inin içeriği kadına karşı şiddeti önlemek için yaralanan kolluk kuvvetlerin

ağır yaralanması sonucunda kolluk kuvvete tazminat 3denmesi içeren kanun teklifidir (TBMM, 17).

24. D3nem kadın milletvekilleri kadına karşı Şiddet konusunun nedenlerini araştırmak, kadına karşı Şiddet konusuyla ilgili 3z3m yolları bulabilmek, kadına karşı Şiddeti en aza indirebilmek ve kadına karşı Şiddetle m3cadele edebilmek için meclise meclis araştırma 3nergelerinde bulunmuşlardır.

Kadına karşı Şiddet konusuyla ilgili meclis araştırma 3nergesi veren isimlerden biri Antalya Milletvekili G3ken 3zdoğan Enç'tir. Enç, kadına karşı Şiddetin 3nlenmesine y3nelik y3r3t3len hizmetlerin uygulamalarının değerlendirilmesi, eksikliklerin tespit edilmesi için konunun araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin 3nergede bulunmuştur (TBMM, 18). Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova ve 20 Milletvekilinin, kadına y3nelik Şiddetle m3cadele konusunda alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin 3nerge vermiştir (TBMM, 17). Ayrıca Ayşe Nedret Akova ve 26 Milletvekili, aile içi Şiddetin nedenlerinin ve boyutlarının araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin 3nergede de bulunmuştur (TBMM, 17).

. Batman Milletvekili Ayla Akat Ata ve 21 Milletvekilinin, kadına y3nelik Şiddetin t3m boyutlarıyla araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin 3nerge veren bir diğer milletvekilidir (TBMM, 14). Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan ve 27 Milletvekilinin, kadına y3nelik Şiddetin 3nlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin 3nergede bulunmuştur (TBMM, 15). Yine Iğdır Milletvekili Pervin Buldan, kadına y3nelik Şiddet olaylarının araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin 3nergede bulunmuştur (TBMM, 7).

Kadına karşı Şiddet ile ilgili meclis araştırma 3nergesi veren bir diğer isim İstanbul Milletvekili Sedef K33k't3r. K33k ve 20 Milletvekilinin, kadınların maruz kaldığı Şiddetin 3nlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken 3nlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin 3nerge vermiştir

(TBMM, 6). Yine İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel ve 28 Milletvekili, kadına yönelik sistematik şiddetin önlenmesinin yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan isimler arasındadır (TBMM, 5).

İzmir Milletvekili Birgül Ayman Güler ve 27 Milletvekili, kadına yönelik şiddetin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM, 19). İzmir Milletvekili Hülya Güven ve 28 Milletvekilinin, şiddet önleme ve izleme merkezlerinde kadın ve çocukların yaşadıkları sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 9). Ayrıca Hülya Güven ve 41 Milletvekili, kadına yönelik şiddetin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede de bulunmuştur (TBMM, 9).

Son olarak kadına karşı şiddet konusuyla ilgili meclis araştırması veren kadın milletvekilleri, Şırnak Milletvekili Selma Irmak ve 29 Milletvekilinin, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin, baskının ve kadın cinayetlerinin nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM-20). Son olarak Uşak Milletvekili Dilek Akagün Yılmaz ve 19 Milletvekilinin, şiddete maruz kalan kadınların korunması ile mevzuattaki ve uygulamadaki eksikliklerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM-21).

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadına karşı şiddetin nedenlerinin araştırılması hakkında meclise sunulan tüm meclis araştırma önergeleri meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi adına etken olmuşlardır.

Kadına karşı şiddetle mücadele noktasında Türkiye, 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi olarak da isimlendirilen, Avrupa Konseyine üye devletlerin imzaladığı, “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleyle İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi”ni imzalamıştır. Avrupa Konseyi Sözleşmesinin gerekçesi, kadınlara yönelik her türlü şiddeti ve aile içi şiddeti kınayarak, erkeklerin

kadınlar üzerinde tahakküm kurarak kadınların ilerlemesini önlediğini savunarak, cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele edilmesi içindir. Ayrıca, kadın ve kız çocuklarının maruz kaldığı cinsel taciz, tecavüz, zorla evlendirme, “namus cinayetleri” gibi insan haklarını ihlal eden suçlarla mücadele edilmesi noktasında Avrupa Konseyi Sözleşmesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda sözleşmenin amaçları, kadınları her türlü şiddetten korumak, şiddet oluşmadan şiddeti önlemeye çalışmaktır. Diğer bir amaç, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığa son verilmesinin sağlanarak kadının güçlenmesi için çabalamaktır. Diğer bir amaç ise, kadına karşı her türlü şiddetin son bulabilmesi noktasında “uluslar arası işbirliği” geliştirmek amaçlanmıştır (Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011: 1-3).

Avrupa Konseyi Sözleşmesinin kadına karşı şiddeti önlemek için belirledikleri çalışma planı doğrultusunda, kültür, örf, adet , gelenek, görenek sebebiyle işlenen cinayetlerde “namus” mazeretinin gerekçe gösterilmesinin kabul edilmemesini ister. Kadına karşı şiddet konusunda sivil toplum örgütleri, insan hakları kurumları, kadın örgütlerince farkındalık yaratılması üzerinde durur. Şiddete maruz kalmış kadının ihtiyaçlarının belirlenmesi için ve kadının ikinci kez mağduriyet yaşamaması için uzmanlarca eğitim verilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması noktasında kadına karşı şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konularında eğitim verilmesi gerektiği üzerinde durulur. Kadına karşı şiddet önlenmesi noktasında medya üzerinde de durularak, kadına karşı şiddetle mücadele doğrultusunda geliştirilen politikaların yayılması için medya desteği üzerinde durulur. Kadının korunması noktasında ise, şiddet mağduru olan kadının bilgilendirme, sığınma evleri, telefon yardım hattı (182), çocuk tanıkların koruması, uzman desteği verilmesi üzerinde durulmuştur (Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011: 7-11).

Bu dönemde kadına karşı şiddetle mücadele edilmesi için 2012-2015 yıllarını kapsayan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne bağlı “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı” hazırlanmıştır. Oluşturulan eylem planının hedefleri, kadına yönelik şiddetin önlenmesi için mevzuatın düzenlenmesi, farkındalık yaratma ve zihniyet dönüşünün gerçekleştirilmesi üzerinedir (Kadının Statüsünün Genel Müdürlüğü). Kadına karşı şiddetin mücadele noktasında en başta zihniyet dönüşümünün gerçekleştirilmesi için çabalanmalıdır. Zihniyetler dönüşmedikçe kadına karşı şiddetin önlenmesi pek mümkün görünmemektedir.

24. Dönem kadın milletvekillerinin üzerinde durdukları meseleler arasında kadın sorunu konusu da bulunmaktadır. Kadın sorunları içersinde ev içinde çalışan kadınların sorunları olduğu gibi kamusal alanda çalışan kadınların sorunları da bulunmaktadır. Kadın milletvekilleri kadının hem ev içinde hem de ev dışında karşılaştıkları sorunların nedenlerini araştırmak ve çözüm bulabilmek için meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır.

Bu konuyla ilgili meclis araştırma önergesi veren kadın milletvekillerinden biri, Batman Milletvekili Ayla Akat Ata'dır. Ata ve 21 Milletvekili, ev işçisi kadınların sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 17). Ev içinde çalışan kadınların sorunlarıyla ilgili meclis araştırma önergesinde bulunan bir diğer isim, Iğdır Milletvekili Pervin Buldan'dır. Pervin Buldan, ev emekçilerinin sorunlarının çözüm yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM, 7). İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel ve 22 Milletvekili de, ev işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge veren bir diğer milletvekilidir (TBMM, 5).

Ülkemizde yaşayan mülteci kadınların sorunlarıyla ilgili de kadın milletvekilleri meclis önergesinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan ve 21 Milletvekili, Suriyeli mülteci kadınların sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi bu duruma örnek verilebilir (TBMM, 15). Yine, Iğdır Milletvekili Pervin Buldan'ın, gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergesi de mevsimlik işçi kadınların sorunlarıyla ilgilidir (TBMM, 7).

İstanbul Milletvekili Binnaz Toprak ve 27 Milletvekili, işyerinde yaşanan psikolojik taciz (mobbing) vakalarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 8). Aynı konuyla ilgili olarak Kars Milletvekili Mülkiye Birtane ve 21 Milletvekili, iş yerinde yaşanan psikolojik şiddet, baskı, kuşatma, taciz

olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 10).

Kadınların kamusal alan içinde yaşadıkları sorunların araştırılması için meclis araştırma önergesi veren kadın milletvekiline örnek Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer verilebilir. Yüceer ve 20 Milletvekili, kadınların çalışma hayatında karşılaştıkları sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM-22).

24. Dönem kadın milletvekillerinin hem ev işinde çalışan kadınların hem de kamusal alan içinde çalışan kadınların sorunlarının araştırılması ve kadınların iş yerlerinde karşılaştıkları mobing, taciz gibi olumsuz olayların araştırılması için meclise sundukları meclis araştırma önergeleri hükümsüz olmuştur. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekilleri kadınların hem ev içinde hem de kamusal alanda yaşadıkları sorunların çözümü noktasında edilgen kalmışlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin üzerinde durdukları bir diğer mesele ise doğum izni/süt izni, doğum borçlanması ve babalık izni ile ilgili meselelerdir. Bu konu üzerinde kadın milletvekillerinin vermiş oldukları kanun teklifleri aşağıda yer almaktadır.

Doğum izninin artırılması ile ilgili Ankara Milletvekili Zühal Topçu'nun "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nde bulunmuştur. Bu teklifin içeriği kadın doğum izninin on altı haftadan kırk güne çıkması, babalara da doğum sonrası on altı haftalık izin verilmesi ile ilgilidir. Ayrıca bu kanun teklifi, elli çocuk için işverene bakımevi açma zorunluluğu getirmektedir (TBMM, 11). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

Yine doğum izniyle ilgili olarak Batman Milletvekili Ayla Akat Ata'nın Teklifi" bulunmaktadır. Teklifin içeriği "Analık ve süt izni" başlığının "Ebeveynlik ve süt izni" olarak düzenlenerek erkeklerinde bu izinden yararlanmaları amaçlanıp doğum izinlerin artırılması hedeflenmiştir (TBMM, 14).

Doğum izninin hem kadın hem de erkek için artırılması adına Eskişehir milletvekili Ruhsar Demirel'in "Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi"nde bulunmuştur. Teklifin içeriği kadınlara doğumdan

sonra bir yıl izin, erkeğe doğum sonrası altı hafta izin ve “askeri ücretin yarısı kadar” ailelere kreş yardım ödeneği verilmesiyle ilgilidir (TBMM, 16). Ayrıca Ruhsar Demirel’in “657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile 3294 Sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” vardır. Bu kanun teklifinin içeriği ise 0-5 yaş arası çocuklar için ailelere kreş ücreti yardımında bulunulması içindir (TBMM, 16).

Doğum izninin erkekler içinde artırılması adına İstanbul Milletvekili Sedef Küçük “4857 Sayılı İş Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunmuştur. Teklifin içeriği doğumdan sonra erkeklere on gün babalık izni verilmesiyle ilgilidir (TBMM, 6).

Kadınların doğum borçlanmasıyla ilgili Manisa Milletvekili Sakine Öz’ün “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nin içeriği ise kadınların doğum borçlanmasıyla ilgilidir. Çalışan tüm kadınların ayırım yapıldan doğum borçlanması hakkına sahip olabilmeleri için verilen kanun teklifidir (TBMM, 13). Bu teklif kanunlaşmıştır. Doğum borçlanması ile ilgili kanun teklifi veren bir diğer kadın milletvekili İstanbul Milletvekili Binnaz Toprak’tır. Toprak, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak, kadınların doğum borçlanması talebinde bulunabilmek için talepte buldukları anda sigortalı olmalarının yeterli olması ve ikinci kez doğum yapan kadınların tekrardan doğum borçlanması hakkının olabilmesine yönelik kanun teklifidir (TBMM, 8).

İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel’in “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nin içeriği sigortalı olan her kadının doğum borçlanmasından yararlanabilmesini amaçlayan ve “analık izni” adının “ebeveyn izni” olarak değiştirilmesini öngören bir tekliftir (TBMM, 5).

Son olarak doğum borçlanması konusuyla ilgili kanun teklifinde bulunmuş olan kadın milletvekili Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer’dir. Yüceer, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak doğum yapan kadınların iki yılı geçmemek şartıyla sigortalı olarak çalışmadıkları dönemleri borçlandırma yapabilmelerini öngören kanun teklifinde bulunmuştur. Bu kanun teklifi TBMM’nce kanunlaşmıştır (TBMM, 22).

Sigortalı çalışan kadınlarla ilgili olarak Ankara Milletvekili Emine Ülker Tarhan ve Bursa Milletvekili Sena Kaleli, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak meme kanseri hastalığı olan sigortalı çalışan kadının hastalığın ileri evresinde “malul sayılmasını” öngören bir kanun teklifi vermişlerdir (TBMM, 4-12).

Kadın sorunlarının odak noktasını toplumsal cinsiyet eşitsizliği oluşturmaktadır. Toplumsal yaşam içinde kadının ikincil statüde kalmasına neden olan ve kadın sorunlarının temelini oluşturan toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu bağlamda 24.Dönem Kadın milletvekilleri toplumsal cinsiyet eşitsizliğini en aza indirebilmek adına kanun tekliflerinde bulunmuşlardır.

Bu konuda kadın milletvekillerinin vermiş oldukları kanun teklifleri arasında, Ankara Milletvekili Aylin Nazlıaka'nın vermiş olduğu kanun teklifi “Milli Eğitim Temel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” yer almaktadır. Teklifin içeriği mezuniyet belgelerinde anne adının da yazması gerektiği üzerinedir (TBMM, 3). Mezuniyet diplomalarında sadece baba adının yazılı olması durumu cinsiyet ayrımcılığının bir göstergesidir. Bu cinsiyet ayrımcılığının giderilebilmesi adına mezuniyet belgelerinde hem baba hem de anne adının aynı anda yazılması ayrımcılığın giderilmesi için bir adım olacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele edilmesi için kanun teklifi çıkaran kadın milletvekillerinden bir diğeri Iğdır Milletvekili Pervin Buldan'dır. Buldan, “Kadın Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak kadınların maruz kaldığı ayrımcılıkla mücadele ederek toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek için politikalar geliştirmesini amaçlamıştır (TBMM, 7). Ayrıca Pervin Buldan'ın “802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ve 4954 Sayılı Adalet Akademisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nin içeriği de cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek adına meslek kollarına “eğitim çalışmaları yapılmasını” ön görmektedir (TBMM, 7).

İstanbul Milletvekili Sedef Küçük'ün “5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nin içeriği, toplumsal eşitliği sağlayabilmek için belediyeler meclisine “Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu” kurulmasına yöneliktir (TBMM, 6). Yine İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel'in “5393 Sayılı Belediyeler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun

Teklifi”nin içeriği, belediyelerde “kadın erkek eşitliği komisyonu” kurulmasına yöneliktir (TBMM, 5). Kadın erkek eşitliği komisyonu kurulmuştur.

Cinsiyet ayrımcılığı konusunda basın önemli bir yer tutmaktadır. Basının geniş kitlelere ulaşabilme gücünün var olması cinsiyet ayrımcılığını vurgulayan bir dil kullanması durumunda bunun geniş kitlelere ulaşacağı bir gerçektir. Bu bağlamda, İstanbul Milletvekili Sedef Küçük’ün “5187 Sayılı Basın Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nin içeriği cinsiyet ayrımcılığı yapan her türlü basın aracının cezalandırılmasına yöneliktir (TBMM, 6). Ayrıca, Sedef Küçük’ün “2820 Sayılı Seçim Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, toplumsal eşitliği sağlamak adına partilerin yönetim kurullarının ve genel seçimlerde aday gösterilecek milletvekillerinin “en az üçte birinin farklı cinsiyetten” olmasının zorunlu hale getirilmesini kapsamaktadır (TBMM, 6).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kendisini gösterdiği alanlardan birisi de yerel yönetimlerde kadın temsil oranının az olmasıdır. Kadın temsil oranının artırılması adına İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel’in “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunmuştur. Kanun içeriği, kadın erkek eşitliğini sağlayabilmek adına belediyelerde “eş başkan” uygulamasına geçilmesini öngörmektedir (TBMM, 5). Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi adına meclis araştırma önergesi veren kadın milletvekilleri Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova ve Batman Milletvekili Ayla Akat Ata olmuştur.

Kadınların sosyal yardımlardan yararlanabilmeleri adına kadın milletvekilleri kanun teklifinde de bulunmuşlardır. Bu bağlamda, İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel’in “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nin içeriği eşinden boşanmış ya da eşi tarafından terk edilmiş ya da eşini terk etmiş aylık geliri asgari ücretin üçte biri olan kadınlara sosyal yardım yapılmasını öngören kanun teklifidir (TBMM, 5). Böylece gelir düzeyi düşük olan kadınların hayatlarını idame edebilmelerini kolaylaştırma adına, kadınların daha refah bir yaşam sürdürebilmelerini sağlamak için sosyal yardımlar konusunda milletvekilleri kadınlara yönelik kanun tekliflerinde bulunmuşlardır.

Kadınlara yönelik sosyal yardım konusuyla ilgili kanun teklifi veren bir diğer kadın milletvekili Kars Milletvekili Mülkiye Birtane’dir. Birtane, “65 Yaşını

Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak, kadınların eşlerinin ölmesiyle aldıkları ödeneğe ek olarak kadınların 65 yaşını doldurunca yaşlılık aylığından da yararlanabilmelerini ön gören kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 10). Böylece kadınların gelir düzeyini artırabilmek ve kadınların yaşam standartlarını yükseltebilmek adına kadına yönelik sosyal yardım içeren kanun tekliflerinde milletvekilleri bulunmuştur.

Ülkemizin toplumsal yaralarından birisi de küçük yaşta çocukların evlendirilmesi problemidir. Bu bağlamda 24. Dönem Kadın Milletvekilleri küçük yaştaki evliliklerin önüne geçilebilmesi adına kanun teklifleri vermişler ve küçük yaştaki evliliklerin sorunlarının incelenmesi için meclis araştırma önerisinde bulunmuşlardır. Bu konuda kadın milletvekillerinin yapmış oldukları çalışmalar şu şekildedir:

Küçük yaştaki evlilik sorunlarıyla ilgili kanun teklifinde bulunan kadın milletvekillerinden ilki Eskişehir Milletvekili Ruhsar Demirel’dir. Demirel, “Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, küçük yaştaki evliliklerin önüne geçilebilmesi için resmi nikâhtan önce dini nikâh kılıymasına yaptırım uygulanmasını öngören kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 16). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda ter almaktadır. Yine benzer bir kanun teklifini Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer vermiştir. Yüceer, “Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, 18 yaşını doldurmamayan çocukların evlenmesinin önüne geçilmesi için resmi nikâhtan önce dini nikâh kıyanlara uygulanan cezaların artırılmasını öngören kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 22). Bu kanun teklifi de komisyonda yer almaktadır.

Küçük yaştaki evliliklerin nedenlerini, sorunlarını ve önlenmesi adına kadın milletvekilleri meclise meclis araştırma önerileri vermiştir. Bunlardan birisi Diyarbakır Milletvekili Nursel Aydoğan’dır. Aydoğan ve 21 Milletvekili, kadın cinayeti ve kadın intiharlarında erken yaşta evliliklerin etkisinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur. (TBMM, 15). Yine Iğdır Milletvekili Pervin Buldan’ın, çocuk evlilikleri sorununun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla

bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan bir diğer vekildir (TBMM, 7).

Erken yaştaki evliliklerin incelenmesi için meclis araştırma önergesi veren diğer bir kadın milletvekili, İstanbul Milletvekili Sedef Küçük'tür. Küçük ve 21 Milletvekili, erken yaştaki evliliklerin önlenmesi araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur.(TBMM, 6). İzmir Milletvekili Hülya Güven ve 35 Milletvekili de, çocuk yaşta evliliklerin nedenlerinin ve sonuçlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan vekiller arasındadır (TBMM, 9). Manisa Milletvekili Sakine Öz ve 20 Milletvekili, erken yaşta evliliğin yarattığı mağduriyetlerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan kadın milletvekillerinden biridir (TBMM, 13).

Küçük yaştaki mülteci çocukların evlendirilmeleri konusuyla da ilgili kadın milletvekilleri meclis araştırma önergesinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Şırnak Milletvekili Selma Irmak ve 22 Milletvekili, Türkiye'ye sığınan kadın ve kız çocuklarının para karşılığında evlendirildiği iddialarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge sunmaları örnek olarak gösterilebilir (TBMM, 20).

24. Dönem kadın milletvekillerinin küçük yaştaki çocukların evlendirilmelerini önlemek adına, meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış, komisyon da yer almaktadır. Yine bu dönem kadın milletvekillerinin küçük yaştaki evliliklerin araştırılması için meclise sundukları meclis araştırma önergeleri hükümsüz sonuç almıştır. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekillerinin küçük yaştaki çocukların evlendirilmesi noktasında edilgen kalmışlardır.

TÜİK verilerine göre 2010- 2015 yılları arasında 18 yaşından küçük kız çocukların evlendirilme oranlarını incelediğimizde, 2010 yılında %8,2, 2011 yılında %8, 2012 yılında % 7,9, 2013 yılında %7,7, 2014 yılında %7,4, 2015 yılında ise %7,1 oranında küçük yaştaki kız çocuklarının evlendirildiği verilerine ulaşılmaktadır (TÜİK, 2). Bu veriler göstermektedir ki küçük yaştaki çocukların evlenme oranları ülkemizde yüksektir. Bu oran her yıl azalmış olsa da yine küçük yaştaki çocukların

evlenme oranları yüksekliğini korumaktadır. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekilleri küçük yaştaki evlilik oranlarını azaltabilmek için gerek kanun teklifleri gerekse meclis araştırma önermelerinde bulunarak, küçük yaştaki evlilikle mücadele etmeye çalışmışlardır. Ancak küçük yaştaki evliliklerin oranı her yıl azalma gösterse de yine de % 7 civarında kalmıştır. Bu bağlamda küçük yaştaki evliliklerin önlenmesi istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Kadınların istihdam edilme problemi de kadın sorunları içinde yer alan bir diğer meseledir. Ataerkil yapı kadını ev içi işbölümüne yerleştirdiği için kadının kamusal alan içersinde görünürlüğünü kısıtlamaktadır. Kadının istihdam edilmesi konusyla ilgili 24. Dönem kadın milletvekilleri de çalışmalarda bulunmuştur.

Kadının istihdamı konusyla ilgili kanun teklifi veren Ankara Milletvekili Aylin Nazlıaka, “Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunmuştur. Kanunun içeriği, kadın sığınma evlerinde en az altı ay kalan kadınların kamuda çalışmak istemesi durumunda %1 oranında kamuda kadına yer ayrılmasının zorunlu olmasının sağlanmasına yönelik bir çalışmadır (TBMM, 3). Benzer bir kanun teklifini, Bursa milletvekili Sena Kaleli’de vermiştir. Kaleli, “Sosyal Hizmetler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, teklifin içeriği, konukevlerinde kalan kadınların istihdamı için serbest kadrolarda “binde bir oranında kontenjan” ayrılmasını içermektedir (TBMM,12).

Kadın sığınma evlerinde kalan kadınların istihdamı için kanun teklifinde bulunan bir diğer kadın milletvekili Iğdır Milletvekili Pervin Buldan olmuştur. Buldan, “4857 Sayılı İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak, kanun teklifinin içeriğini özel sektör ya da kamuda elli üstü işçi çalıştıran işverenlerin kadın sığınma evlerinde minimum altı ay kalan kadınları istihdam etmelerini ön gören kanun teklifidir (TBMM,7).

Kadın istihdamının artırılması için kanun teklifinde bulunan İstanbul Milletvekili Sedef Küçük’de, “5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, teklif ile kadın istihdamının artırılabilmesi için kalkınma ajanslarının kadın istihdamını artırıcı projeler geliştirmeleri için teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca Sedef Küçük İstanbul Milletvekili Sedef Küçük ve

22 Milletvekili, kayıt dışı istihdamın önlenmesi ve kadın çalışanların kayıt dışı istihdamı ile ilgili sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede de bulunmuştur (TBMM, 6). Kadın istihdam sorununun araştırılması için meclise önerge veren diğer milletvekilleri şu şekildedir:

Ankara Milletvekili Aylın Nazlıka ve 24 Milletvekili, kadınların işgücüne katılım oranının artırılması, , kariyer meslekler ve üst düzey pozisyonlarda görev almasının önündeki engellerin kaldırılması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırması istemiştir (TBMM, 3). Yine Balıkesir Milletvekili Ayşe Nedret Akova ve 23 Milletvekili, kadınların istihdam sorununun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan bir diğer vekil olmuştur (TBMM, 17). Batman Milletvekili Ayla Akat ve 21 Milletvekilinin, kadın istihdamındaki engellerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan diğer bir vekildir (TBMM, 14).

Bursa Milletvekili Sena Kaleli ve 23 Milletvekili, istihdam ve sosyal alanlarda cinsiyet ayrımcılığının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırması istemiştir (TBMM, 12). Kadın istihdamı için meclis önergesi isteyen bir diğer milletvekili, İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel ve 21 Milletvekili'dir. Kadın istihdamı alanında yaşanan sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırması istenmiştir (TBMM, 5).Yine Kars Milletvekili Mülkiye Birtane ve 21 Milletvekili, kadın istihdamının artırılması amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunan milletvekilleri arasındadır (TBMM, 10).

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın istihdamı sorunuyla ilgili meclise sundukları meclis araştırma önergeleri hükümsüz olmuştur. Yine kadın sığınma evlerinde kalan kadınların istihdamı noktasında meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekilleri kadın istihdamı sorununun çözümü noktasında edilgen kalmışlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın istihdamı konusuyla ilgili yapmış oldukları çalışmaların sonuç verip vermediğini anlayabilmek için kadın istihdam oranlarını incelememiz gerekir. 2011 ve 2015 yılları arasındaki kadın istihdam

oranları, 2011 yılında, okuma yazma bilmeyen kadınların istihdam oranı, %16,8, ilkokul % 25,6, lise %23,8, üniversite mezunlarının istihdam oranları %60,1 şeklindedir. 2012 yılında okuma yazma bilmeyen kadınların istihdamı %16,5, ilkokul %26,5, lise, %24,8, üniversite mezunlarının istihdam oranı, %60,4 şeklindedir. 2013 yılının verileri, okuma yazma bilmeyen %17, ilkokul %27,3, lise %25,6, üniversite mezunlarının istihdamı %61,3 şeklindedir. 2015 yılının verileri ise, okuryazar olmayan kadın istihdamı, %15,2, ilkokul %24, lise %26,5, üniversite mezunlarının istihdamı %59,7 şeklindedir (TÜİK, 3).

İstihdam verileri incelendiğinde kadın istihdamının en yüksek olduğu kategori üniversite mezunu kategorisidir. Kadının istihdamı ile ilgili yıllar arasında çok az oynamalar yaşansa da genel olarak kadın istihdam oranları istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda kadın milletvekillerinin kadın istihdamı konusuyla ilgili yapmış oldukları çalışmaların beklentileri karşılamak için yeterli düzeyde olmadığı ya da eksik kaldığı söylenebilir. Kadınların kamusal alan içinde istihdamının artırılması için daha fazla çalışma yapılması ve bu konu üzerine daha fazla gidilmesi gerekir.

3.4. 24. Dönemde İktidar Mensubu Kadın Milletvekilleri ile Muhalefet Mensubu Kadın Milletvekillerinin Benzerlik ve Farklılıkları

24. Dönemde iktidar mensubu kadın milletvekilleri ile muhalefet mensubu kadın milletvekilleri benzer kanun teklifleri ya da benzer meclis araştırma önermeleri vermelerinin yanında farklı meselelerle ilgili kanun teklifi ve meclis araştırma önermeleri de vererek birbirlerinden ayrıldıkları noktalarda bulunmaktadır. 24. Dönemde iktidar mensubu kadın milletvekillerinin imza sahibi ya da imzası bulunan kanun tekliflerinin genel özeti aşağıda yer almaktadır.

İktidar mensubu kadın milletvekilleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Resmi Armasının Belirlenmesi Hakkında Kanun Teklifi gibi konularda imzaları bulunmaktadır. (TBMM, 2).

İktidar mensubu kadın milletvekilleri ayrıca, Belediye Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, Bankacılık Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi, Engelliler Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tekliflerinde imzaları bulunmaktadır (TBMM, 2).

Son olarak iktidar mensubu kadın milletvekillerinin, Sayıştay Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi, Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun ile Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tekliflerinin altında imzaları bulunmaktadır (TBMM, 2).

Muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin kanun teklifleri iktidar mensubu kadın milletvekillerine göre daha geniş çaplıdır. Muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin kanun tekliflerinin özeti, meme kanseri olan kadınların malulen emekli olması adına kanun teklifi vermişlerdir. Yine “ibadethane ibarelerinin 'cami, cem evi, kilise, sinagog ve havralar şeklinde” değiştirilmesine yönelik kanun teklifinde bulunmuşlardır. Emeklilikte yaşına takılanlarla ilgili, sığınma evlerinde kalan kadınların istihdamı, engelliler, cinsel suçlar, doğum izni, şiddet olayları gibi konular hakkında kanun teklifinde bulunmuşlardır (TBMM, 2).

İktidar mensubu kadın milletvekillerinin meclis araştırma önergelerine baktığımızda genellikle şu konular üzerinde yoğunlaş olduğu görülmektedir. Nüfusun yaşlanmasının önüne geçecek önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verilmiştir. Boşanma oranındaki artışın nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verilmiştir. Üstün yetenekli çocukların keşfi, eğitimi ve istihdamı konusunda alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verilmiştir. Toplumsal barışı bozan olayları araştırmak ve çözüm yolları bulmak amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge verilmiştir (TBMM, 2).

Muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin vermiş oldukları meclis araştırma önergelerin genellikle şu konular üzerinde olduğu görülmektedir. Boşanma olaylarında meydana gelen artışların ve aile bireyleri üzerindeki etkilerinin tüm boyutlarıyla araştırılması için meclis araştırılması istenmiştir. Zihinsel engelli bakım

ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen hizmetlerin nitelik ve yeterlik bakımından araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi için meclis araştırması istenmiştir. Kadın cinayetlerinin önlenmesi, çocuk, engelli, emekli sorunlarının belirlenmesi, mevsimlik işçilerin sorunlarının belirlenmesi, mülteci sorunların belirlenmesi gibi konular üzerinden meclis araştırma önermeleri istenmiştir. Ayrıca kadın istihdamının artırılması, kadın erkek fırsat eşitsizliğinin son bulması için önermeler verilmiştir. Cezaevindeki hükümlülerin ve ailelerin sorunları ile ilgilide meclis araştırması istenmiştir.

İktidar mensubu kadın milletvekilleri ile muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin benzer vermiş oldukları meclis araştırmaları, boşanma olaylarının araştırılması, engellilerin sorunları, tarım ürünlerinin verimliliğinin artırılması, uyuşturucuyla mücadele, kadın cinayetlerinin araştırılması, madencilerin sorunları, kız yurtlarında meydana gelen yangınların nedenlerinin araştırılmasına yönelik benzer çalışmalarda bulunmuşlardır.

3.5. 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yer Aldıkları Diğer Görevleri

Tablo- 9: 24. Dönem Kadın Milletvekillerinin Aldıkları Diğer Görevler

MİLLETVEKİLİ ADI SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	SEÇİLDİĞİ PARTİ	MECLİSTE YER ALDIKLARI DİĞER GÖREVLER
Fatoş Gürkan	ADANA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyesi, Anayasa Komisyonu Üyesi
Fatma Salman	AĞRI	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyesi
İlknur İnceöz	AKSARAY	AK PARTİ	Adalet Komisyonu Üyeliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı
Ayşe Gülsün Bilgehan	ANKARA	CHP	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Sosyalist Kadın Çalışma Grubu Başkanlığı, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Eşitlik ve Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu Başkanlığı
Ülker Güzel	ANKARA	AK PARTİ	TÜRKPA Türk Grubu Üyesi, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyesi
Aylin Nazlı Aka	ANKARA	CHP	Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyeliği, Türkiye-AB Uyum Komisyonu Üyeliği
Nurdan Şanlı	ANKARA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Tülay Selamoğlu	ANKARA	AK PARTİ	TBMM Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Sözcüsü, Üstün Yetenekli Çocukların Keşfi, Eğitimleriyle İlgili Sorunların Tespiti ve Ülkemizin Gelişimine Katkı Sağlayacak Etkin İstihdamlarının Sağlanması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Üyeliği

Zühal Topçu	ANKARA	MHP	Türkiye-AB Karma Parlamento Üyeliği, Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyeliği, AB Uyum Komisyonu Üyeliği
Gökçen Özdoğan Enç	ANTALYA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyesi, TBMM Anayasa Komisyonu Üyeliği, TBMM Ak Parti Grup Yönetim Kurulu Üyesi, TBMM Türkiye-Kosta Rika Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanlığı
Semiha Öyüş	AYDIN	AK PARTİ	TBMM kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Ayşe Nedret Akova	BALIKESİR	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Tülin Erkal Kara	BURSA	AK PARTİ	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Üyeliği
Canan Candemir Çelik	BURSA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Nurcan Dalbudak	DENİZLİ	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Mine Lök Beyaz	DİYARBAKIR	AK PARTİ	TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği
Nursel Aydoğan	DİYARBAKIR	HDP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Oya Eronat	DİYARBAKIR	AK PARTİ	TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Sermin Balık	ELAZIĞ	AK PARTİ	İçişleri Komisyonu Üyeliği, Kadına Yönelik Şiddetin Sepelerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Üyeliği, Bilişim ve İnternet Araştırma Komisyonu Üyeliği, Ak Parti Genel Merkez Teşkilat Başkanlığı
Fazilet Dağcı Çıglık	ERZURUM	AK PARTİ	Parlamentolararası Birlik Türk Grubu Başkanlığı
Ruhsar Demirel	ESKİŞEHİR	MHP	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İlişkiler Komisyonu Üyeliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Derya Bakbak	GAZİANTEP	AK PARTİ	TBMM Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Üyeliği, Kadına Karşı Şiddet Araştırma Komisyonu Üyeliği, Ak Parti Genel Merkez Kadın Kolları Başkan Yardımcılığı, Meclis Koordinatörlüğü, MÜSİAD, GAGIAD yönetim kurulu üyelikleri
Pervin Buldan	İGDIR	BDP	Halkların Demokratik Partisi Grup Başkanvekilliği TBMM Başkanvekilliği
Alev Dedegil	İSTANBUL	AK PARTİ	İçişleri Komisyonu Sözcüsü
Ayşenur Bahçekapılı	İSTANBUL	AK PARTİ	Anayasa Komisyonu Sözcüsü, Türkiye- Küba Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanlığı, Ak Parti Grup Başkanvekilliği, TBMM Başkanvekilliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Ayşe Eser Danişoğlu	İSTANBUL	CHP	Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyesi, AB Uyum Komisyonu Üyeliği
Gülay Dalyan	İSTANBUL	AK PARTİ	Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu Üyesi
Halide İncekara	İSTANBUL	AK PARTİ	Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyesi, AB Uyum Komisyonu Üyeliği
Tülay Kaynarca	İSTANBUL	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Sözcüsü
Sabahat Akkıray	İSTANBUL	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği

Sedef Küçük	İSTANBUL	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Şafak Pavay	İSTANBUL	CHP	Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eş Başkan Yardımcılığı, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenterler Asamblesi Üyeliği, TBMM Başkanvekilliği
Sevim Savaşer	İSTANBUL	AK PARTİ	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Üyeliği, Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyesi, AB Uyum Komisyonu Üyeliği
Sebahat Tuncel	İSTANBUL	BDP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Fatma Nur Serter	İSTANBUL	CHP	Parlamentolararası Birlik Türk Grubu Üyesi
Bihlun Tamaylıgil	İSTANBUL	CHP	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Melda Onur	İSTANBUL	CHP	Plan Bütçe Komisyonu Üyeliği, Çevre Komisyonu Üyeliği
Meral Akşener	İSTANBUL	MHP	TBMM Başkanvekilliği
Mihrimah Belma Satır	İSTANBUL	AK PARTİ	Dilekçe Komisyonu Başkanlığı
Türkan Dağoğlu	İSTANBUL	AK PARTİ	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Başkanvekilliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Binnaz Toprak	İSTANBUL	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanvekili
Birgül Ayman Güler	İZMİR	BAĞIMSIZ	İçişleri Komisyonu Üyeliği
İlknur Denizli	İZMİR	AK PARTİ	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Hülya Güven	İZMİR	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Şükran Güldal Mumcu	İZMİR	CHP	TBMM Başkanvekilliği
Sevde Bayazıt Kaçar	KAHRAMAN MARAŞ	AK PARTİ	Dilekçe Komisyonu Üyeliği
Pelin Gündeş Bakır	KAYSERİ	AK PARTİ	Avrupa Konseyi Parlamenter Meclis Üyeliği, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Üyeliği
Gülay Samancı	KONYA	AK PARTİ	Adalet Komisyonu Sözcüsü
Azize Sibel Gönül	KOCAELİ	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı
Ayşe Türkmenoğlu	KONYA	AK PARTİ	TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Gülay Samancı	KONYA	AK PARTİ	Adalet Komisyonu Sözcüsü
Öznur Çalık	MALATYA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanvekilliği
Sakine Öz	MANİSA	CHP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Gönül Bekin Şahkulubey	MARDİN	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Türkiye- Bahreyn Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı
Çiğdem Münevver Ökten	MERSİN	AK PARTİ	Dışişleri Komisyonu Üyeliği
Ayşenur İslam	SAKARYA	AK PARTİ	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
Tülay Bakır	SAMSUN	AK PARTİ	Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyesi
Mesude Nursuna	SİVAS	AK PARTİ	Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyeliği, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Başkanı, Avrupa Birliği Uyum

			Komisyonu Üyeliği
Zeynep Armağan Uslu	ŞANLIURFA	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Akdeniz İçin Birlik Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Başkanı, Anayasa Komisyonu Üyeliği
Candan Yüceer	TEKİRDAĞ	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyesi
Özlem Babadağ	TEKİRDAĞ	AK PARTİ	TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği
Dilek Yüksel	TOKAT	AK PARTİ	Milli Savunma Komisyonu Üyeliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Kadın İstihdamının Artırılması ve Çözüm Önerileri Konulu Alt Komisyon Başkanı, TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği
Safiye Seymenoğlu	TRABZON	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Dilek Akagün	UŞAK	CHP	Adalet Komisyonu Üyeliği
Gülşen Orhan	VAN	AK PARTİ	TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği

Kaynak: TBMM-2

Tablo-10’nu incelediğimizde kadın milletvekillerinin meclis içerisinde yer alan komisyonlar içerisinde de görev aldıkları görülmektedir. 24. Dönemde kadın milletvekillerinin komisyonlarda üye olmanın yanında başkanı oldukları komisyonlarda bulunmaktadır. Ancak TBMM bünyesinde 18 komisyon bulunmasına karşın 24. Dönemde kadın komisyon başkanı sayısı birdir. Bu isim, Aksaray Milletvekili İlknur İncegöz’dür. İncegöz, “Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu” Başkanlığı görevini yürütmüştür. Daha sonra bu görevi, Kocaeli Milletvekili Azize Sibel Gönül üstlenmiştir.

24. Dönemde, Alt komisyonların başkanlıklarında bulunan kadın milletvekilleri de bulunmaktadır. Bu isimler, Ankara Milletvekili Ayşe Gülsün Bilgehan, “Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Sosyalist Kadın Çalışma Grubu Başkanlığı” ve “Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Eşitlik ve Ayrımcılıkla Mücadele Komisyonu Başkanlığı” görevlerinde bulunmuştur. Antalya Milletvekili Gökçen Özdoğan Enç, “TBMM Türkiye-Kosta Rika Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanlığı” görevinde bulunmuş, Erzurum Milletvekili Fazilet Dağcı Çıglık, “Parlamentolararası Birlik Türk Grubu Başkanlığı” görevini üstlenmiştir. İstanbul Milletvekili Ayşenur Bahçekapılı “Türkiye- Küba Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanlığı” yapmıştır. Mardin Milletvekili Gönül Bekin Şahkulubey, “Türkiye-Bahreyn Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı” olmuştur.

24. Dönemde bir kadın bakan olmuştur. Sakarya Milletvekili Ayşenur İslam, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı” görevinde bulunmuştur. Bu bağlamda, 24.

Dönemde kadın milletvekillerinden sayıca az da olsa meclis içinde üst kademe görevlerde bulunabilen milletvekilleri olmuştur.

3.6. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Genel Görünümü

01 Kasım 2015 tarihinde gerçekleşen genel seçimler sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi 26. Döneme 81 kadın milletvekili seçilmiştir. Ancak bu seçilen 81 kadın milletvekili sayısı daha sonra 74 kadın milletvekiline düşmüştür. 26. Dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisine girmeyi hak kazanan siyasi partiler incelendiğinde siyasi partilerdeki kadın temsil sayısının birbirinden farklılık gösterdiği görülmektedir.

Tablo- 10: 26. Dönem Siyasal Partilerdeki Kadın Temsil Sayısı

SİYASİ PARTİNİN ADI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	282	34	316
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	100	16	116
Halkların Demokratik Partisi (HDP)	31	17	48
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	32	3	35
İyi Partisi	18	3	21
Bağımsız Milletvekilleri	–	1	1
Toplam	463	74	537

Kaynak: TBMM-23

Tablo-11 incelendiğinde siyasi partiler içerisinde en fazla kadın milletvekili sayısının 34 kadın milletvekili sayısı ile Ak Parti’de yer aldığı görülmektedir. Diğer partilerdeki kadın milletvekili sayıları sırasıyla, HDP’ de 17, CHP’ de 16, MHP’de 3, İyi Parti’ de 3 şeklindedir. En az kadın milletvekili sayısı Bağımsızda’dır. 26. Dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisine toplamda 537 milletvekili seçilmiş, bu milletvekillerinin 463’ü erkek milletvekilinden oluşurken kadınlar, 74 kadın milletvekili sayısı ile parlamentoda kendilerine yer bulabilmiştir.

Parlamentoya girmeyi başaran 26. Dönem kadın milletvekillerinin isimleri, hangi seçim bölgesinden seçildikleri ve bu kadın milletvekillerinin hangi siyasi partiden parlamentoya seçilmiş oldukları aşağıdaki Tablo-12’de yer almaktadır.

Tablo- 11 :26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Seçildiği Partiler Ve Seçim Bölgeleri

AD SOYAD	SEÇİLDİĞİ PARTİ	SEÇİM BÖLGESİ	SEÇİLDİĞİ DÖNEM
ELİF DOĞAN TÜRKMEN	CHP	ADANA	26
FATMA GÜLDEMET SARI	AK PARTİ	ADANA	26
MERAL DANIŞ BEŞTAŞ	HDP	ADANA	26
BURCU KÖKSAL	CHP	AFYONKARAHİSAR	26
HATİCE DUDU ÖZKAL	AK PARTİ	AFYONKARAHİSAR	26
DİRAYET DİLAN TAŞDEMİR	HDP	AĞRI	26
İLKNUR İNCEÖZ	AK PARTİ	AKSARAY	26
AYLİN NAZLIAKA	BAĞIMSIZ	ANKARA	26
AYŞE GÜLSÜN BİLGEHAN	CHP	ANKARA	26
JÜLİDE SARIEROĞLU	AK PARTİ	ANKARA	26
LÜTFİYE SELVA ÇAM	AK PARTİ	ANKARA	26
ŞENAL SARIHAN	CHP	ANKARA	26
ZÜHAL TOPÇU	MHP	ANKARA	26
GÖKCEN ÖZDOĞAN ENÇ	AK PARTİ	ANTALYA	26
SENA NUR ÇELİK	AK PARTİ	ANTALYA	26
DENİZ DEPBOYLU	MHP	AYDIN	26
SEMA KIRCI	AK PARTİ	BALIKESİR	26
AYŞE ACAR BACARAN	HDP	BATMAN	26
SAADET BECEREKLİ	HDP	BATMAN	26
MİZGİN İRGAT	HDP	BİTLİS	26
BENNUR KARABURUN	AK PARTİ	BURSA	26
EMİNE YAVUZ GÖZGEÇ	AK PARTİ	BURSA	26
LALE KARABIYIK	CHP	BURSA	26
NURHAYAT ALTACA KAYIŞOĞLU	CHP	BURSA	26
LÜTFİYE İLKSEN CERİTOĞLU KURT	AK PARTİ	ÇORUM	26
MELİKE BASMACI	CHP	DENİZLİ	26
SEMA RAMAZANOĞLU	AK PARTİ	DENİZLİ	26
ÇAĞLAR DEMİREL	HDP	DİYARBAKIR	26
FELEKNES UCA	HDP	DİYARBAKIR	26
SİBEL YİĞİTALP	HDP	DİYARBAKIR	26
AYŞE KEŞİR	AK PARTİ	DÜZCE	26
ZEHRA TAŞKESENLİOĞLU	AK PARTİ	ERZURUM	26
EMİNE NUR GÜNAY	AK PARTİ	ESKİŞEHİR	26
GAYE USLUER	CHP	ESKİŞEHİR	26
CANAN CANDEMİR ÇELİK	AK PARTİ	GAZİANTEP	26
ARZU ERDEM	MHP	İSTANBUL	26
AYŞE NUR BAHÇEKAPALI	AK PARTİ	İSTANBUL	26

BİHLUN TAMAYLIGİL	CHP	İSTANBUL	26
DİDEM ENGİN	CHP	İSTANBUL	26
FATMA BENLİ YALÇIN	AK PARTİ	İSTANBUL	26
FATMA BETÜL SAYAN KAYA	AK PARTİ	İSTANBUL	26
FİLİZ KERESTECİOĞLU DEMİR	HDP	İSTANBUL	26
GAMZE AKKUŞ İLGEZDİ	CHP	İSTANBUL	26
GÜLAY YEDEKÇİ	CHP	İSTANBUL	26
HÜDA KAYA	HDP	İSTANBUL	26
MİHRİMAH BELMA SATIR	AK PARTİ	İSTANBUL	26
PERVİN BULDAN	HDP	İSTANBUL	26
RAVZA KAVAKÇI KAN	AK PARTİ	İSTANBUL	26
SELİNA DOĞAN	CHP	İSTANBUL	26
SERAP YAŞAR	AK PARTİ	İSTANBUL	26
SİBEL ÖZDEMİR	CHP	İSTANBUL	26
TÜLAY KAYNARCA	AK PARTİ	İSTANBUL	26
FATMA SENİHA NÜKHET HOTAR	AK PARTİ	İZMİR	26
SELİN SAYEK BÖKE	CHP	İZMİR	26
ZEYNEP ALTIÖK	CHP	İZMİR	26
NURSEL REYHANLIOĞLU	AK PARTİ	KAHRAMANMARAŞ	26
HÜLYA NERGİS	AK PARTİ	KAYSERİ	26
FATMA KAPLAN HÜRRİYET	CHP	KOCAELİ	26
RADİYE SEZER KATIRCIOĞLU	AK PARTİ	KOCAELİ	26
HÜSNÜYE ERDOĞAN	AK PARTİ	KONYA	26
LEYLA ŞAHİN USTA	AK PARTİ	KONYA	26
ÖZNUR ÇALIK	AK PARTİ	MALATYA	26
TUR YILDIZ BİÇER	CHP	MANİSA	26
CEYDA BÖLÜNMEZ ÇANKIRI	AK PARTİ	MARDİN	26
GÜLSER YILDIRIM	HDP	MARDİN	26
BURCU ÖZKAN	HDP	MUŞ	26
ÇİĞDEM KARAASLAN	AK PARTİ	SAMSUN	26
DİLEK ÖCALAN	HDP	ŞANLIURFA	26
AYCAN İRMEZ	HDP	ŞIRNAK	26
LEYLA BİRLİK	HDP	ŞIRNAK	26
AYŞE DOĞAN	AK PARTİ	TEKİRDAĞ	26
CANDAN YÜCEER	CHP	TEKİRDAĞ	26
AYŞE SULA KÖSEOĞLU	AK PARTİ	TRABZON	26
BEDİA ÖZGÖKÇE ERTAN	HDP	VAN	26

Kaynak: TBMM-24

Tablo-12 incelendiğinde kadınların sadece 33 ilde temsil edildikleri görülmektedir. Geriye kalan 48 ilde ise kadın temsilci çıkmamıştır. En fazla kadın temsilinin olduğu il 17 kadın milletvekili seçilen İstanbul ilidir. İstanbul’u takip eden diğer iller 7 kadın milletvekiliyle Ankara, 4 kadın milletvekiliyle Bursa, 3 kadın milletvekiliyle Adana, İzmir ve Diyarbakır, 2 kadın milletvekiliyle Afyonkarahisar, Antalya, Batman, Denizli, Düzce, Eskişehir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Konya, Mardin, Şırnak ve Tekirdağ illeridir. Tek kadın milletvekili seçilen iller ise, Ağrı, Aksaray, Aydın, Balıkesir, Çorum, Düzce, Erzurum, Malatya, Manisa, Muş, Samsun, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Trabzon, Van illeridir. 26. Dönemde bu iller dışında kadın milletvekili seçilememiştir.

26. Dönem Kadın Milletvekillerinin genel görünümünü analiz etmek için kadın milletvekillerinin eğitim durumlarını, bitirdikleri bölümleri, mesleklerini ve yabancı dil bilme durumlarını incelememiz gerekir. Bu bağlamda aşağıda 26. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim durumları, bitirdikleri bölümler, meslekleri ve yabancı dilleri değerlendirilecektir.

3.6.1. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi

26. Dönem kadın milletvekillerinin profilini ortaya koyabilmek için ilk olarak kadın milletvekillerinin eğitim durumlarını incelememiz gerekir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim durumlarının incelendiği tablo aşağıda yer alan Tablo-13’te yer almaktadır.

Tablo -12: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Eğitim Durumu

KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	İLKOKUL	ORTAOKUL	LİSE	LİSANS	LİSANSÜSTÜ	BİR DEN FAZLA BÖLÜM BİTİREN
81	-	-	6	56	29	4

Kaynak: TBMM-24

26. Dönem kadın milletvekillerinin eğitim durumlarına bakılığında milletvekillerinin 56’sinin üniversite mezunu, 29’uzunun lisansüstü eğitim almış olduklarını görmekteyiz (Tablo-13). 26. Dönemde seçilen 81 kadın milletvekilinden sadece 6’nin lise mezunu olduğunu görmekteyiz. Kadın milletvekillerinden dördü

ise lisans eğitimlerinde birden fazla bölüm bitirmiştir. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin genel eğitim durumuna bakıldığında kadın milletvekillerinin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

26. Dönem kadın milletvekillerinin 56'sinin üniversite, 29'unun lisansüstü eğitim almış olmaları yukarıda belirtilmişti. 26. Dönemde lisans mezunu kadın milletvekillerinin fazla olması hangi lisans bölümlerinden mezun olduklarını incelememizi gerektirir. 26. Dönemde yer alan kadın milletvekillerinin mezun oldukları bölümler aşağıda yer alan Tablo- 14 incelenmiştir.

Tablo -13 : 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Üniversiteden Mezun Oldukları Bölümler

BÖLÜM	SAYI	BÖLÜM	SAYI	BÖLÜM	SAYI
HUKUK	23	ULUSLAR ARASI İLİŞKİLER	2	İLAHİYAT	1
TIP	7	SİYASET BİLİMİ	2	ANTROPOLOJİ	1
MÜHENDİSLİK	6	DİŞ HEKİMLİĞİ	2	TURİZM	1
GAZETİCİLİK VE HALKA İLİŞKİLER	3	İKTİSAT	2	TEKSTİL	1
MİMARLIK	3	EKONOMİ	2	SERBEST MESLEK	1
ECZACILIK	3	İŞLETME	2	SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİCİLİĞİ	1
İİBF	3	SOSYOLOJİ	2	BÜRO YÖNETİCİLİĞİ	1
HEMŞİRELİK	2	REHBERLİK	1	ALMAN DİLİ	1

Kaynak: TBMM-24

Tablo-14'du incelediğimizde 26. Dönemde parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin en fazla üniversitelerin hukuk bölümünden mezun oldukları görülmektedir. Hukuk bölümünden sonra en fazla bitirilen bölümler, Tıp, Mühendislik, Mimarlık, Eczacılık, Halkla İlişkiler, İİBF gibi bölümler olduğu görülmektedir. Ayrıca, bitirilen bölümler arasında Tekstil, İlahiyat, Alman Dili, Turizm, Sosyoloji gibi bölümler olması parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin yelpazesinin genişliğini göstermektedir.

3.6.2. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mesleklerinin Değerlendirilmesi

26. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin genel görünümünü anlayabilmemiz için ikinci olarak kadın milletvekillerinin mesleklerini incelememiz gerekir. 26. Dönemde yer alan kadın milletvekilleri benzer ya da farklı branşlarda eğitim görerek, farklı meslek grupları içinde yer almışlardır. 26.Dönem kadın milletvekillerinin TBMM'ne milletvekili seçilmeden önce icraatta buldukları meslek dalları aşağıda yer alan Tablo-15'te yer almaktadır.

Tablo -14: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Meslekleri

MESLEK	SAYI	MESLEK	SAYI	MESLEK	SAYI	MESLEK	SAYI
AVUKAT	23	GAZETECİ	3	DİŞ HEKİMİ	2	İŞLETME MÜDÜRÜ	1
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ	8	ECZACI	3	SOSYOLOG	1	FİNANS PROFÖSÖRÜ	1
DOKTOR	6	MÜHENDİS	3	İNSAN KAYNAKLARI	1	TURİZMCİ	1
EKONOMİST	4	MİMAR	2	DİL BİLİMCİ	1	SIYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ UZMANI	1
İŞ KADINI	3	HEMŞİRE	2	HAKLA İLİŞKİLER UZMANI	1	YAĞLI BOYA RESİM	1
YAZAR	3	EĞİTİMCİ	2	PSİKOLOJİK DANIŞMAN	1	SERBEST MESLEK	1
DİL BİLİMCİ		1		ÖĞRETMEN		1	

Kaynak: TBMM-24

26. Dönemde parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin mesleklerine bakıldığında kadın milletvekillerinin parlamentoya seçilmeden önce kamusal alan içinde üst düzey görevlerde yer aldıkları sonucunu çıkartabiliriz. 26. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin en fazla sahip olduğu meslek Avukatlık mesleğinin (23) olduğu görülmektedir (Tablo-15). Ayrıca 26. Dönem kadın milletvekillerinin farklı meslek dalları (Öğretim İş kadını, Psikolojik Danışman, Finans Profesörü, Dil Bilimci v.b.) içersinde yer almaları parlamentoda kadın temsilinde çeşitlilik yarattığı sonucuna ulaşabiliriz.

3.6.3. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dillerinin Değerlendirilmesi

Parlametoya seçilen 26. Dönem kadın milletvekillerinin genel görünümünü anlayabilmemiz için üçüncü olarak yabancı dil durumlarını değerlendirmemiz gerekir. 26. Dönemde yer alan kadın milletvekillerinin yabancı dil bilme durumları Tablo-16 'da yer almaktadır.

Tablo- 15: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yabancı Dil Bilme Durumları

KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	BİR YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	İKİ YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	ÜÇ YABANCI DİL BİLEN K.M SAYISI	3'TEN FAZLA DİL BİLEN K.M SAYISI
81	70	46	15	7	2

Kaynak: TBMM-24

Tablo-16'yi incelediğimizde 26. Dönemde parlametoya seçilen 81 kadın milletvekilinin 70'i yabancı dil bilirken, 11 kadın milletvekilinin yabancı dil bilme bilgisine ulaşamamıştır. 26. Dönemde seçilen 81 kadın milletvekilinin 46'sı sadece bir yabancı dil bilirken, 15 kadın milletvekili iki yabancı dil, 7 kadın milletvekili üç yabancı dil, 2 kadın milletvekili ise üçten fazla yabancı dil bilmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin konuşabildikleri yabancı dillerin listesi ise aşağıdaki Tablo-17 tablosunda yer almaktadır.

Tablo- 16: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Konuşabildikleri Yabancı Diller

KONUŞULABİLEN DİLLER	KONUŞABİLEN KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI
İNGİLİZCE	59
KÜRTÇE	15
FRANSIZCA	11
ALMANCA	7
ARAPÇA	6
ERMENİCE	2
LATİNCE	2
OSMANLICA	2
İSPANYOLCA	1
AFRİKA DİLİ	1

Kaynak: TBMM-24

26. Dönemde parlamentoya seçilmiş 81 kadın milletvekili arasında bilinen yabancı dillerin ilk sırasında İngilizce (59 kadın milletvekili) gelmektedir. 81 kadın milletvekilinin bildiği diğer diller Kürtçe Fransızca, Almanca, Arapça, Ermenice, Latince, Osmanlıca, İspanyolca, Afrika Dilidir. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin bildikleri yabancı dillerini değerlendirirsek, kadın milletvekillerinin parlamentoya seçilmeden önce kamusal alanda üst düzey rollerde buldukları sonucunu çıkartabiliriz.

3.7. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

26. Dönem parlamentoya seçilen kadın milletvekillerinin yasama faaliyetleri; kanun teklifi, soru önerileri, genel konuşma önerileri, meclis soruşturma önerileri, meclis araştırma önerileri, gensoru ve parlamentoda söz alma faaliyetlerine göre değerlendirilecektir. Yasama faaliyeti içinde yer alan kanun teklifi de, ilk imza sahibi olduğu kanun teklifi ve imzası bulunan kanun teklifi olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yine soru önerileri, yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Genel konuşma önerileri, ilk imza sahibi olduğu genel konuşma önerileri ve imzası bulunan genel konuşma önerileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Meclis soruşturma, meclis araştırma ve gensoruda ilk imza sahibi olma ve imzası bulunma şeklinde iki kısma ayrılmaktadır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin yasama faaliyet çalışmaları Tablo- 18’te belirtilmiştir.

Tablo- 17: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

ADI SOYADI	SEÇİLDİĞİ PARTİ	KANUN TEKLİFİ		SORU ÖNERGELERİ		GENEL GÖRÜŞME ÖNERİLERİ		MECLİS SORUŞTURMA		MECLİS ARAŞTIRMA		GENSORU		SÖZ ALMA
		K.V	İ.B	YAZILI	SÖZLÜ	K.V	İ.B	K.V	İ.B	K.V	İ.B	K.V	İ.B	
Elif Doğan Türkmen	CHP	25	80	239	11	-	3	-	-	44	403	-	-	66
Fatma Güldemet Sarı	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6
Meral Danış Bektaş	HDP	31	32	389	7	1	1	-	-	86	303	-	-	400
Burcu Köksal	CHP	11	49	57	-	-	1	-	-	10	195	-	-	118
Hatice Dudu Özkal	AK PARTİ	-	5	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	20

Dirayet Dilan Taşdemir	HDP	9	10	130	29	-	-	-	-	13	250	-	-	61
İlknur İnceöz	AK PARTİ	4	4	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	200
Aylin Nazlı Aka	BAĞIMSIZ	16	41	142	-	-	-	-	-	5	41	-	-	7
Ayşe Gülsün Bilgehan	CHP	1	8	22	-	-	-	-	-	1	10	-	-	7
Jülide Sarıeroğlu	AK PARTİ	1	10	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	10
Lütfiye Selva Çam	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4
Şenal Sarıhan	CHP	14	59	111	-	-	3	-	-	10	313	-	-	150
Zühal Topçu	MHP	16	16	152	2	-	-	-	-	31	137	-	-	39
Gökçen Özdoğan Enç	AK PARTİ	-	5	-	-	-	-	-	-	1	4	-	-	16
Sena Nur Çelik	AK PARTİ	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Deniz Depboylu	MHP	6	7	11	5	-	1	-	-	10	186	-	-	121
Sema Kırıcı	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	6
Ayşe Acar Bacaran	HDP	1	1	75	-	-	-	-	-	12	281	-	-	56
Saadet Becerekli	HDP	-	1	38	-	-	-	-	-	5	278	-	-	17
Mizgin İrgat	HDP	-	-	67	-	-	-	-	-	13	277	-	-	64
Bennur Karaburun	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	17
Emine Yavuz Gözgeç	AK PARTİ	-	5	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	26
Lale Karabıyık	CHP	-	42	8	-	-	2	-	-	2	228	-	-	82
Nurhayat Altaca Kayışoğlu	CHP	19	86	86	-	-	9	-	-	15	851	-	1	188
Lütfiye İlksen Ceritoğlu Kurt	AK PARTİ	-	6	-	5	-	-	-	-	2	10	-	-	17
Melike Basmacı	CHP	6	64	589	-	-	5	-	-	2	275	-	1	41
Sema Ramazan oğlu	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	6
Çağlar Demirel	HDP	8	8	26	-	2	2	-	-	41	146	9	9	197
Feleknas Uca	HDP	-	1	35	-	-	-	-	-	4	254	-	-	9
Sibel Yiğitalp	HDP	2	2	250	-	-	-	-	-	36	298	-	-	113

Ayşe Keşir	AK PARTİ	-	5	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	26
Zehra Taşkesenli oğlu Ban	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	11
Emine Nur Günay	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	11
Gaye Usluer	CHP	8	56	29	-	-	1	-	-	10	453	-	-	39
Canan Candemir Çelik	AK PARTİ	-	6	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Arzu Erdem	MHP	24	24	46	1	-	3	-	-	7	189	-	-	127
Ayşe Nur Bahçekapılı	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	142
Bihlun Tamaylıgil	CHP	-	36	16	-	-	-	-	-	2	67	-	-	22
Didem Engin	CHP	2	41	25	-	-	-	-	-	11	99	-	1	148
Fatma Benli Yalçın	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	53
F.Betül Sayan Kaya	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
Filiz Kerstecioglu Demir	HDP	7	8	126	1	2	3	-	-	71	354	1	1	498
Gamze Akkuş İlgezdi	CHP	23	65	85	-	-	3	-	-	19	225	-	1	79
Gülay Yedekçi	CHP	22	70	143	-	-	5	-	-	33	655	-	-	105
Hüda Kaya	HDP	-	-	13	-	-	1	-	-	-	154	-	-	65
Mihrimah Belma Satır	AK PARTİ	-	7	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	7
Pervin Buldan	HDP	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	-	-	78
Ravza Kavakçı Kan	AK PARTİ	-	4	-	3	-	-	-	-	-	3	-	-	27
Selina Doğan	CHP	2	42	26	-	-	-	-	-	6	86	-	-	62
Serap Yaşar	AK PARTİ	-	6	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	24
Siber Özdemir	CHP	1	44	36	1	-	3	-	-	3	514	-	-	235
Tülay Kaynarca	AK PARTİ	1	7	-	4	-	-	-	-	1	18	-	-	38
F.Seniha Nükhet Hotar	AK PARTİ	-	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Selin Sayek Böke	CHP	13	57	22	-	1	1	-	-	3	24	-	-	23

Zeynep Altıok	CHP	6	52	135	-	-	2	-	-	5	191	-	-	12
Nursel Reyhanlı oğlu	AK PARTİ	-	7	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	15
Hülya Nergis	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	8
Fatma Kaplan Hürriyet	CHP	13	68	92	6	-	5	-	-	20	516	-	-	146
Radiye S. Katırcıoğlu	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	12
Hüsnüye Erdoğan	AK PARTİ	-	10	-	-	-	-	-	-	-	11	-	-	22
Leyla Şahin Usta	AK PARTİ	-	4	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	17
Öznur Çalık	AK PARTİ	1	3	-	-	-	-	-	-	1	5	-	-	9
Tur Yıldız Biçer	CHP	21	90	175	-	-	7	-	-	14	644	-	-	50
Ceyda Bölünmez Çankırı	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	11
Gülser Yıldırım	HDP	-	-	1	16	-	1	-	-	1	52	-	-	6
Burcu Özkan	HDP	1	2	165	-	-	1	-	-	7	157	-	-	46
Çiğdem Karaaslan	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Dilek Öcalan	HDP	-	1	31	-	-	1	-	-	4	238	-	-	7
Aycan İrmez	HDP	-	-	130	-	-	-	-	-	15	203	-	-	35
Leyla Birlik	HDP	-	1	69	-	-	-	-	-	13	202	-	-	7
Ayşe Doğan	AK PARTİ	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	11
Candan Yüceer	CHP	16	72	87	-	-	4	-	-	15	522	-	-	28
Ayşe Sula Köseoğlu	AK PARTİ	-	8	-	-	-	-	-	-	-	6	-	-	25
Bedia Özgökçe Ertan	HDP	1	2	183	-	-	-	-	-	18	161	-	-	92

Kaynak: TBMM-24

Tablo-18'i incelediğimizde Ak Parti'li 4 kadın milletvekili ilk imza sahibi olduğu kanun teklifi vermiştir. Geriye kalan 30 Ak Parti'li kadın milletvekili ise ilk imza sahibi kanun teklifi vermemiştir. CHP'li 17 kadın milletvekili ilk imza sahibi kanun teklifi vermiştir. MHP'li 3 kadın milletvekilinin hepsi ilk imza sahibi kanun teklifi vermiştir. HDP'li kadın milletvekilinden 8 milletvekili ilk imza sahibi kanun teklifi vermiştir.

26. Dönem Kadın Milletvekillerini imzası bulunan kanun teklifine göre değerlendirecek, Ak Parti'li 34 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. CHP'li 19 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. MHP'li 3 kadın milletvekilinin hepsi de imzası bulunan kanun teklifi vermiştir. HDP'li kadın milletvekillinden 12 milletvekili imzası bulunan kanun teklifinde bulunmuştur.

26. Dönem Kadın Milletvekillerini soru önergeleri bakımından karşılaştığımızda, Ak Parti'li 34 kadın milletvekilinin hiç birisi yazılı soru önergesinde bulunmazken, sözlü soru önergede 4 Ak Parti'li kadın milletvekili bulunmuştur. CHP'li 19 kadın milletvekilinin hepsi yazılı soru önergesinde bulunurken, 3 milletvekili sözlü soru önergede bulunmuştur. MHP'li kadın milletvekilinden 3 milletvekili yazılı soru önergesinde bulunurken, 3 milletvekili sözlü soru önergesinde bulunmuştur. HDP'li kadın milletvekilinden 16 milletvekili yazılı soru önergesinde bulunurken, sözlü soru önergesinde 4 milletvekili bulunmuştur. 26. Dönem kadın milletvekilleri arasında en fazla yazılı soru önerge veren kadın milletvekili Denizli Milletvekili Melike Basmacı (589) olmuştur.

26. Dönem Kadın Milletvekillerini genel görüşme önergesi açısından değerlendirecek, Ak Parti'li kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi genel görüşme önergesi ne de imzası bulunan genel görüşme önerisi vermiştir. CHP'li kadın milletvekillerinden 1 kadın milletvekili imza sahibi genel görüşme önerisi verirken, 15 CHP'li kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır. MHP'li kadın milletvekillerinden hiç birisi imza sahibi genel görüşme önerisi vermezken, 2 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır. HDP'li kadın milletvekillerinden 3 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisinde bulunurken, 7 kadın milletvekili imzası bulunan genel görüşme önerisi içerisinde yer almıştır.

Meclis soruşturma önergesi verme bakımından kadın milletvekilleri incelendiğinde, 26. Dönemde kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi meclis soruşturma önergesi ne de imzası bulunan meclis soruşturma önergesi vermiştir.

26. Dönem kadın milletvekillerini meclis araştırma önergesi açısından değerlendirecek, Ak Parti'li kadın milletvekillerinden 5 milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesi vermiştir. Ak Parti'li 34 kadın milletvekilinin 30'u imzası

bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuştur. CHP'li kadın milletvekillerinden 16 milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesi verirken, CHP'li kadın milletvekillerinin hepsi hem imza sahibi meclis araştırma önergesinde bulunmuşlar hem de imzası bulunan meclis araştırma önergesinde yer almışlardır. MHP'li kadın milletvekillerinin hepsi de hem imza sahibi meclis araştırma önergesi verirken, hem de imzası bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuşlardır. HDP'li kadın milletvekillerinden 2 milletvekili imza sahibi meclis araştırma önergesinde bulunmazken, HDP'li kadın milletvekillerinin hepsi de imzası bulunan meclis araştırma önergesinde bulunmuştur.

Gensoru yasama faaliyeti açısından kadın milletvekilleri değerlendirildiğinde, Ak Parti'li kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi gensoru önerisi vermiş ne de imzası bulunan gensoru önerisi vermiştir. CHP'li kadın milletvekillerinin hiç birisi imza sahibi gensoru önerisi vermezken, 3 milletvekili imza sahibi gensoru önerisinde bulunmuştur. MHP'li kadın milletvekillerinin hiç birisi ne imza sahibi gensoru önerisinde bulunmuş ne de imzası bulunan gensoru önerisinde yer almıştır. HDP'li kadın milletvekillerinin 2'si imzası bulunan gensoru önerisinde yer alırken, 2 milletvekili imza sahibi gensoru önerisinde bulunmuştur.

26. Dönem kadın milletvekillerinin parlamentoda söz alma durumlarını incelersek, Ak Parti'li kadın milletvekilleri arasında parlamentoda en fazla söz alan milletvekili, Aksaray Milletvekili İlkur İnceöz (200) olmuştur. CHP'li kadın milletvekilleri arasından en fazla parlamentoda söz alan milletvekili, İstanbul Milletvekili Sibel Özdemir (235) olmuştur. MHP'li kadın milletvekilleri arasından en fazla söz alan milletvekili, Aydın Milletvekili Deniz Depboylu (121) olmuştur. HDP'li kadın milletvekilleri arasında en fazla söz alan milletvekili, İstanbul Milletvekili Filiz Kerestecioğlu Demir (121) olmuştur.

3.8. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Kadın Kimliklerinin (Cinsiyetlerinin) Meclis Çalışmalarına Yansımaları

26. Dönem kadın milletvekillerinin meclis çalışmaları incelendiğinde kadın kimliklerinin (cinsiyetlerinin) meclis çalışmalarına yansıdığı görülmektedir. Kadın kimliklerinden kaynaklı kadın milletvekilleri kadın sorunlarına tepkisiz kalmayarak kadın sorunlarının çözümü için kanun teklifi ve meclis araştırma önermeleri

vermişlerdir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin üzerinde durmuş oldukları kadın konuları, kadına karşı şiddet, kadın sorunları, kadına ve çocuğa karşı işlenen suçlar (cinsel istismar), cinsel taciz, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, doğum izni/süt izni, doğum borçlanması gibi konulardır. Ayrıca, kadın istihdamı, kadın sığınma evleri, küçük yaşta evlilik gibi konularda ele alınan diğer kadın konuları arasında yer almaktadır.

Toplumsal yapı içerisinde kadınların “kadın olmalarından kaynaklı” birçok sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların en başında ise kadın cinayetleri sorunu gelmektedir. Toplumun kanayan yaralarından biri olan kadın cinayetlerinin önüne geçilebilmesi adına 26. Dönem kadın milletvekilleri de çalışmalarda bulunmuşlardır.

İstanbul Milletvekili Arzu Erdem “Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, kadına yönelik kasten adam öldürme ve cinsel saldırı suçlarına karşı zaman aşımı uygulamasının uygulanmaması yönelik kanun teklifi vermiştir (TBMM, 25). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Kadın cinayetlerinin önlenmesi adına kanun teklifi veren diğer bir milletvekili ise Batman Milletvekili Saadet Becerekli, Diyarbakır Milletvekilleri Çağlar Demirel ve Feleknas Uca’dır. Bu milletvekilleri, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve 4320 Sayılı Ailenin Korunması Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, kadına yönelik işlenen kasten adam öldürme, kasten yaralama suçlarının cezalarının artırılması, tahrik indirimi ve aftan yararlanmalarına yönelik kanun teklifinde bulunmuşlardır (TBMM, 26-27-28). Bu kanun teklifi de kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Kadın cinayetleri konusuyla ilgili olarak kanun teklifi veren bir diğer milletvekili Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer’dir. Yüceer, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak kadınlara yönelik namus adı altında işlenen cinayetlerde “tahrik indiriminin” olmaması için kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 29). Bu kanun teklifi de kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

Kadın cinayetlerinin nedenlerinin araştırılması için ve kadın cinayetlerinin engellenmesi adına kadın milletvekilleri meclis araştırma önermelerinde de bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Muş Milletvekili Burcu Özkan ve 19 Milletvekili, kadınların sorunlarının ve kadın cinayetlerinin araştırılarak alınması gereken

önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 30). Yine Şırnak Milletvekili Aycan İrmez ve 19 Milletvekili, kadın cinayetlerinin ve kadına yönelik erkek şiddetinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 31).

26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış kanun teklifleri komisyonunda görüşülmeye devam etmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergeleri ise gündem kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın milletvekilleri kanun teklifleri açısından edilgen pozisyonda rol oynarken, meclis araştırma önergeleri bakımından ise etken pozisyonda rol oynamaktadır.

Kadın cinayetleri ile ilgili veriler incelendiğinde 2016 yılında, 328 kadın, 2017 yılında 387 kadın, 2018 yılında ise 440 kadın erkekler tarafından yaşamlarına son verilmiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Bu veriler göstermektedir ki kadın cinayetleri her yıl artış göstermektedir. Bu bağlamda kadın milletvekilleri kadın cinayetlerini önleme adına çalışmalar da bulunsalar da kadın cinayetlerinin devam ettiği görülmektedir.

Kadın sorunları içerisinde yer alan problemlerden bir diğeri kadına şiddet konusudur. Kadınların maruz kaldıkları şiddet hem hane içinde hem de kamusal alan içinde olabilmektedir. Kadına şiddet konusunun önüne geçilebilmesi adına 26. Dönem kadın milletvekilleri de çalışmalarda bulunmuştur.

Kadına şiddet konusuyla ilgili kanun teklifi veren Adana Milletvekili Elif Doğan Türkmen, “3686 Sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nde bulunarak, kadına karşı şiddeti incelemek adına “İnsan Haklarını İnceleme Alt Komisyonu” kurulması için kanun teklifi vermiştir (TBMM, 32). Kadın şiddeti ile ilgili Ankara Milletvekili Aylin Nazlıka, “29. 09. 2004 Tarih ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ile 13.12.2004 Tarih ve 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” vermiştir. Kanun teklifinin içeriği, kadına karşı şiddet

suçlarında tahrik indirimi uygulanmaması, kadına karşı işlenen suçlarda “üstsoy, yansoy, altsoy ve kısım” ilişkilerinde cezaların artırılmasına yönelik kanun teklifi vermiştir (TBMM, 33). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır. Yine Bursa Milletvekili Nurhayat Altaca Kayışoğlu, “Ceza Muhakemesi Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” vererek kadına ve çocuğa karşı şiddetin en ağır biçimde cezalandırılması ve suçu işleyen kişilerin infazının ertelenmemesi ve koşullu salıverme durumlarının olmamasını amaçlayan kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 34). Bu kanun teklifi kanunlaşmamış, komisyonda yer almaktadır.

26. Dönem kadın milletvekilleri içerisinde kadına karşı şiddet olaylarının nedenlerinin araştırılarak, çözüm yolları bulabilmek adına meclis araştırma önergeleri de kadın milletvekilleri tarafından verilmiştir. Bu bağlamda, Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş ve milletvekili arkadaşlarının kadına yönelik her türlü şiddet ve ayrımcılığın araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge vermiştir (TBMM, 35).

Kadına şiddet konusunun araştırılması ile ilgili meclis araştırması veren milletvekilleri arasında Ankara milletvekili Aylın Nazlıaka ve milletvekili arkadaşları kadına şiddetin önlenmesi adına yürütülen çalışmaların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırma isteminde bulunmuştur (TBMM, 33). Ağrı milletvekili Dilan Taşdemir ve milletvekili arkadaşları kadına yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırma isteminde bulunmuştur (TBMM, 36). Ankara milletvekili Zühal Topçu ve milletvekili arkadaşları kadına yönelik şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi için meclis araştırma önergesinde bulunan bir diğer isimdir (TBMM, 37). Antalya milletvekili Gökçen Özdoğan Enç ve 22 milletvekili, kadına karşı şiddetin önlenmesine dair uygulamaların değerlendirilmesi, eksiklerin tespiti ve çözüm önerilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırma önergesinde bulunmuştur (TBMM, 38). Yine, İstanbul Milletvekili Filiz Kerestecioğlu ve milletvekili arkadaşları, kadına yönelik şiddetin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 39).

26. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi adına meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış kanun teklifleri komisyonunda görüşülmeye devam etmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önermeleri ise gündem kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi adına yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın milletvekilleri kanun teklifleri açısından edilgen pozisyonda rol oynarken, meclis araştırma önermeleri bakımından ise etken pozisyonda rol oynamaktadır.

Kadına karşı şiddetle mücadele edilebilmesi için toplumsal ihtiyaç sebebiyle 2016-2020 yıllarını kapsayan Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne bağlı “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem Planı”nın üçüncüsü hazırlanmıştır. Eylem planının belirlediği hedefler, mevzuatın düzenlenmesi, kadına şiddetin önlenmesi ve mağdurun güçlendirilmesi, sağlık hizmetlerin güçlendirilmesi ve kurumlar arası işbirliğinin sağlanmasına yöneliktir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü).

Kadına cinsel şiddet konusuyla ilgili olarak 2017 verilerine göre, 332 kadın, 2018 verilerine göre ise 317 kadın cinsel şiddete maruz kaldığı açıklanmıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Kadınların maruz kaldıkları ekonomik, psikolojik, fiziksel, cinsel şiddetlerin önüne geçilmek adına kadın milletvekilleri çalışmalar da bulunmuş olsalar da kadına yönelik şiddet olayları toplumda varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Her gün yazılı ya da görsel basında kadına yönelik şiddetle ilgili haberlere rastlanılmaktadır. Bu bağlamda kadına şiddet konusuyla ilgili çalışmaların varlığı kadına şiddetin önlenmesi adına olumlu adımlardır ancak yeterli olup olmadığı tartışılmaya açıktır.

Kadın problemleri arasında kadın ve çocuğa karşı işlenen cinsel istismar suçu da önemli bir sorundur. Cinsel istismar suçu son zamanlarda yazılı ve görsel basında sıkça yer alan bir meseledir. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekilleri de cinsel istismar suçlarının artırılmasına yönelik çeşitli kanun tekliflerinde bulunarak, cinsel istismarı önlemek için neler yapılacağıyla ilgili olarak meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır.

Cinsel istismar konusuyla ilgili Adana Milletvekili Elif Doğan Türkmen, “Türk Ceza Kanunda Değişiklik Yapılması Adına Kanun Teklifi”nde bulunarak kadınlara karşı işlenen suçlarda iyi hal indiriminin olmaması, reşit olmayanlara

yönelik her türlü cinsel davranışın “istismar” kapsamına alınmasını öngörmektedir. Ayrıca bu kanun teklifi cinsel suçlarda mağdurun şikâyetine bağlanmasının iptal edilmesini öngörmektedir (TBMM, 32). Yine Ankara Milletvekili Şenal Sarıhan, “26.09.2004 Tarih ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” vererek cinsel suçlara karşı cezaların artırılması, kadına karşı şiddetin önlenmesi için “Türk Ceza Kanunda değişiklik” isteyen kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 40). Ankara milletvekili Aylin Nazlıaka’da “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Cinsel İstismara Uğramış Çocukların Mahremiyetinin Korunmasına Yönelik Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” vermiştir. Bu kanun teklifinin içeriği, cinsel istismara uğrayan çocuğun gerekmedikçe duruşmada bulunmaması, soruşturmanın gizli yürütülmesi, çocuğun korunmasına yöneliktir (TBMM, 33). Aydın Milletvekili Deniz Depboylu, “Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nin içeriği cinsel istismar suçunun önüne geçilmesi için resmi nikâhtan önce dini nikâh yapan kişilerin “cinsel istismar suçu kapsamında” yargılanmalarını talep eden kanun teklifi vermiştir (TBMM, 41). Bu kanun tekliflerinin hepsi kanunlaşmamış, bu kanun tekliflerinin son durumu komisyonda olduğudur.

Cinsel istismar konusu hakkında çocukların bilinçlendirmek adına İstanbul Milletvekili Arzu Erdem “Milli Eğitim Temel Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nde bulunarak, ilköğretimde çocukların cinsel istismar konusunda bilinçlenmeleri için cinsel istismar konusuyla ilgili ders konulmasını öngören kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 25). İstanbul Milletvekili Gülay Yedekçi “Türk Ceza Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak cinsel suç işleyenlerin “zaman aşımı, tarih indirimi, hükmün geriye bırakılması” gibi hükümlerden yararlanmaları adına verilen kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 42). Aydın milletvekili Deniz Depboylu, “5237 Sayılı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” vererek, çocuğa yönelik cinsel istismar suçu kapsamının 15 yaşından 18 yaşına çıkarılmasına dair kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 41). Fakat bu kanun teklifleri kanunlaşmamış, bu kanun tekliflerinin son durumu komisyonda olduğudur.

26. Dönem kadın milletvekilleri cinsel istismar konusunun araştırılması için meclis araştırma önermeleri de vermişlerdir. Ağrı milletvekili Dilan Taşdemir ve

milletvekili arkadaşlarının çocuk istismarının cinsiyetçilikle ilişkisinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi için meclis araştırması vermiştir (TBMM, 36). Diyarbakır milletvekili Çağlar Demirel, Şırnak Milletvekili Leyla Birlik ve milletvekili arkadaşlarının başta cinsel istismar olmak üzere çocuklara yönelik her türlü istismar olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırma önergesi vermişlerdir (TBMM, 27-43). İstanbul Milletvekili Filiz Kerestecioğlu Demir ve milletvekili arkadaşları, çocuklara yönelik cinsel istismar olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge veren bir diğer milletvekilidir (TBMM, 39). İstanbul Milletvekili Gülay Yedekçi ve milletvekili arkadaşları, çocuk istismarının engellenmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir Meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 42).

26. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismar suçunun önlenmesi adına meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış kanun teklifleri komisyonda görüşülmeye devam etmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismar adına meclise sundukları meclis araştırma önergeleri ise gündem kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismarın önlenmesi adına yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın milletvekilleri kanun teklifleri açısından edilgen pozisyonda rol oynarken, meclis araştırma önergeleri bakımından ise etken pozisyonda rol oynamaktadır.

Çocuğa karşı cinsel istismar suçu verileri incelendiğinde 2017 yılında 387 çocuğun cinsel istismara uğradığı açıklanmış, 2018 yılında ise 1217 çocuk istismarı basına yansımıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Bu bağlamda kadın milletvekilleri cinsel istismar suçlarıyla ilgili cezaların artırılması için kanun teklifleri vererek cinsel istismarın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak yine de cinsel istismar suç oranları yüksekliğini korumaktadır.

Toplumun her alanında var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili mücadeleye edilebilmek için bir takım kanun teklifleri verilmiştir. Eğitim alanında siyasal yaşam içinde var olan toplumsal eşitsizliğin son bulması için kadın milletvekilleri çalışmalarda bulunmuşlardır.

Siyasal yaşamdaki cinsiyet eşitsizliğinin azalması adına Ankara Milletvekili Şenal Sarıhan, “2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak kadının siyasal yaşama katılımının artırılarak siyasal partiler içersinde kadın ve erkeğin eşit katılımının sağlanmasını amaçlamayan kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 40). Siyasal alandaki cinsiyet eşitsizliği ile ilgili bir diğer kanun teklifi, Diyarbakır milletvekili Çağlar Demirel “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, siyasi partilerin genel başkanlık sisteminden vazgeçip biri kadın olması şartıyla “eş başkanlık” sistemini kabul etmelerine dair kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 27).

Kadınların siyasal yaşam içinde görünürlüğünü artırmak için “kota” uygulaması yapılmasına dair kanun teklifleri verilmiştir. Bu bağlamda, Eskişehir Milletvekili Gaye Usluer “2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, seçimlerde “kadın kotası” uygulaması getirilerek kadının siyasal yaşama katılımını artırılmayı amaçlayan kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 44). Benzer kanun teklifini, Denizli Milletvekili Melike Basmacı vererek, “Devlet Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nde bulunarak, kamu görevlerine atanacak memurların belli oranda kadın kotası uygulanmasını amaçlayan kanun teklifi vermiştir (TBMM, 45).

İzmir Milletvekili Selin Sayek Böke “22.04.1983 Tarih ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nde bulunarak, siyasi partilere yapılan yardımların %20’sinin kadın milletvekilleri sayısına göre yapılmasını öngören kanun teklifi vermiştir (TBMM, 46). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele için İstanbul milletvekili Filiz Kerstecioğlu Demir “İstanbul Sözleşmesi İzleme Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesi için “İstanbul Sözleşmesi İzleme Komisyonu” kurulmasına dair kanun teklifi vermiştir (TBMM, 39). Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer “5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak büyükşehir belediyelerinde “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” kurulması için kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 29). Böylece kadın milletvekillerinin kadın ve erkek fırsat eşitliği konusunu yerel düzeye indirgemeye çalıştıklarını söyleyebiliriz.

İstanbul Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi, “Kadın Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Teklifi” vererek kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin giderilmesi için “Kadın Bakanlığın” düzenlenmesini amaçlamaktadır (TBMM, 47). İstanbul Milletvekili Seline Doğan, “Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Değiştirilmesi Hakkında İçtüzük Değişiklik Teklifi”nin içeriği genel kurulda yapılan konuşmalarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ihlali yaşanması durumunda “kınama cezası” çaptırılması öngörülmüştür (TBMM, 48). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla mücadele noktasında milletvekillerinin topluma örnek teşkil etmesi son derece önemlidir.

Toplumsal eşitliği sağlama noktasında İstanbul Milletvekili Filiz Keresteciğlu Demir, “4721 Sayılı Medeni Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” sunarak, kadınların evlendikten sonra isterlerse eşlerinin soyadını almaları, istemezlerse almamalarını içeren kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 39). Ayrıca, Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer “4721 Sayılı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi” sunarak, boşanan kadınların yeniden evlenebilmesi için “300 günlük bekleme” süresinin iptal edilmesi amaçlanmıştır (TBMM, 29). Çünkü bu bekleme süresi sadece kadınları bağlarken erkeklerin boşanma durumundan sonra süre beklemeden yeniden evlenebilmeleri önünde bir engel bulunmamaktadır. Bu bağlamda bu konudaki cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine yönelik böyle bir kanun teklifinde bulunulmuştur.

Kadın sorunları içerisinde yaygın olan bir diğer mesele de erken yaşta evlendiren kız çocukları sorunudur. Erken yaşta yapılan evliliklerin önüne geçilebilmesi adına kadın milletvekilleri çeşitli kanun tekliflerinde bulunmuşlardır. Bu kanun teklifleri arasında ergin kılınma yaşının düzenlenmesi yer alırken, erken yaştaki evliliklerin araştırılmasına yönelik çeşitli meclis araştırma önermelerinde de bulunulmuştur.

Aydın Milletvekili Deniz Depboylu, “4721 Sayılı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” vererek, kanun teklifinin içeriği 15 yaşına gelen çocukların mahkeme kararıyla ergin kılınmasının durdurulmasına yöneliktir (TBMM, 41). Kocaeli milletvekili Fatma Kaplan Hürriyet “4721 Sayılı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nde bulunarak, Türk Medeni kanununda bazı maddelerin düzenlenmesi için kanun teklifi vermiştir (TBMM, 49). Bu bağlamda 18 yaşını doldurmamış kişilerin evlenmelerini

engelleyebilmek amaçlanmıştır. Erken yaşta evliliklerin önlenmesi adına meclise sunulan bu kanun teklifleri kanunlaşmamış, bu kanun teklifleri komisyon kapsamında yer almaktadır.

Küçük yaşta evliliklerin araştırılması için kadın milletvekilleri meclis araştırma önergelerinde de bulunmuşlardır. Bu bağlamda, Aydın milletvekili Deniz Depboylu ve milletvekili arkadaşları erken evliliğe zorlanan çocukların korunması yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırma önergesinde bulunmuştur (TBMM, 41). Yine İstanbul Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi ve milletvekili arkadaşları erken yaşta gerçekleştirilen evliliklerin ve doğumların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerge veren bir diğer isimdir (TBMM, 47). İstanbul Milletvekili Gülay Yedekçi ve milletvekili arkadaşları, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesine ve çocukların cinsel istismardan korunmasına yönelik çalışmaların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önergede bulunmuştur (TBMM, 42).

Afyonkarahisar milletvekili Burcu Köksal ve milletvekili arkadaşları, çocuk yaşta evliliklerin olumsuz etkilerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırmasında bulunan bir diğer isimdir (TBMM, 50).

Ankara milletvekili Zühal Topçu ve milletvekili arkadaşlarının kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesini önlemek adına yapılacak çalışmaların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırma önergesinde bulunmuştur (TBMM,37).

26. Dönem kadın milletvekillerinin erken yaşta evliliklerin önlenmesi adına meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış kanun teklifleri komisyonunda görüşülmeye devam etmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin erken yaşta evliliklerin önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergeleri ise gündem kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda, 26. Dönem kadın milletvekillerinin erken yaşta evliliklerin önlenmesi adına yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın milletvekilleri kanun teklifleri açısından edilgen pozisyonda rol oynarken, meclis araştırma önergeleri bakımından ise etken pozisyonda rol oynamaktadır.

Ülkemizde on sekiz yaşın altında yapılan küçük yaştaki evliliklerin oranları incelendiğinde, bu oranlar 2016 yılında, %6,7, 2017 yılında %6,2, 2018 yılında ise %5,6 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2). Kadın milletvekilleri küçük yaştaki evliliklerin önüne geçilmesine yönelik kanun teklifi olsun, meclis araştırma önermeleri olsun çeşitli çalışmalar yapılmasına karşın küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının oranı yüksekliğini korumaktadır. 2016 ve 2018 yılları arasında küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının oranı her yıl azalma gösterse de yine de bu oran en düşük %5,6 olduğu görülmektedir. Bu oran çocuk yaştaki evlilikler için yüksek bir orandır. Bu bağlamda kadın milletvekilleri bu konu üzerine daha fazla eğilmeleri gerekmektedir.

26. Dönem içerisinde kadın milletvekilleri doğum izni, doğum borçlanması konularıyla ilgili de çalışmalarda bulunmuşlardır. Kadınların doğum izni sürelerinin yeniden düzenlenmesi ile ilgili kanun teklifinde bulunulmuştur. Ayrıca, doğum iznine ayrılan kadının işe döndüğünde işi bıraktığı pozisyondan daha alt pozisyonda görevlendirilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu problemlerle ilgili kadın milletvekilleri çalışmalarda bulunmuştur.

Ankara Milletvekili Zühal Topçu, “4857 Sayılı İş Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” vererek, doğum izninden dönen kadınların bıraktıkları işe ya da aynı değere sahip iş pozisyonunda görevlendirilmelerini öngören kanun teklifinde bulunmuştur (TBMM, 37). Doğum borçlanması ile ilgili İstanbul Milletvekili Arzu Erdem, “5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak, doğum borçlanması için sigortalılıktan önce yapılan doğumlar içinde borçlanma yapılabilmesini amaçlamaktadır (TBMM, 25).

Kocaeli Milletvekili Fatma Kaplan Hürriyet “31.05.2006 Tarih ve 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi”nde bulunarak kadınların doğum borçlanmasından yararlanabilmeleri için doğum zamanında sigortalı olup olmadığına bakılmaksızın her kadının bu haktan yararlanmasını öngören kanun teklifi vermiştir (TBMM, 49). Yine Tekirdağ Milletvekili Candan Yüceer, “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi”nde bulunarak doğum borçlanmasının genişletilerek doğumdan önce ve sonra sigortalılık durumuna bakılmaksızın her kadının doğum borçlanmasından yararlanması amaçlamıştır

(TBMM, 29). Tüm bu kanun tekliflerinin amacı doğum sebebiyle kadının mağdur olmasının önüne geçilmek istenmesidir. Doğum öncesinde ve doğum sonrasında kadınlar belli bir süre işlerinden uzaklaştıkları için bu uzaklaşma sebebiyle kadının olumsuz etkilenebileceği durumların önüne geçilmek amaçlanmaktadır.

26. Dönem içerisinde kürtaj konusu yeniden gündeme gelerek çeşitli tartışmalara yol açmıştır. Bu bağlamda bu konuyla ilgili olarak kanun teklifinde de bulunulmuştur. Adana Milletvekili Meral Danış Beştaş, “Nüfus Planlama Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” sunarak, kürtaj süresinin 12 haftaya çıkarılması, cinsel istismar sonucu hamile kalınma durumunda bu sürenin 24 haftaya çıkarılması, evli kadınların hamileliklerini sonlandırmak için eş onayının iptali için kanun teklifinde bulunulmuştur (TBMM, 35). Kadınların istihdam sorunuyla ilgili 26. Dönem kadın milletvekilleri de çalışmalarda bulunarak, kadının istihdam sorunlarıyla ilgili kadın milletvekilleri çeşitli meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır.

Kadın istihdamı konusunda ilgili olarak Diyarbakır Milletvekili Çağlar Demirel, sebeplerini araştırarak meclis araştırma önergesi sunmuştur (TBMM, 27). Adana milletvekili Elif Doğan Türkmen ve 21 milletvekilinin, kadın istihdamında yaşanan sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla meclis araştırması sunan bir diğer isimdir (TBMM, 32). Ağrı milletvekili Dilan Taşdemir ve milletvekili arkadaşlarının kadınların kooperatif tipi örgütlenme ile istihdama katılması yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi (TBMM, 36). Batman milletvekili Ayşe Acar Başaran ve milletvekili arkadaşlarının istihdamda cinsiyet eşitliğini sağlama yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi (TBMM, 51), İstanbul milletvekili Arzu Erdem ve milletvekili arkadaşlarının kadınların istihdamı konusunda yaşanan ayrımcılık sorununun araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi (TBMM, 25) amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önermeler veren milletvekilleridir.

26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın istihdamı sorunuyla ilgili olarak meclise sundukları meclis araştırma önermeleri gündem kapsamında yer almaktadır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın istihdamı adına yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın istihdamı açısından 26. Dönem kadın milletvekilleri etken rol oynamışlardır.

2016-2018 TÜİK verilerine göre, kadınların eğitim durumlarına göre istihdam oranları durumları şekildedir. 2016 yılında okuma yazma bilmeyenlerin istihdamı %15,1, ilkokul %24, lise, 27,2, üniversite %58'dir. 2017 yılında okuma yazma bilmeyenlerin istihdamı % 15, ilkokul % 24,7, lise % 26,8, üniversite % 61,2 'dır. 2018 yılında okuma yazma bilmeyenlerin istihdamı % 14, 3, ilkokul % 23, 5, lise %26,6, üniversite %59,5 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 4-5). Buradaki kadın istihdam oranları incelendiğinde en yüksek istihdam oranının ve istihdam artışının her yıl üniversite mezunu kategorisinde yaşandığı görülmektedir. Yine kadın istihdam oranları incelendiğinde üniversite mezunu kategorisi hariç her yıl diğer kategorilerde yer alan kadınların istihdam oranlarında düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda kadın milletvekilleri kadın istihdamının artması için çeşitli çalışmalarda bulunmuş olsalar da kadın istihdam oranlarında bir artış yaşanmadığı görülmektedir. Kadın milletvekillerinin bu konu üzerine daha fazla yoğunlaşmaları gerekmektedir.

3.9. 26. Dönemde İktidar Mensubu Kadın Milletvekilleri ile Muhalefet Mensubu Kadın Milletvekillerinin Benzerlik ve Farklılıkları

26. Dönemde iktidar mensubu kadın milletvekilleri ile muhalefet mensubu kadın milletvekilleri benzer kanun teklifleri ya da benzer meclis araştırma önermeleri vermelerinin yanında farklı meselelerle ilgili kanun teklifi ve meclis araştırma önermeleri de vererek birbirlerinden ayrıldıkları noktalarda bulunmaktadır. 26. Dönemde iktidar mensubu kadın milletvekillerinin imza sahibi ya da imzası bulunan kanun tekliflerinin genel özeti aşağıda yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi Siyasi Etik Kanunu Teklifi, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi konularıyla ilgili iktidar mensubu kadın milletvekillerinin imzası bulunmaktadır. Ayrıca Ankara İli Kazan İlçesinin Adının Kahraman Kazan olarak değiştirilmesi ile ilgili kanun teklifi iktidar mensubu kadın milletvekillerinin imzasının bulunduğu diğer bir kanun teklifidir. Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinde de iktidar mensubu kadın milletvekillerinin imzası bulunmaktadır. Genel Tatiller Hakkında kanun değişikliği 15 Temmuz Gününün "Demokrasi ve Milli Birlik" Günü olarak kutlanmasına karar verilmesine dair kanun teklifinde de iktidar mensubu kadın

milletvekillerinin imzası bulunmaktadır. Ayrıca “Çocuk Hakları Komisyonu kurulması” içinde kanun teklifinde bulunmuşlardır (TBMM, 24).

26. Dönem iktidar mensubu kadın milletvekillerinin meclis araştırma önermeleri genellikle, otizm, dikkat eksikliği ve hiperaktivite, özgül öğrenme güçlüğü ve down sendromu konusunda yürütülen çalışmaların araştırılması yönünde olmuştur. Başta cinsel istismar olmak üzere çocuklara yönelik her türlü istismar olaylarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla bir meclis araştırması açılmasına ilişkin önerenin altında iktidar mensubu kadınların imzası da bulunmaktadır. Kanseri teşhis ve tedavi süreçlerinin daha ekonomik bir şekilde yerine getirilmesi ve sağlık personelinin daha etkin bir şekilde istihdamının sağlanması amacıyla ilgili meclis araştırma önermesi de vermişlerdir. Uyuşturucu kullanımı başta olmak üzere madde bağımlılığı ve yeni bağımlılık türlerinin araştırılmasına ilişkin meclis araştırması önerisinde bulunmuşlardır (TBMM, 24).

İktidar mensubu kadın milletvekilleri ayrıca kadına karşı şiddetin önlenmesine dair uygulamaların değerlendirilmesi, eksiklerin tespiti ve çözüm önerilerinin araştırılması için meclis araştırma önerisinde bulunmuşlardır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin satılması ve bu konuda girişimciliğin desteklenmesi yollarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla ilgili de meclis araştırma önerisinde buldukları bir diğer konudur. Ayrıca, iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplum üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerinin araştırılmasına yönelik de meclis araştırma önerisinde bulunmuşlardır (TBMM 24).

Muhalefet mensubu kadın milletvekillerinin üzerinde durdukları konular, kadınların yaşadıkları ayrımcılık ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi için meclis araştırma önermeleri vermişlerdir. Engelli bireylerin eğitime erişimlerinde yaşadıkları sorunların araştırılması, mülteci sorunları, kadın istihdamı, kadına şiddet, cinsel istismar, küçük yaşta yapılan evlilikler, doğum borçlanması, kadın cinayetleri, çevre kirliliği, tarım ve hayvancılıkla ilgili sorunların araştırılması için meclis araştırmalarında bulunmuşlardır. Çocukların korunması için komisyon kurulmasına dair kanun teklifinde bulunmuşlardır. Boşanma nedenlerinin araştırılması için meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır. Bulaşıcı ve kronik hastalıkların yarattığı sorunlarını araştırılması için de çalışmalar yapmışlardır.

İktidar mensubunda yer alan kadın milletvekilleri ile muhalefet mensubunda bulunan kadın milletvekillerinin benzeştikleri konulara bakacak olursak; boşanma olaylarının araştırılması için meclis araştırma teklifinde bulunmaları, çocukların korunması için komisyon kurulmasına dair kanun teklifi vermeleridir. Ayrıca her iki grupta kadına karşı şiddet nedenlerinin araştırılmasına yönelik meclis araştırması istemiştir. Tarım ürünlerinin verimliliğinin artırılması için çalışmalar yapmaları bakımından da benzeşmektedirler. Ayrıca ülke dışına kaçırılan tarihi eserlerle ilgili her iki grupta çalışmalar yapmıştır.

3.10. 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Mecliste Yer Aldıkları Diğer Görevleri

Tablo -18: 26. Dönem Kadın Milletvekillerinin Aldıkları Diğer Görevler

MİLLETVEKİLİNİN ADI SOYADI	SEÇİM BÖLGESİ	SEÇİLDİĞİ PARTİ	MECLİSTE YER ALDIKLARI DİĞER GÖREVLER
Elif Doğan Türkmen	ADANA	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyesi
Fatma Güldemet Sarı	ADANA	AK PARTİ	Çevre ve Şehircilik Bakanı
Meral Danış Beştaş	ADANA	HDP	TBMM Anayasa Uzlaşma Komisyonu Üyeliği, İnsan Haklarını İnceleme Kâtip Üyeliği, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi Türk Üyesi
Burcu Köksal	AFYONKA RAHİSAR	CHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Hatice Dudu Özkal	AFYONKA RAHİSAR	AK PARTİ	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Dirayet Dilan Taşdemir	AĞRI	HDP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
İlknur İnceöz	AKSARAY	AK PARTİ	AK PARTİ Grup Başkanvekili
Jülide Sarıeroğlu	ANKARA	AK PARTİ	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
Şenal Sarıhan	ANKARA	CHP	Adalet Komisyonu Üyeliği, Anayasa Komisyonu Üyeliği, İçişleri Komisyonu Başkanvekili, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Zühal Topçu	ANKARA	MHP	Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Gökçen Özdoğan Enç	ANKARA	AK PARTİ	Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği, Türkiye- Hindistan Parlamentolar Arası Dostluk Grubu Başkanı
Sena Nur Çelik	ANTALYA	AK PARTİ	Dışişleri Komisyonu Sözcüsü, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Üyesi
Deniz Depboylu	AYDIN	MHP	TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği

			Komisyonu Üyeliği
Sema Kırıcı	BALIKESİR	AK PARTİ	TBMM Başkanlık Divanı Üyesi
Ayşe Acar Başaran	BATMAN	HDP	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Mizgin İrgat	BİTLİS	HDP	Adalet Komisyonu Üyeliği, Anayasa Ve Adalet Karma Komisyonu Üyeliği
Bennur Karaburun	BURSA	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Emine Yavuz Gözgeç	BURSA	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Lale Karabıyık	BURSA	CHP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Nurhayat Altaca Kayışoğlu	BURSA	CHP	TBMM Divan Kâtip Üyeliği
Lütfiye İlksen Ceritoğlu	ÇORUM	AK PARTİ	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Üyeliği
Melike Basmacı	DENİZLİ	CHP	Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu Üye
Sema Ramazanoğlu	DENİZLİ	AK PARTİ	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
Feleknas Uca	DİYARBAKIR	HDP	TBMMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, AB Uyum Komisyonu Üyeliği, Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Türk Grubu Üyesi, Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Türk Grubu Üyesi
Sibel Yiğitalp	DİYARBAKIR	HDP	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Ayşe Keşir	DÜZCE	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Aile Bütünlüğünün Korunması Araştırma Komisyonu Başkanı, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyesi
Zehra Taşkesenlioğlu Ban	ERZURUM	AK PARTİ	Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Sözcülüğü, NATO Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyeliği, Türkiye- AB Karma Parlamento Komisyonu Türk Grubu Üyeliği
Emine Nur Günay	ESKİŞEHİR	AK PARTİ	Plan ve Bütçe Komisyonu Divan Üyeliği, Avrupa Konseyi Parlamenterler Komisyonu Üyeliği
Gaye Usluer	ESKİŞEHİR	CHP	Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Canan Candemir Çelik	GAZİANTEP	AK PARTİ	Dilekçe Komisyonu Üyeliği
Arzu Erdem	İSTANBUL	MHP	AB Uyum Komisyonu Üyeliği, Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyeliği, (10/38, 466, 494, 536, 978, 983, 984) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Üyesi
Ayşenur Bahçekapılı	İSTANBUL	AK PARTİ	TBMM Başkanlık Divan Vekilliği
Bihlun Tamaylıgil	İSTANBUL	CHP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Didem Engin	İSTANBUL	CHP	Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu
Fatma Benli Yalçın	İSTANBUL	AK PARTİ	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Fatma Betül Sayan Kaya	İSTANBUL	AK PARTİ	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı
Filiz Kerestecioğlu Demir	İSTANBUL	HDP	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Gamze Akkuş İlgezdi	İSTANBUL	CHP	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği

Gülay Yedekçi	İSTANBUL	CHP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Hüda Kaya	İSTANBUL	HDP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyesi
Mihrimah Belma Satır	İSTANBUL	AK PARTİ	Dilekçe Komisyonu Başkanı
Ravza Kavakçı Kan	İSTANBUL	AK PARTİ	AB Uyum Komisyonu Üyeliği, Dışişleri Komisyonu Üyeliği, BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi Parlamenterler Forumu Çalışma Grubu Başkanlığı, İnsan Hakları Birimi Başkanlığı
Selina Doğan	İSTANBUL	CHP	Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Üyeliği, TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Serap Yaşar	İSTANBUL	AK PARTİ	Adalet Komisyonu Sözcüsü, Adalet Komisyonu Katip Üyeliği, Dışişleri Komisyonu Üyeliği, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Üyeliği
Sibel Özdemir	İSTANBUL	CHP	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Avrupa Birliği Uyum Komisyonu Üyeliği, Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Üyeliği, Yurt Dışında Yaşayan ve Vatandaşlıktan İzinle Çıkmış Kadınların ve Ailelerin Sorunları ve Çözüm Önerileri Alt Komisyonu Üyeliği
Tülay Kaynarca	İSTANBUL	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Selin Sayek Böke	İZMİR	CHP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği, Avrupa Birliği Parlamenter Meclisi Türk Grubu Üyesi
Zeynep Altıok	İZMİR	CHP	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyeliği
Hülya Nergis	KAYSERİ	AK PARTİ	TBMM Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu Üyeliği
Fatma Kaplan Hürriyet	KOCAELİ	CHP	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Anayasa Komisyonu Üyeliği, TBMM Başkanlık Divanı Kâtip Üyeliği
Radiye Sezer Katırcıoğlu	KOCAELİ	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Başkanı, (10/242, 349, 392, 394, 397, 401) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Başkanvekili
Hüsnüye Erdoğan	KONYA	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Üyeliği, Türkiye-Karadağ Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı
Leyla Şahin Usta	KONYA	AK PARTİ	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Sözcüsü, Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Üyeliği, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Türk Grubu Üyeliği
Öznur Çalık	MALATYA	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği, Erken Yaşta Evlilik İnceleme Komisyon Başkanlığı, Sağlık, Aile ve Sosyal İşler Komisyon Üyeliği, TBMM Nüfus Kalkınma Grubu Başkanlığı, Avrupa Parlamenterler Forumu Başkan Yardımcılığı
Tur Yıldız Biçer	MANİSA	CHP	Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Üyeliği
Ceyda Bölünmez Çankırı	MARDİN	AK PARTİ	Dışişleri Komisyonu Kâtip Üyeliği, TBMM Başkanlık Divanı İdare Amiri
Burcu Özkan	MUŞ	HDP	İnsan Haklarını İnceleme Komisyon Üyeliği,

			Anayasa Komisyon Üyeliği
Aycan İrmez	ŞIRNAK	HDP	Adalet Komisyonu Üyeliği, Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği
Ayşe Doğan	TEKİRDAĞ	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Üyeliği
Candan Yüceer	TEKİRDAĞ	CHP	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Başkanvekili
Ayşe Sula Köseoğlu	TRABZON	AK PARTİ	TBMM Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Komisyon Üyeliği
Bedia Özgökçe Ertan	VAN	HDP	Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliği, Asya Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyesi, NATO Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyesi, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı Parlamenter Asamblesi Türk Grubu Üyesi

Kaynak: TBMM-24

Tablo-19’u incelediğimizde kadın milletvekilleri meclis içerisindeki birçok komisyon içinde görev aldıkları görülmektedir.26. Dönemde kadın milletvekillerinin başkan olarak görev aldıkları komisyonlarda bulunmaktadır. Ancak TBMM bünyesinde 18 komisyon bulunmasına rağmen sadece iki komisyonun başkanı kadındır. Bu isimlerden ilki, İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır “Dilekçe Komisyonu Başkanı” olarak görev yapmıştır. Kocaeli Milletvekili Radiye Sezer Kavakçıoğlu “Kadın ve Erkek Fırsat Eşitliği Başkanı” olarak görev yapan diğer bir milletvekilidir. Alt komisyonlarda başkanlık yapan isimler, İstanbul Milletvekili Ravza Kavakçı Kan “İnsan Hakları Birimi” Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Komisyon başkanlıklarının yanı sıra 26. Dönemde üç kadın milletvekili bakan olarak seçilmiştir. Bu isimler, Denizli Milletvekili Sema Ramazanoğlu, “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı”nı yürütmüştür. Daha sonra bu göreve İstanbul Milletvekili Fatma Betül Sayan Kaya getirilmiştir. Adana Milletvekili Fatma Güldemet Sarı’da 26. Dönemde “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” görevini yürütmüştür.

SONUÇ

Toplumsal eşitsizlik, uzun zamanlardan itibaren süre gelen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik durumu toplumun her alanında sosyo kültürel yapı içinde varlık göstermektedir. Kadın ve erkek arasındaki bu eşitsiz yapının görüldüğü bir diğer alan da siyasal yaşam alanıdır. Türk Kadının siyasal yaşam içinde kendine yer bulması yeni kurulan Cumhuriyet rejiminin Batılılaşma politikasının simgesi görevini üstlenmesi şeklinde olmuştur. Bu bağlamda Türk kadını siyasal yaşamda 1930'lu yıllardan itibaren vardır. Ancak kadınların siyasal yaşamda var almaları her dönem de “sembolik” olmuştur. Ayrıca kadınlar siyasal yaşam içinde kendilerine ancak erkek egemen gücün denetimi altında yer bulabilmiştir. Erkek egemen güç kadını siyasal yaşam içinde kontrol altına alarak kadını şekillendirmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde kadınlar, siyasal yaşam içinde cinsiyet kimliklerinden uzaklaşarak “cinsiyetsiz” bir görünüme bürünmüşlerdir. Erken Cumhuriyet döneminde siyasal yaşamda kadınların meclis içerisinde aktif roller oynamadıkları görülmektedir. Çok partili hayata geçilmesiyle birlikte kadın milletvekillerinde söylem farklılığı ortaya çıkarak kadınlar partilerinin ideolojileri ne ise ona göre bir üslup takınıp partilerinin ideolojilerini savunmaya başlamışlardır. 1980'li yıllara gelindiğinde ise, Batıdaki feminizm hareketi Türk kadınına etkileyerek, kadın ile erkek arasındaki eşitsizliğin temel nedeni ataerkillik olarak görülmeye başlanmıştır. Toplumun her alanında kendini gösteren erkek kadın arasındaki cinsiyet ayrımcılığının temel nedeninin ataerkillik olarak görülme durumu siyasal yaşam içinde de kendine yer bulmuştur.

Türk siyasal yaşam içinde kadınların parlamentoda temsil oranları Erken Cumhuriyet döneminde % 4 civarında iken, çok partili hayata geçilmesiyle birlikte kadınların parlamentoda temsil oranları %0,62'ye kadar düşmüştür. 1980'li yıllara gelindiğinde ise parlamentodaki kadın temsil oranında bir artış yaşanarak parlamentoda kadın temsil oranı % 3'lere çıkmıştır. 1990'lı yıllarda tekrardan kadın temsil oranı düşüş yaşamış %1 civarına gerilemiştir. 2007 yılında kadın temsil oranında ciddi bir yükselme yaşandığı görülmektedir. 2007 seçimlerinden sonra parlamentodaki kadın temsil oranı % 9 civarına çıkmıştır. 2011 ve 2015 seçimlerinden sonrada kadın temsil oranı %14 civarına yükselmiştir (TÜİK, 1).

Bu tez konusunda 24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin meclis faaliyet çalışmalarının incelenme nedeni, Cumhuriyet tarihi içerisinde kadın temsil oranının fazla olduğu dönemler arasında 24 ve 26. dönemlerinde var olmasıdır. 24. Dönemde mecliste 79 kadın milletvekili yer alırken, 26. Dönemde başlangıçta 81 kadın milletvekili mecliste yer almış daha sonradan bu sayı 74'e düşmüştür. Bu bağlamda, 24 ve 26. dönemler parlamentoda kadın milletvekili sayısının yüksek olduğu dönemler arasında bulunduğu için bu iki dönemde mecliste yer alan kadın milletvekilleri üzerinde inceleme yapılmak istenmiştir. Ayrıca 26. Dönem kadın milletvekilleri üzerinde inceleme yapılmak istenmesinin bir diğer nedeni ise TBMM 26. Dönemin Son Parlamenter Hükümet Sistemi olma özelliği taşımasıdır.

24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin meclis çalışmaları incelendiğinde kadın kimliklerinin meclis çalışmalarına yansıdığı görülmektedir. 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadın sorunları ile ilgili çalışmalarda bulunmuşlardır. Kadın sorunlarının başında toplumun kanayan yaralarından biri olan kadın cinayetleri konusu gelmektedir. 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadın cinayetlerinin önüne geçilmesi için cezaların artırılmasına yönelik, bu suçu işleyen kişilerin tahrik indirimi, af, cezanın indirilmesi, gibi durumlardan yararlanmamaları ve suç işleyen kişinin yakınlık derecesinin artması ile suç cezasının paralel artması yönünde çeşitli kanun teklifi ve meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır.

2011 ve 2018 yılları arası kadın cinayetleri raporları incelendiğinde, 2011 yılında 121, 2012 yılında 210, 2013 yılında 237, 2014 yılında 294, 2015 yılında 303, 2016 yılında 328, 2017 yılında 409, 2018 yılında ise 440 kadının erkekler tarafından öldürüldüğü açıklanmıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Bu rapor doğrultusunda yedi yıl içerisinde kadın cinayetlerinde artış yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadın cinayetlerinin önüne geçilmesi için kanun teklifi ve meclis araştırma önermelerinde bulunmuş olsalar da kadın cinayetlerin de artış yaşanmaya devam etmiştir.

24 ve 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadın sorunları içerisinde ele aldıkları bir diğer sorun küçük yaşta evlendirilmesi sorunudur. Küçük yaşta evlendirilmesinin önüne geçilebilmesi için kadın milletvekilleri, çeşitli kanun tekliflerinde bulunmuşlardır. Bu kanun teklifleri arasında, on beş yaşındaki çocukların mahkeme kararıyla ergin kılınmamaları, resmi nikâh olmadan

dini nikâh kıyanlara yaptırım uygulanması gibi çeşitli kanun teklifinde bulunulmuştur. Yine küçük yaştaki evliliklerin nedenlerinin araştırılması, çözüm yollarının bulunması için meclis araştırma önermelerinde bulunulmuştur.

Ülkemizde küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının yıllara göre oranı incelendiğinde, 2010 yılında % 8,2, 2011 yılında % 8, 2012 yılında %7,9, 2013 yılında %7,7, 2014 yılında %7,4, 2015 yılında %7,1, 2016 yılında %6,7, 2017 yılında %6,2, 2018 yılında ise 5,6 olarak açıklanmıştır (TÜİK, 2). Yıllara göre küçük yaşta evlendirilen kız çocuklarının oranında her yıl azalma yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda kadın milletvekillerinin küçük yaştaki çocukların evlendirilmesi sorunuyla ilgili yapmış oldukları çalışmaların bir noktaya kadar sonuç verdiği söylenebilir. 2018 yılı verilerine göre küçük yaşta evlendirilen çocuk oranı %5 civarına düşmüş olsa da bu oran yine de küçük yaştaki çocuk evlilikleri için yüksektir.

Kadın istihdamı sorunuyla ilgili olarak 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadın istihdamının artırılması için, kadın istihdamı önündeki sorunların araştırılması için meclis araştırma önermelerinde bulunmuşlardır. Yine kadın milletvekilleri kadın istihdamının artırılabilmesi için iş yerlerinin kota uygulamasının zorunla hale getirilmesi gibi kanun tekliflerinde bulunmuşlardır.

2011 ve 2018 yılları arası kadın istihdam oranları incelendiğinde, 2011 yılında kadın istihdam oranı, % 28,5, 2012 yılında %28,6, 2013 yılında % 30,0, 2015 yılında % 27,6, 2016 yılında % 27,8, 2017 yılında % 29,1, 2018 yılında % 28,5 şeklinde açıklanmıştır (TÜİK, 3-4-5). Bu veriler incelendiğinde yıllara göre kadın istihdam oranlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Kadın istihdamında belli yıllarda ufak artışlar yaşansa da bir sonraki yılda istihdam oranı düşebilmektedir. Bu bağlamda kadın milletvekilleri kadın istihdamı konusuyla ilgili çeşitli çalışmalarda bulunmuş olsalar da kadın istihdamı oranlarında büyük bir artış yaşanmadığı görülmektedir.

Toplumsal eşitsizlik konusu ile ilgili de 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri çalışmalarda bulunmuştur. Toplum içinde toplumsal eşitsizlikle mücadele edilebilmesi için kanun teklifleri ve meclis önerileri vermişlerdir. Toplumsal eşitsizliğin önüne geçilebilmesi için görsel yayında toplumsal eşitsizliğe yol açabilecek durumlara karşı yaptırım uygulanması yönünde çalışmalar

yapmışlardır. Ancak toplumsal eşitsizlik halen toplumun her alanında var olmaya devam eden bir sorundur.

Toplumun en önemli sorunlarından biri haline gelen çocuk istismarı konusuyla ilgili 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri, istismarın önüne geçilebilmesi için cezaların artırılması, bu suçu işleyenlerin ceza indirimlerinden yararlanmamaları gibi pek çok kanun teklifinde bulunmuşlardır.

2017 yılı raporuna göre 387 çocuk istismara uğramış, 2018 yılı raporuna göre ise 1217 çocuk istismarı basına yansımıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Son yıllarda çocuk istismarı ile ilgili görsel ve yazılı basında çok fazla haber yer almaya başlamıştır. Kadın milletvekilleri cinsel istismar suçunun önlenmesi adına çalışmalar yapmış olsalar da verilere göre çocuk istismarı suç oranları yüksektir. Bu bağlamda çocuk istismar suçunun önlenmesi adına daha kesin adımlar atılması gereklidir.

24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadına karşı şiddet meselesi üzerine de çalışmalar yaparak, kadına karşı şiddet nedenleri, kadına karşı şiddetin önlenmesi ile ilgili meclis araştırma önermeleri vermişler, cezaların artırılması adına kanun tekliflerinde bulunmuşlardır.

Kadına karşı şiddetle mücadele edilebilmek adına hem ulusal eylemler hem de uluslararası sözleşmeler imzalanmıştır. Bu noktada, 2011 yılında Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) imzalanarak, kadına karşı şiddetle mücadele noktasında uluslararası iş birliği sağlanmıştır. Bu sözleşme kapsamında sığınma evlerinin açılması, birimlerin kurulması, yardım telefon hattı, mağdurların bilgilendirilmesi, uzman desteklerce mağdurların sorunlarına çözüm bulunması gibi düzenlemelerde bulunulmuştur.

Ulusal bazda toplumsal ihtiyaç sebebiyle kadına karşı şiddetle mücadele noktasında, 2012-2015, 2016-2020 yıllarını kapsayan “Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planları” geliştirilmiştir. Eylem planlarının amacı, mevzuatın düzenlenmesi, şiddet mağduru kadının güçlendirilmesi, şiddetten korunması, kurumlar arası iş birliğinin kuvvetlenmesi gibi amaçları bulunmaktadır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü). Bu bağlamda kadına karşı şiddetin önlenmesi hedeflenmiştir.

2017 yılı verilerine göre 332 kadın cinsel şiddete maruz kalmış, 2018 yılı verilerine göre ise 317 kadın cinsel şiddete maruz kalmıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, 2019). Bu bağlamda, hem hane içinde hem de çalışma yaşamları içinde kadınların maruz kaldıkları fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet ile ilgili uzun yıllardır çalışmalar yapılmasına rağmen kadına karşı şiddet olayları devam ettiği görülmektedir. Artan bu her türlü kadına karşı şiddet olaylarına karşın kadın milletvekilleri çalışmalarda bulunsa da kadına karşı şiddet olayları varlığını sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda kadına karşı şiddet konusuyla ilgili daha kararlı adımlar atılması gerekir.

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları kanun tekliflerinden sadece bir tanesi kanunlaşırken, kadın cinayetlerini önleme adına verilen diğer kanun teklifleri komisyonda görüşülmeye devam etmektedir. 24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayetlerinin önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergelerin hepsi kabul edilirken, sadece töre ve namus adı altında işlenen cinayetlerin araştırılması istemi hükümsüz kalmıştır. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekillerinin kadın cinayeti konusunda vermiş oldukları kanun teklifleri bakımından edilgen rol oynasalar da, meclis araştırma önergeleri bakımından etken rol oynadıkları görülmektedir.

24. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismar suçunun önlenmesi adına meclise sundukları kanun tekliflerinden kanunlaşan kanun teklifleri olduğuna kadar, kanunlaşmayan kanun teklifleri olmuştur. 24. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismarın önlenmesi adına meclise sundukları meclis araştırma önergeleri meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekillerinin cinsel istismarın önlenmesi adına etken olmuşlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi ve kadına karşı şiddetin nedenlerinin araştırılması hakkında meclise sunulan tüm meclis araştırma önergeleri meclis tarafından kabul edilmiştir. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi adına etken rol oynamışlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin hem ev işinde çalışan kadınların hem de kamusal alan içinde çalışan kadınların sorunlarının araştırılması, kadın istihdamı sorunu ve kadınların iş yerlerinde karşılaştıkları mobing, taciz gibi olumsuz olayların

araştırılması için meclise sundukları meclis araştırma önermeleri hükümsüz olmuştur. Bu bağlamda, 24. Dönem kadın milletvekilleri kadınların hem ev içinde hem de kamusal alanda hem de istihdam alanlarında yaşadıkları sorunların çözümü noktasında edilgen kalmışlardır.

24. Dönem kadın milletvekillerinin küçük yaşta çocukların evlendirilmelerini önlemek adına, meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış, komisyon da yer almaktadır. Yine bu dönem kadın milletvekillerinin küçük yaşta evliliklerin araştırılması için meclise sundukları meclis araştırma önermeleri hükümsüz sonuç almıştır. Bu bağlamda 24. Dönem kadın milletvekillerinin küçük yaşta çocukların evlendirilmesi noktasında edilgen kalmışlardır.

26. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddet, kadın cinayetleri, cinsel istismar, erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve kadın istihdamı sorunlarıyla ilgili olarak meclise sundukları kanun teklifleri kanunlaşmamış, kanun teklifleri komisyonda görüşülmeye devam etmektedir. 26. Dönem kadın milletvekillerinin kadına karşı şiddetin önlenmesi, cinsel istismar suçu, erken yaşta evliliklerin önlenmesi ve kadın istihdamı sorunlarıyla ilgili olarak meclise sundukları meclis araştırma önermeleri ise gündem kapsamında yer almıştır. Bu bağlamda 26. Dönem kadın milletvekillerinin yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde, kadın milletvekilleri kanun teklifleri açısından edilgen pozisyonda rol oynarken, meclis araştırma önermeleri bakımından ise etken pozisyonda rol oynadıkları görülmektedir.

Son olarak, bu tez çalışmasında 24 ve 26. Dönemler kadın milletvekili sayısı bakımından yüksek olan dönemler arasında yer alması bakımından bu iki dönemde yer alan kadın milletvekillerinin meclis çalışmaları üzerinde durularak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kadın temsil oranının yüksek olduğu dönemlerde kadın milletvekillerinin kadın kimliklerinin meclis çalışmalarına yansımaları incelenmek istenmiştir. Bu bağlamda, 24 ve 26. Dönem kadın milletvekilleri kadın sorunlarıyla ilgili, kadının istihdam sorunu, kadına şiddet, kadın cinayetleri, istismar konusu, küçük yaşta yapılan evliliklerin engellenebilmesi adına çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır. Ancak veriler gösteriyor ki, kadın cinayetleri, istismar konusu, kadına karşı şiddet oranlarının yüksek seyirlerde olduğudur. Küçük yaşta yapılan

evliliklerin oranı her yıl azalma seyri gösterse de yine oran olarak yüksek bir değerde seyrettiği açıktır.

Kadına karşı Şiddet, kadın cinayetleri, küçük yaşta evlendirilen kız çocukları, ocuk istismarı sorunları geçmiŐ dönemlerde de vardı maalesef günümüz toplumunda da varlığını sürdürmektedir. Kadın sorunlarıyla mücadele noktasında toplum içinde kadın erkek eşitsizliği noktasında dayanışma sağlanıp bilinç yükseltilmelidir. Suçu iŐleyenlere karşı verilecek olan cezalar suç potansiyeli taŐıyan diğer kişiler için caydırıcılık niteliğinde olmalıdır. Her Şeyden önce zihniyetlerin dnŐmnn gerçekleşmesi gereklidir. Bu noktada eğitim yoluyla uzmanlar tarafından bilinçlendirme yapılması gereklidir.

KAYNAKÇA

Agacinski, Sylviane, *Cinsiyetler Siyaseti*, Dost Kitabevi, Ankara, 1998.

Ahmad, Feroz , “Türkiye’de Kadınların Özgürleşmesi ve Ataerkiye Karşı Kemalist Mücadele”, *Yakın Türkiye Tarihinden Sayfalar*, Haz. Mehmet Ö. Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s.1-16.

Akça, Emel Baştürk, Tönel, Ebru, “Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe”, *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil*, Ed. İlker Erdoğan, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.11-39.

Arat, Necla, *Feminizmin ABC’si*, Simavi Yayınları, İstanbul, 1991.

Arat, Zehra, “Kemalizm ve Türk Kadını”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.51-70.

Arat, Yeşim, “Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini, 1934-1980”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.249-266.

Ayata, Ayşe Güneş, “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*, Yay. Haz. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s.293-312.

Ayata, Ayşe Güneş, “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.237-248.

Bandura, Albert, “Social Learning Theory”, *New York: General Learning Press*, 1971.

Barrett, Michele, *Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı Marksist. Feminist Çözümlemede Sorunlar*, Çev. Şen Süer, Pencere Yayınları, İstanbul, 1995.

Barry, Norman P, *Modern Siyaset Kuramı*, Çev. M. Erdoğan, Y. Şahin, Liberte Yayınları, Ankara, 2012.

Beliner, Aylin Sena, “Kadının İnsan Hakları Bağlamında Türkiye’de Kadın Hareketi”, *Geniş Ufuklar; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Ed. Meltem Çiçeklioğlu,

Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İlya Yayınları, İzmir, 2012, s.61-99.

Berktaş, Fatmagül, “Cumhuriyet’in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımırzaoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.1-11.

Berktaş, Fatmagül, *Tarihin Cinsiyeti*, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

Bhasın, Kamla, *Toplumsal Cinsiyet \Bize Yüklenen Roller*, Çev. Kader Ay, Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

Bora, Aksu, *Feminizm Kendi Arasında*, Ayizi Yayınları, Ankara, 2011a.

Bora, Aksu, “Bir Yapabilirlik Olarak Ka-Der”, *90’larda Türkiye’de Feminizm*, Der. Aksu Bora, Asena Günel, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011b, s.109-124.

Bourdieu, Pierre, *Devlet Üzerine Collège de France Dersleri (1989-1992)*, Çev. Aslı Sümer, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015a.

Bourdieu, Pierre, *Eril Tahakküm*, Çev. Bediz Yılmaz, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2015b.

Butler, Judith, *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*, Çev. Başak Ertür, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Connell, R.W, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.

Çaha, Ömer, *Sivil Kadın: Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2010.

Çakır, Serpil, “Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını”, *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım*, Yay. Haz. Necla Arat, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul, 1998, s.131-142.

Çakır, Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayıncılık, İstanbul, 2016.

Çam, Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1987.

Çetinel, Emine, Ersoy, Sevdiye Yılmaz, “Feminist Teori: Yönetim ve Organizasyon Alanına Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.6, S.2, 2016, s.119-148 (erişim) <https://dergipark.org.tr/download/article-file/383916>, 10 Kasım2018.

Çiçeklioğlu, Meltem, “Toplumsal Cinsiyet”, *Geniş Ufuklar; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Ed. Meltem Çiçeklioğlu, Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İlya Yayınları, İzmir, 2012, s.17-24.

Daver, Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Doğan Yayınları, Ankara, 1969.

Davidoff, Leonore, *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*, Çev. Zerrin Ateşer, Selda Somuncuoğlu, Yay. Haz. Ayşe Durakbaşa, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009.

De Beauvoir, Simone, *Kadın Evlilik Çağı*, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayıncılık, İstanbul, 1981.

De Beauvoir, Simone, *Kadın ‘İkinci Cins’ Genç Kızlık Çağı*, Çev. Bertan Onaran, Payel Yayıncılık, İstanbul, 1993.

Değirmenci, Birgül, “Feminist Hukukun Ataerkil (Eriş) Hukuka Bakışı”, *Toplumsal Cinsiyet Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar*, Ed. Derya Altun, Huriye Toker, Nika Yayınevi, Ankara, 2017, s.11-46.

Delphy, Christine, “Patriyarka Teorileri”, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Yay. Haz. H. Hırata, F. Laborie, H. L. Doare, D. Senotier, Çev. Gülnur Acar Savran, Kanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.278-285.

Donovan, Josephine, *Feminist Teori Entelektüel Gelenekler*, Çev. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Dökmen, Zehra (1991), “Bem Cinsiyet Rolü Envanterinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.35, S.1, 1991, s.81-87.

Dökmen, Zehra Y, *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Remzi Kitabevi, İstanbul,2015.

Durakbaşı, Ayşe, “Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve Münevver Erkekler”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.29-50.

Durakbaşı, Ayşe, “Türk Modernleşmesinin Kamusal ve Kadın Yurttaş”, *Birkaç Arpa Boyu 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*, Der. Serpil Sancar, s.s. 461-474, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s.461-474.

Duroğlu, Sibel, *Türkiye’de İlk Kadın Milletvekilleri*, Yayımlanmamış Yüksel Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Dursun, Davut, *Siyaset Bilimi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.

Duverger, Maurice, *Siyaset Sosyolojisi*, Çev. Şirin Tekeli, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998.

Enlwestle, Joanne, “Cinsiyet \Toplumsal Cinsiyet”, *Temel Sosyolojik Dikotomiler*, Ed. Chris Jenks, Çev. İhsan Çapcıoğlu, Birleşik Yayınevi, Ankara, 2012, s.216-235.

Erdoğan, İlker, “Erkek Dergilerinde (Men’s Health- Fhm- Esoquire Türkiye Örneğinde) Hegemonik Erkek(lik), Beden Politikaları ve Yeni Erkek İmajı”, *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil*, Ed. İlker Erdoğan, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.41-68.

Eroğlu, Cem, “Siyaset”, *Siyaset Bilimi*, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, Yordam Yayınları, İstanbul, 2012, s.17-28.

Ersöz, Aysel Günindi, *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Kadınlar Örneği)*, T.C. Kültür Bakanları Yayınları, Ankara, 1999.

Fedayi, Cemal, *Siyaset Bilimi*, Kadim Yayınları, Ankara, 2011.

Fine, Cordelia, *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, Zihnimize Toplum ve Nörocinsiyetçilik Nasıl Fark Yaratıyor*, Çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Foucault, Michel, *Özne ve İktidar*, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.

Foucault, Michel, *İktidarın Gözü*, Çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.

Freud, Sigmund, *Cinsiyet Üzerine*, Çev. A. Avni Öneş, Say Yayınları, İstanbul, 2018.

Giddens, Anthony, *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2012.

Göle, Nilüfer, *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.

Gramsci, Antonio, *Hapishane Defterleri Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Çev. Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986.

Habermas, Jürgen, *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2018.

Heywood, Andrew, *Küresel Siyaset*, Çev. Nasuh Uslu, Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, 2014.

Hooks, Bell, *Feminizm Herkes İçindir Tutkulu Bir Politika*, Çev. Ece Aydın, Berna Kurt, Şirin Özgün, Aysel Yıldırım, Bgst Yayınları, İstanbul, 2012.

İrzık Sibel, “Öznenin Vefatından Sonra Kadın Olarak Okumak”, *Kadınlar Dile Düşünce*, Der. Sibel İrzık, Jale Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s.35-56.

İlal, Günsel Koptagel, “Toplumsal Değişim İçinde Türk Kadınının Psikososyal Kimliği”, *Türkiye’de Kadın Olgusu*, Yay. Haz. Necla Arat, Say Yayınları, Ankara, 1992, s. 97-113.

James Selma, *Cinsiyet, Irk, Sınıf Kadınlardan Yeni Bir Perspektif*, Çev. Ayten Sönmez, Nilgün Ilgıçoğlu, Sezin Gündoğan, Bgst Yayınları, İstanbul, 2010.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği, *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Veri Raporu (2011-2018)*, İstanbul, 2019, (erişim) <http://www.kadincinayetleriniidurduracagiz.net/kategori/veriler>, 1 Haziran 2019.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ***Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı 2016-2020***, Ankara, 2019, (erişim) <https://ailevecalisma.gov.tr/ksgm/ulusal-eylem-planlari/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-ulusal-eylem-plani/>, 1 Haziran 2019.

Kadıoğlu, Ayşe, “Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”, ***75 Yılda Kadınlar ve Erkekler***, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.89-100.

Kapani, Münci, ***Politika Bilimine Giriş***, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2007.

Kancı, Tuba, “Cumhuriyet İl Yıllarından Bugünlere Ders Kitaplarında Kadınlık ve Erkeklik Kurguları”, ***Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları***, Yay. Haz. Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul, 2008, s.88-102.

Kandır, Adalet, “Bilişsel Gelişim Kuramları”, ***Bilişsel Gelişim***, Yay. Haz. Esra Ömeroğlu, Adalet Kandır, s.s. 11-53, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s.11-53.

Kayhan, Fatma, ***Feminizm***, BDS Yayınları, İstanbul, 1999.

Kaylı, Derya Şaşman, “Feminizm: Kadınların Kendi Tarihine Yolculuk Süreci”, ***Geniş Ufuklar; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği***, Ed. Meltem Çiçeklioğlu, Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İlya Yayınları, İzmir, 2012, s.33-60.

Kaylı, Derya Şaşman, “Kadın Bedeninin Annelikle İmtihanı: Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısının, Annelik Kurgularıyla İlişkisi”, ***Toplumsal Cinsiyet Farklı Disiplinlerden Yaklaşımlar***, Ed. Derya Altun, Huriye Toker, Nika Yayınevi, Ankara, 2017, s.60-78.

Kaypakoğlu, Serdar, ***Toplumsal Cinsiyet ve İletişim***, Naos Yayınları, İstanbul, 2003.

KAYSİS, ***Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleyle İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi***, Ankara, 2011, (erişim) <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/24393>, 1 Haziran 2019.

Keskin, Ferda, “Sunuş: İktidarın Gözü”, ***İktidarın Gözü***, Yaz. Michel Foucault, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s.9-21.

Kırkpınar, Leyla, “Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s. 13-28.

Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, İmge Yayınları, Ankara, 2010.

Kili, Suna, “Modernleşme ve Kadın”, *Türkiye’de Kadın Olmak*, Yay. Haz. Necla Arat, Say Yayınları, İstanbul, 1994, s.9-20.

Koray, Meryem, “Günümüzdeki Yaklaşımlar Işığında Kadın ve Siyaset”, *Devlet-Kadın-Siyaset*, Yay. Haz. Şirin Tekeli, Meryem Koray, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES), İstanbul, 1991, s.81-109.

Kozlu, Düriye, “Modernizm Sonrası Postmodern Hareket İçinde Kadının Yeri”, *ART-E Sanat Dergisi*, C.2, S.3, 2009, s.1-15.

Kurnaz, Şefika, *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1996.

Kristeva, Julia, “Kadınların Zamanı”, Çev. İskender Savaşır, *Defter Dergisi*, Sayı 21, Bahar, 1994, s.7-29.

Marks, Karl, Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto*, Çev. Nail Satlıgan, Yordam Yayınları, İstanbul, 2014.

Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2009.

Mathieu, Nicole Claude, “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet”, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Haz. H. Hirata, F. Laborie, H. L. Doare, D. Senotier, Çev. Gülnur Acar Savran, Kanat Yayınları, İstanbul, 2009, s.82-93.

Meral, Pınar Seden, “Erkek Hegemonyasının (Yeniden) Üretimi: Dergi Reklamlarında Hegemonik Erkekliğin Temsili”, *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsil*, Ed. İlker Erdoğan, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2011, s.296-323.

Michel, Andree, *Feminizm*, Çev. Şirin Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Millett, Kate, *Cinsel Politika*, Çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınevi, İstanbul, 2011.

Mill, John Stuart, *Kadınların Köleleştirilmesi*, Çev. Ahmet Özcan, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Mitchel, Juliet, Oakley, Ana, *Kadın ve Eşitlik*, Çev. Fatmagül Berktaş, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998.

Mitchel, Juliet, “Kadın ve Eşitlik” *Kadın ve Eşitlik*, Ed. Juliet Mitchel, Ana Oakley, Çev. Fatmagül Berktaş, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998, s. 23-46.

Mumcu, Ahmet, “Türk Kadınının Hukuksal Kimliğini Kazanması Sorunu”, *Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu*, Yay. Haz. Zafer Gören, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998, s. 81-96.

Mutluer, Nil, “Türkiye’de Cinsiyet Hallerinin Sınırları: Namussallaştırma”, *Cinsiyet Halleri; Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Der. Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul, 2008, s.14-30.

Notz, Gisela, *Feminizm*, Çev. Sinem Derya Çetinkaya, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2018.

Özgün, Yasemin, “Feminizm”, *Siyaset Bilimi*, Haz. Gökhan Atılğan, E. Attila Aytekin, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.347-361.

Öztekin, Ali, *Siyaset Bilime Giriş*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

Öztürk, Emine, *Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2011.

Özüerman, Tülay, “Kadının Siyasal Kimliği-Simgeselden Olgusallığa”, *Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu*, Yay. Haz. Zafer Gören, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998, s.317-325.

Parmaksız, Pınar Melis Yelsalı, *Türkiye’nin Modernleşmesinde Kadınlar*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2017.

Parla, Jale, “Kadın Eleştirisi Neyi Gerçekleştirdi?” *Kadınlar Dile Düşünce*, Ed. Sibel Irzık, Jale Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 15-33.

Piaget, Jean, Inhelder, Barbel, *Çocuk Psikolojisi*, Çev. Orçun Türkay, Pinhan Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Piškünsüt, Sema, “Karar Alma Mekanizmalarında Eşitlik”, *Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu*, Yay. Haz. Zafer Gören, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998, s.187-193.

Platon, *Devlet*, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Ramazanoğlu, Carolinie, *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*, Çev. Mefkûre Bayatlı, Yay. Haz. Fatmagül Berktaş, Pencere Yayınları, İstanbul, 1998.

Rowbotham, Sheile, *Kadının Gizlenmiş Tarihi*, Çev. Nilgün Şarman, Payel Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Russell, Bertrand, *İktidar*, Çev. Mete Ergin, Altın Kitaplar Yayıncılık, İstanbul, 1976.

Sancar, Serpil, *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.

Saraç, Simge, “Toplumsal Cinsiyet”, *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*, Ed. Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertung, Aslı Şimşek, s.s.27-33, Atılım Üniversitesi Yayınları, Ankara, 2013, s.27-33.

Savran, Gülnur Acar, *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Kanat Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Saylan, Türkan, “Kadınlar Siyasal Yaşama Eşit Oranda Katılmaları”, *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım*, Yay. Haz. Necla Arat, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul, 1998, s.181-185.

Segal Lynne, *Ağır Çekim: Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*, Çev. Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992.

Selek, Pınar, “Akıllı Ol”, *Cinsiyet Halleri Türkiye’de Toplumsal Cinsiyetin Kesişim Sınırları*, Yay. Haz. Nil Mutluer, Varlık Yayınları, İstanbul, 2008, s.220-231.

Sevim, Ayşe, *Feminizm*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.

Şengül, H. Tarık, “İktidar”, *Siyaset Bilimi*, Haz. Gökhan Atılğan, E. Attila Aytekin, Yordam Yayınları, İstanbul, 2012, s.41-53.

Schwebel, Dominique Fougeyrollas, “Feminist Hareketler”, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Yay. Haz. H. Hirata, F. Laborie, H. L. Doare, D. Senotier, Çev. Gülnur Acar Savran, Kanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.172-178.

Scott, Joan W, *Feminist Tarihin Peşinde*, Der. Fahriye Dinçer, Özlem Aslan, Bgst Yayınları, İstanbul, 2013.

Taylor, Shelley E, Peplau, Letitia Anne, Sears, David O, *Sosyal Psikoloji*, Çev. Ali Dönmez, İmge Kitabevi, Ankara, 2010.

Tekeli, Şirin, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982.

Tekeli, Şirin, “Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü”, *Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım*, Yay. Haz. Necla Arat, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, İstanbul, 1998, s.115-130.

Tekeli, Şirin, *Feminizmi Düşünmek*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

Tokgöz, Oya, “Siyasal Reklamlarda Kadın Söylemi ve Kadın İmgeleri Örnek Olay Olarak 1987 ve 1991 Genel Seçimleri”, *Türkiye’de Kadın Olmak*, s.s.55-72, Say Yayınları, İstanbul, 1994, s.55-72.

Toska, Zehra, “Cumhuriyet’in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar ve Aşamayanlar”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Ed. Ayşe Berktaş Hacımiraçoğlu, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.71-88.

TBMM 1, **24. Dönem TBMM Albümü**, TBMM, Ankara, 2012, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/donem24/24_Donem_Album_20032013.pdf, 22 Ekim 2018.

TBMM 2, **24. Dönem Milletvekilleri Listesi**, TBMM, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=24, 22 Ekim 2018.

TBMM 3, **Aylin Nazlıca 24. Dönem Ankara Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6690, 24 Ekim 2018.

TBMM 4, **Emine Ülker Tarhan 24. Dönem Ankara Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6700, 24 Ekim 2018.

TBMM 5, **Sebahat Tuncel 24. Dönem İstanbul Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6548, 27 Ekim 2018.

TBMM 6, **Sedef Küçük 24. Dönem İstanbul Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6885, 27 Ekim 2018.

TBMM 7, **Pervin Buldan 24. Dönem Iğdır Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6475, 27 Ekim 2018.

TBMM 8, **Binnaz Toprak 24. Dönem İstanbul Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6922, 30 Ekim 2018.

TBMM 9, **Hülya Güven 24. Dönem İzmir Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6781, 30 Ekim 2018.

TBMM 10, **Mülkiye Birtane 24. Dönem Kars Milletvekili**, TBMM, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6966, 30 Ekim 2018.

TBMM 11, **Zühal Topçu 24. Dönem Ankara Milletvekili**, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6727, 2 Kasım 2018.

TBMM 12, **Sena Kaleli 24. Dönem Bursa Milletvekili**, Ankara, (erişim)https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6820, 2 Kasım 2018.

TBMM 13, **Sakine Öz 24. Dönem Manisa Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6778, 2 Kasım 2018.

TBMM 14, **Ayla Akat Ata 24. Dönem Batman Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6477, 4 Kasım 2018.

TBMM 15, **Nursel Aydoğan 24. Dönem Diyarbakır Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6960, 4 Kasım 2018.

TBMM 16, **Ruhsar Demirel 24. Dönem Eskişehir Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6722, 4 Kasım 2018.

TBMM 17, **Ayşe Nedret Akova 24. Dönem Balıkesir Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6790, 8 Kasım 2018.

TBMM 18, **Gökçen Özdoğan Enç 24. Dönem Antalya Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6911, 8 Kasım 2018.

TBMM 19, **Birgül Ayman Güler 24. Dönem İzmir Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6794, 8 Kasım 2018.

TBMM 20, **Selma Irmak 24. Dönem Şırnak Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6970, 9 Kasım 2018.

TBMM 21, **Dilek Akagün 24. Dönem Uşak Milletvekili**, Ankara, (erişim)
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6792, 9 Kasım 2018.

TBMM 22, **Candan Yüceer 24. Dönem Tekirdağ Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=24&p_sicil=6837, 9 Kasım 2018.

TBMM 23, **26. Dönem TBMM Albümü, TBMM**, Ankara, 2018 https://www.tbmm.gov.tr/docs/26_donem_mv_album.pdf , 1 Şubat 2019.

TBMM 24, **26. Dönem Milletvekilleri Listesi**, TBMM, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.mv_liste_eskiler?p_donem_kodu=26, 1 Şubat 2019.

TBMM 25, **Arzu Erdem 26. Dönem İstanbul Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7122, 3 Şubat 2019.

TBMM 26, **Saadet Becerekli 26. Dönem Batman Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7197, 4 Şubat 2019.

TBMM 27, **Çağlar Demirel 26. Dönem Diyarbakır Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7210, 4 Şubat 2019.

TBMM 28, **Feleknas Uca 26. Dönem Diyarbakır Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7211, 4 Şubat 2019.

TBMM 29, **Candan Yüceer 26. Dönem Tekirdağ Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=6837, 4 Şubat 2019.

TBMM 30, **Burcu Özkan 26. Dönem Muş Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7142, 6 Şubat 2019.

TBMM 31, **Aycan İrmez Şırnak 26. Dönem Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7183, 6 Şubat 2019.

TBMM 32, *Elif Doğan Türkmen 26. Dönem Adana Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7160, 6 Şubat 2019.

TBMM 33, *Aylin Nazlıka 26. Dönem Ankara Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=6690, 6 Şubat 2019.

TBMM 34, *Nurhayat Altaca Kayışoğlu 26. Dönem Bursa Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7241, 8 Şubat 2019.

TBMM 35, *Meral Danış Beştaş 26. Dönem Adana Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7272, 8 Şubat 2019.

TBMM 36, *Dilan Taşdemir 26. Dönem Ağrı Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7192, 8 Şubat 2019.

TBMM 37, *Zühal Topçu 26. Dönem Ankara Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=6727, 8 Şubat 2019.

TBMM 38, *Gökçen Özdoğan Enç 26. Dönem Antalya Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=6911, 9 Şubat 2019.

TBMM 39, *Filiz Kerestecioğlu Demir 26. Dönem İstanbul Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7273, 9 Şubat 2019.

TBMM 40, *Şenal Sarıhan 26. Dönem Ankara Milletvekili*, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7001, 9 Şubat 2019.

TBMM 41, **Deniz Depboylu 26. Dönem Aydın Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7350, 12 Şubat 2019.

TBMM 42, **Gülay Yedekçi 26. Dönem İstanbul Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7286, 12 Şubat 2019.

TBMM 43, **Leyla Birlik 26. Dönem Şırnak Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7188, 13 Şubat 2019.

TBMM 44, **Gaye Usluer 26. Dönem Eskişehir Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7129, 13 Şubat 2019.

TBMM 45, **Melike Basmacı 26. Dönem Denizli Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=6985, 13 Şubat 2019.

TBMM 46, **Selin Sayek Böke 26. Dönem İzmir Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7168, 16 Şubat 2019.

TBMM 47, **Gamze Akkuş İlgezdi 26. Dönem İstanbul Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7288, 16 Şubat 2019.

TBMM 48, **Seline Doğan 26. Dönem İstanbul Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7116, 16 Şubat 2019.

TBMM 49, **Fatma Kaplan Hürriyet 26. Dönem Kocaeli Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7140, 17 Şubat 2019.

TBMM 50, **Burcu Köksal 26. Dönem Afyonkarahisar Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7055, 17 Şubat 2019.

TBMM 51, **Ayşe Acar Başaran 26. Dönem Batman Milletvekili**, Ankara, (erişim) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_donem=26&p_sicil=7198, 17 Şubat 2019.

TÜİK 1, **Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Milletvekili Sayısı ve Meclisteki Temsil Oranı 1935-2015**, TÜİK, Ankara, 2019, (erişim) http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1061, 15 Ocak 2019.

TÜİK 2, **Evlenme İstatistikleri (18 Yaşından Önce Evlenen Bireylerin Oranı) 2010-2018**, TÜİK, Ankara, 2019, (erişim) <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do>, 11 Mayıs 2019.

TÜİK 3, **Eğitim Durumlarına Göre İşgücü Durumu 2011-2015**, TÜİK, Ankara, 2019, (erişim) <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul>, 11 Mayıs 2019.

TÜİK 4, **Eğitim Durumlarına Göre İşgücü Durumu 2015-2016**, TÜİK, Ankara, 2019(erişim)<http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt>, 11 Mayıs 2019.

TÜİK 5, **Eğitim Durumlarına Göre İşgücü Durumu 2017-2018**, TÜİK, Ankara, 2019, (erişim)<http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt>, 11 Mayıs 2019.

Türk, Fahri, “Siyaset Biliminde Temel Yaklaşımlar Siyasetin Serüveni ve Metodolojisi”, **Siyaset Biliminde Kuram, Yöntem, Güncel Yaklaşımlar**, Ed. Baran Dural, Kriter Yayınları, İstanbul, 2011, s.1-31.

Üşür, Serpil Sancar, **Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikaları**, Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, 1997.

Vergin, Nur, **Siyasetin Sosyolojisi Kavramlar, Tanımlar, Yaklaşımlar**, Doğan Yayıncılık, İstanbul, 2014.

Yayla, Atilla, **Siyaset Bilimi**, Adres Yayınları, Ankara, 2015.

Yetiş, Mehmet, “Hegemonya”, *Siyaset Bilimi*, Haz. Gökhan Atılgan, E. Attila Aytekin, s.s. 87-98, Yordam Yayınları, İstanbul, 2012, s.87-98.

Yıldırım, Ali, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, Çizgi Yayınları. Konya, 2015.

Zaidman, Claude, “Eğitim ve Sosyalizasyon”, *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*, Yay. Haz. H. Hirata, F. Laborie, H. L. Doare, D. Senotier, Çev. Gülnur Acar Savran, s.s.124-129, Kanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.124, 129.

Zetkin, Clara, *Kadın Sorunu Üzerine Seçme Yazılar*, Çev. İsmail Yarkın, İnter Yayınları, İstanbul, 1992.

Weber, Max, *Bürokrasi ve Otorite*, Yay. Haz. M. Atilla Arıcıoğlu, H. Bahadır Akın, Adres Yayınları, Ankara, 2017.

Wollstonecraft, Mary, *Kadın Haklarının Gereçelendirilmesi*, Çev. Deniz Hakyemez, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2012.

